

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ VE MELUNCAN
KİMLİĞİ**

DOKTORA TEZİ

Mesut HAZIR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H.Musa TAŞDELEN

ARALIK-2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ VE MELUNCAN
KİMLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Mesut HAZIR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bu tez 24/12/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Cahangir Değer Prof. Dr. Recep Kaymakcan

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Recep Kaymakcan

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. İsmail Hırs

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mesut Hazır
24.12.2010

ÖNSÖZ

Amerikan Çokkültürlülüğü ve Meluncanlar konusu, değişen dünyada toplumsal dönüşümler ve kimlikler açısından sosyolojik olarak incelenmeye değer bulunmuştur. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, her aşamada varlığını yanımda hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. H. Musa Taşdelen'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tez yazım aşamasında yine sürekli danıştığım Prof. Dr. Recep Kaymakcan hocama ve Yard. Doç. Dr. İsmail Hira hocama da teşekkürlerimi sunarım. Amerika'daki çalışmalarımda büyük yardımlarını gördüğüm Wayne Winkler, Nancy Morrison ve Johnnie Rhea'ya ayrıca teşekkür ederim. Ayrıca bu günlere ulaşmamda emeklerinin karşılığını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme de şükranlarımı sunar, sabırla bana destek oldukları için minnettar olduğumu belirtmek isterim. Yetişmemde katkıları olan ve burada isimlerini sayamadığım tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Mesut HAZIR
24 Aralık 2010

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Çokkültürlülüğün Tanımı.....	9
1.2. Çokkültürlülüğün Kapsamı	12
1.3. Çokkültürlülüğün Tarihçesi	17
1.3.1. Kadim Yunan, Çin ve Hindistan’da Çokkültürlülük.....	17
1.3.2. Romalılar Döneminde Çokkültürlülük.....	18
1.3.3. İslam’ın İlk Döneminde Çokkültürlülük.....	19
1.3.4. Osmanlılarda Çokkültürlülük.....	22
1.3.5. Avrupa Gettolarında Çokkültürlülük	23
1.3.6. Kanada’da Çokkültürlülük	24
1.3.7. Avustralya’da Çokkültürlülük.....	27
1.4. Çokkültürlülük Çeşitleri.....	30
1.4.1. Teorik Açıdan Çokkültürlülük	31
1.4.2. Uygulama Farklılıklarıyla Çokkültürlülük.....	35
1.5. Çokkültürlülüğün Çapraz ve Paralel Hatları	39
1.5.1. Çokkültürlülüğün Paralel Hatları	39
1.5.2. Çokkültürlülüğün Çapraz Hatları	47
BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE	55
2.1. Çokkültürlülüğün Teorik Arka Planı	55
2.1.1. Çokkültürlülük Tartışmasında Temel Soru.....	56
2.1.2. Bir Felsefi Arka Plan Arayışı.....	58
2.2. Çokkültürlülük Teorisine Çağdaş Katkılar	65

2.2.1. Bireysel Haklar Yaklaşımı	66
2.2.2. Grup Hakları Yaklaşımı	76
2.2.3. Çokkültürlülüğün Bir Politika Olarak Uygulanışı	96
2.2.4. Bireysel Haklar-Grup Hakları Tartışmasına Bir Sonuç Denemesi	101
BÖLÜM 3: AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ	105
3.1. Amerika'yı Çokkültürlülüğe Götüren Tarihi Seyir.....	105
3.1.1. Colomb Öncesi Amerika.....	105
3.1.2. Göç Dalgası ve Hızla Değişen Amerika (Kolonyal Dönem ya da Yeni İngiltere) 1600-1780.....	108
3.1.3. Kuzey ve Güney Farklaşıyor (Amerikan Devrimi ve Sonrası) 1776-1840	113
3.1.4. Amerikan Devriminin Anlamı	117
3.1.5. Büyük Değişim Yılları ve Göç Patlaması (1840-1880).....	118
3.1.6. Göç, Hareketlilik ve Uyum Süreci (1880-1930).....	123
3.1.7. 1930'dan Günümüze Amerika	129
3.2. Amerikan Kimliğinin Bileşenleri ve Amerikan Çokkültürlülüğü.....	133
3.2.1. Amerikan Kimliği	134
3.2.2. Amerikan Kimliğine Giden Yolda: Asimilasyon ya da Amerikanlaştırma ...	137
3.2.3. Erime Potası Metaforu ve Amerikan Kimliği	142
3.2.4. Amalgamasyon ve Amerikan Kimliği	143
3.2.5. Amerikan Kimliğinin Bileşeni Olarak Din	145
3.2.6. Amerika'nın Etnik Profili	149
3.2.7. Amerikan Çokkültürlülüğü	153
BÖLÜM 4: METODOLOJİ.....	159
4.1. Araştırmanın konusu	159
4.2. Araştırmanın Amacı	159
4.3. Araştırmanın Problemi	159
4.4. Araştırmanın Önemi.....	159
4.5. Araştırmanın Soruları.....	160

4.6. Araştırmanın Modeli / Deseni	160
4.7. Araştırmanın Örneklemi.....	162
4.8. Veri Toplama Süreci	162
4.8.1. Doküman İncelemesi.....	162
4.8.2. Görüşme	163
4.8.3. Katılımcı Gözlem.....	166
4.9. Araştırmacının Rolü	166
4.10. Verilerin Sınırlandırılması	167
4.11. Nitel Verilerin Analizi	167
4.12. Nitel Araştırmalarda Geçerlik Ve Güvenirlik.....	168
BÖLÜM 5: MELUNCAN KİMLİĞİ	170
5.1. Meluncan Kavramı Üzerine	170
5.2. Meluncanların Fiziksel Özellikleri ve Yaşamlarına Olan Etkisi	173
5.3. Meluncanların Yaşadığı Coğrafya	175
5.4. Meluncanların Kökeni.....	177
5.4.1. Santa Elena, Hernando de Soto ve Juan Pardo Teorileri: İspanyol Olma İhtimali	178
5.4.2. Portekizli Olduklarına Dair Teori	182
5.4.3. Kartacılıların, Fenikeliler'in ya da Kuzey Afrikalı Müslümanların Devamı Olduklarına Dair Teori.....	184
5.4.4. Meluncanların İngiliz Olma İhtimali	185
5.4.5. Meluncanlar Üç İrkin Karışımından mı Oluşmaktadır?	188
5.4.6. Meluncanların Türk Olduğuna Dair Teori	189
5.4.7. Kökene Dair Bazı Tarihi Bilgiler.....	191
5.4.8. Kökene Dair Genetik ve Tıbbi Bilgiler.....	193
5.4.9. Fizyolojik Özelliklerle İlgili Bir Değerlendirme.....	195
5.5. Teorilerle İlgili Bir Sonuç Denemesi	196
5.6. Meluncanlarda Etniklik ve Kimlik Arayışı.....	198
5.7. Meluncanların Yaşadığı Ayrımcılık mı, İzolasyon mu Yoksa Entegrasyon mu?..	204

5.8. Meluncan Kimliğinin Oluşmasında Brent Kennedy'nin Rolü.....	209
5.9. Meluncan Kimliğinin Amerikan Kimliği İçindeki Yeri	212
5.10. Sosyal Yapıya İlişkin Göstergeler ve Toplumsal Kurumlar	215
5.10.1. Meluncanlar ve Eğitim.....	215
5.10.2. Aile Yapısı	217
5.10.3. Din ve İnanç Sistemi	218
5.10.4. Meluncanlarda Toplumsal Hayat ve Bazı Pratikler	221
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	225
KAYNAKÇA	233
EKLER.....	244
ÖZGEÇMİŞ.....	252

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Din ve Etnisite İlişkisi.....	148
Tablo 2. Amerika'nın Etnik Dağılımı.....	152
Tablo 3. Katılımcı Özellikleri.....	165

Tezin Başlığı: Amerikan Çokkültürlülüğü ve Meluncan Kimliği	
Tezin Yazarı: Mesut Hazır	Danışman: Prof. Dr. H. Musa Taşdelen
Kabul Tarihi: 24.12.2010	Sayfa Sayısı: vii (Ön kısım) + 243(Tez)+ 9(Ek)
Anabilimdalı: Sosyoloji	Bilimdalı: Sosyoloji
<p>Amerikan Çokkültürlülüğü ve Meluncan Kimliği isimli çalışmanın amacı, Amerikan çokkültürlülüğünü sorgulamak ve Meluncanların kimliğini incelemektir.</p> <p>Bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çokkültürlülük kavramı, kapsamı ve iddiası belirlenmeye çalışılmış, tarihçesine değinilmiştir. İkinci bölümde çokkültürlülüğün teorik yönü incelenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünü, Amerikan çokkültürlülüğü oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde çalışmanın metodolojisi anlatılmakta, beşinci ve son bölümde ise Meluncan Kimliği incelenmektedir.</p> <p>Bu çalışmada, hem ciddi bir literatür taraması yapılarak teorik arka plan oluşturulmuş, hem de mülakat ve alan araştırması yoluyla uygulamaya dönük çalışma yapılmıştır. İki defa Amerika'ya ziyaret gerçekleştirilerek Meluncanların yaşadığı bölgeye ulaşılmış, orada katılımcı gözlem ve kişisel görüşme teknikleri kullanılarak somut verilere ulaşılmıştır.</p> <p>Bu veriler ışığında, dünyada çokkültürlülük gerçeğinin var olduğu ve bazı ülkelerde artık siyasi olarak da uygulandığı, bireysel haklar-grup hakları tartışmaları etrafında çokkültürlülüğün bir azınlık ve grup hakları teorisine sahip olduğu ortaya konmuştur. Bir göçmen toplum olan Amerika'nın çokkültürlü bir toplum olmakla birlikte, çokkültürcülüğün bir uygulama olarak henüz tam olarak var olmadığı görülmüştür. Amerikan toplumu içinde çok küçük bir yere sahip olan Meluncan toplumunun, kendi kimliğine ve etnik bilincine tam olarak sahip olmadığı, bu bilincin zayıf olduğu ve buna dair girişimlerin Meluncanlar arasında son 20 yıldır var olduğu saptanmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler : Çokkültürlülük, Amerikan Çokkültürlülüğü, Meluncan, Meluncan Kimliği	

Title of thesis: American Multiculturalism and Melungeon Identity	
Thesis Author: Mesut Hazır	Supervisor: Prof. Dr. H. Musa Taşdelen
Acceptance Date: 24.12.2010	Number of pages: vii (pre text)+ 243 (main body)+ 9 (appendices)
Department of: Sociology	Field: Sociology
<p>The aim of the study with the title of “American Multiculturalism and Melungeon Identity” is to question American multiculturalism and analyse Melungeon Identity.</p> <p>This study is composed of five main parts. In the first part, concept of multiculturalism, its framework and claim and its history has been analysed. In the second part, theory of multiculturalism is examined. The third part of the study is composed of American Multiculturalism. In the fourth part, methodological aspect of the study is written. In the fifth part, Melungeon Identity is examined.</p> <p>In this study, both the multicultural literature has been examined seriously for theoretical background and a field study has been done. To reach Melungeons, America has been visited twice and using participatory observation and interview techniques, concrete data were obtained.</p> <p>Obtaining concrete data, It has been seen that there is a reality of multiculturalism and it is also applied in some countries politically and it has a theory of individual rights and group rights. It has also been found that America is a multicultural society but it is not multiculturalist yet. It has also been understood that Melungeon society, which has a minor part in American society, hasn't got its own identity and ethnic consciousness but they have been working on identity studies for the last 20 years.</p>	
Key words: Multiculturalism, American Multiculturalism, Melungeon, Melungeon Identity	

GİRİŞ

Dünya, tarihi boyunca çok çeşitli fikirlere ve ideolojilere tanık olmuştur. Kimi zaman tüm dünya halkları tek bir ideolojiye göre şekillendirilmeye çalışılmış, kimi zaman da toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda teoriler üretilmiştir. Yeryüzü en ilkel yaşam biçimlerinden başlayarak ortaçağın feodal toplumlarına, oradan imparatorluk anlayışına doğru evrilmiş, Fransız Devrimi ile birlikte ulus devlet anlayışına tanık olmuştur. Günümüze kadar süregelen bu toplum yapısı tüm dünya coğrafyasını derinden etkileyerek dönüştürmüş olan belki de gelmiş geçmiş en kuşatıcı toplumsal yapılanma şeklidir. Sınırların tekrar çizilmesine, nüfus mübadelelerinin yapılmasına, ırk, millet, dil ve kültür tanımlarının yapılmasına sebep olan ulus, ulusçuluk ve ulusalcılık günümüzde sorgulanmaya başlamıştır.

Kimi düşünürlere göre ulus devlet artık küresel sorunları çözemeyecek kadar küçük, yerel sorunları çözemeyecek kadar da büyüktür. Kimi düşünürlere göre küreselleşme güçlü devletlerin dünyayı şekillendirmekte kullandıkları araç, çokkültürlülük ise küreselleşmenin ideolojisidir. Bu iki temel düşünce ekseninden ortaya çıkan tartışmalarda sayısız kavram türetilmiştir. Bir yanda küreselleşme, çokkültürlülük, etniklik, kültürel çoğulculuk, etnik milliyetçilik, çokkültürlü yurttaşlık, karşılıklı bağımlılık, mozaik gibi kavramların içi doldurulmaya çalışılırken diğer yanda ulusçuluk, ulusalcılık, ulus devlet, milliyetçilik, yerellik gibi kavramların anlamını yitirmediği hatta daha da önem kazandığı vurgulanmaktadır.

Şüphesiz dünya hızla değişmektedir. Tüm insanlık sanki kendi iradesinin tamamen dışında gelişen bu duruma ayak uydurmak için büyük çaba sarf etmektedir. Kimi toplumlar küreselleşen dünyada ağ toplumunun gereklerini yerine getiren aktörler durumunda iken kimi toplumlar ise bir pasif direnişin çaresiz figüranlarına dönüşmüştür. Hakim ideolojiye dönüşen küreselleşmeye alternatif olabilecek fikirlerin üretilmesinde sıkıntılar göze çarpmaktadır. Üretilen fikirlerde bir alternatif olabileme gücünden ziyade tepkisellik ön plandadır.

Acaba çokkültürlü dünyanın liberal takımadalarında yaşayan etnik azınlıkların birer üyesi konumundaki dünya vatandaşları mı olacağız yoksa milli devlet sınırları içinde yaşayan ve bu sınırlara vatan diyen yurttaşlar mı? Çokkültürlülük bir ideal midir yoksa

realite mi? Bu ideoloji göçmen nüfusa sahip ülkelerin kendi iç sorunları için mecburen geliştirdikleri bir çözüm şekli midir yoksa zaten millet anlayışı içinde yaşamakta olan ülkeler için bütünleştirmeyip parçalayan bir fikir tuzağı mı?

Çokkültürlülük kavramının sosyoloji literatürüne getirdiği tartışmalar bununla bitmiyor. Etnik, kültürel ve ulusal kimliklerin nasıl şekillendiğinin yanında, akla gelen sorular şöyle özetlenebilir: Küreselleşmeyle yaygınlık kazanan kitlesel düzeylere ulaşmış nüfus hareketleri etnik/kültürel/ulusal kimliklerin dağılıp yok oluşuna doğrudan katkıda bulunuyor mu? Söz konusu kimlikler yok oluyorsa, bu süreçte ulusal kimliğin yerini alacak yeni bir kimlik mi doğuyor? Ulus-devlet tarihin bir malzemesi haline mi geliyor; yoksa farklılıklar zemininde birlik politikalarıyla görünüm değiştirerek varlığını korumaya devam mı ediyor?

“Farklılıklar zemininde birlik” anlayışı gerçekten “farklılıkları” onaylayan bir yaklaşımı mı ifade ediyor, yoksa vurguyu “birliğe” yapan yeni bir tür toplumsal türdeşleştirme politikası mı? Bu sorunun cevabı “evet” ise, bu durumda çokkültürlülük örtülü bir asimilasyon politikası mı?

Çalışmanın genelinde ayrıntısına inemediğimiz çokkültürlülük teorisinden giriş bölümünde özetle bahsetmekte yarar vardır. Çokkültürlülük teorisine göre neredeyse tüm toplumlar çokkültürlüdür ve görülebilir gelecekte de böyle olacaktır. Çokkültürlülüğü planlı programlı bir içeriğe sahip politik bir öğreti olarak ya da insan ve dünya hakkında felsefi bir kuram olarak değil, insan yaşamına bir bakış açısı olarak görmek en iyisi olacaktır. Bu bakış açısı da üç temel görüşe dayanır:

Birincisi, insanlar kültürün biçimlendirdiği bir dünyada büyüüp yaşadıkları, hayatlarını ve toplumsal ilişkilerini onun anlam ve önem sistemine göre düzenledikleri ve kültürel kimliklerine büyük değer verdikleri için kültürle iç içedirler. İkincisi, farklı kültürler farklı anlam sistemlerini ve iyi yaşam görüşlerini temsil eder. Her biri, insan yetenek ve duygularının ancak sınırlı bir kısmını gerçekleştirdiği ve tüm insan varlığının sadece küçük bir kısmını kavrayabildiği için, kendisini daha iyi anlamak, entelektüel ve ahlaki ufkunu açmak, imgelemine genişletmek ve kendini mutlaklaştırma ayartmasına karşı korumak için, diğer kültürlere ihtiyaç duyar. Üçüncüsü, en ilkel olanları dışında tüm kültürlerde iç çoğulculuk vardır ve sahip oldukları farklı gelenekler ve düşünce biçimleri arasındaki süregelen diyalogu temsil ederler. (Parekh, 2002: 427-430).

Çokkültürcü bir manifesto yazılacak olsa, aşağıdaki cümleler teorinin bütün iddiasını özetleyebilir:

Bir kültür, kendi içindeki çoğulculuğu takdir etmeden diğer kültürlerin değerini de takdir edemez. Kapalı bir kültür, kimliğini diğerleriyle arasındaki farklılıklara göre tanımladığı ve bunu onların etkisinden özenle koruduğu için onlarla kurulacak temaslardan korkar ve kaçınır. Çokkültürlü bakış açısı, Avrupa merkezilik, Çin merkezilik veya Amerika merkezilik gibi yaklaşımları kökten reddeder ve tüm kültürlerin birbirine bir şekilde bağımlı olduğunu kabul eder. Yine çokkültürlü bakış açısı, hiçbir öğreti ve ideolojinin insan yaşamındaki tüm gerçeği temsil edemeyeceğini savunur. Hatta çokkültürlülüğü bir çok açıdan savunan liberalizm bile bu gerçeğin ancak bir yönünü temsil edebilir. Batı toplumlarında yaşanan görece demokrasi ve hoşgörü ikliminin kaynağında, Marksizm'den liberalizme, laiklikten dini müesseselerin varlığına çeşitli bakış açılarının sürekli çatışarak birbirlerini denetleyip zenginleştiren bir özelliğinin var olması yatar. Çokkültürlü toplumlar, farklı kültürlerin etkileşimini temsil ettiklerinden, bu kültürlerden herhangi biri içerisinden haklarında kuram geliştirilmesi ya da yönetilmeleri mümkün değildir. Çokkültürlü bakış açısına göre iyi toplum, belirli bir politik öğreti ya da iyi yaşam görüşüne bağlanarak, bunun koyduğu sınırlar içerisinde ne kadar çeşitliliği hoş göreceğini sormaz. Bunun yerine, kültürel çeşitliliğin gerçek ve arzu edilir bir şey olduğunu kabul eder ve politik yaşamını buna göre düzenler. Çokkültürlü bir toplumun, vatandaşları arasında ortak bir aidiyet hissi geliştirmeden istikrar sağlaması ve uzun süre ayakta kalması imkânsızdır. Çokkültürlü bir toplum, bunu sağlayamayacak kadar fazla çeşitliliğe sahip olduğu için, aidiyet hissi, etnik kökenli ya da kültürel, etnik ve diğer özelliklere dayalı olamaz; politik yapıda olmalı ve politik topluluğa yönelik ortak bir bağlılığa dayanmalıdır. (Parekh, 2002: 430-437)

Çokkültürlülük teorisinin genel özeti bu şekildedir. Amerika, dünyada en çok göç alan ve en çeşitli insan grubuna hitap eden ülkedir. Bu yönüyle Amerika, çokkültürlülük teorisi içinde incelenmeyi hak eden bir örnektir. Meluncanlar ise, kendi kökenlerini ve farklılıklarını daha doksanlı yıllarda fark edip merak etmeye başlayan bir topluluk olarak, bilimsel açıdan bakir bir araştırma alanı olarak görülebilir.

Meluncan unsurunun Amerikan toplumu içindeki yeri, nasıl algılandığı ve kökenleriyle ilgili tezlerin ana damarını Brent Kennedy'nin çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalar da Meluncanlar'ın kökeninin araştırılması şeklinde olup, henüz bu unsurla ilgili ciddi bir sosyolojik çalışma bulunmamaktadır. Özellikle halihazırdaki durumu gözlemlenmemiş, dışarıdan tarafsız bir gözle sosyolojik bir alan araştırması yapılmamıştır.

Meluncanların Türk kamuoyunda yer bulması, 90'lı yılların başına rastlar. O güne kadar kimsenin bilmediği ve duymadığı bir topluluk, Brent Kennedy'nin vasıtasıyla hem Amerikan kamuoyu, hem de Türk kamuoyu tarafından duyulur. Özellikle Brent Kennedy, Türk kökenli olduklarını ileri sürerek ülkemizde de geniş yankı uyandıran iddialarını şöyle dile getirir:

“Yaklaşık on yıldır devam eden araştırmalarımız sonucunda, atalarımızın çoğunun Türk soyundan geldiğine dair dilbilimsel, tıbbi, genetik, kültürel ve tarihi pek çok kanıt rastladık. Hatta benim kendi ailemde Avrupalı olmadığımızı gösteren birçok fiziksel özellik var. Örneğin, kafatasımın arka kısmında bulunan küçük tümsek, benim Orta Asya kökenli olduğumu belirten fizyolojik bir özellik. Yine orta Asya insanına özgü olan kürek dişi ve buna bağlı sinodontik özelliklere sahibim. Bunlar, benim atalarımın Orta ve Kuzey Asya kökenli olduklarına işaret eden fizyolojik ve antropolojik bulgulardır. Oğlum ise, çok açık olan epikantik göz çukuru (Asya tipi iç göz çukuru) sahiptir. Ayrıca kulak yayının tipi ise sadece Sibirya ve Doğu Türkistan bölgesindeki insanlarda görülmektedir. Bu ve buna benzer pek çok fiziksel özellik şüphe götürmez kanıtlardır. Biz atalarımızın Amerika kıyılarına kadar nasıl geldiklerini tartışabiliriz; fakat onların Akdeniz, Orta Asya, ve Kuzey Afrika kökenli olduklarını tartışmamıza gerek yoktur. Yukarıdakilere ilave olarak sarcoidosis, thallemia, Behçet sendromu ve ailesel Akdeniz ateşi gibi pek çok hastalık da bu bağlantıyı doğrulamaktadır. Genler yalan söylemez” (Kennedy, 1998: 16).

Çalışmamızın ana hipotezini Meluncanların Türklüğü değil, bir topluluğun sosyolojik olarak çokkültürlü bir devletteki yeri oluşturduğundan, asıl konumuza dönelim.

Beyaz adamın 1600'lü yıllarda yeni kıtaya gelmesine kadar Meluncanların bu kıtada kaç yıldır yaşamakta olduğu halen bilinmemektedir. Meluncanlar, Appalachian dağlarında fark edildiklerinde Elizabeth dönemi İngilizcesi konuşmaktadırlar ve kendilerini bazen Portekizli, bazen Meluncan olarak tanıtmaktadırlar. Soyutlanmış bir hayat süren ve gelir düzeyi düşük olan insanlar bir dönem Kızılderililer gibi soykırıma uğramış, bu nedenle yabancılara karşı hep ürkek davranmış, Amerika'nın özgür ve demokratik bir ülke olarak tarih sahnesinde yerini aldığı 20. yüzyıla kadar da bu tavırlarını sürdürmüşlerdir.

Meluncanların kendilerine özgü ve sıra dışı problemi ise, belki Kızılderililerden de trajik olarak, “free people of color”, yani renksiz insanlar olarak nitelenmeleri idi. Seçim arşivlerinin çoğunda bu insanların rengi bu şekilde tarif edilmekte ve yer bulmaktadır. Bu şekilde anılmaları ne beyazlar tarafından ne de siyahlar tarafından kabul edilmeleri demekti ki yıllarca her iki kesim tarafından da dışlandılar.

Bu halk, yeni dünyaya nasıl gelmiştir? Bunun yanında, nereden gelmiştir? Bu insanların Türk oldukları tezini savunmak demek, Kennedy'nin ilk kez dile getirdiği, Portekizlilere esir düştükten sonra İngiliz generali Sir Walter Drake tarafından devralınarak Amerika'ya getirildiklerini savunmak anlamına gelirken, İngiliz olduklarını savunmak İngilizce konuşmalarını delil kabul etmek demektir. İlk gelenlerin İspanyol veya Portekizli olduğuna dair teorilerin sayısı da az değildir. Bu konu ilgili bölümde daha ayrıntılı işlenecektir.

Meluncanların kimliğinin tespitini yapabilmek için, tek bir bilim dalından yararlanmak yetmez. Meluncanların kim oldukları sorusuna cevap ararken dolaylı olarak değinilecek bir alan olarak Dilbilim'den yararlanmayı, tarihi seyrinin takibi şüphesiz Tarih bilimini, fiziksel yapılarının kendine özgü karakteri Antropolojiyi, şu anki ve tarih içindeki yaşayışları, kültür ve folklorları Sosyoloji bilimini böyle bir çalışmada zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma sosyolojik bir çalışma olduğundan, ve Meluncanlar üzerine oluşmuş bir sosyoloji literatürü bulunmadığından, bilim dünyasına yapacağımız katkının önemli olduğuna inanıyoruz. Doğal olarak sosyolojik verilere, tanım ve kavramlara baş vurmak ve çalışmanın omurgasını sosyoloji biliminin terminolojisiyle oluşturmak çalışmada asıl hedeftir. Bu, etnik sosyoloji ve siyaset sosyolojisinin katkılarıyla mümkündür. Çünkü kimlik, ikisinin ortak alanı konumundadır. Öte yandan sosyal bilimlerin kendi aralarındaki geçişliliği ve yardımlaşması kaçınılmaz bir gereklilik olduğundan, bu bilim dallarının terminolojik olsun, yorumsal olsun çalışmaya katkıları olacaktır. Bu yapılırken dengenin bozulmamasına özen gösterilmiştir.

Amerika çok kültürü bir arada yaşatan bir devlet, Meluncanlar da kendi içlerinde karışık bir topluluktur; yani, yüzyıllar içinde çok farklı ırkların bir araya gelmesi ile meydana geldikleri, Amerika'nın heterojen yapısı da göz önüne alındığında, açıktır. İşte bu noktada kavramların kullanılmasıyla ilgili titizliğin önemi ortaya çıkmaktadır. Meluncanlar bir etnik grup mudur, bir ırk mıdır, yoksa bir milletin Amerika'daki

uzantısı mıdır? Sosyolojik olarak objektif ve en doğru tanım etnik grup olduklarını söylemek olacaktır; Ancak bir topluluğa etnisite demenin de belli şartları olduğundan, çalışmanın sonunda etnik bir topluluk olup olmadıklarına dair bir fikre ulaşılabilecektir.

Amerika'daki çeşitliliğin ve zenginliğin en belirgin örneklerinden birini, Meluncanlar oluşturmaktadır. Onları başkalarından ayıran ve biricik yapan özelliklere sahiptirler. Yalnız bu noktada karşılaşılan en büyük problem, bunu işleyecek, sağlamlaştıracak sosyal bir zamm görevi yapacak bir bilincin Meluncanlar içinde fazla yerleşmemiş olmasıdır. Meluncanlar hakkında yapılmış yeterli çalışma yoktur ve yapılan çalışmalar genelde kökene dair olup, sosyolojik değildir. Bizim çalışmamızın önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik bir incelemenin yapılmamış olması "biz" bilincinin oluşmasını geciktirmiş, bir ortak kültürün unsurlarını aramak için bir girişim olmamıştır. Burada kastedilen, farklılıkların vurgulanması yoluyla Amerika'nın bütünlüğü ile ilgili bir takım sorunların oluşmasına çanak tutmak değil, o renkli dokuda renklerin daha belirgin ve parlak gözükmesine, fakat iç ahengin bozulmamasına azami çaba göstermektir.

Meluncanlar hakkında yapılmış doyurucu bir sosyolojik araştırmanın halen bulunmadığından söz etmiştik. Etil bilim insanları tarafından yapılacak alan araştırmaları ve katılımcı gözlemler ile bu insanların kendilerine özgü kültürü gün yüzüne çıkarılabilir ve dünyaya duyurulabilir. Sonuçta Amerikan yerlileri olan Kızılderililerin Türklükleri artık tartışılmıyor olsa da Meluncanların küçük bir nüfusla yeni dünyaya gitmeleri, onların durumunu farklı kılmaktadır. Dolayısıyla Meluncanların da, tarihin ayak izlerini takip ederek "biz kimiz" sorusuna cevap arayışlarında bilimsellikten uzaklaşmadan Türkiye'den bizim yapacağımız katkılara ciddi ihtiyaçları vardır. Bunu yaptığımız araştırma boyunca hissettik.

Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışma, iki ana konu üzerinden bilime katkı sağlamak üzere yapılmıştır ve 5 bölümden oluşmaktadır. Tezin kapsamını oluşturan birinci konu, çokkültürlülüktür. Çokkültürlülüğün teoride ve pratikte ne olduğunu anlamak için, konuyla ilgili ciddi bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucunda, çokkültürlülüğün tanımı ve çerçevesi, iddiasının ne olduğu, çalışmanın birinci bölümünde tartışılmış, çokkültürlülük politikasının teoride ve uygulamadaki farklı yaklaşımları ayrı başlıklar

altında incelenmiştir. Çokkültürlülük çeşitliklerinden bahsedildikten sonra, çokkültürlülük ile birlikte ele alınması gereken konular, çapraz ve paralel hatlar halinde irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, çokkültürlülük teorisinin ayrıntılı biçimde tartışılmasına ayrılmıştır. Çokkültürlülüğün felsefi arka planı, dünü ve bu günü, teorisyenlerin ve düşünürlerin çokkültürlülük teorisine farklı başlıklar halinde yaptıkları katkılar incelenmiş ve eleştirel gözle irdelenmiştir. Çokkültürlülük literatürünü oluşturan adalet teorisi, tanınma, farklılık politikası, bireysel haklar ve grup hakları, azınlık hakları, çokuluslu ve çoketnikli devletler ayrımı bu bölümde tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü Amerikan Çokkültürlülüğü oluşturmaktadır. Bu bölümde Amerika ve teorisi oluşturulmuş bir iddianın Amerika'daki uygulanma şekli, bu ülkede çokkültürlülük teorisinin etkisi ve uygulanıp uygulanmadığı incelenmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünü, Meluncanlarla ilgili uygulama bölümünden önceki metodolojik çerçeve oluşturmaktadır. Meluncanlarla ilgili çalışmanın hangi yöntemle yapıldığı, bulguların nasıl analiz edildiği bu bölümde anlatılmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise Meluncanların bir etnik kimlik olarak tartışmanın ya da uygulamanın neresinde yer aldığı, pozisyonu, yaşam biçimleri ve kimlik algılamaları tartışılmaktadır. "Meluncanlar'ın, geçmişte ve günümüzde Amerika'daki durumu nedir; bir etnik kimlikten söz edilebilir mi" gibi sorulara cevap aranan bölüm bu bölümdür.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yukarıda defalarca ve farklı biçimde sorulan tüm bu sorulara cevap aramak ve tikel ile evrenselin, yerel ile küreselin, ulusal olanla etnik olanın birbirinin antitezi olarak belirlediği, kavramların bulanıklaştığı bu postmodern dönemin kavramlarını berraklaştırmaya çabalamak, bu sorulara cevap ararken Amerikan çokkültürlülüğünü inceleyerek çokkültürlülük uygulamalarının en belirgin örneklerinden birinden yararlanmak ve Meluncan unsurunun bu yapı içindeki yerini saptamaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, çokkültürlülüğün bir olgu mu yoksa ideal mi olduğuna cevap aramak, Amerikan deneyimi içinde çokkültürlülük uygulamalarından yola çıkarak hem

Meluncan unsurunun bu yapı içindeki yerini incelemek, hem de bu unsurun kimlik problemlerini incelemek ve Meluncanların etnik bir topluluk olarak tanımlanıp tanımlanamayacağına sosyolojik yöntemlerle incelenmesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, hem teorik hem de uygulamalı bir çalışmadır. Çokkültürlülük ile ilgili zaten ciddi bir literatür bulunmaktadır ve bu literatürün çoğunluğunu yabancı kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan yararlanılarak çalışmanın teorik yönü oluşturulmuş, ardından da uygulama çalışması yapılmıştır.

Uygulama ile ilgili olarak Amerika'da Meluncanların yaşadığı bölgeye iki farklı dönemde gidilmiş, Meluncanların yoğun olarak yaşadığı Tennessee eyaletinin Hancock County bölgesinde yer alan Sneedville kasabasına ve civarındaki yerleşim bölgelerine ziyaret gerçekleştirilmiş, toplam 16 kişiyle görüşme yapılmış, iki farklı dönemde toplam 60 günü bulan bir katılımcı gözlem süreci yaşanarak görüşme verileri ile gözlem verileri kıyaslanmış, bu veriler birbirini desteklemek üzere kullanılmıştır. Yeterince literatüre sahip bulunmayan böyle bir konuyla ilgili birinci elden sağlıklı bilgilere ulaşılmıştır. Çalışma hem tarihi seyir hem de günümüz şartları içinde Meluncanları inceleme iddiasındadır. Bu bağlamda tümevarım ve doğrulanabilirlik ilkesi yanında yanlışlanabilirlik ilkesi de çalışmada eşit ölçüde göz önünde bulundurulmuştur.

Bilimin genelleyici özelliğinden yararlanılarak, uygulanan mülakatların, edinilen teorik bilgilerin ve parçalı verilerin Meluncanların bütünü hakkında bilgi verici olması için bilim etiğine azami dikkat edilmiş, gözlemlerde ve bilginin toplanma sürecinde ve şekilde tarafsızlık ilkelerine uyulmuştur.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çokkültürlülüğün Tanımı

Çokkültürlülüğü tanımlamak, kültür kavramının kendisini de en azından sosyolojik açıdan anlamaktan geçeceğinden, kısaca kültürden bahsetmekte yarar vardır.

Kültür, bu anlamda 1871 yılında Edward Tylor tarafından ‘bilgi, inanç, sanat, ahlak ve gelenek olarak öğrenilmiş her şey’ olarak tanımlanmıştı (Marshall, 1999: 442). Sayısız tanımlamayla üzerinde durulmuş olan ‘kültür’ün bu yönüyle ‘çokkültürlülük’ kavramına bir ışık tutması istendiğinde ortaya çıkacak tablodan, asıl konuya açıklık getirmek kolaylaşacaktır. Daha genel bir tanımla ortak dil, ortak tarih, ortak din, ortak ahlaki değerler ve ortak coğrafi geçmişi paylaşan insanları aynı kültürden kabul ettiğimizde, çokkültürlülüğü en basit şekilde ‘içinde çeşitli kültürleri barındıran toplum’ (Watson, 2000: 1) olarak nitelendirmek mümkündür. Kavramın kendisi doğrudan toplum kelimesini içinde barındırmadığı halde, Watson’ın tanımı toplumsal bir durumu imlemektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi çokkültürlülük, toplumsal bir durumdur. Tam da bu haliyle sosyolojinin ilgi alanına girmektedir.

Çok kültürlülük teriminin kullanılması bir zorunluluktan doğmuştur. Çok fazla göç alan ya da ulus devlet sınırlarının çizildiği gün bile birkaç farklı milletin ya da etnik grubun içinde barındığı devletler, ulus devlet politikalarıyla uyum sorununu çözememişlerdir. Fransız devrimiyle birlikte hemen her yerde türdeşliğe dayanan ulus devletler filizlenmiştir. İlginç bir biçimde, bu akım tüm dünyayı kısa sürede kapladıktan sonra, her ülkenin homojen bir nüfusa sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Kanada, Avustralya, Amerika, İsviçre gibi ülkeler bir bakıma hem çok kültürlü, hem çok etnikli, hatta çok uluslu devletler olarak tanımlanır olmuştur. Bu ülkelerin sosyolojik göstergeleri, sosyologları bu konularla ilgili araştırmalar yapmaya mecbur kılmıştır.

Bu süreçte geline son aşamalardan biri, ulusal kimlik zemininde şekillenen toplumsal türdeşlik modeli sorunlarının, göç alan ülkelere, “farklılık zemininde birlik” anlayışını ifade eden çokkültürlülük ile aşılmasının hedeflenmiş olmasıdır (Vatandaş, 2002: 17).

Will Kymlicka’ ya göre bir devletin üyeleri ya farklı uluslara ait (çok uluslu devlet) ya da farklı uluslardan kopup gelmişse (çoketnikli devlet) ve bu olgu bireysel kimliğin ve

siyasi hayatın önemli bir yanını teşkil ediyorsa, o devlet çokkültürlüdür (Kymlicka, 1998: 49).

Yine çokkültürlülük, bir çeşit kültürel göreceliliği çağrıştırmakta olup, 'hiçbir kültürün diğerinden iyi olmadığı ve hiç kimsenin kendi kültürel normlarını yüceltirken başkalarınınkini aşağılayamayacağı' (Watson, 2000: 12) bir toplumsal durumu işaretlemektedir. Bu bakış açısının da özellikle aynı toplumsal hayatı paylaşmakta olan farklı kültürlere sahip insanlar için önem arz ettiği rahatça görülecektir.

Kültür kavramının kendi barındırdıkları düşünüldüğünde, çokkültürlülük kavramının da dolaylı olarak dil, tarih, din, coğrafya gibi ortak değerlerin hepsi ya da herhangi biriyle ilgili tüm çakışma ve örtüşmeleri kapsadığını, bunların herhangi bir, iki ya da üçüne haiz toplumsal grupların bir vesileyle birlikte yaşamaları söz konusu olduğunda yine bunarla ilgili bir benmerkezciliğe, kayırmacılığa veya ayrımcılığa gitmeden barış içinde yaşamalarının, çokkültürlülük olgusunun yıllar içinde tekrar be tekrar tanımlanması ile söz konusu olabileceği düşünülebilir.

Kaçınılmaz olarak tüm kültürler farklı kaynaklardan beslenerek oluşmuşlardır. Bu yönüyle zaten tek devlet çatısı altında yaşamakta olan toplumların bile çokkültürlü olduğu tezinden yola çıkan James Ceaser, tanımlamasını farklı halkların veya uyrukların aynı devlet çatısı altında yaşaması durumu olarak yapmaktadır (Ceaser, 1998: 139). Bu tanım, kavramın sosyolojik olmaktan çok politik yanına işaret etmekle birlikte yine (çokluk içinde birlik) vurgusu yaptığından, bu bölümde değerlendirilebilir. Ceaser kendisi ilerleyen satırlarda kavramın göreceli olarak tanınma ve otonomiye çağrıştırmakla birlikte yeterli ulusal bütünlük vurgusuna da sahip olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda tartışılan tanımlar düşünüldüğünde, çokkültürlülük kavramında çokluk içinde birlik ya da birlik içinde çokluk vurgusunun sürekli olarak ön plana çıktığı anlaşılabilir. Kavramın çapraz ve paralel hatlarının çizileceği ilerleyen bölümlerde siyasal ve sosyolojik açıdan bunun daha geniş bir tartışması yapılacaktır.

Alfred T. Kisubi'nin tanımı konuya biraz daha netlik kazandıracak niteliktedir. Ona göre çokkültürlülük, birbirine bağlı fakat birleşmemiş çeşitliliklerce zengin toplum yapısının adıdır (Kisubi, 1997: 20). Bu tanımı desteklemek üzere Kisubi,

çokkültürlülüğü farklı etnik ve kültürel grupların kendine özgü kültürel mükemmelliği aradığı yer ve hal olarak işaretlemektedir. Bu tanımdan anlaşılan, sürekli ilerleme fikrinin her kültürel grup için kendine ait olana yoğunlaşmak ve fakat diğerine müdahale etmemek olduğudur. Çokkültürlülüğün dayandığı felsefi mirasa da ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Yukarıdaki tartışmaların bir bakiyesini çıkarmak gerekirse çokkültürlülük, farklı kültürel, etnik ve dini grupların aynı çevrede birbirlerine müdahale etmeksizin saygı ve barış içinde yaşaması haline verilen addır.

Kavramla ilgili yapısal bir analize gidildiğinde, çokkültürlü-lük kelimesindeki isim halinin bir ‘de facto’ durumu gösterdiği açıkça görülmektedir. Kavramın İngiliz dilindeki asıl kullanılan şeklinin multiculturalism (çokkültürcülük) olduğu düşünüldüğünde, karşımıza Türkçe karşılık olarak ‘çokkültürcülük’ çıkacaktır. Oysa İngiliz dilinde kullanılmamakla birlikte kelimenin tam karşılığının, multicultural-ity’ olması beklenirdi. Çokkültürcülük, bir ‘de jure’ durumu akla getirmektedir. Yani ideoloji olarak çokkültürlülüğü savunmayı... İngilizcede kavramsal düzeyde kullanılan kelimeler ‘multicultural’ (çokkültürlü) ve ‘multiculturalism’ (çokkültürcülük) dir. Türkçe’de durum bildiren isim hali daha yaygın biçimde kullanılmaya başlanmış olup, bir ideolojik çağrışım içeren çokkültürcülük kelimesi fazla yaygınlık kazanmamış, ancak bu iki kelime çok yerde birbirinin muadili olarak kullanılagelmiştir. Çalışma boyunca gönderme yapılacak olan kavramsal karşılıklar için de aynı şey söz konusu olmakla birlikte, burada kısaca bir ayrım yapılabilir.

Çokkültürlülük, yiyecekler, giysiler, müzik, tiyatro ve bazen belli uzmanlık alanlarının oluşturduğu görülebilir ve genellikle pozitif bir anlamı çağrıştıran, halihazırda zaten yaşanmakta olan kültürel çeşitliliğe gönderme yaparken, çokkültürcülük bizi buradan alıp daha derin felsefi ve politik çağrışımlara doğru taşımakta, ulusal ve küresel sınırlar içerisinde bu çeşitliliklerin tanınması ve siyasal bir takım hakların tartışılmasına götürmektedir (Watson, 2000: 106-107). Bu yönüyle özellikle “çokkültürlü” sıfatı bireysel haklara vurgu yaparken “çokkültürcülük” toplumsal ve siyasal olana, grup haklarına ve bu hakların ulusal ve küresel politikalarda yer bularak anayasal düzeyde grupların temsil hakkına kadar uzanmaktadır. Çokkültürcülük kavram olarak özellikle

sömürge sonrası ülkelerde toplumsal ve anayasal düzeyde temsil hakkının dillendirilmesi şeklinde yer bulmaya başlamıştır.

1.2. Çokkültürlülüğün Kapsamı

Çokkültürlülüğe bir kavram ve tanım olarak yaklaşmak yine de zor olup, kavram daha ziyade bir hali, durumu veya uygulamayı göstermektedir. O nedenle kapsamını görmek veya ona bir çerçeve çizmek, kavramlaştırma çalışmalarına da katkıda bulunacaktır. Çokkültürlülük ne iddia etmektedir?

Gordon Marshall'da çokkültürlülük, kültürel çoğulculukla karakterize edilen toplumlar için kullanılan bir terimdir. Bir ideal olarak çok kültürcülüğün, kültürel çeşitliliği övmesi nedeniyle, erken dönem ırk, etnisite ve göç araştırmalarının pek çoğunda var sayılan asimilasyoncu idealin karşıtı bir modeli yansıttığı ifade edilir (Marshall, 2001: 126).

Yukarıda zikredilen tüm tanımlardan anlaşılan şey, farklı etnik kimliklere, farklı milletlere, farklı devletlere bölünmüş bir dünyada yaşadığımızı kimsenin inkar edemeyeceğidir. Problem bunun kabulünde yaşanmaktadır. Çokkültürlülüğün varlığını kabul edip, idealize edilmesine karşı çıkanlar, çokkültürcü politikaların azınlıkları gettolaşmaya mahkum ettiğini ve toplumun ona akışla bütünleşmesini engellediğini söylerler; taraftarlarının yanıtı ise bu bütünleşme kaygısının kültür emperyalizminin bir ifadesi olduğu yönündedir (Kymlicka, 1998: 38).

Yukarıdaki tanım ve tartışmalarda dikkat çeken yön, bu fenomenin realite mi yoksa ideal mi olduğunun belirlenmemiş olmasıdır. Farklı etnik gruplar hemen her devlette vardır. Fakat "bir ülke nüfusunun farklı etnik kümelerden oluşması onu ancak betimsel düzeyde çokkültürlü yapar" (İçduygu, 1995: 121). Yani tanımın böyle yapılmasının hayata dönük pratik bir anlamı ve sonucu yoktur. Dolayısıyla "çokkültürlü toplum modelini belirleyen, nüfusun farklı etnik kökenlerden gelen insanlardan oluşması değil, bu insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin belirli bir özgül çerçevede düzenlenmesinin biçimidir" (İçduygu, 1995: 121). Yani bu tanımın siyasi bir boyut taşıması gerekir ve bunun bir devlet politikasıyla uygulamaya koyulması gerekir. Ya da en azından o toplumda bulunan etnik gruplarda etnik kimlik bilincinin bir değer oluşturması ve öncelenmesi gerekir. Aksi halde zaten bir çok ulus devlette bugün gözlendiği gibi, bir

çokkültürlülük / çokkültürcülük politikasına gerek duyulmaz. Amerika, Kanada ve İsviçre gibi ülkelerde pratik sonuçları olduğu için bu alandaki çalışmalar hem bilimsel hem de devlet politikası olarak yürütülmektedir.

Bir toplumun çokkültürlü/çoketnikli olması durumunda, o ülkedeki toplumsal ilişkilerin şu iki soruya verilecek cevaba göre şekilleneceği söylenebilir: 1. Ülkedeki etnik farklılıklar korunmalı ve geliştirilmeli midir? 2. Ülkedeki farklı etnik kümeler arasında olumlu ilişkiler kurulmalı ve geliştirilmeli midir?

Bu iki soruya verilecek cevaplar J. W. Berry'ye göre dört temel ilişki biçimini tanımlamaktadır. Her iki soruya evet deniyorsa, ortaya çıkan model 'çokkültürlülük'tür. Birinci soruya 'hayır', ikinci soruya 'evet' deniyorsa etnik ilişkilerde 'özümseme' (assimilation) sonucu ortaya çıkmaktadır. Birinciye 'evet', ikinciye 'hayır' deniyorsa 'ayrışma' (segregation) olmaktadır. Her iki soruya hayır karşılığı verildiğinde ise 'etnik kıyım' (ethnocide) etnik ilişkilerin aldığı biçim olmaktadır. Burada kullanılan terimler değer içermemektedir. Yani araştırmamız içinde birilerinin etnik kıyım yaptığı, diğerlerinin ülke bölme amacıyla bir takım kavramları kullandığı şeklinde subjektif değerlendirmelere girmiyoruz. Yine bu dört cevaba göre şekillenecek ilişkilerde devlet bazında kurumsallaşan toplumsal politikalar ve toplumsal ve bireysel düzeylerde psiko-sosyal davranış ve tavırlar etkili olur (İçduygu, 1995: 121-122).

Sosyal bilimlerdeki göreceliliğin toplumun dinamik yapısından kaynaklandığı düşünülürse, politikaların insan ihtiyaçlarına göre tekrar tekrar şekillendirilmesi kaçınılmazdır. Nasıl ki 300 yıl öncesi için bir ulus devletten söz edilemezse, belki de 200 yıl sonra da ulus devlet tarihin tozlu sayfalarını süsleyen bir figür olacaktır. Geline nihan noktanın bugün düşündüğümüz, inandığımız yapılanmalar olduğunu söylersek, toplumların dinamikliğini ve tarihi birikimi yok saymış olmaz mıyız? Tabii yine gelecekte sınırların ve toplumların şekillenişinde ulus devlet paradigmasının önemini yitirmeyeceğini ve belirleyici rol oynayacağını söyleyebiliriz.

Çokkültürlülüğün kapsamı ve iddiasının ne olduğu sorusuna cevap aramaya devam edelim. Çokkültürlülük, çeşitliliğin kabulü, derinlemesine bir tolerans, toplumsal katılımın genişlemesi ve sivil toplumun genişletilmiş bir uygulaması, (Cruz, 1996: 32) kimlik sorununa sosyal ve özgürlükçü bir temel kazandırılmasıdır. Farklı kültürlerin veya etnik grupların yerel bir folklor olmaktan çıkıp sahnede yer almasıdır.

Çokkültürlülük, gruplara ve onların kim oldukları sorusuna toplumda ve tarihte bir yer bulma çabası, toplumda biyolojinin ve ırkın yerini kültürün almasını sağlama çalışması ve toplumsal gruplara kimlik sınırlarını yeniden belirleme çağrısıdır. (Cruz, 1996: 31)

Çokkültürlülük, topluma parçalayarak değil fakat ayrıştırarak bakmaktır. Toplumun yüzyıllar içinde tek bir oluşum şekline sahip olmadığı iddiasıyla, toplumsal yapıya çağdaş sorunlar yoluyla yeniden şekil verme, ya da kendiliğinden gerçekleşen yeniden şekillenmeyi tespit etme ve tanımlama çabasıdır.

Çokkültürlülük kimliğin, varoluşun, grup haklarının sınırlarının ve kültürlerarası ilişkilerin kurallarının onları belirleyenler tarafından değil, onlardan etkilenenler tarafından yeniden şekillendirilmesidir (Newfield ve Gordon, 1996: 78). Kimliğe ırk, cinsiyet, seksüalite, sınıf gözlüğüyle değil, kültür penceresinden bakma, toplumsal bağları tek yönlü değil çok yönlü okuma ameliyesidir.

Tek bir evrensel doğrunun olmadığına inanmak, insanlar sayısınca doğrunun, gruplar, kültürler ve etnik topluluklar sayısınca yaşam tarzının varlığını kabul edip bunu savunmaktır.

Ulus yapısına ve çağdaş millet anlayışına parçalayıcı bir gözle bakmamakla birlikte, bir monizm fikrinden kaçınmak ve fakat ‘pluribus unum’, yani birlik içinde çokluk fikrine inanmaktır.

Çokkültürlülük, tam da ırkçılığın artık ortadan kalktığı iddia edilerek yapmacık bir çeşit renk körlüğünün sahnelenmeye başladığı dönemde ortaya çıkarak kendi iddiasını ortaya koymaya başlamış, özellikle Amerikan politikasına karşı şunu söylemiştir: Şayet iki ana rengin olduğunu düşünüyorsanız, hayır yanılıyorsunuz. En azından beş renk vardır. Şayet ırk terimine artık ekonomik bir anlam yüklüyorsanız, hayır yanılıyorsunuz çünkü ırk ayrıca kişisel kimliğinizin merkezidir. Irk kavramına karşı renk körüyseniz yine yanılıyorsunuz, renk bilinci yeni kültür anlayışıdır.

Çokkültürcülük, Avrupa merkezci bir kültür ve politika anlayışından koparak çeşitli kültürlerin ulus genelinde söz hakkına sahip olması gerektiğini iddia etmektedir ve bir ulusun sosyal çimentosunun ‘ortak kültür’ değil, tüm kültürlere ‘eşit saygı’ olduğunu

belirtmektedir. Hatta iki kültür arasındaki farka değinmekle kalmayıp, aynı kültür içerisindeki farklılıkların dahi tanınmasını salık vermektedir (Newfield ve Gordon, 1996: 5). Çokkültürcülük politikaya kültürü, kültüre politikayı enjekte eden bir teori olmuştur.

Ulusal politikalar çokluk içinde birliği vurgularken, çokkültürcü politika birlik içinde çokluğu vurgulamaktadır (Newfield ve Gordon, 1996: 83); çünkü ona göre birincisi masumane görünen bir Anglo-Saxon asimilasyon politikasıdır. Bu politika kültürel otonomiden endişelenirken, çokkültürcü politika ise kültürel asimilasyon ile hakim kültürün baskısından endişelenmektedir. Oysa çokkültürlü bir toplumda etnik ve ırksal gruplar ayrı kültür, organizasyon ve kimlikleri sürdürürken bir yandan da geniş topluma katılımlarını sürdürmektedirler. Çokkültürcülük bir 'çekirdek kültür'ü reddetmekte ve bunu bir çeşit kültürel ırkçılık olarak görmektedir. Ancak ortak kültür çokkültürlülüğün önünde engel olmayıp, çeşitliliğin akışını sağlayan bir ana damar işlevi görmelidir. Çünkü çeşitli grup ve halkların etkileşimi için bir ortak zemine kesinlikle ihtiyaç vardır.

Çokkültürcü politikanın en çok üzerinde durduğu şeylerden biri de, bireysel hak ve özgürlüklerin ortak bir anayasal çerçeveye güvence altına alındığı iddiasının yeterli ve doyurucu olmayıp grup haklarının gizlice ve sinsice ihlali anlamına geldiği, anayasal düzeyde grup ve temsil haklarının da güvence altına alınması gerektiğidir. Çünkü bir birey hiçbir zaman içinde yaşadığı gruptan ayrı olarak tanımlanamaz ve kimlik tarifi yapılamaz. Bikhu Parekh'in Raz'dan aktardığı bir çokkültürlü toplum modelinde de şunlar belirtilmektedir:

Çokkültürlü toplumlarda devlet tüm kültürlere aittir ve bazılarının azınlıkta olması bunların devlet üzerindeki haklarını etkilememelidir. Hepsi kamu desteğinden eşit pay almalıdır. Çocuklar, eğer ebeveynleri öyle isterse, kendi topluluklarının dili ve kültüründe eğitim almalıdır. Farklı toplulukların adetlerine saygı gösterilmeli ve bunlar mümkün olduğunca elverişli hale getirilmelidir. Cemaat yardım gruplarına, müzelere ve sanat gruplarına cömert kamu desteği verilmeli, radyo ve televizyon gibi kamu medyası da geniş toplumun çokkültürlü yapısını yansıtmalıdır (Parekh, 2002: 124).

Çokkültürlülüğün iddiasına bakarken, siyasal ve felsefi boyutu kadar insani bir boyut olarak karşımıza çıkan yanları da göz ardı edilemez. Şöyle ki; insanlar kültürün biçimlendirdiği bir dünyaya doğmakta, onunla büyümekte, dolayısıyla bir kültüre daha

fazla ait olmaktadır ve bu kaçınılmazdır. Ancak bu durum, etkileşim içinde oldukları diğer kültürleri anlama ve onları destekleme, hatta onlardan etkilenme konusunda yalıtılmış bir toplum modelini mümkün kılmaz. Dolayısıyla çokkültürlülüğün iddialarından biri de, yalıtılmış bir kültür olamayacağı, bir yönüyle her toplumun çokkültürlü olduğu yönündedir.

Her bir kültür insan doğasının, anlam ve hayal dünyasının ancak sınırlı bir kısmını besleyebilmektedir. Dolayısıyla birey ve toplumlar hayatı anlamlandırmak, entelektüel ufkunu açmak, hayal dünyalarını genişletmek ve ahlaki yönlerini geliştirmek için diğer kültürlere ihtiyaç duyarlar. Bu birey ve toplumların kendilerini mutlaklaştırma tehlikesine karşı da bir panzehirdir. “Bunun anlamı kişinin kendi kültürü içinde iyi bir yaşam süremeyeceği değil, diğer kültürlere ulaşabiliyorsa daha zengin bir yaşama sahip olacağı ve kültürel bakımdan kendine yeten bir yaşamın, çağdaş dünyadaki çoğu insan için neredeyse imkansız olduğudur” (Parekh, 2002: 428).

Dilbilimde bir kaide vardır. Hiçbir dil ilkel kabul edilemez ve o toplumun kendi ihtiyaçlarına cevap verecek kadar gelişmiştir. Aynı şey kültürler için de geçerlidir. Kültür karşılaştırılıp yargılanamaz. Hepsi eşit derecede zengin olup eşit saygıyı hak eder. Hiçbir kültür tamamen değersiz olup dışlanmayı hak etmediği gibi, yine hiçbir kültür diğerinden üstün olup diğerleri üzerinde egemenlik kuramaz ve başka toplumlara empoze edilemez. Her kültür en azından kendi toplumuna çok şey ifade eder.

Çokkültürlülüğün göz ardı edilmemesi gereken bir başka iddiası, her toplumun ve kültürün, içinde bir iç çoğulculuk barındırdığıdır. Çok nadiren türünün tek örneği olup, her bir kültür başka kültürlerden parçacıklar taşır. Bu bir tutarsızlığı değil, genel dokuyu bozmayan bir iç zenginliği temsil eder. Bu kendi geleceğini belirleyememek değil, daha ziyade gözenekli bir yapıya sahip olmak anlamına gelir ki kültürler geçirendirler. Bir kültür kendi iç çoğulculuğunu anlamadıkça diğer kültürleri de anlayamaz ki bu kendi zenginliğinin önünde büyük bir engeldir.

Tanım ve kapsama dair yukarıda yazılanların bir özeti olarak çokkültürlülük şunları söylemektedir:

- İyi toplum, belirli bir yaşam biçimine bağlı kalıp sadece onu üstün görerek onun sınırları içinde kalıp diğerlerini hor görmez.

- İyi toplum, monolog değil diyalog toplumdur ve bunu hem kendi içinde yapar hem de diğer toplumlarla sürdürür.
- İyi toplum, ifade özgürlüğünü, her görüşe eşit saygıyı, eşit hakları, halka açık ve tüm halklardan beslenen bir politik yapıyı, hoşgörüyü, çeşitlilik sevgisini, çözülmemiş farklılıklarla yaşayabilme kabiliyetini ve özdenetimi gerektirir.
- Çokkültürlülük açısından iyi toplum, bağımsızlığını korumak yanında karşılıklı bağımlılığı da önemser ve bunun zorunluluğunun farkındadır.

Çokkültürlülük veya çokkültürcülüğün tanımını, tanıma ulaşmaya yarayacağını düşündüğümüz çerçeveyi ve çokkültürlülüğün iddiasını ortaya koymaya çalıştıktan sonra, çokkültürlülüğün ortaya çıkış şeklini nedenini ve tarihi seyrini ortaya koymakta yarar var.

1.3. Çokkültürlülüğün Tarihçesi

1.3.1. Kadim Yunan, Çin ve Hindistan'da Çokkültürlülük

Çokkültürlülüğün tarihi, bazı çalışmalarda Helenistik döneme ve kadim Yunana kadar götürülmektedir. (www.fpri.org, 2008) Bu bakış açısına göre dönemin toplumları diğer toplumlar ile savaşlar esnasında yüz yüze gelmekte ve kültürel alışverişte bulunmakta idi. Tabii bu bakış açısı biraz zorlama ve bir çeşit çokkültürlülük romantizmi olarak görülmelidir. Örneğin kadim Yunan'ın farklı kültürlerle tanışması, daha ziyade Hıristiyanlığı anlatmak üzere oraya gelen misyonerler vasıtasıyla olmuştur. Zaten Yunanlılar o dönemde farklı bir dili öğrenmezlerdi. O dönem için kültürel emperyalizm ile çokkültürlülüğü madalyonun iki yüzü gibi görmek daha doğru olacaktır.

Çin'de milattan önce 500 ila 300 yıllarını kapsayan Yüz Okul (ekol, öğreti) döneminde çok çeşitli gelenekler toplumun hakim doktrini olmak için yıllarca rekabet etmiştir. Konfüçyus dini, Budizm, sonraları Hıristiyanlık ve İslam bu toplumda yer bulmak için hep rekabet halinde olmuş, Tang Hanedanı döneminde Musevilik toplumda yer edinmeye çalışmış, kısacası farklı kültürlerle etkileşim dinler üzerinden olmuştur. Çin'de ideolojilerden ziyade kültürün etkin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Hindistan ise, bir yönüyle 3000 yıllık bir çokkültürlülük tarihine sahiptir. Milattan önce 1000 yılında Hindikuş'u aşan Hint Ari işgalcileri Dravidian (Hint yerlileri) kültürüne

zarar vermiş, sonraları bu bir karışıma dönüşerek bu günkü Hinduizmi ve kast sistemini oluşturmuştur. Hint, İskender döneminde de işgale uğramış fakat işgalciler asimile olarak Hint kültürüne karışmışlardır. Buna sadece İslam istisna oluşturmuş ve Hinduizm ile omuz omuza yaşamaya devam etmiştir, bun da da kast sistemine alternatif olma özelliği büyük rol oynamıştır. İngiliz sömürgesinin bıraktığı izleri ise çokkültürlülüğe mi yoksa sömürgeciliğin etkilerine mi örnek vermek gerekir bu tartışılacak bir konudur.

Yine Foreign Policy Research Institute raporlarında, İslam'ın ilk dönemlerinde de bir çeşit çokkültürlülüğe vurgu yapılarak Türk olan El Biruni'nin Arapça ve Farsça onlarca eser yazdığından, en önemli eserlerinden birinde Hint Felsefesini anlattığından bahsedilmektedir (Gress, 2009).

Bu bölüme eklenmesi gereken, o dönemde çokkültürlülüğün bir ideal, ideoloji veya kültür olarak değil, bir vakıa olarak yaşandığıdır. Ayrıca o dönemlerin gerçeğini "kültürel etkileşim" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Bahsettiğimiz şekliyle etkileşim tarih boyunca var olmuştur ve olacaktır. Burada bütün mesele var olan kültürün, dışarıdan geleni iki farklı şekilde algıladığının tespitidir. Bir kültür kendi iç gücü ve güvenini kaybettiğinde diğer kültür bir tehlike olarak algılanmış, ona karşı direnç geliştirilmiştir. Var olan kültür zaten güçlü ise diğeri daha hoşgörülü karşılanmış ve onda farklı olana, yeni olana odaklanılmıştır. Ben ve öteki arasında algılanan farklılık kaçınılmaz olarak değişimi getirmektedir.

Tarih öncesi ile modern zamanlar arasında yer alan dönemde ise Romalılar, İslam'ın ilk dönemi ve Osmanlıları incelemek, tarihi seyir içindeki geçişleri ve değişimleri yansıtması açısından kaçınılmazdır.

1.3.2. Romalılar Döneminde Çokkültürlülük

Aslında hiçbir toplumsal oluşum veya toplumla ilgili tez dünya tarihinin belli bir döneminde aniden ortaya çıkmaz. Hemen tüm ideolojiler, toplumsal oluşum modelleri veya toplum politikaları tarihi köklere sahiptir. Çokkültürlülüğün bir tanım olarak ortaya çıkmasından çok önceleri bile kaçınılmaz olarak tüm toplumlar diğerleriyle etkileşim halindeydi. Kültür üzerinde söz söylemiş hemen tüm düşünürler yalıtılmış bir kültürün olamayacağı hakkında görüş birliğindedirler. Dolayısıyla dünya tarihinde adı çokkültürlülük olmasa da, hayata ve topluma o açıdan bakılmamışsa da, bir ideal olarak

değil ve fakat bir gerçek olarak çokkültürlülük belki hep vardı. Bu gün anladığımız manada toplum tanımına göre izole kabul edilebilecek bir yaşam biçiminde bile, değil milletten millete, evden eve geçildiğinde dahi farklı bir kültür algısına rastlamak hep mümkün olagelmıştır. Ancak tekrar belirtmek gerekirse, bir olgu tanımlanmadığı sürece bilinç düzeyine çıkamaz.

Dünya tarihinde bir seyahate çıkıldığında çokkültürlülüğün ipuçlarına üç farklı dönem ve toplumda rastlanabilir. Bunlar Roma vatandaşlık sistemi, Osmanlı millet sistemi ve Avrupa getto sistemidir (Genç, 2005: 7).

Romalılar bir yeri fethettiklerinde o ülke veya şehrin iç işleyişine karışmazlardı. Başka bir deyişle vergi sistemine, eğitimine, hukuk sistemine karışmazlar, dış politikaları ise Romalılarca yönlendirilirdi. Fethedilen yerin sakinleri dört sınıfa ayrılırdı. Vatandaşlar (Citizens), Municipia, Latin müttefikler/dostlar (LatinAallies) ve İtalyan müttefikler/dostlar (Italian Allies). Vatandaşlar en iyi durumdaydı ve her türlü hak ile imtiyaza sahipti. Municipia ikinci sınıftı. Bu sınıf Roma vatandaşı sayılır fakat oy kullanamazdı. Kendi yerel yönetimlerini seçebilirlerdi. Vergi öder, askerlik yaparlardı. Üçüncü sınıf olan Latin müttefikler Roma vatandaşı değillerdi fakat ticaret yapabilir, kendi kendilerini yönetirlerdi. Roma'nın yabancı lejyonlarını oluştururlardı. İtalyan müttefikler, Roma himayesi altındaydılar. Savaşlarda asker göndererek ganimetten pay alırlardı (Genç, 2005: 8).

Tüm bu sınıflara muamelede nihai hedef insanları Romalılaştırmaktı. Fethedilen yerlerdeki insanlar Romalılaştıkça Roma vatandaşı olmaya hak kazanırlardı. Dolayısıyla bu bir asimilasyon politikası idi. Ancak bu, kısmi özgürlük verilerek sağlanmakta, gönüllü bir asimilasyon politikası izlenmekteydi. Roma vatandaşlığı (civitas) o kadar değerliydi ki onu elde etmek için çabalayan bu insanlar asimile olduklarını fark etmezlerdi bile... Aslında Roma'da bir çokkültürlülüğün ziyade, katmanlara ve sınıflara ayrılmış bir toplum yapısından bahsetmek daha doğru olacaktır.

1.3.3. İslam'ın İlk Döneminde Çokkültürlülük

Hz. Muhammed döneminde Mekke çok önemli bir merkez olmakla birlikte, Medine'nin de oradan aşağı kalan bir yanı yoktu. Hatta Medine, farklı etnik ve dini toplulukların bir arada yaşadığı bir yer olarak çalışmamız açısından daha da öne çıkmaktadır. Mekke'nin

toplumsal barışı ve birliği güçlü kabileler tarafından sağlanırken, Medine böyle bir birlikten yoksundu. Medine de Evs ve Hazreç kabileleri ile Yahudi Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza kabileleri bulunmaktaydı ve aralarındaki çekişme hiç bitmiyordu. Hicretin ilk dönemlerinde tüm bu topluluklar arasında anlaşmazlıkları çözmeye kullanılacak ortak bir yazılı metin var olmayıp, problemler genellikle örfi bir takım yollardan çözülmekteydi.

Medine'yi oluşturan iki temel etnik grup olan Araplar ve Yahudiler kendi içlerinde de bir birlik oluşturmuyordu. Hz. Muhammet hicretle birlikte o dönem hatta bu gün için bile çok farklı bir uygulamayla, Muhacir ve Ensar'ı kardeşleşme adı verilen bir yöntemle birbiriyle eşleştirdi ve hatta onları birbirine mirasçı bile kıldı. Deyim yerindeyse komünal bir hayat biçimi geliştirildi (Bulaç, 1994: 176).

Bu uygulamayla bir süre sonra Medine'de üç ana grup ortaya çıkmış oldu: Müslümanlar, Yahudiler ve Müşrik Araplar. Müslüman blok, Muhacir, Ensar, Evs ve Hazreç'ten oluşuyordu ki bu kadim Arap geleneğine yabancı bir toplumsal yapılanmadır. Geleneksel Arap kabile hayatında bağı soy, sop ve kan birliği sağlarken ilk defa Medine'de coğrafi, etnik ve kültürel kökeni birbirinden farklı insanlar bir araya geliyor ve ayrı bir sosyal yapı oluşuyordu.

İkinci bir adımla nüfus sayımı yapıldı ve ardından Medine'nin şehir sınırları belirlendi. Bu sınırlar , 'korunmuş alan' ilan edildi. Bunların ardından da 'Medine Vesikası' adıyla bir çeşit anayasa ya da toplumsal mutabakat metni hazırlandı. 47 maddelik bu metnin 23 maddesi Müslümanların kendi aralarındaki ilişkileri düzenlerken sonraki 24 maddesi Müslüman olmayanları da kapsamaktaydı. Bu anayasa ilk İslam Devletinin anayasası olmakla birlikte yeryüzünde bir devletin vazettiği ilk yazılı anayasa olma özelliğine de sahiptir (Hamidullah, 2003: 189).

Vesikanın belli bölümlerine çokkültürlülük açısından yaklaşacak olursak önemli ibarelere rastlanır. Örneğin 25. maddede , 'Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendinedir. Buna gerek mevlaları gerekse kendileri dahildir' denmektedir. Yine 26. maddeden 33. maddeye kadar çeşitli Yahudi topluluklarının hep aynı haklara sahip oldukları tekrarlanmaktadır. 37. maddede, bir harp vuku bulduğunda her topluluk kendi masrafını karşılayacak denilmekte ve fakat, bunlardan birine dışarıdan saldırı olduğunda

yardımlaşma öngörülmektedir. Yani bir bakıma içişlerinde herkes bağımsız davranırken dışişlerinde ortak hareket edilecektir.

39. madde çok çarpıcıdır: “Bu sahifenin gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dahili haram (mukaddes) bir yerdir.” Yani Medine’de yaşayan farklı toplumlara birbirinden emin kılmak, o şehirde herkesi eşit güvenliğe kavuşturmak anlamında, çokkültürlülük uygulamasının o yıllar için zirvesi sayılabilecek bir madde...

45. madde, her bir zümrenin kendisine ait mıntıkadan sorumlu olduğunu belirterek yine sorumlulukla özerkliği birlikte sunmaktadır (Bulaç, 1994: 180-185).

Medine vesikası, bütün sosyal bloklar açısından hakimiyet değil katılım temelinde bir toplumsal projeyi öngörmektedir. Heterojen toplulukların örtüştüğü maddeler vesikaya girmiştir. Ayrıca 5 madde üst üste tek tek her topluluğun ismi zikredilerek kimlikler tanınmış ve belgelenmiştir. Her bir dini ve etnik grup özerkliğe sahiptir. Çoğulcu bir toplumda görülen her toplumun kendi hukuk sistemini kullanma hakkı vardır fakat aralarında çıkan anlaşmazlıkta bir üst mahkemeye gidilir. İleriki dönemde kendisine gelen bu tür vakalarda peygamberin Yahudilere kendi kitabıyla hükmetmek istediği görülmüştür ve bazen onlar hükmü peygamberin vermesini tercih etmişlerdir. Bu da davalının hukuk seçme hakkını dahi göstermektedir.

Ramazan El-Buti’ye göre, bu belgeye direk anayasa denebilir, çünkü devletin içte ve dıştaki düzenini belirleyici sınırlar koymakta, bir devletin hem kendi vatandaşlarının birbirleriyle olan münasebetini belirlemekte, hem de devletlerarası muamelelere de değinmektedir (El-Buti, 1987: 213). Dolayısıyla, bu vesika, bu günkü yorumla, çokkültürlülük uygulamaları açısından da okunabilecek çok erken döneme ait bir anayasadır.

Bu bakış açısını pekiştirici bir yorumu yine Muhammed Hamidullah’da görüyoruz:

Her bir kabile otonomiye sahip olacak ve fakat kabile denen sosyal yapı, artık hiçbir şekilde doğum veya katılma esasına dayalı, akrabalar arası ve dışa kapalı bir mahiyette bırakılmayarak yepyeni bir ideolojiye bağlanıyordu. Bu yeni sosyal bünye ferdin rıza ve iradesine dayalı sosyal dinamik bir bünye idi (Hamidullah, 2003: 192).

Tekrar belirtmek gerekirse bu yeni toplum, bir site şehir devletinin sınırları içinde birbirlerine karşı bağımsızlık esasında fakat sorumluluk da içeren şartlar altında, dışarıdan gelecek tehditlere karşı ortak savunma şartıyla çokkültürlü demek iddialı olacaksa dahi, o günün şartlarında kesinlikle buna yakın bir yaşam tarzı sürdürmüştür.

1.3.4. Osmanlılarda Çokkültürlülük

Osmanlı devletine gelince, orada insanların kimlikleri dinleri üzerine inşa edilirdi ve toplumsal hayat millet sistemiyle idare edilirdi. Arapçada Allah'ın sözü etrafında toplananlar anlamında kullanılan terim, uzun yıllar bu şekilde algılanmaya devam etmiş, 19. yüzyıldan itibaren müstakil olarak Osmanlı idaresi altında yaşayan gayri Müslimleri anlatmak için kullanılmaya başlamıştır.

Ancak ulus sisteminin eşanlamlısı olarak kullanılan millet sisteminde etnik ve dil aidiyetine değil, kesinlikle din aidiyetine bakılırdı. Bu anlamda günümüz çokkültürlülük anlayışından farklı bir çizgide görülebilir. Örneğin Ermeniler Gregoryen ve Ermeni Katolik olarak iki farklı millet olarak sınıflandırılmaktaydı.

Siyasi ve sosyolojik anlamıyla millet, Bir bölgenin Daru'l İslâma katılmasından sonra buradaki kitap ehlinin bir ahitname, hukuk ve himaye bahşedici bir ahit ile İslam devletinin idaresi altına girmesinden doğan bir teşkilat, bir hukuki varlıktır (Ortaylı, 2007: 450).

Bu şartlar altında muamele edilen gayri Müslimlere bazen öyle imtiyazlar verilmiştir ki bunlar İslam hukukunu bile zorlayan uygulamalar olmuştur. Söz konusu topluluğun kendi uygulamalarına izin verilmiş ve fakat eski uygulama ağır şartlar içeriyorsa, lağvedilerek daha olgunlaştırılmış bir düzene geçilmiştir. Bu uygulama iki farklı sonuç doğurmuştur. Fetihlerle uzlaşmayan eski feodal zümre ya sonradan İslamlaşarak erimiş, ya da sahneden çekilmiştir. Uygulamaya tabi olmayı kabul eden milletler hem kendi kendilerine var olmuşlar, hem de günümüzdeki çokkültürlülük anlayışının bireysel haklarla grup haklarının harmanlandığı uygulamaya denk biçimde aynı millet içinde Osmanlı toplumunun imtiyazlıları olabilmiştir. Örneğin Martaloz denen Hıristiyan askerler, Voynuk denen sipahi statüsündeki Bulgar savaşçılar, Rum ve Ermeni memurlar, bir haham ya da haham başı tıpkı bir Müslüman müderris gibidir (Ortaylı, 2007: 451).

Her millet kendi liderini seçme konusunda serbest bırakılmıştı. Hatta o dönemde devletin bütün kademelerine atama yoluyla gelirken, gayrimüslimlere kendi liderlerini seçme hakkının tanınması, çok önemli bir imtiyazdı. Bunu bu günün şartlarıyla değerlendirmek bile anlamlı sonuçlara varılmasını sağlayabilir. Ancak farklı milletlerle merkezi otorite arasında liderler üzerinden sürdürülen dolaylı bir ilişki vardı ki bu, haberleşme ve ulaşım imkanlarının sınırlı olduğu bir dönemde belki de fiziki bir zorunluluktur. Devlet askerlik, maliye ve yönetim alanındaki faaliyetleri üstlenmiş, eğitim, haberleşme ve sosyal güvenlik konularını her milletin kendisine bırakmıştı (Eryılmaz, 1996: 271). Tüm bunlarla birlikte zaman zaman kendi liderleriyle sorun yaşayan halkların Osmanlı Devletine başvurduğunu, bu durumda devletin müdahale ettiğini görmekteyiz.

Özetle bu uygulamaların merkezini bir dini duyarlılık ve adalet duygusu oluşturmaktaydı. Osmanlı'nın temel felsefesinin bu olduğu düşünülebilir ve hatta ironik biçimde sırf asimilasyon yapmadığı için 19. yüzyılda azınlıklar sorununu yaşadığı söylenebilir.

Tüm bu uygulamalar birçok milletin tarih sahnesindeki varlığını farklı bitirmesine yol açmıştır. Birçok Hıristiyan Müslüman olarak, Türkçe konuşan Ortodoks Hıristiyanlar Helen olarak, Müslüman olup dili farklı olanlar da Türk olarak tarih sahnesindeki rollerini sonlandırmışlardır.

1.3.5. Avrupa Gettolarında Çokkültürlülük

Getto, Avrupa kültüründe aynı etnik kökenden, kültürden veya dinden gelen insanların bazen kendi tercihleriyle bazen de zorlanarak şehrin geri kalanından ayrı yaşadıkları yer olarak tanımlanır (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2004). Önceleri özellikle Yahudilerin yaşadıkları yerler olarak bilinmekte idi ise de şimdilerde yoksul insanların yaşadıkları yer anlaşılır olmuştur. Ortaçağ Avrupasında toplumdan dışlanmış, topluma zarar verdiği düşünülen insanlar gettolarda yaşardı. İlk gettolar 13. yüzyılda İspanya, Almanya ve Portekiz'de oluşmuştur. Tarih içinde gettoların özellikleri değişmiştir. Bir dönem Yahudileri barındırırken, başka bir dönem izole edilenleri barındırmış, günümüzde ise genelde yoksulları barındırır olmuştur.

Getto örneğini bu çalışmaya dahil etmemize sebep olan şey, burada yaşayanların kendi geleneklerini, kanunlarını ve eğitim sistemleri oluşturmaları olmuştur. Fransız devriminin etkisiyle yavaş yavaş ortadan kalkmışsa da İkinci dünya savaşı döneminde tekrar oluşmuş, Yahudileri, Romanları ve bedensel engellileri barındırmıştır (Genç, 2005: 10).

Günümüzde Avrupa'nın bir çok ülkesinde farklı ülkelerden, özellikle farklı dinlerden insanların yaşadığı mahalleler bulunmaktadır. Bu insanlar Almanya'daki Türkler örneğinde olduğu gibi, Almanca öğrenmeden ilkökul çağına gelecek kadar izole bir hayat sürebilmekte, kendilerine özgü kültür ile buldukları ülkenin kültürüne entegre olmadan var olabilmektedirler. Bu konu, Dünyada Çokkültürlülük örneklerinin işleneceği bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

1.3.6. Kanada'da Çokkültürlülük

Çokkültürlülüğün tanımlanmış bir toplumsal model veya ideoloji olarak gün yüzüne çıkması bu yüzyılda, hatta 1960'larda olmuştur. Çokkültürlülüğü bir devlet politikası veya toplumsal bir durum olarak ele alan ülkelerin ortak özelliği ise ya göçmen ülke oluşları, ya da kısa zamanda çok fazla göç almak şartıyla dokularının hızla değişime uğramış olmasıdır. Uygulandığı ülkeler ise özellikle Kanada, Avustralya ve Amerika'dır. Dolayısıyla çokkültürlülüğün bu ülkelerdeki seyrini bilmeden konuya hakim olmak mümkün değildir. Sırasıyla bu ülkelerin serencamını kendi kronolojisi içinde ele alalım.

Kanada'nın çokkültürlülük gerçeğinin bilinç düzeyine çıkması 1960'larda W.L. Morton'un yazdığı kitap ile başlar. Morton kitabında, aynı topraklar üzerinde ortak bir kültür ve geçmişi paylaşan iki toplum olduğunu vurgular. Adı geçen iki toplum ise Frankofon ve Anglofon kökenli insanları temsil etmektedir (Hutcheon, 1998). Çokkültürlülük fikri önceki yıllardan başlayarak bütün alt grupların kültürel birikiminin özellikle eğitimde nasıl kullanılacağıyla ilgili olarak zaten tartışılmaktaydı ve kültürlerarası (intercultural) bir çözüm tartışılmaktaydı.

Çokkültürlülük kavramına ilk resmi gönderme Kraliyet komisyonunun raporunda iki dillilik ve iki kültürlülük şeklinde geçmektedir (Hutcheon, 1998). İki kültürlülük kavramı ise ilk olarak ağırlıklı iki kültürün varlığını vurgulamak amacı ile Graham Spry

tarafından 1929 yılında kullanılmıştır. Burada özellikle Quebec bölgesinde yaşayan Frankofonlar ikinci kültürü temsil etmektedir.

Bu tanımlama önceleri doğal bir tereddüdü de yanında getirmiştir. Zaten bir süredir kaynaşmış ve aralarında evlilikler bile yapan farklı gruplar aynı çatı altında yaşamakta iken, yeni tanımlama kanun karşısında eşit olan bu grupları farklı bir statüye sokabilir mi? (Royal Commission Report, 1967: 11) Yine o yıllarda genel tepki, ikidilli kavramına karşı sıcak iken ikikültürlü kavramına karşı soğuk olmuş ve gerçekte çokkültürlü bir hayatın varlığı vurgulanmıştır. Baskın iki kültüre rağmen (Fransız ve İngiliz), çokkültürlülük bir vakıadır.

Komisyon iki kültürü vurgulamış ve gelecek göçmenlerin kendi kültürlerini yaşamaktan vazgeçmeseler bile bu iki kültürden birine entegre olmalarını öngörmüştür. Entegrasyon ile asimilasyonun karıştırılmaması için göçmenlerin kendi kültürleriyle olan bağlarının devam ettirilmesi gerektiğine ise özel vurgu yapılmıştır (Royal Commission Report, 1967: 12-13).

Altmışlı yıllara kadar Kanada'nın insan hakları anlayışı bireysel özgürlükleri tanımlayan ve sınırlarını belirleyen insan hakları beyannamesinden beslenmekteydi. 1960 da Kanada federal hükümeti John Diefenbaker başkanlığında Kanada haklar beyannamesini oluşturan anayasayı oluşturdu. Bu beyanname hiçbir insanın ırk, ulusak köken, ten rengi, dini inanç veya cinsiyetine göre ayrıma tabi tutulmayacağını belirtmektedir. Ancak Kanada Yüksek Mahkemesinin bir kararı, topluluk haklarının bireysel hakların üstünde tutulamayacağını belirlemiştir. Bir başka belirsizlik de Aboriginler olmuştur ve anayasal düzeyde temsilleri sorunludur (Hutcheon, 1998, 3). Hakim kültürlerin ikide tutulması ve grup haklarının bireysel haklar ile çatışması durumunda ne yapılacağını belirsizliği halen sorun olmaktadır.

1964 yılında komisyon, 65 yılında ise sosyolog John Porter Kanada'yı eritme potası yerine "dikey mozaik" olarak tanımlamışlardır. Bu yapılan analizler sonucunda olmuş, farklı elit grupların çokluğuna dayandırılmış, ancak yine de iki hakim gruptan söz edilmiştir.

Kanada çokkültürlüğünün belli bir takım sorunları da ortaya çıkmıştır. Parçalı bir siyasi yapı, dikey mobilete yokluğu ve net bir biçimde üretilememiş olan değerler sistemi

bunlardan bazılarıdır. John Porter gelen göçmenlerin farklı etnik yapılarını, bireysel haklar meselesini ve Kanada ulusal kimliği gibi farklı vurguları belirsizliğe sebep olan faktörler olarak sıralamaktadır.

1969 yılında Kanada’da iki kültürlülük ve iki dillilik tasarısı yasalaşmıştır. 1971 yılında ise muhalefet partilerinin ve diğer göçmen azınlıkların kendi haklarının ve katkılarının göz ardı edildiği eleştirisi üzerine federal hükümet çokkültürlülük kavramını teklif etmiş, 1973 yılında Kanada çokkültürlülük danışma kurulu oluşturulmuş, 1984’de muhafazakar parti başa geçmesine rağmen çokkültürlülük siyasi bir yönetim tercihi halini almıştır. 1988 yılında ise Kanada Çokkültürlülüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Kanunu parlamentodan geçerek yasalaşmıştır (Hutcheon, 1998: 4). Federal hükümetin kanunlaşan metinde altını çizdiği dört önemli ilke bulunmaktadır. Bunlar; Statü eşitliği, çeşitlilik, bireysel tercih hakkı ve kişisel hakların ve özgürlüğün ayrımcılığa karşı korunmasıdır (Regina Üniversitesi Sosyoloji ders notları, 2009: 3). Bununla birlikte, iki o günden bu yana dillilik uygulaması devam etmiş, resmi diller İngilizce ve Fransızca olarak kullanılmaya devam ede gelmiştir.

1991 yılına gelindiğinde Çokkültürlülük ve Vatandaşlık Departmanı tüm vatandaşların sosyokültürel ve siyasi sürece katkı sağlamasını teşvik etmek amacıyla bakanın görevlerini belirleyen bir yasa ile uygulamayı daha da genişletmiştir. Hatta bütün bunların içinde bir Kanada ulusal kimlik vurgusunun olmayışı eleştirilmiştir.

Kanada’yı çokkültürlülüğe iten sebepler düşünüldüğünde ortaya çıkan sebepler şunlardır:

Çeşitliliğin artması: 1800’lü yıllardan 1950’lere kadar göçmenlerin çoğu Avrupa’dan gelmekteydi ve bunların içinde hakim grup Anglo-Saxon kökenli insanlardı. Ancak 1960’lardan itibaren hem Avrupa’nın hem de dünyanın çeşitli yerlerinden gelen göçmen çeşidi hızla artmaya başlamıştır ve bu sebeplerin en önemlisini oluşturmaktadır.

Eritme Potasına Karşıtlık: Amerika’da göçmenlerin oluşturduğu yeni bir millet olmakla birlikte Kanada’da baştan itibaren bir çeşit asimilasyon politikası olarak görülen eritme potası modeli itibar görmemiş ve alternatif bir siyasi felsefe aranmıştır.

Anglo-Uyum Modelinin Sonu: Göçmen çeşitliliği arttıkça her göçmeni Anglo-uyum modeliyle şekillendirmek hem zorlaşmış hem de aykırı görüşler artmıştır. Ayrıca

Kanada da kamuoyu bireysel özgürlük modelinden ziyade grup haklarını önemser biçimde şekillenmiş, bu da yeni bir modeli gerekli kılmıştır.

Sanayileşme ve Şehirleşme: Sanayi toplumlarında cemaat bilincinin yerini bireysellik, çoğulculuk ve rölativite almaktadır ve bu da çeşitliliği ve işbölümünü gerekli kılmaktadır. Simmel olsun Durkheim olsun bu teoriyi öne sürmektedirler. Bu da karşılıklı dayanışma ve işbölümünü zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda farklılıklar saygı gerektirecek bir çeşitliliğin besleyicisi olarak görülmektedir.

Quebec'teki sessiz devrim: Fransız yerleşiminin ağırlıkta olduğu Quebec bölgesi 60'lı yıllarda sosyal bir değişime uğramıştır. Sanayileşme, liberalleşme ve sekülerleşmenin sebep olduğu bu sosyal değişim Federal hükümet üzerinde de bariz etkilere sebep olmuş, grup haklarının tekrar gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır (Regina Üniversitesi Sosyoloji Notları, 2009: 2-3).

Kanada'nın çokkültürlülük serüveni bu şekildedir. Dünyada bu uygulamanın en önemli ikinci temsilcisi ise Avustralya'dır.

1.3.7. Avustralya'da Çokkültürlülük

Avustralya'nın tarihi, asimilasyon fikrine dayalı bir göç politikasıyla başlayıp çokkültürlülük nosyonunun kucaklandığı günümüz yaklaşım tarzına kadar uzanır (www.skwirk.com, 2008: 1).

Başka bir deyişle, Avustralya'nın yakın tarihi bir İngiliz kolonisi olmasından başlayıp Orta doğulu gençlerin hiçbir ceza almaksızın kenar mahallelerde savaş ilan ettiği günümüz çarklarına kadar uzanır. Avustralya'da çokkültürlülüğün başlangıcı, dönemin göç bakanı olan Harry Holt'un 1966'da beyaz Avustralya politikasını ortadan kaldırdığı yıla rastlar. Holt ayrıca 1949 yılında yine bakan iken ülkeye askerlerle evlenen 800 kadar Japon gelini sokmasıyla da bilinir. Bu hareketi çokkültürlü Avustralya'nın kapılarını ardına kadar aralamıştır (www.stormfront.org, 2008: 1).

Beyaz Avustralya siyaseti 1850'lerden başlar. O yıllarda Çinli maden işçilerinin ülkeye göç etmesi engellenmiştir. O yıllarda beyaz fabrika işçileri özellikle daha düşük hayat standardına razı olabilecek siyahilerin kendi işlerini tehdit edeceğini düşünerek Avustralya'ya göç etmelerine karşı çıkmışlardır. Bu tutum politikayı da etkilemiş ve

1901 yılında çıkarılan kanunla birçok insanın göçü engellenmiştir. İkinci dünya savaşına kadar bu politika hüküm sürmüş, hükümet yetkilileri de Avustralya'yı İngiliz kökenli vatandaşların oluşturduğu bir millet olarak deklare etmekten gurur duymuşlardır.

İkinci dünya savaşı boyunca birçok göçmenin Avustralya'ya gelip u ülkede evlenmesiyle bu insanlar Avustralya'da kalmış, 1949'da da bakan Holt'un tavrı Beyaz Avustralya anlayışını değiştirmeye başlamıştı. "Çünkü ikinci dünya savaşı, ırk kavramına yeni bir bakış açısı getirmiş, ırk kavramına bakışın Nazilerce uygulandığı şekliyle anlaşılmasının dünyaya nelere mal olduğu açıkça görülmüştü" (www.stormfront.org, 2008: 1).

İkinci büyük adım 1957'de Avrupalı olmayıp 15 yıldır ülkede kalmakta olan insanlara vatandaşlık hakkının verilmesiyle atılmıştır. 1958 yılında, daha önce göçmenlere uygulanan imla testleri kaldırılmış, değiştirilen kanunla çok kalifiye olan Asyalıların ülkeye göç etmesine izin verilmiştir. Bu yaklaşımlar Beyaz Avustralya siyasetinin yumuşamasına katkıda bulunmuş fakat tamamen ortadan kalkmasına henüz yeter hale gelmemiştir.

1966 yılında gözden geçirilen kanunla göç bakanı Opperman, kalifiye insanların göç başvurularının göçmenliğe uygunluk, entegre olma yeteneği ve Avustralya'nın yararına olacak özelliklere sahip olma gibi ön şartlarla kabul edileceğini duyurmuştur.

1968'de, akademisyen Jerzy Zubrzycki vatandaşlık konferansında bir sunup yapmış, göçmenlerin Avustralya'nın gelişmesine olan katkısını dile getirerek Avustralya'nın politika değişikliğine içten katkı yapan ilk insanlardan olmuştur. Konuşmasındaki ana teze göre, kültürel çoğulculuk asimilasyon teorisinin yerini alması gereken politika olmalıdır ve ona göre Avustralya'daki kültürel gruplar kendi etnik geleneklerini sürdürürken Avustralya kimliğini taşımakta, demokratik toplumun kurumlarını benimsemektedirler (www.skwirk.com, 2008: 2).

1973 yılında önemli bir adım daha atılmış ve üç maddelik bir yeni politika hazırlanmış, Avrupa kökenli olmayan göçmenlerin sayısı giderek artmaya başlamıştır. Üç madde şöyle sıralanabilir:

- Bütün göçmenlerin 3 yıl Avustralya’da kaldıktan sonra vatandaşlık hakkı almasının yasallaştırılması,
- Göçmenlerin seçiminde ırk faktörünün tamamen ortadan kaldırılması,
- Göç ve ırka dair tüm uluslararası anlaşmaların kabul edilmesi.

Bu tedbir ve kararlar da Avrupalı olmayan göçmenlerin sayısında 1975 yılına kadar etkili olmamıştır. O yıldan başlayarak üçer yıllık programlar uygulanmış, Avustralya’nın yararına olacak göçmenlerin ülkeye girmesi teşvik edilmiş, ırk ayrımcılığı yapılmamış ve bu ülkenin nüfusuna 70 bin kişilik katkı yapmış, 2001 yılına kadar nüfusun 19 milyonu bulması öngörülmüştür (www.stormfront.org, 2008: 4).

1989’da hükümet Çokkültürlü Avustralya’nın ulusal ajandasını oluşturmuş, bu politikanın üç önemli maddesini belirlemiştir.

- Kültürel kimlik: Tüm Avustralyalıların belirlenmiş sınırlar dahilinde dil ve din de dahil olmak üzere bireysel kültürel miraslarını açıklama ve paylaşma hakkı vardır.
- Sosyal adalet: Tüm Avustralyalıların fırsat eşitliği verilmesi ve ırk, etniklik, kültür, din, dil ve cinsiyet ile ilgili kişisel engellerinin kaldırılması hakkı vardır.
- Ekonomik verimlilik: Tüm Avustralyalıların, geçmişine bakılmaksızın becerilerine göre etkin bir biçimde fırsat tanınıp ekonomik refaha kavuşturulmaya ihtiyacı ve hakkı vardır (Roth, 2007: 9-10).

Bu gün Avustralya’da yaşayan her 4 kişiden biri ülke dışında doğmuştur ve bu insanlar 150 farklı ülkeden gelmiştir.

1999 Aralığında hükümet çokkültürlülüğün çerçevesini parlamentoda çizmiştir. Bu çerçeve çokkültürlülüğü tüm Avustralyalıları kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitliliğin bir ortak millet anlayışı şemsiyesi altında herkesi kapsayacak şekilde faydalı biçimde kullanılmasını ve karşılıklı anlayışın tüm vatandaşlarca ahenk ile uygulanmasını hedeflemektedir (www.stormfront.org, 2008: 5).

Mayıs 2003’de hükümet Çokkültürlü Avustralya’yı “çokluk içinde birlik” (United in Diversity) sloganıyla tanımlamış ve 2006 yılına kadar uygulanacak olan programı

toplumda uyum, katılım ve eşitlik, ve verimli çeşitlilik maddeleri ile üç başlık altında toplamıştır.

Artık Avustralya’da kültürel çeşitlilik, bireylerin kendi kültürel mirasını Avustralya vatandaşlığı bilincini göz ardı etmeden açıklama ve koruma hakkı demokratik bir gerçeklik ve uygulamadır. 2000 yılından bu yana Çokkültürlü Avustralya Konsülü (CMA) aracılığıyla bu uygulama kurumsal kimlik kazanmıştır.

Sonuç olarak, tüm bu değişimler oldukça hızlı ve dramatik bir biçimde gerçekleşmiştir. Avustralya, 20. yüzyılın ilk yarısında bambaşka bir politikaya sahipken, 1990’lara gelindiğinde artık ülkedeki iki büyük parti de çokkültürlülük politikasını benimsemiş haldedir.

Günümüz dünyasında, Amerika’nın da bu bölümde yer alması düşünülebilirdi, ancak Amerika çokkültürlülüğü bir politika ve uygulama olarak halen tartışmakta olduğundan ve bu çalışmanın omurgasını oluşturacak ayrıntıya sahip olduğundan, Amerika’ya ileride tamamen bağımsız bölümde değinilecektir. Ayrıca, çokkültürlülük deneyimi için incelenebilecek daha pek çok ülke mevcuttur. İsviçre, Belçika, Hindistan, Malezya ve daha bir çok ülke, konuyla ilgili olarak incelenebilirdi. Ancak çokkültürlülüğü bir politika olarak benimsemiş olmak bakımından, dünyada çokkültürlülük tarihi yazımında Avustralya ile Kanada, gerçekçi örneklerdir. Diğer ülkelere değinmek hem çalışmayı amacından saptıracağından, hem de uygulama farklılıklarından dolayı, başka bir çalışmanın konusudur.

1.4. Çokkültürlülük Çeşitleri

Çokkültürlülük kavramı farklı düşünürler ve teorisyenler tarafından çeşitli şekillerde kullanılmış, teoride olsun uygulamada olsun farklı yaklaşımlar oluşmuştur. Çokkültürlülük teorisinin beslendiği zemin liberal ve sol liberal damar olmakla birlikte, klasik liberalizmin birey merkezli yaklaşımı bazı liberal düşünürleri teoriye karşı soğuk yaklaştırmaya itmiştir. Diğer bazıları ise comuniteryan bakış açısı diyebileceğimiz yaklaşım ile çokkültürlülüğe liberal zeminden yeni bir pencere aralamışlardır. Grup haklarına inanan comuniteryan düşünürler, kendilerini aynı zamanda liberal olarak nitelerler, fakat liberalizme yeni katkı düşüncesindedirler.

Teorik yaklaşıma ek olarak, uygulamada yaşanan farklılıkları da burada kısaca zikredeceğiz. Özellikle göçmen ülkelerde uygulanmakta olan çokkültürcü yaklaşım, kendi içinde yine farklılaşır. Amerika, Kanada ve Avustralya örnekleri ve o ülkelerdeki farklı yaklaşımlar bunun açık göstergesidir.

1.4.1. Teorik Açıdan Çokkültürlülük

Çokkültürlülük her ne kadar de facto bir durumdan, yani yaşanan gerçekler ve günlük hayatta oluşan ihtiyaçlardan türemiş ise de, öncelikle teorik olarak tartışılmış ve farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Mevcut durumun sürmesinden yana olan muhafazakar bakış, bireysel özgürlükleri daha da vurgulayarak ihtiyaçlara cevap vermenin yeterli olacağına inanan liberal bakış, artık bireysel özgürlükler yoluyla ihtiyaçların giderilemeyeceğini görmüş fakat yeni yaklaşıma ne ad verilmesi gerektiğini tam kestirememiş, postmodern tavırla yetinmiş olan sol liberal bakış ve sonrasında yeni teorinin adını koymuş olan ve gruplara özgü politikaların gereğine inanan komüniteryan bakış teorik zemini oluşturan yaklaşımlardır.

1.4.1.1. Muhafazakar Çokkültürlülük

Bu kavram, McLaren tarafından kullanılmaktadır. Aslında içeriğine bakıldığında yaklaşımın Çokkültürlülük teorisiyle ilgisi yok gibidir; ya da çokkültürlülüğe tamamen karşıt bir yaklaşımdır. Bu karşıtlığa farklı başlık atamadığından olsa gerek, böyle kullanmıştır. Bir literatür olarak bahsi geçmeli düşüncesiyle çalışmaya dahil ettik.

Muhafazakar çokkültürlülük, Amerikalı ve Avrupalı beyazların, Afrikalılara ve Afro-Amerikalılara köle, hizmetçi ve eğlence aracı olarak bakmalarından beslenir. Bu bakış açısı ise şüphesiz emperyalizmin tarihinde kök salmıştır. Bilindiği gibi emperyalist batı, Afrikalı siyah adamı az gelişmiş, barbar ve vahşi olarak resmeder ve insan türünün en düşük seviyesi olarak bakar. Bu bakış açısı evrimci bakış açısından da beslenerek Amerika Birleşik Devletleri'nin emperyal zenginliğine ve Hıristiyan emperyalizmine de ilham kaynaklığı yapmıştır. Beyaz adamın üstünlüğünü, siyah adamın ise aşağı ırk oluşunu vurgulayan bakış açıları hep aynı doktrine dayanmaktadır.

Maalesef bahsi geçen tutum eskilerde kalmış arkaik bir tavır da değildir. Bush hükümetinin 1992 yılında, bazı gençlik çetelerini hiperagresif ve hiperseksüel maymunlara benzeterek şehrin bazı arka mahallelerini balta girmemiş orman olarak

niteleyen araştırmacı psikiyatrist Frederick A. Goodwin'i Akıl Hastalıkları Ulusal Enstitüsüne başkan olarak atadığını hatırlamakta yarar var. İster Aristo tarzı hiyerarşik sınıflamanın arttığı olan Viktoryan Püritanizmin geri dönüşü, ister sömürgeci ve emperyalist ideolojinin devamı olarak algılsın, Afrikalılar insanlık merdiveninin ilk basamağı olarak algılanmıştır ve muhafazakar çokkültürlülük bakış açısının ilham kaynağı tüm bunlardır (Mclaren, 1996: 47).

Muhafazakar çokkültürlülüğün savunucuları her ne kadar kendilerini beyaz adamın üstünlüğünü savunan bu ırkçı bakış açısından kurtarmaya çalışsalar da halen bir çoğu tarih sahnesinde başarısızlığa uğramış ırkları kültürel anlamda zayıf geçmişe sahip veya ailevi değerlerden yoksun olmakla suçlamaya devam etmektedirler. Onlara göre üstün kültür orta sınıf beyaz adamın kültürü olup bu kültüre uyum sağlayamayan azınlıklar dolaylı olarak aşağı sınıfı temsil eder.

Dil unsuru da muhafazakar bakış açısına göre önemli bir kilit taşıdır. Ortak bir kültür üretiminin hayalini kurmakta olan yaklaşım ile, bu bakış açısı sahipleri yabancı dillerin ve İngilizcenin farklı ağızlarının standart İngilizceye tehlikeye attığını düşünmektedirler. Gramsci'den mülhem olarak, standart dilin standart kültürün üreticisi olduğunu, farklı ağızların ve bölgesel uygulamaların ortak kültürün önünde engel teşkil ettiğini vurgulamaktadırlar. (Mclaren, 1996: 48)

Muhafazakar çokkültürlülüğün genel bakış açısını gösteren bazı özellikler söz konusudur. Bunların birincisi, beyaz oluşu bir etnik form olarak görmeyiştir. Beyaz olmak belirleyici sınıfta yer almaktır ve diğer renklerin yargılandığı bir ölçü birimi gibidir. İkincisi; çeşitlilik kavramı zaten hazır olan beyaz adamın kültürüne ve asimilasyon politikalarına göre şekillenir. Diğer tüm unsurlar hakim kültüre eklenecek renklerden ibarettir ve o aşamaya geldiklerinde, hakim kültürü kavramalı, içselleştirmeli ve Avro-Amerikan kültür normlarını sindirebilmelidirler. Üçüncüsü; muhafazakar çokkültürlülük tek dillidir ve İngilizce onun resmi dilidir. Dördüncüsü; Yeni nesil, Anglo orta sınıfın temsil ettiği yaşam standartlarını sağlamakla gerekli hayat standardına ulaşabilir. Beşincisi; sosyal ve kültürel pratikleri ırkçı, sınıflayıcı ve cinsiyetçidir. Her etnik grup sosyal hayata eşit şekilde katılabilir fakat bu, Anglo-Amerikan beyaz orta sınıfın belirlediği standartları paylaşmakla olur (Mclaren, 1996: 49-50).

Özetle Muhafazakar çokkültürlülük teorisi, sosyal Darwinizmden ve biyolojik determinizmden beslenmektedir. Beyaz ırk belirleyici olup diğer ırklar ve kültürler gerekli standartlara ulaştıkları takdirde çeşitliliğin kabul edilebilir unsuru haline gelebilirler. Başka bir deyişle WASP kültürü kriterleri oluşturur. Beyaz, Anglo Saxon, Protestan...

1.4.1.2. Liberal Çokkültürlülük

Liberal çokkültürlülüğe göre beyazlar, Afrikalılar, Latin kökenliler, Asyalılar ve diğer farklı kökenden gelen insanlar arasında doğal bir eşitlik söz konusu olmalıdır. Bu bakış açısı entelektüel manada ırkların aynılığına, bilişsel eşitliğine ve rasyonelliğine inanır ve bu eşitliğin rekabetçi kapitalist dünyada fırsatları da eşitlediğine inanır. Liberal çokkültürlülüğe göre toplumsal alanda ve eğitim alanında özellikle Amerika'da eşit şartlarda yarışma imkanı yoktur ve dolayısıyla bu alanlarda kültürel, toplumsal ve ekonomik açıdan reforma ihtiyaç vardır (McLaren, 1996, 51).

Liberal çokkültürlülük asıl olanın bireysel özgürlüklerin herkes için eşit biçimde uygulanmasından yola çıkmakta olup, bunun uygulanmaması durumunda diğer çabaların çözüm getirmeyeceğine inanmaktadır. Özellikle Rawls (2005) ve Barry (2002) buna inananların en önemlileri olarak sayılabilir. Aslında çokkültürlülüğün teorisini liberalizmden aldığı söylenebilir. Liberal Çokkültürlülük tanımı bir paradoksu da barındırmaktadır. Klasik liberalizm, çokkültürlülüğe ihtiyaç duymaz ve birey odaklıdır. Kavramın yanına çokkültürlülüğü katmak, aslında yeni bir menfez açmak anlamına gelir ve bu aşamayı sol liberaller kazandırmıştır. Ayrıntıları ileride çokkültürlülük teorisinin anlatılacağı bölüme saklıyoruz.

1.4.1.3. Sol Liberal Çokkültürlülük

Sol liberal çokkültürlülük kültürel farklılıkları vurgular ve ırkların eşitliği fikrinin farklı davranışlar, değerler, tavırlar, algılama biçimleri ve toplumsal pratiklerdeki farklılıkları oluşturan kültürel boyutu baskı altına aldığını öne sürer. Başka bir deyişle, çokkültürlülüğe temel yaklaşımlarda eşitlik vurgulanırken aslında kültürler arası farklılık ve değerler göz ardı edilmektedir. Sol liberal bakış açısında ise farklılıklar bir çeşit romantik kültürel otantiklik içinde değerlendirilir ve "ötekilik" egzotik hal alır. Kültürel farklılık bir renklilik olarak vurgulanırken, farklılığın tarihi derinliğinden gelen

ayrıştırıcılığı ise göz ardı edilir. Yani farklılık tarih, kültür ve güç ilişkilerinden soyutlanarak bir esansa dönüşür (McLaren, 1996: 52).

Sol liberal bakış farklılığı siyasi alandan kültürel ve bireysel alana taşır ve bireyin farklılığı daha diyalog başlamadan zaten kabul görmelidir. Politik alanda renk, ırk, dil ve din gibi farklılıklar göz ardı edilmeli, farklılık toplumsal hayatın renklerini oluşturmalıdır. Sol liberal bakışın içinden doğan ve grup hakları yaklaşımı olarak teorinin tartışılacağı bölümde ayrıntıyla aktarılacak olan bir başka yaklaşım ise komuniteryan bakış açısıdır.

1.4.1.4. Komuniteryan Çokkültürlülük

Grup hakları yaklaşımı da denilebilecek olan bu bakış açısı, bireysel özgürlük anlayışının yetersiz kaldığını ve artık bir çok toplumda farklı etnik kimliklerin veya azınlıkların, kendi kültürlerine uygun biçimde yaşamak için bazı farklı politikalar talep ettiğini iddia eder.

Bu yaklaşım özellikle Taylor'un tanınma politikası isimli makalesiyle ön plana çıkmıştır. İnsanların bir toplum ve kültürün içine doğduğunu düşünen ve ondan ayrı algılanamayacağına inanan Parekh, toplumların ulusal ve etnik azınlıklar barındırdığına ve o azınlıklara grup hakları sağlanmasının gerekliliğine inanan Kymlicka, farklılıklara renk körü gibi bakmanın ve eşit haklar anlayışının yetersiz kaldığına inanıp farklılık politikaları aracılığıyla grupların özel ihtiyaçlarına göre farklı farklı politikalar üretilmesi gerektiğine inanan Young ve adaletin katmanları olduğunu düşünüp onun dağıtılmasındaki prensipleri tartışan Walzer bu grupta sayılabilecek düşünürlerdir. Çokkültürlülük teorisinin ana damarını da bu düşünürler oluşturur. Çokkültürlülük teorisinin ayrıntıyla inceleneceği ikinci bölümde bu düşünürlerin fikirleri daha açık anlaşılacaktır.

1.4.1.5. Eleştirel Çokkültürlülük

Eleştirel çokkültürlülük muhafazakar veya tutucu çokkültürlülük anlayışını zaten kökten reddeder. Liberal ve sol liberal bakışı ise eleştirir. Eleştirel bakışa göre özellikle sol liberal çokkültürlülüğün politik olması gereken alanı sadece kültürel bir renkliliğe indirgemesi sorunludur. Çünkü kavramların anlamlı hale gelmesi bu tür durumlarda

siyasileşmesiyle mümkündür ve sol liberal bakış açısı kavramlara siyasi bir anlam yükleme sorunu yaşamaktadır. Oysa çokkültürlülük için daha fazlası yapılmalıdır. Sosyal ve kültürel alanda bir dönüşümden bahsetmek gerekliyse bu, kavramı siyasi alana taşımakla olacaktır (Mclaren 1996: 58).

Halihazırdaki siyasi bakış açıları hegomonik ve baskıcı olduğundan, tarihi ve kültürel alanda biriken tortuların ortadan kaldırılıp dezavantajlı grupların sorunlarını çözmek için bazı paradigmalardan değişmesi şarttır. Var olan farklılık veya eşitlik sistemleri, belki yüzyıllardır bastırılmış ve ikinci planda algılanmış gruplar için değişecek ise, bu sosyolojik praksisin değişimiyle mümkün olacaktır.

Eleştirel çokkültürlülüğe göre praksisteki değişim, farklılığı vurgulamakla değil, farklılıklar içinde bir aynılığın yani bağlantılı bir farklılığın vurgulanmasıyla mümkündür. Eşitliğin ve sosyal adaletin de bu bağlantılı farklılık bilincindeki yerini alması kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Eleştirel çokkültürlülüğün iddiasına göre insanlar ve gruplar üzerindeki baskı çoklu sebeplere bağlıdır. Irk, sınıf, cinsiyet, etnisite, yaş veya seksüalitenin bir baskı aracı olabildiği, fakat bu baskının farklı insan gruplarına farklı şekillerde yansıtıldığı bir gerçektir. Biri için cinsiyet baskı aracıyken diğeri için renk öyledir. Örneğin, feminist bakış açısıyla kadın olmak bir ayrımcı davranışa maruz kalma sebebi iken, siyah kadın olmak bir başka düzlemde ayrımcılığa sebep olabilir. Öte yandan beyaz kadın ile siyahi bir erkeğin sosyal hayattaki birbirlerine karşı durumu bambaşka düzlemde değerlendirilebilir. Dolayısıyla çokkültürlülüğe bakışın tüm bunlar düşünülerek tekrar ele alınmasının gerekliliği eleştirel çokkültürlülük anlayışının genel bakışını yansıtır.

Eleştirel çokkültürlülük doğası gereği sabit olana, baskıcı olana, değişmez olana karşı geliştirilmiş bir teori olduğundan, kendisi de aynı tuzağa düşmekten korunmak için, söyleminin nihai doğru olmadığını ısrarla vurgulama ihtiyacı duymuştur. Ayrıca söylemine demokrasi vurgusunu katmıştır (Berlant ve Warner, 1996: 107-113).

1.4.2. Uygulama Farklılıklarıyla Çokkültürlülük

Çokkültürlülük 20. yüzyılın ikinci yarısında artık bir teori olarak değil, somut uygulamalarla boy göstermeye başlamıştır. Göçmen ülkeler olan Kanada, Avustralya ve Amerika, özellikle hızla artan göç ve farklı kimliklerin sayıca çoğalıp grup halinde

isteklerde bulunmaya başladığı ülkeler olmuşlar, artan iç huzursuzluğu ve talebi göz önünde bulundurarak özel politikalar geliştirmişlerdir.

1.4.2.1. Tekkültürlü Ulus Devletler (Avrupa)

Paradoksal biçimde, çokkültürlü devletleri hazırlayan yaşlı kıta Avrupa ve oradan hızla yeni dünyaya göç eden insanlardır. Dolayısıyla Avrupa'yı tekkültürlü olarak düşünsek de çıkış noktası olarak hatırlamak gerekti. İmparatorluk bakiyesi devletler manzumesi olan Avrupa, 19. yüzyılda ulus devlet kavramı ve uygulamasıyla tanışmıştır. Var olan imparatorluklar yıkılmış ve tek bir etnik çekirdeğe dönük ulus devletler kurulmuştur. Bu devletler, belli bir kültürü, bağımsızlığı, tarihi ve rejimi koruma refleksiyle var olurlar. Dilde, kültürde, tarihte ve hatta dinde teklik prensibi söz konusudur. Bölgesel bazda önemsiz farklılıklarla birlikte, kültürel bir homojenlik söz konusudur.

Çokkültürlü bakış açısıyla bu devletler tek bir etnik çekirdeğin ya da hakim etnik çekirdeğin kültürünü yaşatmaya yönelik yapılar olsa da, kendileri bu tanımlamayı reddeder ve ırk ya da etniklik kavramlarından ziyade, millet kavramını tercih ederler. Kültürel birliğin tehlikede olduğu veya yeterli motivasyona sahip olmadığı durumlarda, “milli” ön ekli yaklaşımlar ile eğitim başta olmak üzere ana dilde politik çözümler üretilir. Genelde ortak dil için ulusal bir kurum oluşturulur ve diğer diller resmi kurumlarda kullanılmaz. Çokkültürcü yaklaşım, ulus devletlerin kültürel asimilasyon uyguladığını, hatta etnik temizlik yaptığını iddia eder.

Küreselleşmenin ve çokkültürcü yaklaşımların etkisiyle, bir refleks olarak ulusalcı yaklaşımların da son yıllarda tekrar güç kazandığını söylemek mümkündür.

1.4.2.2. Eritme Potası Modeli (Amerika)

Erime potası/kabı, “pek çok farklı kültür, din ve etnik gruba dahil göçmenlerin oluşturduğu bir toplumun, yeni melez toplumsal ve kültürel form üreteceği düşüncesine dayanır (Marshall, 1999: 206). Erime potası bazılarında göre asimilasyonun Amerika'daki adı olarak görülmekle birlikte, ikisi birbiriyle tam olarak örtüşmemektedir.

Erime potası, “göçmenlerin geleneklerinin daha önceden orada yaşayan nüfus arasında baskın olan gelenek yararına çözülmesi yerine, bunların hepsinin yeni, evrim geçiren

kültür kalıpları yaratacak biçimde karışması esasına dayanır” (Giddens, 2000: 251). Oysa asimilasyonda baskın gelenek lehine ‘eritme’ söz konusudur.

“Erime potasında bütün kültür ve geleneklerin hepsinin dönüşüme uğraması söz konusudur” (Vatandaş, 2002: 29). Teorik olarak böyle olmakla birlikte, Amerika’ da erime potasından anlaşılan,” çeşitli (beyaz) etnik grupların, kültürel pratiklerinin kaynaşmasından çok, aralarındaki evlilikler yoluyla biyolojik kaynaşmasına gönderme yapar” (Kymlicka, 1998: 43). Hatta Kanada’ da İngiliz ve Fransız halkın birbirine olan sonsuz hoşgörüsü, ülkeye sonradan gelen diğer azınlıklara uygulanmamaktadır. Bu çok ilginç bir durumu gösteriyor. Hoşgörü, insan hakları vs., güce dayalı olarak ve zorunluluklar çerçevesinde uygulanan bir şey mi? Belli bir çoğunluğa ulaşip baskı uygulamayan azınlıklar, yok mu sayılıyor? Bu güne bakıldığında, durum biraz daha iyimser belki. Ama 100-150 yıl geriye gidildiğinde özellikle Amerika’ da ciddi soykırımların izlerini görmek mümkün ve bunu bugün Amerika kendisi de kabul etmektedir.

Amerikan tarihi kitlesel göçün tarihidir desek yanlış olmayacaktır. Özellikle 19. yüzyılın başlarında Amerika’ya göç kitlesel bir hal almıştır. Bu göç dalgasının belli bir potada eritilmesi, Amerika’nın ulusal miti haline gelmiştir. Bu yaklaşım ile Amerika’ya göçen insanların biraz da kendi istekleriyle ülke kültürüne adapte edilmeleri ve gönüllü olarak asimile olmaları öngörülmektedir. Amerikan üst kimliği arzulan bir kimlik hedefidir ve herkes Afro-Amerikalı, Asya-Amerikalı Yerli-Amerikalı şeklinde de olsa Amerikalı oluşunu vurgular.

Amerika’da artık belli yörelerde İspanyolca ikinci dil olarak kabul görmekte, bazı eyaletlerde ehliyet sınavı birkaç dilde yapılmakta, bu da Çokkültürlülük uygulamasına örnek olarak verilmektedir. Çalışmanın 4. bölümünde Amerikan çokkültürlülüğü ayrıntılı olarak işlenecektir.

1.4.2.3. Etnik Mozaik Modeli (Kanada ve Avustralya)

Mozaik teorisini savunanların iddiası, Kymlicka’nın ifadesiyle şu şekildedir: “Kültürlerin renk cümbüşü içinde yaşanan özgür bir kozmopolit hayat hem mümkündür hem de zenginleştiricidir” (Kymlicka, 1998: 142). Kymlicka bu görüşü aktarmakta fakat çok abartılı bulmaktadır. Çünkü insanların “üretim biçimleri” kültürü, “tüketme biçimi”

medeniyeti oluşturur dersek, batı medeniyetinin dünyayı etkilediğini inkar edemeyiz. Ancak yaşananlara da “kültürel çeşitlilik” deyip geçemeyiz. Öyleyse bu paradoksu çözebilecek olan, aslında bakış açılarımızdır.

Bir düşüncenin ilerlemesi, kendine has özelliklerinden değil, o görüşten en çok faydalanan insanlar yüzündendir. Yani, burada işlevsellik gözetmek daha uygun olacaktır. Tamamen farklı dinleri, farklı dilleri, farklı kültürleri olan çeşitli toplumlar bir arada zaten yaşıyorsa ve bunlar arasındaki çatışmalar bitmek tükenmek bilmiyorsa, o ülkede çok kültürlülükten, mozaikten veya etnik çoğulculuktan söz edilebilir.

Mozaik teorisinde “birbirine eşdeğerde farklı kültürler ve onların maddede dışlanmış yüzleri olan medeniyetler anlaşılmaktadır” (Erkal, 1994: 93). Ancak bu kültürlerin hiçbiri coğrafyaya damgasını vuramamış, hakim kültür olamamıştır. Bu anlamda okunduğunda, şüphesiz bir milletten söz edilemez.

Etnik mozaik anlayışının en somut örneği Kanadadır. Kanada, dünya üzerinde en fazla göç alan ülke özelliğini taşır. Hem en fazla göçü alan hem de en çeşitli insan nüfusuna sahip ülkedir. 1990 ila 2000 yılları arasında Kanada’ya gelen insanların çoğunun Asya kökenli olduğu düşünülürse, Avustralya’dan farkı da ortaya çıkar. Günümüzde Kanada, Çokkültürlülük politikasını direk uygulayan ülkelerin başında gelir ve ülkede iki dil resmi dil olarak kullanılmaktadır.

Aslına bakılacak olursa, Avrupalı göçmenlerin gelmesinden önce Avustralya’da çok çeşitli yerli kabile ve onlara ait diller vardı. İlk olarak kıtaya İngiliz kökenliler göç etti ve uzun süre genel dağılım yerliler ile İngiliz kökenliler şeklinde oldu. 1973’lere kadar da farklı ülkelere göç özellikle kısıtlı tutuldu. O yıllara kadar bir etnik çeşitlilikten değil, kültürel asimilasyondan bahsedilebilir. Yani, İngiliz etno kültürel kimliğinden... 73’ten sonra artık ülkeye ince Avrupa kökenli başka ırkların, sonra da Asya kökenlilerin göçüne izin verilmiş ve yoğun göç ile her çeşit milletten oluşan çoketnikli bir ülke oluşmuştur. Avustralya, devlet bazında farklı kültürleri tanımaya karar vermiş olduğundan ve bunu kanunlarla yaptığından, çokkültürlü olarak nitelenir ancak Kanada kadar başarılı değildir.

1.5. Çokkültürlülüğün Çapraz ve Paralel Hatları

Çokkültürlülük gerçeği ve çokkültürcülük / çokkültürcülük teorisi, tarihi seyir, düşünce tarihi ve insanlık tarihi açısından ele alınması gereken bir vakadır. 1960'larda gerçek anlamda tarih sahnesine çıkan teori, ister istemez hem ciddi karşıt fikirler hem de beslendiği veya paylaşım içine girdiği fikirler ile yüzleşmiştir. Sosyal teoriler ister var olan durum için ortaya atılmış olsun, ki genelde böyledir, ister tamamen bir ütopya olarak ortaya çıkıp sonradan taraftar bulsun genelde toplumda bir karşılık bulur. Karşılık bulma, taraftar bulma anlamına gelmeyebilir. Örneğin etniklik Çokkültürlülük ile paralel bir hat çizerken, ulusalcılık çapraz hat çizmektedir. Doğası gereği ulus devlet anlayışı, çokkültürlülüğü varlığına kasteden bir yaklaşım olarak görecektir. Ortaya çıkan enerjiyi de gerilimi de görmek açısından, çokkültürlülüğün paralel ve çapraz hatlarını kısaca çizmekte yarar var.

1.5.1. Çokkültürlülüğün Paralel Hatları

Çokkültürlülüğün paralel hattında etniklik, küreselleşme, çoğulculuk, kimlik politikaları yer almaktadır. Çokkültürlülük ile çoğulculuk zaten aynı anlamda kullanılmakta, çok etniklilik tabiri de genelde yine benzer anlam olarak tercih edilmektedir. Küreselleşme ise toplumlar arası geçirgenliği bir yandan hızla artırmakta, toplumları yeniden şekillendirmektedir. Kimlik vurgusu da, kültürel aidiyetin perçinlenmesinde olmazsa olmaz haline gelmiştir.

1.5.1.1. Çokkültürlülük ve Etniklik

Etniklik ile Çokkültürlülüğün ilişkisini anlamak için tanımlardan yola çıkmak gerekmektedir. Etniklik ile Çokkültürlülük nosyonları paralel hat çizerler ve fakat etniklik de kendi içinde belli hatlar içerdiğinden, kavramlar üzerinde kafa yormak zorunludur. Marshall'a göre etnisite ya da etniklik, ait oldukları ve içinde özgün kültürel davranışlar sergiledikleri bir toplumda kendilerini diğer kolektif yapılardan farklılaştıran ortak özelliklere sahip olduğunu düşünen ya da başkaları tarafından bu gözle bakılan kişileri tanımlayan terimdir (Marshall, 1999: 215). Bir başka tanıma göre etnisite, toplumsal olarak "farklı" diye sınıflanan ve kendi alt kültürünü geliştirmiş gruba verilen addır (Horton ve Hunt, 1988: 389).

Tanımları tersten okumak suretiyle, etnisitenin ne olduğu değil de ne olmadığı ortaya konursa, kavramın anlaşılması kolaylaşabilir. Etnisite ırk değildir, soy veya millet de değildir. Aslında hem bunların hepsidir hem de hiçbiri... Fizyolojik unsurlardan çok, kültürel unsurların belirleyici olduğu bir alandır ve oldukça sübjektiftir. Bu yönüyle de çokkültürlülük kavramıyla paraleldir. Diğer bir ifadeyle etnisite, “kendilerini ..... olarak gören” (Fenton, 2001: 25) insan kategorilerine verilen addır. Kendini nasıl algıladığı parametresi, etnik grubun bazen aynı dili konuşan bir topluluk, bazen de aynı dini paylaşan insanlar anlamına gelebileceğini gösterir. Bazen tüm kategorileri bir araya toplayan bir topluluğu da anlatabilir. Etnisitede önemli olan, bir topluluğun kendilerini başkalarından ayırdığına karar verdikleri bir farklılıklarının olması ve bu farklılığın kendi aralarındaki benzerliği meydana getirmesidir.

Dolayısıyla farklılık-benzerlik problemi paradoksaldır. Amerika’daki siyah-beyaz ayırımı fizyolojik ve ırksal bir kategori iken, Yahudi halkının da Amerika’da bir etnik grubu oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir ve o zaman bu fark dini kategoriye dönüşür. Aynı zamanda Amerika’da yaşayan İtalyanlar da bir etnik grubu oluşturur ve burada durum bir millet ayırımına işaret etmektedir.

Etniklik, toplumsal sınıflardan farklıdır. Örneğin Amerika’daki Yahudiler çok farklı toplumsal sınıflara dağılmıştır; fakat onları ortak kılan, Yahudi oluşlarıdır. Yine kendi ülkelerinde tamamen farklı kastlara ayrılan Hintliler, İngiltere’de tek bir etnik grubu oluştururlar. Dolayısıyla bir grubun ‘etnik grup’ sayılması için çift taraflı bir mekanizmanın işlemesi gerekmektedir. Hem grup üyeleri kendilerini “ .....olarak” görmelidirler, hem de başka bir grup (bu hakim grup olabilir, hakim ulus olabilir, hatta devlet olabilir) onları “öyle” adlandırmalıdır. Yani etnisite, iki kişiyle oynanan bir oyundur. Sizin kendinizi farklı ilan etmeniz, başkaları tarafından tanınmadığınız sürece anlam ifade etmeyecektir. “Öyleyse birey, (ya da grup) hem kendi grubu içinden hem de “ötekiler” den gelen bir dizi sosyal beklentiyle karşı karşıyadır” (Fenton, 2001: 26).

Yukarıda bahsettiğimiz yaklaşımın, çokkültürlülük ile, grup ve azınlık kavramı ile hiçbir farkı olmadığı görülmektedir. Zaten çoketnikli yaklaşım da çokkültürcü yaklaşım da odak olarak grubun kendini nasıl hissettiği ve tanımladığıyla ilgilidir. Gerçi etnik sınıflandırma sistemleri de tıpkı ‘kimlik’ gibi, zorlamanın ve seçimin bileşiminden oluşur ve ‘ben’ bilincinin oluşumu çoğu zaman ‘ötekinin’ tarifine muhtaçtır.

Bu dioloji ile Çokkültürlülük-çok etniklilik kavramlarını düşünürlerin hemen hemen eş anlamlı olarak kullandığını tekrar belirtip diğer kavramlara geçelim.

1.5.1.2. Çokkültürlülük, Küreselleşme ve Küreyerelleşme

Peter Kivisto, “Küresel Bir Toplumda Çokkültürlülük” isimli kitabının girişinde, şu ifadeyi kullanır: “İleri, sanayileşmiş, liberal demokrasilerde bu gün iki şey açıkça görünmektedir. Birincisi, bu toplumlar kayda değer biçimde etnik çeşitliliğe ulaşmıştır. İkincisi: Bu toplumlar her zamankinden daha fazla iç içe geçmiş ve birbirine karşılıklı olarak bağımlıdır” (Kivisto, 2007: 1). Kivisto’nun sözünü ettiği hal, küresel dünyanın getirdiği bir son durumdur; çünkü bu dünya artık çok hızlı değişen, çok hızlı haberleşen, çok hızlı seyahat edilen bir dünyadır.

Hızla iç içe geçen ve birbiriyle hiç olmadığı kadar sık ve rahat karşılaşan yeni dünya, bu yönüyle de “küreyerel”dir (Bauman, 1999: 8). Bu dünya, hayatı yeni tanımakta olan küçük bir çocuğun iştahla her şeye el sürüp her şeyin tadına bakmak istemesi edası ile, küresel tavrının içine hep bir yerellik de katar olmuştur. Yukarıda kullandığımız ifadelerin benzerini bu anlamda Giddens da kullanmaktadır. Giddens’a göre: “Sermayenin akış ve geçişliliğindeki ani artış, işçi göçleri, iletişim teknolojilerindeki devrim ve uzun seyahatlerin çok kolaylaşması ikili süreci başlatmıştır. Bu ikili süreç, ayırma ve katıştırmadır (Giddens, 1998).

Hem küreselleşmenin hem de çokkültürlülüğün merkezinde Kivisto’nun Papaskerdiadis’ten aktardığı harika bir tespit yatmaktadır. Bu tespit, “göç türbülansı” terimiyle yapılmıştır (Kivisto, 2007: 2). Günümüz toplumlarını şekillendiren gerçek, göç gerçeğidir. Dünyada şu anda tahmini olarak 125 milyon insan göçmen konumundadır. Bu evrilmenin toplumları çokkültürlü yapmamasına imkân yoktur.

Aslında en büyük dönüşüm, Fransız devrimiyle ve Ulus-Devletin tarihi ile başlar. Belki son yirmi yıla kadar ulus-devlet, modern dönemin muktedir örgütlenme biçimiydi. Burjuvazinin geliştirdiği bu model, özünde iktisadi birliği hedefliyordu. Bizzat modernitenin ürünü olan ulus-devletin sorgulanmaya başlaması da yine modernitenin küresellik-yerellik gerilimiyle başlamıştır. Artık ulus devlet “büyük problemleri çözemeyecek kadar küçük, ama küçük problemleri çözemeyecek kadar büyük” (Hobsbawn, 1995: 108) bir duruma evrilmiştir. Bunun nedenlerinin başında ise, Avrupa

kaynaklı bu ulus-devlet modelinin hemen hiç sorgulanmadan tüm dünyaya biraz acelecilikle uygulanmış olmasıdır. Belli bir sürenin geçmesiyle de Ra'anan'ın ifadesiyle “ulustan geniş devletler ve devletten geniş uluslar” (Vatandaş, 2002: 17) bu aceleciliğin bedelini ödemeye başlamıştır. Teknolojinin bu kadar hızlı gelişeceğini ve milyonlarca insanın uluslar arası bilgisayar ağında ışık hızıyla haberleşeceği günün bu kadar çabuk geleceğini modernitenin savunucuları da düşünememişti.

Peki küreselleşme nedir? Marshall'a göre küreselleşme, “coğrafyanın toplumsal ve kültürel düzenlemelere dayattığı kısıtlamaların azaldığı, insanların bu azalmayı giderek daha çok fark etmeye başladıkları bir toplumsal süreçtir” (Marshall, 1999: 449). Giddens kavramın çok daha açık ve pratik bir tanımını yapmaktadır: “Dünya toplumunun artan karşılıklı bağımlılığını anlatan genel terim küreselleşmedir” (Giddens, 2000: 67). Her iki tanımdan da yapılabilecek çıkarım, dünyanın ‘aynı’laşması ve artık tam bağımsızlık paradigmasının bir çok alanda mümkün olamayacağıdır.

Küreselleşme, önce aynılaştırır. Özellikle tüketim kültürü açısından durum böyledir. İnsanlar dünyada üretilen binlerce farklı ürün arasından en hoşuna gideni kendi iradesiyle seçtiğini zannederek büyük bir yanılgıya düşmektedir. Bir bakıma insanların ‘seçmeme’ şansı kaybolmuştur. Kısacası, artık bu dünyanın ‘münzevileri’ yoktur. Küreselleşen dünyada yaşayan birey çoktan birini seçmek zorundadır. George Ritzer bunu ‘Toplumun McDonalddlaştırılması’ (Ritzer, 1998) olarak adlandırmaktadır. George Ritzer tüketimin standartlaştırdığı, hızlılığın, kolaylığın ve tek tipliliğin esas alındığı bu restoranlar zincirinde, küreselleşmenin nasıl somutlaştığını anlatmaktadır. Mcdonaldlaşmış tüketici de, hizmet veren işçi de robotlaşmıştır. Çalışanlarda vasıflılık aranmaz. En sıradan insan dahi bu restoranlarda montaj bandının bir bölgesini temsil eder. Bu da hızlı üretimin tüketilmesi içinde bir “tüketim fabrikasının yaratılması” gereklidir. İşte bu fabrika ‘insan’ dır. Tüketen insan... İnsanlar gerektiğinde değil de tam zamanında kendilerine hizmet veren, parkları hazır, ürünleri hazır, acıtmayan, incitmeyen ve kişisel iletişime girmeyen çalışanlarla dolu bu restoranlarda basit bir hayat bulurlar. Ritzer’in bu tespitleri tartışmaya açık olmakla birlikte, küreselleşen dünyanın bir yönüyle Amerikanlaştığını, hepimizin birer gizli Amerikan vatandaşı olduğumuzu imlemesi açısından önemi büyüktür.

Tek tip üretimin müşterileri ise tabii Marshall McLuhan'ın deyiimiyle 'tipografik' insanlar olmalıdır. Tipografik insan, 'küresel köy' ün sakinlerindedir. Bu köyde kişiler, ilişkiler ve işlevler türdeştir. Tipografik insanın rolünü doğru oynaması için 'arketipler' geliştirilir ve bireyin önüne konur. İnsan ailesi artık küresel köyün koşulları altında, kabile davullarıyla çınlayan tek bir büzüşmüş uzayda yaşamaktadır. Yerel kültür kafesinden kurtulmuş olan insan, artık bir 'siber kafeste' yaşamaktadır (McLuhan, 2001).

Küreselleşmenin aynılaştırdığı dünyada elbette her fikir kendi zıttını beslediği gibi her oluşum da karşıtlarını oluşturmakta, bu durum da sonuçta bir senteze yol bulmaktadır. Her şeyin zıddıyla bilindiği dünyada, küreselleşmenin 'karşılıklı bağımlılık' paradigmasına dayalı küresel köy tanımlamasına zıt bazı fikirlerin seslendirilmesi de gecikmemiştir. Küreselleşme karşıtları, yerelliği, ulusal kültürü, 'kendi' olmanın gerekliliğini seslendirmeye başlamıştır. 'Öteki' ile sıkça karşılaşma, köken kimliğin hatırlanmasına, sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu bir reaksiyonun sonucu olarak belirdiği gibi, küreselleşmenin yerel kültürü, etnik zenginliği bir ticaret metaı olarak görmesiyle de yakından ilgilidir. Çünkü küreselleşmenin toplum hayatında yüzeysel olarak bir ayrımlaşma yaratmasının yanında, uyardığı ve kaşdığı farklılıklar beklenenden hızlı bir biçimde aydınlanmakta, belirginleşmektedir. Küreselleşmenin keşfetmek için dünyanın karanlık noktalarına tuttuğu fener, farklılıkları da hiç olmadığı kadar görünür kılmaktadır.

Bu paradoks şöyle yorumlanabilir: Bazıları eksiksiz ve gerçek anlamda "küresel" hale geldi, bazıları da "yerelliklerine" saplanıp kaldılar. Yerel varoluşun getirdiği sıkıntılar yetmezmiş gibi, kamusal mekanlar yerelleşmiş hayatın menzili dışına çıkmış, yerel birimler anlam yaratma ya da anlam müzakere etme kapasitelerini kaybetmiş ve giderek daha fazla kendi denetimleri dışındaki anlam verme ve yorumlama eylemlerine bağımlı hale gelmiştir. Küreselleşmeye maruz kalan insanların yeni-kabileci ve köktenci eğilimi kadar, üst kültürün yaygın olarak lafı edilen "melezleşmesi" de küreselleşmenin meşru bir çocuğudur. Özel bir endişe kaynağı, giderek daha fazla küresel ve yurtsuz bir hale gelen elit kesimle geride kalan "yerelleşme" kesim arasındaki tedrici iletişim kopukluğudur. Anlam ve değer üretim merkezleri günümüzde yurt ötesidir, yerel kısıtlamalardan kurtarılmıştır; ne var ki, bu durum söz konusu değer ve anlamların sunulacağı insanlar için geçerli değildir (Bauman, 1999: 7-10).

İşte bu paradoks bütün dünyayı sarmış durumdadır. Üretilen teorilere karşın, yaşanan pratikler vardır ve gerçekler idealleri rahatsız etmektedir. “Yerkürenin bir bölümü ulusçu ve etnik ayaklanmalarla 19. yüzyılı yeniden yaşarken, öbür bölümü de ulus devletinin çözülmesini, teknopollerin doğuşunu ve uydu uygarlığını yaşamaktadır” (Vatandaş, 2002: 10).

Bu noktada yalıtılmış, tekdüze, yapay bir dünya vatandaşlığının dayatıldığını düşünen insanlar, yüzyıllardır köyünde, kasabasında, kendi toprağında damıta damıta benimsediği ‘köken kimliğini’ hatırlamaktadır. Ancak artık bu hatırlama normalleşme sağduyusundan uzaktır, çünkü bir tepkinin ürünüdür. Çünkü yerellikler, moral düzeyde küreselleşmeyle aidiyet duygusundan uzaklaşmışlığın yerine, ‘güven’ ilişkisini öne çıkarmaktadır (Yetim, 2002: 137). Sonuç olarak, toplumların kendi kabuğuna çekilme refleksinin haklı gerekçeleri var şüphesiz. Yüzyıllar boyunca batının ürettiği kavramlar tüm insanlığa salık verilirken yerelliğin kendisine özel şartları gözetilmemiş, bünyeye uymayan birçok ideoloji toplumların hafızasında unutulmaz izler bırakmıştır.

Sonuç olarak küreselleşme, yerelliklerin birbirlerine bağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Bu iki kutuplu gelişmenin doğru bir şekilde algılanması için belki de ‘ya o, ya da o’ anlayışından “hem o, hem de o” anlayışına kaymak gerekmektedir. Bu bakış açısı “küreselleşmeyi yerelleşmeyle, bütünleşmeyi parçalanmayla, merkezileşmeyi adem-i merkezileşmeyle beraber, bir madalyonun iki yüzü şeklinde algılar (Vatandaş, 2002: 10). Buna uygun olarak da bilim felsefesinin gittiği yön artık ‘saçaklı mantık’ anlayışıdır.

1.5.1.3. Çokkültürlülük ve Kimlik

Çökkültürlülük tartışmasında kimlik, hayati öneme sahiptir ve bu konuda gerekli tanımlamalara başvurmadan yol almak mümkün olmayacaktır. Kimlik, çoğunlukla bir birey veya toplumu ötekilerden ayıran her şey anlamında kullanılır ve insanlar kendilerine bakışlarının önemli bölümünü oluşturan seçilmiş veya miras kalmış her türlü özelliği belirleyici unsur olarak görürler (Parekh, 2002: 2). Peter Berger’e göre kimlik, toplumsal olarak ihvan edilmiş, toplumsal olarak sürdürülmüş ve toplumsal olarak dönüştürülmüş bir şeydir (Berger, 1963). Nevzat Kösoğlu kimliği şöyle tanımlıyor: Kimlik kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan,

onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir (Kösoğlu: 1995, s 41). Jeffrey Weeks'e göre ise kimlik, bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğuna ve sizi başkalarından neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunudur (Weeks, 1998: 85).

Bütün bu tanımlardan anlaşılabilir, kimlikten bahsetmek için daha önce de değinildiği gibi 'Ben' ve 'Öteki' kavramlarından bahsetmek zorunludur. Bizi biz yapan şey, sadece kendimizi tanımlama biçimimiz değil, başkalarının da bizi nasıl tanımladığıdır. Dolayısıyla kimlik, başkaları için bir deniz feneri, kişi için ise pusula işlevine sahiptir (Kösoğlu, 1995). Bu kavram 20. yüzyılda kullanıma girmiştir. Çünkü insan ilişkileri tarihin hiçbir döneminde bu kadar karmaşık ve hızlı gelişmemiştir. İç içe geçen ve çapraşıklaşan ilişkiler kanalıyla bireyler ve toplumlar artık kendi temel farklılıklarını vurgulama ihtiyacı duymaya başlamış ve kimlik politikaları dahi bu şekilde oluşmuştur.

Kimlik kapalı toplumların sorunu değildir. Yani bizi biz yapan şey kanıksanmış aynılıklarımız olamaz. Karşılaşmalar arttıkça toplum, başka kültürlerin varlığından haberdar olur ve kıyasla düşünmeye yani kendisini dışarıdan kavramaya başlar. Bu, kendi kimliğinin / farklılığının farkına varıştır ve kimliğin oluşma sürecidir (Weeks, 1998). Farklılıklar ve aynılıkların vurgulanmasındaki ısrar, kimliğin oturmuşluğunu belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Kimliğin oluşma süreci, kültürün oluşma süreciyle paraleldir. Yani kimlik deyince akla bir toplumun kültürü gelebilmektedir. Her kültürün özgün olduğu ve fakat hiçbir kültürün zaman içinde kendisinin aynı olmadığı, ayrıca dünya üzerinde yalıtılmış bir kültürün bulunmadığı düşünüldüğünde, kimliğin de değişen, gelişen, etkileyen ve etkilenen olduğu görülecektir.

Tüm bu tanımlamalarda ısrarla vurgulanan şey, iki yönlü bir sorunsal aynı anda düşünmeyi gerektirir. 'Ben'i oluşturan her şey ve 'ben'i başkalarından ayıran her şey. Ben'i tanımlayan veya öyle düşünen birey ve halklar üç farklı boyutta tanınma isteyebilirler. Farklılıklarının kabulü, bu farklılıklara saygı duyulması, son olarak da bu farklılıkların yaşatılabilmesi için yasal düzenlemeler ve destek. Bu noktada şayet söz konusu kimlik hakim topluma göre farklılık arz ediyor ise işte o zaman ötekiler tarafından tanınmanın önemi devreye girmektedir.

Kimlik, ben ve öteki ilişkisi kaçınılmaz bir dialojik sarmal gibidir. İnsan öteki olmadan var olamaz ve toplum içinde yaşar. Yani monolojik bir varlık değildir. Dolayısıyla kendisini tanımak ve tanımlamak için 'önemli öteki'ne' ihtiyaç duyar (Mead, 1934). Önemli ötekiler hayatımıza doğumumuzla birlikte dahil olan ailemiz, ardından hayat boyu ilişki içinde olduğumuz yakın çevremizdir ki ömrümüz boyunca kendileri veya etkileri hayatımızda olarak önemli öteki olmaya devam ederler. Bu durum için ben-öteki dialojisi kadar ben-biz dialojisini de kullanılabilir. Burada asıl önemli olan, başkaları olmadan kimliğimizin oluşmadığıdır. Daha doğru bir ifadeyle, kimliğimin tamamlanmadığıdır. Birey olarak kişinin hoşlandığı şeyleri yine hoşlandığı bir insanla paylaşması, hayatı daha yaşanır bir şey haline getirdiğine göre önemli ötekiler kimliğimizin ayrılmaz parçasıdır.

Birey kimliğini her ne kadar kendi iç hesaplaşmasıyla oluşturuyorsa da, bir toplum içine doğar ve yıllar içinde oluşan kimliği toplumun onayına sunar. Şayet doğduğu anda kendisine verilen kimlikten memnun değilse çabalayarak bunu değiştirme yoluna gider, memnun ise pekiştirmek için bir çalışma içine girer. Dolayısıyla her birey bir apriori kimlikle doğar ancak zaman içinde ve toplum içinde ikincil kimliğini çok yönlü etkileşimler ile oluşturur.

Kimliklerimiz bile aslında çoğuldur. Yani kendi kimliklerimiz bile yalıtılmış bir tikellekle anlatılamaz. Onlar da kolektif ve sosyal şeylerdir. Din, cinsiyet, etnisite, ırk ve daha bir çok parametre kimliğimizi oluşturur (Appiah, 1996: 150).

Kişinin hayatına önemli ötekilerden sonra da başkaları katılmaya devam eder. Hatta kişi kendisini sarıp sarmalayan bir toplumun ayrılmaz parçası olur. Ancak bu noktada dünyayla olan ilişkisi gelişir ve kendisini saran toplumun da tek olmadığını fark eder. Aynı coğrafyada farklı toplumların yaşama pratiği tarih boyunca tartışma konusu olmuş, gerilimi hiç bitmeyen bir süreç günümüze kadar ulaşmıştır. Peki iki veya daha çok farkı toplumun bir arada yaşama pratiği nasıl sağlanacaktır? İşte bu noktada bireysel haklar ve grup hakları tartışması devreye girmektedir ve ileride Çokkültürlülük teorisinin tartışıldığı bölümde işlenecektir.

Çokkültürlülük-kimlik ilişkisi kültürel bakmaktan, kültürel bakmak ise insanın tarihe, topluma, dil ve dine gömülü yaşamasından geçer. İnsanoğlu kültüre gömülü olarak

dünyaya gelip kimliğini bu ilişki içerisinde oluşturduğundan, ne kadar farklı kültür varsa o kadar farklı kimlik vardır.

Yukarıda değindiğimiz üç ana başlık, çokkültürlülüğün / çokkültürcülüğün paralel hatlarını oluşturan kavramlardır. Şimdi teorinin çapraz hatlarını inceleyelim.

1.5.2. Çokkültürlülüğün Çapraz Hatları

Her teorinin, her düşünce sisteminin ve ideolojinin karşıtlarıyla var olduğu bir gerçek. Çokkültürlülük teorisinin özellikle ulusalcılık teorisine zıt düştüğünü söylemek mümkündür. Irkçılık ile taban tabana zıt olduğunu ise söylemeye bile gerek yoktur. Onun dışında da asimilasyon, amalgamasyon gibi yaklaşımları saymak mümkündür.

1.5.2.1. Çokkültürlülük ve Ulusalcılık

Çokkültürlülük, bir yönüyle Ulus devletlerin ya da ulusalcı ideolojinin açtığı yaraları tedavi için ortaya çıkmıştır. Ya da özellikle göçmen ülkelerde, ulus devlet modeli zaten denenmiş fakat çözüm olmadığı ortaya çıkmıştır denilebilir. Ulus devlet tartışmasına girmeden önce şu soruya cevap aramak gerekir; ulusçuluk mu ulusu doğurur, yoksa ulus mu ulusçuluğu? Ernest Gellner'e göre: "ulusçuluk ulusların bir ürünü değildir, tam tersine ulusları meydana çıkararak ulusçuluğun kendisidir" (Gellner, 1992: 105).

Ulusun önce gelmesi halinde, tarihsel bir birikim ile ortak dil, ortak kültür ve ortak bir toprak parçasını paylaşmış ve bu birikim ile birbirine bağlanmış organik, homojen bir insan topluluğunu anlayacaktık ki; bu durum oluşacak ya da oluşturulacak devlette o insanların nizam içinde yaşamak amacıyla meydana getirdikleri spontane bir mekanizmayı ifade edecekti. Oysa ulusçuluğun önce gelmesi, oluşacak devlet mekanizmasının ve 'vatan' sisteminin yapaylığını ve ideolojik bir kurgu oluşunu anlatır. İşte bu yapay ya da kendiliğindenlik farkı bizi şöyle bir sonuca götürür: "Devletle ulus, oluşumları itibariyle bağlantıları olmasına rağmen birbirlerine muhtaç değillerdir. Yani devlet, kesinlikle ulusun yardımı olmadan ortaya çıkmıştır. Bazı uluslar da kesinlikle kendi devletlerinin inayeti olmadan oluşmuştur" (Karakaş, 2000: 16).

Bu tanım ve yorumlar bizi şuraya götürür: Ulusalcılık yoluyla oluşmuş devletlerin etnik oluşumlara bakışı ile, aynı kültür ve tarih hamulesinde yoğrulmuş millet-devletlerin konuya bakışı farklı olacaktır. Biz bu çalışmada, sözlük anlamı aynı olmakla birlikte,

terim anlamı ve semantik alanlarındaki kayma nedeniyle “millet” ile “ulusu” farklı kullandık. En azından “ulus devlet”ten kastımız, ulusalcılık yoluyla oluşturulmuş, kültürel ve tarihi birikim ve kendiliğindenlik gibi şartlara sahip olmayan ideolojik ve siyasi oluşumdur. Yine bu anlamda “ulus, kolektif egemenliklerin politik ifadesi olan bir devlette somutlaşan yurttaşlar topluluğudur” (Hobsbawm, 1995: 34-35).

Bu anlamı ile bakıldığında ve demokrasi kavramıyla ilintilendirip bir de çokuluslu devletler göz önünde bulundurulunca “ulus ile devlet arasında tekabuliyet eksikliği görürüz” (Karakaş, 2000: 21). Bu yüzden çalışma boyunca ‘ulus’ kavramıyla ‘millet’ kavramı farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bu çalışmada “millet, belirli bir toprak parçası ya da yurttan yaşayan, aynı bir ortak dili ve kültürü olan, az ya da çok kurumsal olarak olgunlaşmış, tarihsel bir cemaat” (Kymlicka, 1998: 39). anlamındadır ve kültürel, organik, homojen bir yapılanmayı dile getirmektedir.

Bu ayrım çok önemlidir çünkü araştırmalar, “ulus-devlet”, “etnik grup” çatışmalarının çokluğunu göstermektedir. Oysa millet dendiğinde böyle bir çatışmanın olmadığı görülecektir. Yapaylıktan uzak anlamıyla milletin karşılığında bir “millet-devlet” kavramına da ihtiyacımızın olduğunu dile getiriyor; fakat çalışmanın amaç ve sınırlılıklarını aşacağından, bu konuya girmiyoruz. Ayrıca, bölüm boyunca etniklik terimini Çokkültürlülük anlayışının eş anlamlısı olarak kullandık. Çokkültürlülüğü oluşturan bütünüün parçaları arasında en önemli kavram etniklik kavramıdır ve konuyla ilgili kullanılabilecek bir kavram yok gibidir. Yani, ulus, millet gibi kavramların karşısına konan kavram ya etniklik, ya da azınlık kavramı olmalıdır.

Kavramları yerli yerine koyduktan sonra artık “Ulus Devlet” ile “Etnisite” arasında nasıl bir etkileşimin var olduğuna bakılabilir. “Dilsel ve kültürel, diğer bir ifadeyle etnik halk toplulukları olarak mevcut olan gruplar, kendilerinin tarihsel geleneğe sahip bir güç olduklarının bilincine varmalarıyla birlikte uluslaşma sürecini de başlatmış olurlar” (Karakaş, 2000: 23). Bu uluslaşma çabası, genellikle bir hakim grubun lehine sonuçlanır, (elbette istisnaları vardır).

Bu süreç sonunda oluşan bir devlet, ulus devlet olur ve kısa veya uzun vadede bir Ulus Devlet- Etnik grup çatışmasının tohumları da atılmış olur. “Ulus, kendi devletini yaratma eğilimini de taşıyan bir topluluk” (Weber, 1993: 172) olduğundan ve etnik grupların uluslaşma, devlet kurma arzuları sürekli uyarıldığından, ulus devlet- etnisite

çatışması baş gösterir. Çünkü modern anlamda ulusun inşası genellikle bir “etnik çekirdeğe” dayandırılır. Bu çabayı ve üç nedenini A.Smith şu şekilde aktarıyor:

“Birincisi, tarihsel bakımdan ilk uluslar, modern öncesi etnik çekirdekler temelinde oluşmuştur. İkinci neden, etnik ulus modelinin sosyolojik açıdan bereketli olmasıdır. Üçüncüsü, bir ulus olmakla övünç duyabilecek önemde bir etnik evveliyatın olmadığı ve etnik bağların bulanık veya uydurma olduğu yerlerde bile eldeki malzemedен tarihi ve kültürü olan bir toplulukla ilgili tutarlı bir mitoloji ve sembolizm yaratma ihtiyacı her yerde ulusal beka ve birliğin koşulu olarak yüce bir iş haline gelmiştir” (Smith, 1986: 270-271).

Etnik çekirdeklerden biri veya birkaçı kullanılarak, siyasi içeriği bulunduğu halde oluşturulan ve daha çok hakim çekirdeği ulus sayarak işe koyulan ulus devletin tanımı ise şu şekilde yapılabilir. “Ulus devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak, (kimi zaman uydurarak), birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan, modern bir olgudur” (Guibernau, 1997: 93). Bu tanımda dikkat çekilmesi gereken sözcükler, “yasal güç”, “türdeşleştirme” ve “değerler yaratma”dır.

Her toplulukta bir yöneticinin ve ona ait yasal gücün var olması kaçınılmazdır. Problem, bir tarafın bazı tarihi avantajları da kullanarak yasal gücü kendi iradesiyle diğerlerine dayatmasında yatmaktadır. Normalde var olmayan bir türdeşliği de kendi tarafına yontarak ve sanal olarak oluşturmak, yani değerler yaratmak, homojen olmayan toplumlarda sorunlara neden olabilmektedir.

Küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte dünyada iki farklı eğilim baş göstermiştir. Bunlardan birincisi, özellikle tüketim kültüründe tek tipleşmedir. İkincisi ise etnik bilincin uyarılması ve küreselleşme karşıtı, yerellik yanlısı hareketlerin artışıdır. “Etnik hareketler, etnisitenin öngörülen ulusal entegrasyon ve ekonomik gelişme sürecinde zayıflayacağı görüşünü yalanlarcasına giderek önem kazanmaktadır” (Topçuoğlu, 1995: 101). Bu hareketler heterojen yapıli devletlerin çok olduğu Asya ve Afrika ülkelerinde daha yaygındır ve ulusalcı talepler şeklinde bir seyir izlemektedir. Eğer ulus devlet etnik çoğunluğa dayalı kurulmuşsa, bütünleşemeyen azınlıkların hakim gruba karşı rahatsızlık duyduğu gözlenmektedir. “Uzun süren etnik asimilasyon politikalarının etnik

farklılıklarının önemini azaltmadığı, hatta bu farklılıkları belirli bir çatışma atmosferine soktuğu söylenebilir” (Topçuoğlu; 1995: 102).

Bu güne kadar ulusal devlet politikalarında yapılan en büyük hatalardan biri de etnisite olgusuna hep bir bağımlı değişken nazarıyla bakılmasıdır. Oysa etnisitenin kendisi bir bağımsız değişkendir ve yıllarca görmezlikten gelindiği açıktır. Bir çok ulus devlet bu bağımsız değişkeni görmek yerine, “çoğunluğun sembolizmini sürdürerek azınlıkların kendi çizgilerinde politize olmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu da ulus kurmanın hedefi olan homojenleştirmeye ters düşmekte ve etnik bilinci uyarmaktadır ki ulus devlet böylece kendi bindiği dalı kesmektedir.

Çoğunluk konumundaki etnik gruba dayalı oluşan bir devlet aslında ulus devlet değil, ‘Etnik devlet’ olmaktadır. Örneğin “nüfusun %70’ini Sinhal, % 20’sini Famil, geri kalanını da diğer azınlıkların oluşturduğu Sri Lanka’da devlet, Sinhal şovenizminin bir aygıtı ve azınlıklara karşı bir baskı aracı konumundadır (Topçuoğlu, 1995: 105). Buna *devletin etnikleşmesi* demek yanlış olmayacaktır.

Ulusalıcı duygular bir orijine gönderme yaptığından, hem uyumu hem de gerilimi besleyebilir. O yüzden ulus devletlerin dengeli biçimde aşırılıkları emmesi gerekmektedir. Bu durumda “en iyi politik yönetim, fark hakkının tanınması, fakat hukuk devleti ve demokrasi ilkeleriyle sınırlandırılmasıdır” (Bilgin, 1995: 63).

Çokkültürlülük ile Ulusalıcılığı çapraz hatlara yerleştirmemizin sebebi, her ikisinin, birbirlerini varlıklarına karşı kasıt taşımakla suçlamalarıdır. Konumuz Çokkültürlülük olduğundan, konuya çokkültürlülüğün verdiği cevaplara değinmek yararlı olacaktır.

Çokkültürcü bir politikayı düşlemek, adı geçen ülke bir üniter ulus devlet ise, ülkedeki bütünlüğe karşı bir tehdit midir yoksa toplumsal zenginliği korumanın bir yolu mu? A.İçduygu’ya göre çokkültürlülük politikaları tekil devlet yapısını tehdit eden bir unsur değil, toplumsal zenginliğin yeniden üretilmesine yardımcı olan unsurdur. Asıl tehdit, özümseme, ayırma ya da etnik yok ediş seçeneklerini gündeme getirmektir. Yine bu görüşünü desteklemek üzere İçduygu, Debi Patanayak’ tan oldukça çarpıcı bir yorum aktarmaktadır:

“Çokkültürlülüğü savunmanın bölücülük olduğu görüşü, içinde yaşadığımız dünyanın bölünme ile tehdit edilmesi gibidir. Ne fazla ne az. Eğer bir kimse bütün dünya

dillerinin bir tek dilin egemenliği altında kaybolmasını, bütün dinlerin bir din içinde birleşmesini, bütün etnik kimliklerin karışıp bir tanesini oluşturmasını söylüyorsa, bu görüş insanlığın yaşamı için ciddi sonuçlar içeren bir indirgemecilik içeriyor demektir. Ekoloji yaşamın sürmesinin ön koşullarından birisinin türlerin çeşitliliği olduğunu söyler. Tek kültürler dayanaksızdır ve kolayca yok edilebilirler. Bir ulus-devlet içinde bir dilin konuşulur olması zorunlu olarak eşitlik ve uyum getirmez” (İçduygu, 1995: 125).

Çokkültürlülüğü savunanlar, ulus-devletin bütünlüğünü de bozmadan bunun mümkün olabileceğini söylemektedirler. Farklı etnik grupların, aynı üniter devletin anayasasına bağlanarak ‘anayasal ortaklık’ yoluyla ve bir devletin vatandaşları olmak suretiyle ortak bir vatan bilincine sahip olabilecekleri dile getirilmektedir. Bu bakış açısıyla “ulus-devlet” yasal ve siyasal, ulus ve etniklik ise daha çok kültürel kavramlardır (İçduygu, 1995: 125). Bu noktada etniklik ve ulus-devlet arasında köprü kavram, ulus/millet kavramıdır.

Çokkültürlülük modelinde, toplumsal olguyu teşkil eden unsurlardan hiç birisi eriyerek veya eriterek diğeriyle bir terkibe girmemektedir. Ortada bir karışım vardır; ama bu her bir unsurun kendi özgünlüğünü korumaya devam ettiği, aralarındaki bazı ortak unsurların yardımıyla yeni bir aroma oluşturdukları bir karışımdır (Vatandaş, 2002: 18).

Çokkültürlülüğün çoğunlukla toplumsal gerçekliği değil de, hoşgörüyü, özgürlüğü ve bireysel haklara saygıyı esas alan bir ideal ve modelleşmiş düşünce halini anlatması, bu düşüncenin teorisyenlerinin daha çok iyimserliğe dayalı yorumlara girişmelerinden de anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çokkültürlülük hakkında oluşan literatürün bu gözle okunması, anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Aksi halde milletleri ve devletleri parçalamak üzere ortaya atılmış zararlı düşünceler kümesi olarak algılanacaktır.

1.5.2.2. Çokkültürlülük ve Milliyetçilik

Milliyetçilik kavramının çokkültürlülüğün paralel hattında mı yoksa çapraz hattında mı yer alması gerektiği sorusuna cevap vermek çok güçtür. Milliyetçilik kavramının ulusçuluk kavramıyla eş anlamlı olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Bu yüzden önce millet kavramı ile ulus kavramını birbirinden ayırmak gerekecektir.

Millet kavramıyla ilgili olarak, yapılmış sayısız tanımdan birkaçı şöyle sıralanabilir: “Millet, dilce, dince, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan zümredir” (Gökalp, 1990: 22). Bir başka tarife göre “millet, sınırları tarihi şartlarla hazırlanmış ve mücadelelerle çizilmiş olan bir vatana dayanan ve bu vatanın üzerinde aynı dille, aynı duygu ile bir kültür birliği kuran şuurlu bir halk kitlesidir” (Anadol; Abbasova, 2002: 44).

“Millet; ortak bir biyolojik kökeni, tarihsel belleği, hatıraları, sınırları belirlenmiş bir toprak parçasını, kitlesel kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri, ortak bir dili, bazen ortak bir inancı paylaşan, tarihin belirli dönemlerinde ve dünyanın belirli bölgeleriyle sınırlanan, ortak bir cemaat duygusu taşıyan yurttaşlar topluluğunun adıdır” (Karakaş, 2000: 22).

Bu tanımlardan ortaya çıkan sonuç, milletin tek başına devlet, tek başına kültür, tek başına ırk veya tek başına dilden ibaret olmadığıdır. Millet kavramı aslında modernlikle birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır ve anlamında kaypaklık vardır. Millet kavramına 18. yüzyıldan önceki kaynaklarda rastlanılmamaktadır. Kullanılacak kavramlar arasında ‘millet’ kavramının en kapsayıcı kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki tanımlar, batıdaki ulus tanımıyla çok yakın anlamda olmakla birlikte, bir önceki bölümde yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi aslında ikisi aynı şey değildir. Önceki bölümde yapılan tanımları hatırlarsak:

“Ulus devlet”ten kastımız, ulusalcılık yoluyla oluşturulmuş, kültürel ve tarihi birikim ve kendiliğindenlik gibi şartlara sahip olmayan ideolojik ve siyasi oluşumdur. Yine bu anlamda “ulus, kolektif egemenliklerin politik ifadesi olan bir devlette somutlaşan yurttaşlar topluluğudur” (Hobsbawm, 1995: 34-35). Ya da ulus devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak, (kimi zaman uydurarak), birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan, modern bir olgudur” (Guibernau, 1997: 93). Bu tanımda dikkat çekilmesi gereken sözcükler, “yasal güç”, “türdeşleştirme” ve “değerler yaratma”dır.

Toparlayacak olursak, millet kavramı ısrarla kültürel, tarihi ve dilsel birliği vurgularken, ulus kavramı ısrarla vatan, sınırlar, politik ifade ve devlet kavramını vurgular. Dünya üzerinde devletsiz millet çoktur. Yıllarca devletsiz yaşıyan Türki Cumhuriyetler buna çok iyi örnektir. Demek ki devletsiz millet vardır fakat milletsiz devlet yoktur. Göçmen ülkeler bile son yıllarda bir milli birlik politikasını vurgulamak zorunda kalmışlardır.

Aslında milleti oluşturan şeyler ile etnik topluluğu oluşturan şeyler, ulusu oluşturan şeylerden daha çok ortaklık taşıyabilmektedir. Bütün mesele, günümüz toplumlarının çoğunun ulus devletler olması ve etnikliğin ayrıştırıcı rol oynuyor hissini ön plana çıkmasındadır. Aslında millet kaynaklı milliyetçilik, etnik topluluklar için de geçerlidir. Milliyetini sevmek ile, etnik kökenini sevmek, çıkış noktaları bakımından benzeşirler. Ancak tarihi gelişim süreçleri farklı olmuştur.

Türkdoğan'a göre millet, tarihi ve sosyal ilerlemenin, gelişimin ürünüdür. Sosyolojik verilere göre toplumlar; klan, moity, aşiret/kabile ve bunların birleşmesinden batıda feodaliteye ulaşmışlar, doğuda ise beyliklerin birleşmesiyle imparatorluğa dönüşmüşlerdir (Türkdoğan, 2006: 16). Ardından, Fransız devletiyle birlikte yaşanan süreç ise ulus devletlerin doğmasıdır. Bu gün etniklikten söz etmek, hikayenin başına dönmek gibidir. Dolayısıyla, destekleyeninden çok, karşı çıkanı bulunan bir bakış açısından söz ediyoruz.

Çokkültürlülüğün temeline koyduğumuz etniklik ile millet arasındaki bağ nasıl açıklanacak ve milliyetçilik ile çapraz hat olarak kabul ettiğimiz etnik hassasiyeti nasıl temellendireceğiz??

Etnisite, millet olma sürecinin başlangıç veya ilkel bir aşamasıdır (Aktürk, 2006: 26). Dolayısıyla başlangıçta bir sorun gözüküyor. Ancak mesele daha sonra karmaşık bir hal almaktadır. Anderson Hobsbawm ve Gellner gibi düşünürler, milliyetçiliği bir etnik kategorinin devlet aygıtı kullanılarak toplumda hakim ve merkezi unsur haline getirilmesi ve bu süreçte diğer etnik kategorilerin dışlanması olarak kavramsallaştırmaktadırlar (Aktürk, 2006: 27).

Etniklik ile millet arasındaki diğer fark, milletin, ne kadar ulus kavramındaki kadar olmasa da, bir vatan veya coğrafya vurgusuna etnikliğe göre daha fazla sahip olmasıdır. Yani etniklikte fiziksel bağlar sembolik kalabilmekte, millette ise bu bağ

somutlaşmakta, kurumsallaşmaktadır (Kurubaş, 2008: 15). Etnisite de sosyal özellikler taşımakla birlikte, millet kadar kemikleşmiş değildir ve daha geçirgendir. Etniklikle ilgili en çarpıcı tespit ise, vatanlarını kaybetmiş kitleler arasında etnik uyanışın hızla gelişmesidir. Smith en can alıcı soruyu sorup ona cevap ararken, etniklik ile millet arasındaki paradoksa en azından bir yaklaşım sergilemiş olmaktadır. O halde millet, kabaca etnik topluluğun daha büyük ve kurumsallaşmış şeklidir. (Smith, 2002: 21-26).

Anderson'un yaklaşımıyla, milletlerin bile "hayali cemaatler" (Anderson, 1995) oldukları düşünülürse, bu tartışmanın bir cevabının bulunamayacağı açıktır. Ancak etnik toplulukların, milletlerin ilk hali, milletlerin ise çok daha kemikleşmiş ve kurumsallaşmış cemaatler oldukları, devletleştikleri zaman da ulusu oluşturdukları, bu yüzden de ulus-devlet kavramının, ulus kavramından çok daha fazla kullanıldığı söylenebilir. Başka bir deyişle etnik bilinç milliyetçiliği, milliyetçilik ise ulus devleti oluşturur. Ancak bu sıralamayı tersine işletmek, bu kavramları paralel değil çapraz yapar. Başlangıcı bir fakat sonu farklı olan iki kavram, tam da bu noktada ayrışmakta, paralel hatta çıktıkları yolu, çapraz hatta tamamlamaktadırlar. Bu gün etnik bilincin uyanmasını ulusalcı veya milliyetçi düşünürler, pişmiş aşı soğuk su katmakla eşdeğer görmektedirler. Çünkü oyunun kuralları, vatan, devlet ve ulus bazında konmuştur.

BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çokkültürlülüğün Teorik Arka Planı

Çokkültürlülük teorisi hem siyaset bilimcilerin, hem sosyologların, hem uluslararası ilişkiler uzmanlarının hem de filozofların katkılarıyla ortaya çıkmıştır. İlk olarak söylenmesi gereken en önemli şey, bu teorinin bir masa başı çalışmasından ziyade “de facto” duruma çözüm ve katkı çabasının ürünü olduğudur. Bireyler, toplumlar ve zaman başkalaşmakta, ihtiyaçlar değişmekte, birey ve toplumların kendilerini görme biçimi değişmekte, bununla birlikte hem yorum hem de beklentilerin farklılaşması söz konusu olmaktadır.

Böyle bir teoriye ve sonrasında bazı uygulama biçimlerine neden ihtiyaç duyulmuştur? İnsanlık tarihi, bilindiği kadarıyla önceleri sadece hayatta kalma içgüdüleriyle temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan insanoğlunun toplayıcılık dönemine, ardından alet kullanmaya başlamasıyla avlanma dönemine, tabiata yön verebilecek bazı “medeniyet araçları”nın icadıyla toprağı işlemesine, özellikle ateşin icadıyla gelişme ivmesinin hızlanmasına tanık olmuştur. Bu ivmeyle birlikte artık şehirler kuran insanla karşılaşırız. Yani toplu halde yaşayan, temel ihtiyaçların ötesinde kültür ve medeniyetin ilk parıltılarını gösteren insanla...

İnsanoğlunun nüfusu ve hayatı algılama biçimi değiştikçe, ilişkiler ağı da karmaşık bir hal almış ve topluluktan klan veya kabileye, oradan topluma, ardından millet ve imparatorluk yapılarına kadar uzayan, Fransız Devrimi'nin ardından ulus devlet yapısıyla tanışan ve o günden bu yana nihai kararı orada kılmış izlenimi veren bir insanlık serencamı ile karşı karşıyayız. Ancak 20. y.y. ortalarından itibaren sorgulanmaya başlayan ulus devlet anlayışı, özellikle göçmen toplumların ihtiyaçlarına bakıldığında en azından geliştirilmek zorunda kalmıştır denebilir.

Çağdaş toplumların kafası biraz karışmış görünüyor. Yalıtılmış bir kültür ya da milletin varlığından söz etmek artık imkânsız. 20. yüzyılın ulaşımına getirdiği katkıları 21. yüzyılda bilgi akışına eklenen katkılar izledi. Alvin Toffler'in sınıflamalarını bile geride bırakan bir süreç içindeyiz. Çoklu ağların kuşattığı insanoğlunun kimliği yeniden sorgulanırken ırk, ulus, sınıf, din, dil, etniklik, kültür, azınlık, birey, grup ve daha birçok kavram birbirinden etkilenecek toplumları yeniden şekillendiriyor. Yalıtılmış bir toplum

ve kültürden bahsetmek zorlaşırken, ezber bozan toplumsal dönüşümler yaşanıyor. Bir yanda yeni sınırlar oluşurken, öte yanda bölünmüş toplumlar bir araya geliyor. Kimliğin renginin yerini bireylerin arayışları için meydana getirdikleri yeni gruplar alıyor; cinsiyet, eşitlik, adalet, kültür, siyaset ve daha pek çok konuda sorgulamalar başlıyor.

İşte bu karmaşık yeniden yapılanmanın ve dönüşümün içinde çokkültürlülük konusu da çerçevesi çizilmesi gereken bir konu haline gelmiş bulunuyor. Bu bölümde çokkültürlülüğün neyi sorguladığına ve ne önerdiğine bakacak, insanlığın ihtiyaçlarına yeni cevaplar verip vermediğini sorgulayacağız.

2.1.1. Çokkültürlülük Tartışmasında Temel Soru

Çokkültürlülük teorisinin temel sorusu, “genellikle etnisite, ırk, cinsiyet veya din temeline dayalı farklı kültürel kimliklere sahip vatandaşların kendilerini yaşadıkları toplumda eşit bireyler olarak hissedip hissetmedikleri hakkındadır. (Gutmann, 1994: 3) Son tahminlere göre dünyada 184 bağımsız devlet bünyesinde 600 yaşayan dil grubu ve 5000 etnik grup barındırmaktadır. Çok az ülkede yurttaşların gerçekten aynı dili konuşup aynı kültürü homojen biçimde yaşadıkları iddia edilebilir. (Kymlicka: 1998, 25) Durum böyleyken, bunca çeşitliliğin sorunları ve bu sorunlara sunulacak çözüm önerileri gerçekten ortak olabilir mi?

Soru şöyle devam etmektedir: Çeşitli kimliklere sahip vatandaşlar, evrensel kimliğin parçası olan özgürlük, gelir düzeyi, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel haklara özel kimlikleri tanınmadan ulaşabilirler mi? Örneğin; 200 yıldır Manhattan’da 5. caddede yaşayan zengin beyaz bir Yahudi ile Harlem’de yaşayan siyah fakir bir Müslüman kadın eşit midir?

Teori olarak çokkültürlülük, bir sonraki basamakta şunu soruyor: Şayet din, dil ve kültür özgürlüğü, eğitim alma, oy verme, sağlık hizmeti alma, konuşma ve fikir özgürlüğü bizim özel kimliğimizin ötesinde, evrensel kimliğimizin bir gereği ise, kamusal kurumların veya devletlerin grup kimliğine bakmalarına gerek var mıdır?

İnsanların hayatlarını yönlendirirken ve seçimler yaparken güvenli bir kültürel içeriğe ihtiyaçları var mıdır? Şayet ihtiyaçları varsa, o zaman temel ihtiyaçlara yaklaşımları ve “iyi hayat” algıları için de buna ihtiyaçları olacak mıdır? Devletlerin vatandaşlarına iyi hayat sunmak görevleri olduğuna göre, bunu sağlayacak güvenli kültürel içerik için

dezavantajlı grupların kültürlerini koruyup kitle kültürünün ve çoğunluk kültürünün müdahalelerini önlemek de devletin görevi haline gelir mi? Bunu yaptığı takdirde devletler evrensel eşitlik anlayışından sapmış ve bir çeşit pozitif ayrımcılık yapmış olur mu (Gutmann, 1994)?

Bireysel haklar yoluyla insanları eşit kılmak daha kolay ve mantıklı olmakla birlikte, bireyin belli bir grubun üyesi olması, onun bireysel haklarına açıktan veya örtülü olarak hanel getirmekte midir? Şayet sorunun cevabı evet ise, dezavantajlı grup üyelerinin bireysel haklarını hâkim kültürün mensupları ile eşit hale getirmek için “grup hakları”na mı ihtiyaç vardır yoksa bireysel özgürlükler konusunda ısrarcı olmak zamanla bu sorunu çözer mi?

Devletlerin dezavantajlı gruplara daha fazla özgürlük için çalışmalar yapması gerektiğine hükmetmiş olduğumuzu varsayarsak, bu durumda örneğin “ırkçılık, terör, ayrılıkçı ve önyargılı bakış açıları ve bu tip diğer yapılanmalar zaten dezavantajlı grubun temel niteliği ise, o zaman nasıl bir tavır takınılacaktır” (Gutmann, 1994: 5)?

Haklar ve özgürlüklerle ilgili problemler, tarihi bir derinlikten mi beslenmektedir yoksa bahsi geçen dezavantajlı gruplar gönüllü göçmen ailelerin sonradan bir araya getirdikleri nevezhur oluşumlar mıdır? Söz konusu topluluk binyıllardır yaşadığı bir coğrafyada sürekli dezavantajlı olarak mı var olmuştur yoksa bahsi geçen grup, halk ya da etnik grup yapay bir oluşumun sonucu olarak mı vardır? Örneğin, İsraili bir Yahudi, Filistinli bir Müslüman, Afrika asıllı bir Amerikalı ya da Ermeni asıllı bir Amerikalı kendi ülkesinde ne durumdadır, göç ettiği ülkede hangi yeni hal ile karşı karşıyadır? Bir yanda hakim kültüre ait birey olacak iken, diğer yanda dezavantajlı bir kültürel kimliği paylaşan, ortak sorunlara çözüm arayan mazlum mudur?

Siyahi, eşcinsel bir bayan feminizm yoluyla mı, eşcinsellik hareketi yoluyla mı yoksa kültürel hak iddiası ile mi hareket edecektir? Farklı kimlik veya durumların kesişmesi halinde hangisini ön plana çıkartacaktır?

Yukarıdaki sorular artırılabilir. Ancak bu soruların yersiz bulunması imkansızdır. Çünkü çeşitlilik, yanında dil hakları, bölgesel özerklik, siyasi temsil, müfredat değişikliği, toprak iddiaları, göç ve vatandaşlığa kabul politikası gibi meselelerde, hatta ulusal marş ve resmi tatil gibi konularda bile sayısız tartışma konusu doğurmaktadır

(Kymlicka: 2002). Bunların her biri müstakil olarak ele alınabileceği gibi, bir arada çözülmesi de gerekebilir.

Tüm bu sorulara bir cevap arayışı için yola çıkan düşünürlerin teorik tartışmaları tam da bu noktada önem kazanmaktadır.

Peki çokkültürlülüğü hazırlayan felsefi, siyasal ve sosyolojik arka plan nedir? Çokkültürlülük veya çokkültürcülüğün gerek zaten yaşanmakta olduğu toplumlarda, gerekse yaşanması gerektiği düşünülen toplumlarda ihtiyaç duyduğu sağlam zemin nasıl oluşacaktır? Her ne kadar Parekh çokkültürlülüğü politik bir öğreti veya felsefi bir kuram olarak değil de insan yaşamına bir bakış açısı olarak görmek gerektiğini belirtmekteyse de (Parekh, 2002: 427), çokkültürlülük hem siyasal hem de felsefi bir arka plana sahiptir.

2.1.2. Bir Felsefi Arka Plan Arayışı

Çokkültürlülük teorisinin 21. yüzyılda ortaya çıkana kadar geçirdiği bir fikir evrimi elbette vardır ve her teori gibi onun da belli bir zemine oturması zorunludur. Bu teorisinin olgunlaşmasından çok önce tamamen zıt bir genel felsefi yaklaşım hâkim olmuştur; o da ahlaki ‘monizm’dir.

Ahlaki monizme göre insanoğlu için kötü ve hatalı olan çok çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir fakat iyi, tıpkı gerçek gibi tektir ve değişmez (Parekh: 2002). İnsan doğası tek bir yaratıcının elinden çıktığına göre tektir ve ortak doğruya uymayan farklılıklar bir çeşit sapkınlıktır. İnsanların farklılıkları onların özelliklerine katkı yapabilir ancak asıl olan aynılıktır. Farklı olanlar değil ancak aynı olanlar insani olanı gösterir.

2.1.2.1. Erken Dönemler ve Monizm

Yukarıdaki bakış açısını ilk olarak Yunan monizminde görürüz. İlk olarak Platon, yaratılmışların idealar dünyasında farklı gölgeleri olduğunu belirtmekle beraber, akıl, ruh ve arzudan oluşan insanın akli en iyi kullanımı ideal insan olup bunun somutlaştığı toplum da Yunan asillerinden oluşan kesim idi. Hatta çokkültürlülük felsefesinin olmazsa olmazı “açık toplum” anlayışı bir yana, “Platon’un gözünde erdemli bir toplumun tek anahtarı akıl sahibi filozofların devleti yönetmesinde gizlidir. Neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verecek olanlar imtiyazlı bakış açısına sahip filozoflardır”

(Cevizci, 2009: 83). Toplum ise ona göre üç katmandan oluşur: Yöneticiler, koruyucular ve çiftçiler. Üstün yaradılışlı insanlar aşağı görevlerde harcanmamalıdır (Platon, 2000). Doğrunun kaynağı filozoflar olup, ilerlemenin kaynağı da onların üstün özellikleridir ve bu tam bir otokrasidir.

Aristo için de durum pek farklı değildir. İnsanoğlunun yalnızca küçük bir bölümü en üstün yaşam biçimine sahip olabilir ve bu da akli kullanan kesimdir. Bunun yanında tanrıya tapmakla geçirilen ve ahlaki erdemlere dayalı hayat tarzı da yine en değerli olanıdır (Pharekh, 2002: 29). Onu üretimle geçirilen hayat, onu da kölelerin hayatı takip edebilir ki; bazı insanlar köle olmaya mahkumdurlar. Bu hiyerarşiye dikkat etmek de bir zorunluluktur. Yine insanoğlu doğru dürüst bir hayatı kent devletinde yaşayabilir. Bir yasa koyucu ve hukuk düzeni bulunmalıdır. İyi hayatın kaynağı da budur. Bu devlet tek kişi, birkaç kişi ya da çok kişi tarafından yönetilebilir ancak tüm bu yönetim biçimlerinin iyi ve kötü yönleri olabilir. Önemli olan yönetenlerin ahlaki erdemleridir. Nihayetinde Aristo, Platon'dan bir nebze ileriye giderek aristokrasinin en iyi yönetim biçimi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çünkü demokrasi az bir sapkınlıkla kaosa sebep olabilir (Aristoteles, 2009; Cevizci, 2009).

Her ikisinin paylaştığı görüş, kurumsal aklın en üstün meziyet, arzuların ise insanı hayvana yaklaştıran en düşük meziyet olduğudur. Ancak Aristo'nun hayata ve varlığa yaklaşımı daha şüpheli, gözleme ve deneye dayalı olduğundan, çalışmamıza küçük göndermeler yapabilecek bir anlayış yakalamak mümkündür. Ancak ikisi için de doğru tektir ve dolayısıyla ilk monistler olarak bu iki filozof sayılabilir.

Ardından ortaçağda Hıristiyan monizmi devreye girer. Augustine, Tanrı'nın evreni mükemmel bir uyum içinde yarattığını, farklılıklar içinde bile hepsinin kendi yerinin belli olduğu bir uyum var olduğunu düşünmekteydi. Her şey benzer olsa varlık olamazdı. Ancak bu farklılığın içindeki uyum tek bir amaca hizmet etmekteydi. Augustine'in toplum anlayışı tamamen teolojik olup, iki çeşit devletin varlığından söz eder. İnsanlık tarihi Gökyüzü Devleti ile Yeryüzü Devletinin, yani iyi ile kötünün, ruhsal ile bedensel olanın çatışmasından ibarettir. Asur ve Roma imparatorlukları şeytanın krallığını, Yahudilikle ve Hıristiyanlık ile devam eden devletlerinki ise İsa'nın krallığını oluşturur. Yeryüzü devletinde madde hırsı, mülkiyet, kölelik ve eşitsizlik vardır (Cevizci, 2009: 208). Son cümledeki yorumlarında günümüz insan hakları

anlayışına göndermeler vardır; fakat bu günümüzdeki özgürlük veya insan hakları anlayışlarıyla doğrudan bağdaşmaz. Bir mükemmellik aşamasından söz ettiği için çokkültürlülük kuramına giden yolda henüz çok erken bir evreyi göstermektedir. Ayrıca varlığa sadece dini, hatta Hıristiyanlık düzleminde yaklaşarak daha ziyade ahlaki monizme katkı yapmıştır.

2.1.2.2. Klasik Liberalizm ve Çokkültürlülük Düşüncesine Dair Zayıf Kıvılcıklar

Modern anlamda çokkültürlülüğün izini Avrupa aydınlanmacılığına ve romantizmine kadar sürmek mümkündür. Tüm çelişkilerine rağmen aydınlanma fikri, bireysel hakların savunmasını yapmaktadır. Bunun yanında soyut bir evrenselciliği de vurgulamaktadır. Bu iki özelliğe ayrıca eleştirel yaklaşımı da katmak mümkündür. Locke, Rousseau, Mill gibi düşünürler sayesinde bireyin bir vatandaş olarak merkeze yerleşmesi söz konusu olmuştur (Ishtiaq, 2005: 11). Diğer ayrıntılardan aşağıda söz edilecektir.

Çokkültürlülük teorisinin asıl arka planı klasik liberalizmde yatmaktadır. Locke, Mill ve Russeau bu isimlerin başında gelmektedir. İlk başlarda Liberal Felsefenin sömürgeciliği haklı çıkarmada kullanılan fikirleri bile olmuştur. Ancak zamanla liberalizm, şimdiki özgürlükçü görüşe temel teşkil edecek şeyleri savunmaya başlamıştır. Böylece kanunun üstünlüğü, vatandaşların eşitliği, bireylerin hak ve yükümlülükleri ve vatandaş-devlet ilişkisi liberal görüşün ruhunu oluşturan tartışma sahasına dönüşmüştür.

Liberal düşünürlerden Locke'a göre, eşitlik tüm insanların eşit haklara ve saygınlığa sahip olduğu, zorlama altında alınan hiçbir yetkinin meşru olmadığı, herkesin kendi haklarını kullanırken diğerlerinin haklarına saygı göstermesinin gerektiği anlamına gelmektedir. Toplum akılcı olmalı ve gelenek görenekler yerine yasalarla yönetilmelidir ve fakat Avrupa'dan giden sömürgecilerin Amerika'yı istilasını ve Kızılderililerin topraklarını zorla ellerinden almasını garip bir şekilde haklı görebilmiştir. Kızılderililer o toprakları çevirmedikleri veya akıllıca işletmedikleri için topraklar üstünde hak sahibi değillerdi. Yasalarla yönetilmiyor, ulus özelliği taşıyorlardı (Pahrekh: 2002). Russell'ın tabiriyle: "demokratik öge, mal sahibi olmayanların yurttaş sayılmaması gerektiği görüşüyle sınırlandırılmıştı (Russell, 1996: 396).

Aslında Locke'da bir çeşit bireysel liberalizm görülür. Ona göre herkesin mülkiyet hakkı vardır ve kişilerin kendi hakları kadar başkalarının haklarını korumaları da bir insanlık ödevidir. Hatta her birey kendi hakkını savunmaya kalkarsa kaos oluşacağından, yasalara ihtiyaç vardır. Bu da özgürlüğün belli kurallar içinde olabileceğine vurgudur. İnsanlar doğa durumundan sivil toplum modeline geçmek durumundadırlar (Cevizci, 2009: 592). Amerikan yerlileri konusunda düştüğü akıl tutulmaları nedeniyle Locke'un günümüz çokkültürlülük anlayışına yeterli katkı yapmadığı ancak insan ilişkilerini, devlet ve toplum ilişkilerini ele almakla bir çığır açtığını söylemek mümkündür.

John Stuart Mill de çokkültürlülük teorisine giden yolda ilk deniz fenerlerinden biri olarak görülebilir. Mill, sivil toplumu önceleyen ilk düşünürlerdendir. O, sivil toplumdan yola çıkarken ahlaki değerleri ona göre belirlemektedir. Mill'e göre insan en değerli varlıktır ve buna göre yaşamayı bilmelidir. Kendini geliştirme amacı olmalıdır. Kişi kendi kararlarını kendi alabilmeli, fikirlerinin değerini bilmelidir. Çeşitlilik insan doğasının gereğidir ve her birey ayrı bir dünyadır. Üretkenliği besleyen bir şeydir ve üretime katkısı büyüktür. Ayrıca tek bir bakış açısı insanı eksik bırakacağından, hem akıl hem de dinin insan hayatında yeri büyük olup biri düşünceli diğeri ise tutkulu bireyleri doğurur. Mill'e göre bireyler gibi toplumlar da eşsizdir ve birisi için doğru olan diğeri için yanlış olabilir. Kimisi şüpheli, kimisi güvenmeye hazır, kimisi alaycıdır. Dolayısıyla farklı toplumları tanımak için bir "ulusal karakter felsefesi"ne ihtiyaç vardır (Parekh, 2002: 45-55).

Mill, başkalarına zarar vermemek şartıyla, farklı yaşama tarzlarına özgürlük verilmesi gerektiğine ve kişinin benimsediği şekilde bir hayat tecrübesi edinmesine fırsat tanınması gerektiğine inanmaktadır. Her ne kadar çoğunluk, insanlığın halihazırdaki gidişatından memnun olup mevcudun korunmasındaki konforu tercih ediyorsa da, bireyin önemi gelişmenin tek kaynağıdır. Bireysel varlıkta ortaya çıkan yüksek canlılık, bu bireylerden oluşan toplulukta da canlılığa neden olur (Mill, 2003: 129,139). Tabii bu yönüyle Mill, toplulukların özgürlüğü konusunun henüz çok uzağındadır. Grup haklarından bahsetmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Mill demokrasiye inanıyordu ve en çok endişe ettiği şey, demokrasinin bireyselliği önemsememesi ve azınlıkları bastırma eğilimine girmesiydi. Çoğunluğun olduğu kadar

azınlığın da temsil edildiği gerçek bir demokrasiye ulaşmak için her yolun denenmesi gerektiğine inanan Mill, bazen temsili demokrasiye vurgu yaparken bazen de eğitimlilere daha fazla oy hakkı verilmesi gerektiğini savunarak kendini inkâr edebilmiştir (Cevizci, 2009: 898).

Mill'de insanlardaki çeşitliliğin hangi yönlerden anlamlı olduğunu yeterince vurgulayamamış ve bunu toplumsal bir zemine oturtamamıştır. Ayrıca varılacak nihai hedefe yaklaşımı ve ahlaki monizme yakınlığı terk edememiştir.

Bu düşünürlerin ortak sorunu, insani çeşitliliği toplumsal bir çeşitlilik olarak görememek ve ahlaki erdemlere bakışı sadece Hıristiyan inancından gelen bir erdem olarak görmeleri, bireyleri eşit görmekten söz ederken onları oluşturan farklı toplumları eşit göremeyişleri, tek bir ideoloji veya dünya görüşünü nihai doğru olarak algılamalarıdır.

2.1.2.3. Çoğulculuk Anlayışına Dair Güçlü Belirtiler

Her toplumun farklı bir kültürü olduğunu ve kültürel üretim biçimlerinin de farklı farklı olduğunu gerçek anlamda ilk kez vurgulayan düşünür Vico olmuştur. Aydınlanmacı düşünürlerin monist yaklaşımına karşı çıkararak insanın özünün tarihsel gelişimle birlikte değiştiğini dile getirmiştir (Cevizci: 2009). Ona göre Homeros ve Aşil ancak eski Yunan'da var olabilirdi. Toplumların farklı kavrayış, görüş ve inanışlarını belirtmekle birlikte insan doğasının ortak yanlarının da varlığını kabul ederken, ikisi arasındaki farklılığı nasıl yorumlayacağı konusunda çelişkiye düştü.

İnsanlık tarihini üç evreye ayırırken üçüncüsünün aklın önderliğindeki insanlık çağı olduğunu düşünmekteydi. Bu dönemi en iyi kavrayanın ise Avrupa toplumu olduğunu, dolayısıyla diğer toplumları yönetme hakkının bulunduğunu düşünmekteydi. Kültürel çeşitliliğe inanıyordu fakat bunun geçici bir evre olduğunu düşünüyor ve eninde sonunda geçilecek aşamanın evrensel bir homojenlik olduğunu düşünerek günümüz çokkültürlülüğüne katkısı sınırlı kalıyordu (Parekh, 2002: 65-72).

İnsan çeşitliliğine daha sosyolojik bakan ilk batılı düşünürün Montesquieu olduğu söylenebilir. Vico'nun tersine o, insan doğasını tartışırken sadece Avrupa toplumlarını değil, tüm toplumları ele almıştır ve onları sadece sanat veya edebiyat biçimleriyle değil, sosyal ve siyasi yönleriyle de incelemiştir.

Ona göre, tarihi gözlemleyen bir insan, gelenek ve göreneklerin, yasalarla kurumların hemen sonsuz bir çeşitlilik içinde bulduklarını ve dolayısıyla, onların sürekli değiştiklerini düşünür. Ancak bu çeşitliliğin arkasında bir düzenin varlığına inanır. Hatta bu düzen deterministik bir düzendir (Cevizci, 2009: 656). Bu yönüyle çağdaş çoğulculuk anlayışını kaçırdığı söylenebilir.

Montesquieu için kültürel çeşitlilik, insan doğasının yaygın ve kaçınılmaz bir özelliğidir ve hiçbir toplum birbirine benzemez. Her birinin farklı gelenek, görenek, yasal sistem, aile yapısı veya ahlaki özelliği vardır. İnsan doğası ortak olmakla birlikte, her toplum barındırdığı insana farklı bir “ulusal doğa” katmaktadır. Her toplum mutluluğun, refahın ve gelişmenin peşinde koşmakla birlikte, bunu yapma şekli farklıdır (Parekh, 2002).

Montesquieu’e göre kültürel çeşitlilik iki soruya neden olmaktadır. Biri açıklayıcı diğeri normatif olan bu iki sorudan ilki neden farklı toplumların farklı gelenek ve adetler bulduklarıyla, diğeri ise bunların nasıl yargılanması gerektiğiyle ilgilidir. Açıklayıcı yaklaşımı ile Montesquieu, empatik bir yaklaşım gerçekleştirmiş ve gelenekleri sabırla incelemiş, hatta bu özelliğiyle kölelik ve çekeşlilik uygulamalarını haklı çıkardığı eleştirilerine maruz kalmıştır. O ise her şeyin nedeninin gösterdiğini, onları haklı çıkartmadığını belirtmiştir (Parekh, 2002: 73).

Montesquieu’e göre kazanılan ulusal ruh, ancak ardında yatan ahlaki nedenler değiştirilirse değişebilir. Bu da çok uzun zaman alır. Ona göre coğrafi ve iklimsel koşullar da insan ve toplum doğasında büyük etkiye sahiptir, fakat o yaklaşım çalışmamızın amacının dışında kaldığından değinilmeyecektir.

Montesquieu’in temsili demokrasiye inandığını belirtmekte de yarar var. Çünkü demokrasiyi zedeleyen iki faktörden bahsederken, günümüz çoğulculuk anlayışının sınırlarını çizer gibidir. “Ona göre, demokrasiyi zedeleyen faktörlerden biri eşitsizlik ruhu, diğeri ise aşırı eşitlik ruhudur” (Cevizci, 2009: 660). Dolayısıyla, aşırı eşitlik ruhunu bu günkü tek tipçilik veya monist anlayışlara karşı bir eleştiri olarak kullanmak mümkündür.

Montesquieu, her toplumun kendi kültürünü anlama çabası ve empatisiyle, çekeşlilikten köleliğe, ensestten anaerkilliğe her konuyu anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Çokkültürlü ve çoğulcu yaklaşıma olan arzusuna rağmen, Avrupa merkeziliği ve o

hayat tarzını en iyi bulmakla ve diğerlerini ikinci planda ele almakla çağdaş çokkültürcülük kuramına çok yaklaşmasına rağmen ulaşamamıştır. Avrupa dünyanın güzel kısmıdır ve diğer bölümler “öteki”dir. Dünyanın geri kalanı sadece kölelik ruhunu bilir. Avrupa onun için norm iken diğer yöreler ancak egzotik birer inceleme konusu veya eleştirilecek birer yanlış veya geri anlayışın merkezidir.

Sonuç olarak Montesquieu’in düşüncesinde sosyal çeşitlilik için, gelenekler için bol bol yer vardır; ama kültürel ve ahlaki çeşitlilik için o kadar cömert değildir ve bu anlamda Avrupa kültürü üstün olan, diğerleri ise eksik ve sorunlu olan alanı oluşturur.

Bu bölümde son olarak bahsi edilebilecek düşünür Herder’dir. Herder, aslında insan doğasının tek bir ortak doğrudan beslendiğini, çeşitliliğin alt katmanlar olduğunu savunan düşünürlerin aksine, insan doğasının farklı kültürlerin şekillendirdiği bir “kil parçası” olduğunu savunmuştur. Ona göre kültür, ilgili volk’un bilinçsiz toplu çabalarının bir sonucudur ve tüm yaratıcı edimlerde olduğu gibi, neden o şekilde geliştiği ve niye o biçimi aldığı her zaman gizemini koruyacaktır (Parekh, 2002: 86).

Herder’e göre her kültürün kendine özgü, eşsiz, yok edilemez bir özelliği vardır. Her kültür kendine yeten birleşmiş bir bütündür ve kendi iç ilkelerine göre hareket eder. Kültürü bu yönüyle kapalı bir pencereye benzetmesi, bir yandan da kültürün yalıtılmış olduğu anlayışına yol açabileceğinden, yorumu bir sınırlılık içermektedir. Kültürün ayrılmaz parçası dildir ve sadece iletişim aracı olmayıp, kültür ve düşüncenin temelini oluşturur. Herder’e göre her ulus konuştuğu gibi düşünüp düşündüğü gibi konuşur. Hatta ona göre iradelerimizin ve ortak insan doğasının bile altında kültürün etkisi vardır. (Parekh, 2002: 85-86).

İnsan, içine doğduğu kabın yani toplumun şeklini alır. Her insan kendi kültürü içinde doğal davranırken onun dışına çıktığında sakarlaşır. Ona göre tüm kültürler insan ruhunun eşsiz birer ifadesidir ve kıyaslanamazlar. Bahçedeki çiçekler gibi, birbirlerini güzelce tamamlayarak dünyanın zenginliğine katkıda bulunurlar (Parekh, 2002: 89).

Herder’e göre tüm kültürler eşit derecede iyi oldukları için değil, üyeleri için çok önemli oldukları ve onların gereksinimlerini en başarılı şekilde karşıladıkları için eşittirler. Her kültürün kendisini diğerinden üstün görme eğilim maalesef yanlış olmakla birlikte vardır. Buna değindikten sonra Herder, aydınlanma çağı düşünürlerinin üstün ırk

görüşünü şiddetle eleştirir. Her kültür olduğu şekliyle değerlidir, iddia edildiği veya olması gerektiği şekliyle değil. Herder, Çeşitliliği yok ettiği için Roma'yı, çaresiz tebaalara din değiştirttikleri için de Hıristiyan misyonerleri şiddetle eleştirir.

Herder kültürlerden bahsettiği gibi, bireyi de bu açıdan ele almıştır. Taylor Herder'den şunu aktarmaktadır: “Her birimizin özgün bir insan olma şekli vardır ve her bireyin kendi ölçüleri de vardır” (Taylor, 1994: 30). 18. yüzyılın sonlarına kadar bireyin tanınmışlık sorunsalıyla ilgili böyle bir rolü olmamıştır ve bu yüzden Herder'in katkısı önemlidir.

Herder de her bir kültürün ayrıca değerli olduğunu belirtirken bunların kendi içlerinde bir bütün ve yekpare bir tutarlılık olduğunu düşünerek kültürleri fazlaca idealize etme hatasına düşmüştür. Oysa kültürlerin her biri de kendi iç sorunlarına sahiptirler ve mükemmel değildirler. Çağdaş çokkültürlülük anlayışında kültürler düzgün bir doku olarak değil, bir yama ve mozaik olarak ele alınmaktadırlar. Herder'in belki de tek sorunu, kültürel bakımdan çoğulcu bir topluma değil, kültürel bakımdan çoğulcu bir dünyaya kucak açmasıdır (Parekh, 2002: 93).

Çağdaş çokkültürcülük kuramına en çok yaklaşan üç düşünürü Parekh düştükleri yanılgılarla çok iyi analiz etmiştir. Parekh'in tanımlamalarını aynen aktarmakta yarar var:

Üç düşünür de kültürü organik bir bütün olarak düşünmüştür. Buna bütüncülük yanılgısı diyebiliriz. Kültürlerin kendi kendine yeten birimler olduklarını ve farklı ruhlara sahip olduklarını düşünmüşlerdir. Buna farklılık yanılgısı diyebiliriz. Kültürün durağan olduğunu, bundan sonra değişmeyeceğini düşündüler. Buna pozitivist tarihselci yanılgı diyebiliriz. Her kültürün kendi toplumunu belirlediğini düşündüler. Neden zamanla değiştiğini açıklayamadılar. Buna kültürün etnikleştirilmesi yanılgısı diyebiliriz. Kültüre çok muhafazakar biçimde yaklaştılar ve müdahale edilmemesi gerektiğini düşündüler. Buna kapalılık yanılgısı diyebiliriz. Kültürlere büyük bir belirleyicilik özelliği yüklerken sıra dışılığı ve dehayı, değişiklik yapabilme özelliğini göz ardı ettiler. Buna kültürel belirlenimcilik yanılgısı diyebiliriz. Kültürlerin siyasi ve ekonomik etkilerinin olabileceğini, o etmenlerden etkilenip onları etkileyebileceğini göz ardı ettiler. Buna da kültürel özerklik yanılgısı diyebiliriz (Parekh, 2002: 99-101).

2.2. Çokkültürlülük Teorisine Çağdaş Katkılar

Çokkültürlülük teorisi, aşağı yukarı iki nosyonun gerilimi üzerine kuruludur: Bireysel haklar ve grup hakları. Konuyla ilgili söz söylemiş bütün teorisyenler, farklı kavramlar kullanmış olmakla birlikte, meseleye birey ve grup hakları açısından yaklaşmaktadırlar.

Aşağıda tartışılacağı üzere, haklar konusu bir kısmı tarafından bireysel düzeyde ele almakla halledilebilecek iken, diğer bir kısmı ise, hakların bireysel bazda sunulmasıyla çözülemeyen bazı grup bazında sorunlar olduğunu iddia etmektedirler. Konunun bireysel bazda ele alınması gerektiğini düşünenler arasında Rawls, Barry ve Young yer alırken, grup halklarının teorisini yapanlar arasında da Kymlicka, Taylor ve Parekh ve Young sayılabilir. Ancak bu isimleri homojen iki grupta toplamak oldukça güçtür. İki teoriden de bahseden ikinci grup için, ikincisini tercih ettikleri görüşünü ileri sürmek iddialı olacaktır.

Çokkültürlülük teorisine katkı yapan düşünürlerin yaklaşık olarak konuya hangi bakış açısıyla değindiği önemlidir. Örneğin Rawls ve Walzer adalet kavramıyla, Young konuya farklılık politikası nosyonuyla, Kymlicka azınlık hakları yaklaşımı, çokuluslu ve çoketnikli devletler bakış açısıyla, Barry bireysel haklar bakış açısıyla, Habermas anayasal vatandaşlık yaklaşımıyla, Taylor ise tanınma kavramıyla değinirler. Teorinin tartışmaya açılmasındaki en büyük paya sahip olan Taylor'dur.

2.2.1. Bireysel Haklar Yaklaşımı

Birey-toplum, azınlık-çoğunluk, ben-öteki diyalogilerinden türeyen kimlik problemlerine az çok değinmiş olduk. Kimlik tartışmasının ardından, haklar konusuna geçerken, çokkültürlülük tartışmalarının merkezini birey ve grup haklarının oluşturduğuna bir kez daha değinmekte yarar var. Bu hakların teorik tartışmasından hareketle çokkültürcülük (çokkültürlülük) konusunun da anlaşılması kolaylaşacaktır. Ayrıca, bireysel hakların, grup haklarının, farklı haklardaki sınırların ve ölçülerin ne olacağını da cevaplanması gereken sorular olduğu açıktır.

Hak kavramı batı düşüncesinde aydınlanma döneminde tartışılmaya başlar. Derebeyliklerin, kast sisteminin, teokrasinin hüküm sürdüğü yılların ardından ilk olarak her bireyin eşit olması fikri öne çıkmaya başlar. Bireylerin grup özelliğine bakılmaksızın vatandaş olarak kanun karşısında eşit haklara sahip olması fikri... 19. yüzyılla birlikte liberallerin ve sosyalistlerin getirdiği yeni bakış açısı bu sefer "fırsat eşitliği" üzerinedir. Sonra buna gelirin, refahın ve zenginliğin eşit dağıtılması fikri de eklenir (Barry, 2002: 7). Bu bakış açısı 20. yüzyılda Rawls'un adalet teorisine ortaya çıkmıştır. İki ana prensibe dayanan teorisinin ilk prensibi eşit sivil ve siyasi hak

nosyonuna, ikincisi ise toplumsal ve ekonomik hakların eşitliği fikrine dayanır (Rawls, 1971).

Bireysel haklar yaklaşımının klasik liberalizmin ortaya çıktığı günden beri tartışıldığı bir gerçektir. Liberaller, her bireyin temel eşit haklara sahip olduğunu, devlet karşısında bu yolla tanınması ve kollanması gerektiğini dile getirirken, yaşam hakkını, özgürlük hakkını, konuşma hakkını, istediği gibi inanma hakkını temel haklar olarak dile getirirler.

Liberal bakış açısı, evrenselci unsurlar içerir ve insan doğasının benzerliğine vurgu yaparak, bir ortak iynin varlığından yola çıkarlar ve Kant gibi, dünya vatandaşlığı kavramına ulaşırlar (Özlem ve Ateşoğlu, 2006). Ancak bu kavramdaki insan doğasının benzerliği, asla bireyin önceliğini arka plana atmaz ve bireysel özgürlüğün önemi ısrarla dile getirilir (Locke, 2009). Ancak yüzyıllar içinde bireysel özgürlükler inancı ve iddiası, ne yazık ki kadınların, kölelerin, azınlıkların sorularına bir türlü ilaç olamamıştır (Benhabib, 2002: 47). Batı düşüncesi, biz ve ötekiler ayırımından bir türlü kurtulamayarak bir çeşit bilimsel ve düşünsel ortodoksiye saplanmış, oryantal bakıştan kurtulamayarak bu günkü çokkültürcülük anlayışının doğmasına neden olmuştur.

Liberalizmin en temel taahhüdü şudur: “Birey olarak yurttaşlar özgür ve eşittir” (Kymlicka: 1998, 71). Bu bakış açısında grup farklılıklarına ve hatta bireysel farklılıklara bakmaksızın her bireyin temel medeni ve siyasal haklarının eşit olduğu anlayışı hakimdir. Zaten liberalizm, kısmen feodalizme tepki olarak ortaya çıktığından, buradaki birey vurgusu anlaşılabilir bir şeydir. Liberal bakış açısının doğası gereği grup haklarına bakış açısı aslında negatiftir. Zaten liberalizmde her birey, yaşadığı topluma karşı, vatandaşı olduğu devlete karşı veya birbirine karşı eşit haklara sahip olursa zaten grup haklarına ihtiyaç kalmayacaktır.

Çokkültürlülüğe teorik zemin arayan düşünürlerin çıkış noktası her durumda liberal teorinin imkanlarıyla paralel olmuştur. Liberalizmin özünde bireysel özgürlük yattığından, grup haklarına bakış bazı açmazları yanında getirmiştir, ancak bununla ilgili çalışmalar hep sürmüştür. Tartışmanın odağında şu soru vardır: Eğer bireysel özgürlükler tam olarak sağlanmışsa, grup haklarına neden ihtiyaç duyulsun? Bu sorunun cevabını ararken üretilecekler, çokkültürlülüğün mantığını anlamada yardımcı olacaktır.

Kukuthas, bir grubun liberal haklara rağmen grup hakları talep etmesinin ardında, o grubun kendi üyelerine karşı liberal hakların suiistimalini düşündüğünü iddia etmektedir. Şayet liberalizm, bir devleti liberal prensipler ışığında tarif etmiş ise, o devlet derin bir kültürel çeşitliliğe göz yumamaz (Barry, 2002: 129). Bu bakış açısı, Mill'den bu yana klasik liberalizmin bakış açısıyla aynıdır. Yani, bireylere verilen hak ve özgürlükler zaten yeterlidir ve grup haklarına ihtiyaç yoktur.

Yukarıda belirtildiği gibi, evrensel insan hakları yaklaşımı, insanların ihtiyaçlarına cevap verir ve grup haklarına ihtiyaç yoktur. Peki Çokkültürlülük yaklaşımının dolaylı olarak beslendiği fakat teoriye bir antitez özelliği taşıyan, çokça gönderme yapılan bakış açısıyla Rawls ne demektedir?

2.2.1.1. Adalet Teorisi

Birlikte yaşama kültürünün şekli ve sınırları, Çokkültürlülük teorisinin temelini oluştururken, grup haklarının gereksiz olduğunu düşünen ve bireysel liberalizmin bakış açısını yansıtan Rawls, konuya adalet kavramıyla yaklaşmıştır. Rawls'un etkileyici teorisinin temeli şu fikirlerden oluşmaktadır:

“Bazı insanların, diğer bazılarının özgürlüğünü kaybetmesi pahasına “daha iyi” olanı paylaşması asla haklı görülemez. Adalet anlayışı, birkaç kişinin, çoğunluğun mutluluğu adına feda edilmesine izin vermez. Dolayısıyla, adil bir toplumda, eşitliğe dayalı özgürlükler temel alınır ve bunlar toplumsal ilgilerin veya siyasi pazarlıkların konusu yapılamaz. Yanlış bir teoriye rıza göstermemizin tek şartı, daha iyisine sahip olmamak, adaletsizliğe boyun eğmemizin tek mazereti ise daha büyük bir adaletsizlikten kaçınmak olabilir” (Rawls, 2005: 4).

Rawls'ın adalet tanımı ve anlayışına Miller'ın tanımıyla birlikte bakmak yararlı olacaktır. Miller'a göre adaletin temel ilkesi “eşit muameledir”. İnsanlar, kendilerine kaynak sağlayan herhangi bir merci tarafından aynı ilgiyle karşılaşıyorlarsa eşit muamele görmüş olurlar. Miller konuya hak ediş ilkesiyle de yaklaşır: İnsanlar hak ettikleri şeyi elde ediyorlarsa, kendilerine adil davranılmış olur; ne eksiğiyle ne de fazlasıyla. Ya da adalet, insanların devredilemez hakları olan hayat, özgürlük ve mal edinme haklarına karşı saygı gördüklerinde adalet tesis edilmiş olur (Miller, 1996: 1).

Adalet teorisini kurmak ve sınırlarını belirlemek, birlikte yaşayabilmenin ve toplum olmanın şartıdır. Bir toplum, birbirleriyle olan ilişkilerinde birleştirici bazı toplumsal kurallar koyup onlara uygun yaşayan bireylerden oluşur. Bu kurallar bütünü, bir işbirliği yoluyla ona uyan bireylerin daha iyiye ulaşmaları için araçtır. Elbette bu aracın kullanımında, avantaj arayışı ile zorunlu engeller arası çatışma söz konusu olacaktır. Toplum olmak, bireysel olarak ulaşılamayacak avantajlar bütününe hep birlikte ulaşmayı kolaylaştırabilmektedir.

Ancak burada incelik, toplumsal olarak üretilen “iyi”nin paylaşımında yatmaktadır. Her bireyin farklı ve kendine özgü ilgileri mevcuttur ve bunu arzulanmasıyla ulaşması arasında bazen çatışma yaşanabilir. İşte tam bu noktada, toplumsal birlikteliğin ürünü olan avantajların doğru dağıtılması, toplumsal huzurun anahtarı olmaktadır. Belirlenecek adalet ilkeleri, toplumun temel kurumlarında uyulacak kuralları ve kişilerin görevlerini netleştirirken, toplumsal işbirliğinin fayda ve yükümlülüklerini de ortaya koyar.

Rawls’ın görüşü, metafizik değil, pratiktir. Bahsettiği adalet kavramı, toplumun üyelerince üzerinde çalışılarak geliştirilebilir ve bir defa geliştirilince artık insanların ona itiraz etmemeleri beklenir. Rawls’ın amacı, liberal demokratik toplumlar için bir sosyal işbirliği temeli oluşturmaktır. (Parekh, 2002: 106).

Rawls, insanoğlundan değil vatandaşlardan, insan aklından değil halkın ya da vatandaşların aklından, kişiden değil politik bir kişi kavramından, insan yeteneklerinden değil vatandaşların yeteneklerinden söz eder. Ortak aklın ortaya koyduğu ilkelere uyulmasını söyler ve uymayanların mantıksız olduğunu düşünür (Parekh, 2002: 107).

Bir toplum sadece üyelerinin yararlarını gözetmekle iyi toplum olmaz. İyi bir toplum ayrıca kamusal adalet algısıyla farklılaşır. Yani, o toplumda herkes, kendisi gibi diğerlerinin de aynı adalet ilkelerini benimsediğini bilir ve temel toplumsal kurumların bu ilkeleri tam olarak uyguladığını hisseder. Şayet bireyler ilgilerine göre aşırı isteklerde bulunacak ve diğer bireylerin özgürlüğünü kısıtlayacak veya onlara zarar verecek sonuçlara sebep olacaklarsa, belirlenmiş kurallar onlara duracakları yeri gösterecektir. Bu da ortak vatandaşlığa bağlı bir adalet yaklaşımıyla mümkündür (Rawls, 2005: 3-6).

Rawls'ın adalet kuramı kesinlikle toplumsaldır ve birlikte yaşayabilme kültürünü oluşturmaya dönüktür. Kendi tanımıyla, adaletin başat konusu toplumun temel yapısıyla ilgilidir ve başlıca toplumsal kurumların görev ve hakları nasıl dağıttığı, işbirliğinden doğan avantajları nasıl belirlediği üzerinedir. Daha açık bir deyişle, siyasetin ve ekonominin temel prensiplerinin nasıl işlediğiyle ilgili... Ona göre, toplumsal kurumlardan adil işlemesinden kasıt, yasal olarak düşünce özgürlüğünün korunması, vicdan özgürlüğü, rekabetçi piyasaların teşekkülü, bireysel mal edinme hakkı gibi parametreleri içerir. Bu parametreler düşünüldüğünde, insanlar dünyaya daha baştan haksızlığa uğramış veya dezavantajlı olarak gelebilir. İşte adil bir toplum, bunlara çare bulabildiği ölçüde başarılıdır (Rawls, 2005: 11-12).

Tekrar edecek olursak, bir toplumda insanlar temel hakları ve görevleri, sosyal faydanın nasıl dağıtılacağını birlikte belirleyerek sosyal adaleti tesis ederler ve yine birlikte neyin adil olup olmadığına karar verirler. Bu yönüyle adalet anlayışının bir çeşit toplumsal sözleşmeye ya da toplum sözleşmesine benzetilmesi mümkündür. Rousseau'nun deyişle:

“Madem hiçbir insanın, benzeri üstünde doğal bir yetkisi yoktur ve madem kaba güç bir hak yaratmaz, öyleyse insanlar arasındaki her çeşit haklı otoritenin temeli olarak, kala kala yalnız sözleşmeler kalıyor. Üyelerinin her birinin canını, malını bütün ortak güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi bulmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun. Bu koşulların hepsi kuşkusuz bire indirilebilir ki oda şudur: Toplum üyelerinden her biri, bütün haklarıyla birlikte kendini baştan başa topluluğa bağlar; çünkü bir kez her kişi kendini tümüyle topluma verdiğinden, durum herkes için birdir; durum herkes için bir olunca da bunu başkalarının zararına çevirmekte kimsenin bir çıkarı olmaz” (Rousseau, 2006: 7,14).

Rawls'un adalet kuramıyla Rousseau'nun toplum sözleşmesi kuramının ne kadar benzeştiği açıktır. İkisinde de anlaşılan öz, bir çeşit karşılıklı bağımlılık halinin tesis edilmesindedir. Bütün mesele, karşılıklı bağımlılığın kurallarını belirlemektir. Rawls'a göre, adalet ilkelerinin belirlenmesi aşamasında hiçbir bireyin öncelikli bir avantaj veya dezavantaj hali yoktur. Genel ilkeler, özü gereği tek bir birey gözetilerek konmaz. Dolayısıyla, adalet ilkeleri adil bir pazarlığın sonucunda kendiliğinden oluşur ve toplumsallık kazanır. Adalet ilkeleri, bir çeşit sessiz anlaşmayla şekillenir ve herkes bu ilkeler oluştuğunda, orijinal pozisyonunda yakalanır. Yani, kimse oyunun kurallarının sonradan şekillendiği gibi bir şikayette bulunmaz. Kimse içine doğduğu toplumu seçmez; ancak içinde büyüdüğü toplumun adalet anlayışına ortak bir ön

kabulle intikal eder. Özgür bireylerin belirlediği kurallar, kendi kendilerine empoze ettikleri kurallardır (Rawls, 2005: 13).

Rawls, adaletin iki temel ilkesinden bahseder. Birincisi: Her bireyin diğerleriyle benzer özgürlüklere uygun olarak en geniş biçimde eşit haklarının olması beklenir. İkincisi: Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler mantıklı biçimde her bireyin yararına olacak şekilde ve herkese açık olacak biçimde düzeltilmelidir (Rawls, 2005: 60). Rawls birinci ilkenin herkesin bildiği temel insan haklarını; yani konuşma, inanma, mülk edinme ve düşünce özgürlüğünü kapsadığını belirtmektedir. İkincisi olan gelir ve refahın dağıtımını herkese eşit biçimde yapılamaz ama bunlara ulaşma hakkı eşit olmalıdır ve çalışan herkes bunlara ulaşabilmelidir.

Rawls'ın iki temel ilkesi akla şunu getirmektedir. Birinci ilkede yer alan özgürlükler bireysel özgürlükler sınıfına girmekte ve herkese eşit şekilde ulaştırılmak durumundadır; hatta bunu devletler yapmak zorundadır. Yani fertler bunlara ulaşmak için çaba sarf etmek zorunda değildirler. Ama ikincisi olan gelirin dağılımı, kişilerin bireysel çabalarıyla ilişkilidir. O konuda bir devletin aktif rol alması, çalışan ile çalışmayanın ayrılmasını engelleyecektir. Dolayısıyla, Rawls'ın dezavantajlı gruplara özel muamele edilmesini istemeyişi ve bireysel özgürlüklerin yeterli olduğu iddiası kendi içinde mantıklı görünmektedir. Rawls'ın yaklaşımını eleştirenler klasik liberalizmin genel bakışı şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu Taylor'ın deyimıyla "farklılıklara karşı körlük" yaklaşımı olarak ele alınabilir. Ya da eşitlik prensibi olarak (Bknz: Taylor, 1996)...

Ancak Rawls'ın kendisinin de cevabını bulamadığı soru şudur: Adalet kuramı tesis edilirken, kişilerin ilk pozisyonu nedir ve temel hak ve görevler belirlenirken zaten dezavantajlı olarak yarışa başlayan bireylerin durumu ne olacaktır? Orijinal pozisyondaki eksiklik hali, diğer bireylerin refahına katkı yapması kaydıyla göz ardı edilebilir mi? Rawls'un çözemediği problem budur. Probleme Rawls'un kısmi cevabı şöyle özetlenebilir: Bir adalet sisteminin geneli adaletli iken bazı özel parçaları adaletsiz olabilir. Ya da bunun tam tersi söz konusu olabilir. Ancak bütünü sağlıklı olan bir sistemde bütünün parçaları birbirini telafi eder. Bazen benzer durumlara benzer çözümler üretmek sorunlara çare olmayabilir. Ama bir adalet anlayışının varlığı ve genel kabulü önemli bir başlangıçtır ve iyi niyet gösterisidir (Rawls, 2005: 59).

Rawls'ın yaklaşımı Kantçı bir yaklaşımdır ve batı toplumlarının zaten ürettiğini farz ettiği bir ortak değerler bütününden beslenir. Bu da göreceli bir adalet tanımı yapma riskini doğurur ve evrenselciliğin etnosantrik batı algısından etkilenir. Rawls, “iyilik” kavramında çeşitliliği ve çoğulluğu kabul etmesine rağmen, bunun adalet ilkeleri için de geçerli olabileceğini kesinlikle düşünmez. Ayrıca adalet kavramının birinci ve tek erdem olduğunu düşünür ki bu bir yanılgıdır; çünkü her erdem başka erdemlerin desteğine ihtiyaç duyar (Parekh, 2002: 107-116).

Özetle, Rawls'ın teorisi bariz biçimde klasik liberalizmden beslenir ve bu anlamda bir orijinallik içermez. Batının ahlak ve adalet ilkelerinden beslenir, diğer bakış açılarına gereksiz gözüyle bakar.

2.2.1.2. Adaletin Sınıfları veya Katmanları ve Çoğulculuğa İlk Adımlar

Parekh gibi Walzer'da Rawls'un adalet anlayışından farklı düşünür. Ona göre evrensel bir adalet anlayışı mümkün değildir (Walzer, 1983: 22). Daha ziyade adaleti belli bir toplumun belli bir zamanda belli ihtiyaçlar ortaya çıktığında ürettiği spesifik bir şey olarak algılamalı ve o anlayışa yine oradan, yani içeriden bakabilmeliyiz. Her toplumun çeşit çeşit iyi ya da kötü anlayışı vardır ve mesele adaletin tanımının da ötesinde, adaletin dağıtımındadır.

Kimin tıbbi yardım alacağıyla kimin kamu nazarında onurlandırılacağı farklı kriterlere ihtiyaç duyar. Dolayısıyla Walzer'a göre ihtiyacımız olan tanım veya kavram, “karmaşık eşitlik” kavramıdır. İnsanlar, ihtiyaç duyduğu ya da avantajlı olduğu adalet alanında ilerlerken, bu avantajını diğer alana aktaramaz. Dolayısıyla, farklı alanın avantajını diğer alandakilere bir baskı unsuru olarak aktaramaz. Walzer buna “karmaşık eşitlik” adını verir. Bu anlayışa göre, X vatandaşı politik alanda üstün olurken, Y vatandaşı sağlık alanında, Z vatandaşı ekonomi alanında üstün olabilmektedir. Buradaki incelik, bir alanda üstün olanın üstünlüğünü diğer alanda avantaj olarak kullanmayışında yatar. Yani politik olan üstünlük ile hastaneye gittiğinde önce muayene olabiliyorsa, karmaşık eşitlik anlayışı sekteye uğrayacaktır (Walzer, 1983: 17).

Görüldüğü gibi Walzer, adaleti sınıflamakta ve her birinin kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Walzer, eğitimden boş zamana, çok çalışmadan tanınmaya bir çok adalet sınıflaması yapar ve her birinin kendi adaletini

oluşturan sınıflar olduğunu söyler. Açacak olursak: Eğitim alanında adalet fırsat eşitliğidir; piyasada eşitlik paranın serbest dolaşımı ve satın almadır; tıp alanında eşitlik tıbbi yardıma ulaşabilmedir. Walzer'ın teorisi üç ana parametreden oluşur: *Serbest kur, liyakat ve ihtiyaç*. Serbest kur sayesinde ekonomi piyasasında özgürlük oluşacak, her şey birbirine dönüşebilir olacaktır. Liyakat ilkesine göre her birey, hak ettiği ile ödüllendirilecektir. İhtiyaç ilkesine göre ise herkese ihtiyacı olan şey sağlanacaktır (Walzer, 1983: 21-26).

Walzer'ın kuramı, “basit eşitlik”ten “karmaşık eşitliğe” bir geçiştir ve postmodern zamanlara uygun bir söyleme sahiptir. Aynılıktan ziyade farklılık politikasından ilham alır. Yani monist değil pluralisttir (Rustin, 1996: 1-3). Çünkü modern toplumlar hareketli, geçişken ve çok yönlüdür.

Kuram, Carens tarafından Rawls'un kuramı kadar açık olmamakla eleştirilmektedir. Carens'a göre Rawls, her ayrıntıyı birbirine bağlayıp açık biçimde bir mühendis titizliğiyle teorisini şekillendirmiş, Walzer ise daha ziyade impressyonist bir ressam edasıyla karmaşık bir teori ortaya koymuştur (Carens, 1996: 47).

Adaletin katmanlar arasında dağıtımında iş Walzer'ın düşündüğü kadar kolay olmayabilir. Walzer, katmanları geçirgen tarif etmiştir; ki bu bazı tehlikeler içerir. Bir katmanda ciddi güce ulaşan X, diğer katmanda bu gücünü Y üzerinde kullanabilmektedir, çünkü katmanlar geçirgendir (Miller, 1996: 7). Yani, zengin bir iş adamı sağlık alanında fakir bir köylüden avantajlı hale gelmektedir. Çünkü kapitalist toplumlarda sermaye belirleyicidir. Ayrıca katmanlar arasında geçirgenliği kısıtlamak, bu sefer Walzer'ın arzuladığı liberal ve çoğulcu adalet anlayışını zaten baştan akim bırakacaktır. Ayrıca her katmanın kendi tanımını yapmak da o kadar kolay değildir. Katmanların adalet anlayışı kendi içinde yalıtılmış olsa, mesela eğitim konusunda eğitimciler arası bir konsensüs düşünülse, onun bile mümkün olmadığı görülecektir. Eğitimin devlet tarafından verilip verilmeyeceği, paralı olup olmayacağı, ve daha bir çok tartışma alanı o katman içinde bile tarih boyu süregelmiştir ve bir uzlaşma yoktur.

Gerçi Walzer kendisi de şunun farkındadır: “Her bir katman için tek toplumsal “iyi” olmadığı gibi, her toplumsal iyi için de bir katman yoktur” (Walzer, 1996: 282).

Walzer'ın adalet anlayışı Rawls'tan farklı olarak tek tip değil çok yönlüdür. Kitabına adaletin sınıfları/katmanları adını verirken çoğulcu bir adalet anlayışını benimsediğini zaten göstermiştir. Walzer'ın sadece adalet anlayışına değil, çokkültürlülük anlayışına da yer yer diğer bölümlerde değinildi. Çalışmamızın sınıflaması içerisinde Walzer, grup hakları anlayışına sahiptir ve yeri diğer bölümlerdir. Ancak adalet kuramına yaptığı katkı nedeniyle bu bölümde ayrıca değinilmesi zorunlu olmuştur.

2.2.1.3. Adaletin Dağıtılması

Rawls'un adalet teorisinde olsun, Walzer'inkinde olsun, tanımlanan ve sınırları belirlenen adaletin nasıl dağıtılacağı tartışma konusudur. İlkeleri ortaya çıktıktan sonra adalet kim tarafından ve ne şekilde dağıtılacaktır?

Rawls için adaletin dağıtımı tamamen liberal toplumların demokratik kurumlarıyla aracılığıyla olur. Ayrıca adaletin dağıtımı derecelidir. İlk basamakta toplumun temel yapısı belli başat şeyleri, yani her insanın istediği şeyleri dağıtır. Bu temel ihtiyaçlar, bireyin kendi planı ne olursa olsun, yeterli ve doyurucudur. Bunlar, temel hak ve özgürlükler, güç ve imkanlar, gelir ve refahtır. Bunlar başat toplumsal şeylerdir. Zeka, hayal gücü vs. ise doğal yetenekler olup, onların dağıtımı toplumsal nitelik taşımaz. Şimdi başlıca önemli hakların eşit dağıtıldığını düşünürsek, geri kalan özelliklerde de ilerleme meydana gelecektir. Hatta ilginç bir şekilde, bireyler bazı haklardan vazgeçerek diğer bazı toplumsal ve ekonomik kazanımlar elde ederler (Rawls, 2005: 7-12).

Rawls'a göre doğal özgürlük, adil bir dağıtımın ilk basamağıdır. Şayet birincil özgürlükler doğal mecrasında akar ise, ardından kişilerin kendi çabaları ve tavırları devreye girecek, hak ediş prensibi ile sonraki basamaklar için gerekli aşama kaydedilecektir. Her birincil dağıtım, yeni imkânları doğuracaktır. Doğal özgürlükler sisteminde birincil dağıtım, becerilere ve kariyere dönük imkânlarla açıktır. Bu sayede toplumda tüm sosyal pozisyonlara açık formal eşitlik anlayışı ve imkanlar manzumesi içkindir.

Doğal özgürlükler baştan kendiliğindenlik prensibiyle dağıtıldığında, zaman içinde fırsatların elde ediliş biçimi değişebilmektedir. Bunu önlemek için, ilerleyen aşamada adil dağıtım prensibi uygulanmalıdır. Bunun nasıl olacağını Rawls tam bilmeseyse de benzer imkân ve beceri sahiplerine benzer şansların sunulması olarak özetlemektedir.

Toplumun her tabakasında benzer becerilere sahip insan vardır ve sırf dezavantajlı grubun üyesi olmak onun gerekli imkanlara ulaşmasını engellememelidir (Rawls, 2005: 72-73).

Walzer'a göre adaletin dağıtılması yine kendi bakış açısına paraleldir; yani adalet, çok boyutlu toplumun katmanları tarafından, kendi problemlerine ürettikleri belli çözümlerle olur. İnsanlar kültür üreten varlıklardır ve adalet, lokal olarak tesis edilir; yani o topluluk tarafından o topluluk için. Ancak bunun üreticisi ve uygulayıcısı siyaset kurumudur (Walzer, 1983a: 314, Carens, 1996: 49). Ya da Barry'nin anladığı şekliyle: "İyi anlayışı bireyler arasında oturduktan sonra, adaletin dağıtım kriterleri kendiliğinden gelecektir" ve Walzer'ın ısrarla görmek ve göstermek istediği şey, 'iyi' tanımıyla toplumsallığın ilişkisidir. Ona göre adaletin dağıtımı ilkelerinin içinde yer alması için bir şeyin sosyalliğinin olması gerekmektedir (Barry, 1996: 67, 72).

Yine Walzer için söylenebilecek söz, adalet anlayışında bir çeşit ahlaki rölativiteye ulaşmasıdır. Bir toplum kendi içinde adalet konusunda anlaşmışsa, dışarıdan müdahalenin anlamı yoktur (Barry, 1996: 75).

Adaletin dağıtılması ve dezavantajlı bazılarının durumunun düzeltilmesi çabası, ister istemez diğer bazılarının önceki durumunda eksi yönde değişiklik yapabilir. Bu çok karmaşık bir konu olduğundan çare, yetkililerin "sağduyulu adalet anlayışı"na sahip olmalarıdır. Çünkü dezavantajlı bireyler bir çok örnekte kendi tembelliklerinden ve isteksizliklerinden dolayı o durumdadırlar ve bunu telafi etmek yetkililerin görevi olmamalıdır (Elster, 1996: 96).

Özellikle Walzer'ın adalet teorisinin nasıl uygulanacağına dair 4 ana bakış açısı mevcuttur. Birincisinde adalet teorisi minimal standartların tüm çağdaş devletlerde uygulanacağı şeklindedir ve herkese dönük olan ortak evrensel standartları içerir. İkincisi, liberal demokratik devletlerde uygulanır ve bazı farklılıklar içerir. Bu standartlar, liberal prensiplerden beslenir. Üçüncü bakış açısına göre, adaletin dağıtımında yine liberal ilkeler vardır ancak bu sefer belli toplumların belli tarihi miraslarına bakılarak belirlenen spesifik karakter söz konusudur. Dördüncüsünde ise artık bu noktada tamamen gruba veya o topluluğa özgü ilkeler ve uygulamalar vardır ve liberal prensiplerden uzak da olsa mantıklı kabul edilir (Carens, 1996: 60-61). Walzer yine bu aşamaları da yeterince açık biçimde aktaramamakla eleştirilmektedir.

Adaletin dağıtılması konusunda Benhabib ise, Frazer'ın "dağıtım mı tanınma mı" başlıklı çalışmasından hareketle şunu söyler: "Tanınma kültürel temeller içerir ve biraz soyut kalır. Dağıtım paradigması ise adaletin ve kaynakların nasıl dağıtılacağı sorusuna cevap verirken uygulamaya dönük bir nosyon olduğunu gösterir (Benhabib, 2002: 59-60).

Young ise dağıtım kavramını eleştirmektedir. Ona göre sosyal adalet kavramı maddi kaynakların dağıtımına indirgenmektedir. Bu yaklaşım sosyal yapıyı göz ardı edebilmektedir. Dağıtım kavramına soyut sosyal konular katıldığında ise bu sefer konu daha da karmaşık bir hal almaktadır. Adalet kavramı haklar, imkanlar, güç ve özsaygı gibi şeyleri içerirken, dağıtım kavramının içine maddi unsurlar olan para, gelir, refah gibi şeyler katılmaktadır ve iki kavram arasında bir uyumsuzluk söz konusudur (Young, 1990: 16-17).

Adaletin dağıtılması konusunda belki en önemli tespiti Gutmann yapmıştır: "Adaletin tanımı ve ilkeleri basit ve tek olabilir, mesele bunların farklı durumlarda nasıl dağıtılacağıyla ilgilidir" (Gutmann, 1996: 100). Dolayısıyla adaletin değil, onu dağıtmanın katmanları vardır.

2.2.2. Grup Hakları Yaklaşımı

19. yüzyılda artık aydınlanma fikri sol ve sağ tarafından farklı algılanır olmuş ve sol düşünce, bireysel hakların artık grup kaynaklı farklılaşmış haklar şeklinde değişmesi gerektiğine inanmaya başlamıştır. Hatta sol düşünce, aydınlanmanın tek tipleştirme özelliğinden ve farklılıkların gelişmeye olan katkısını silip süpürmesinden şikayet eder olmuştur (Barry, 2002,10).

Grup hakları taleplerinin ardında yatan mantık, ihtiyaçlar hiyerarşisi ile aynıdır. İnsanlık, asgari bireysel özgürlüklerini bile yaşayamadığı çağlardan acılar çekerek sürüklenip gelmiştir ve artık belli haklara kavuşmuştur. Dolayısıyla bir renk cümbüşü edası ile kültürel bazı farklılıkların parlatılmasında grup bilincine ihtiyaç doğmakta, birlikte hareket edilerek onların çeşitlilik harmanına katılmasına istek oluşmaktadır. Ancak grup hakları talebini, bu tarz bir ritüel veya kültürel şölen havasında sunmak da yetersiz bakış açısıdır. Çünkü çok yakın bir geçmişe hatta günümüze kadar halen dil,

din, ırk, soy anlamında kültür ve tarihinin getirdiği zenginliği yaşayamayan halklar vardır.

Grup hakları konusunun çokkültürlülükle olan bağlantısı, toplumsal grupların etnik açıdan olsun, azınlık bakış açısından olsun, göçmen gruplar yaklaşımıyla olsun artık kendi kültürel zenginliklerini yaşama ve sergileme hakkı olması gerektiğinden yola çıkarak kurulmuştur. Kültür vurgusu, hemen bütün tartışmanın özünde yer alır. Bireysel haklar ile grup haklarının kıyaslanması için, Taylor'un fikirleri incelenmelidir.

Taylor bireysel haklardan bahsederken birkaç farklı terim kullanır. Kişisel ya da mahrem düzlem (intimate plane) bunlardan biridir. Diğer terim ise otantiklik. Terim, her bireyin kendine has dünyasını temsil eder. Kişi, kendi benliğini bulurken, önemli ötekilerle iletişimini birinci dereceden kurarken bu mahrem düzlemi kullanır. Ardından kamusal ya da toplumsal düzlem (public sphere) gelir ki; eşit tanınmanın toplum bazında ya da grup bazında arandığı aşamadır (Taylor, 1994).

Taylor iki aşamayı da öncelikle kimliğin oluşumu açısından ele alır. Birey olsun grup olsun, bir varlık olarak diğerlerince tanınmalıdır ki kimlik oluşsun. Ardından her ikisine de eşit itibar gösterilmesinden bahseder ve evrensel anlamda hak kavramının farklılık politikası da güdülerek uygulanmasının gerekliliğine değinir. Bu uygulamanın en kolay yolu ise renk körü olmaktır. Her anlamda uluslararası bir hak kavramının inşası için, uzun yılların ihmalini aşmak ve bir renk körü edası ile tüm insanlığa yaklaşmak gerekir.

Grup haklarında bireylere, kendi hayatlarını veya ideallerini gerçekleştirme yetkisi vermekten ve onlara özerk kişilikler olarak yaklaşımdan ziyade, grup kimlik ve amacının taşıyıcıları olarak bakılmaktadır. (Kymlicka: 1998, 72) Bu bakış açısı da kolektivist veya cemaatçi bakış açısı olarak adlandırılabilir. Ancak grup haklarına böyle bakmak, tam olarak çokkültürlülüğün yaklaşımını yansıtmaz. İleride buna değineceğiz.

Birey-Grup tartışmasında bireyciler, bireyin ahlaki bakımdan gruptan önce geldiğini ve grubun ancak bireylerin refahına katkıda bulunduğu için önemli olduğunu düşünürler. Grup haklarının önceliğine inananlar için ise her birey bir grubun içine doğduğundan ve benliğini orada kazandığından, grup, bireyin var olma şartıdır. Tanımlama, bireyciler ve kolektivistler şeklinde yapılabileceği gibi, liberaller ve comünüteryanlar şeklinde de yapılabilir. Bireycilere göre kişiler kendi "iyi hayat" anlayışlarını oluşturabilmeli ve

bunun için yaşadıkları grubun bakış açısına mecbur olmamalıdır. Hatta bireyler, yaşadıkları grubun sunduklarından memnun olmadıklarında yeni seçimler yapabilirler. Grup hakları bakış açısında ise, birey bir toplumsal oluşumun içinde “gömülü” olarak yaşar ve “iyi hayat” anlayışını miras alır. Bireyler, toplum tarafından belirlenen sınırları aşacak olur ise toplumun ahengi bozulabilir (Kymlicka: 2001, 19).

En büyük problem, birey merkezli hak ve özgürlük yaklaşımlarının, grup merkezli düşünüldüğünde ihtiyaca cevap vermemesindedir (Pharekh, 2009), ya da bütün mesele, bireysel hakların ve liberal prensiplerin grupların üyeleri üzerindeki etkinliğini kısıtlaması fikrine dayandırılmaktadır (Barry, 2002: 124). Özellikle Parekh ve Taylor bunu dile getirmektedirler. Parekh’e göre liberalizm, liberal olmayan gruplara veya yaşam biçimlerine hayat hakkı tanımamakta (Parekh, 1994:), Taylor’a göre ise “farklılıklara kör” liberalizm farklılıkları ön planda olan gruplara yeterli alan açmamaktadır (Taylor, 1996). Bu yüzden de bir grup hakları teorisine ihtiyaç vardır. Bu bakış açısına göre liberalizm bireylere özgürlük tanımaktadır fakat bireyler kültürlerine gömülü yaşadıklarından, bireylerin kültürleri ve yaşam biçimleri de saygıyı hak eder.

Tam da bu noktada mesele, liberal olmayan grupların, üyelerine liberal olmayan yollar ile muamele edip edemeyecekleri ve şayet böyle bir muamele olur ise o gruplara müdahale edilip edilmeyeceğidir. Barry, bir grubun üyelerine belli normlar empoze etmesinin şartını evrensel bireysel haklar tavrına ters düşmemek olarak belirtir (Barry, 2002: 128). Çünkü bir grubun birey özgürlüklerini kısıtlayan tavırlarına göz yummak, bir saygı değil zaaftır.

Parekh, Kymlicka ve Taylor gibi düşünürler, grup haklarının, kendi içinde liberal olsun ya da olmasın, özgürlüğün bir başka boyutu ve ikinci ve yeni bir liberalizm olduğunu savunurlar.

İnsanlar iki türlü saygı ihtiyacına sahiptirler. Birincisi; her birey, cinsiyeti, ırkı ve etnik kimliğine bakılmaksızın birey olarak eşsiz kimliğe sahiptir ve saygı bekler. İkincisi, her birey, içinde bulunduğu grubun normlarına ve değerlerine karşı saygı bekler (Gutmann, 1996, 8). Dolayısıyla insanlardan, sadece bireysel özgürlükleriyle yetinmelerini istemek ihtiyaçlara tam cevap vermez. Nitekim bireyler ayrımcılığa uğrarken de grup özelliklerinden dolayı bunu yaşarlar (Glazer, 1983: 255).

Liberal demokratik bakış, çeşitliliğe evrenselci bir insan hakları ve özgürlükleri nazarıyla yaklaşır ve fakat gruplara nasıl yaklaşılacağına tam olarak cevap veremez. Bu konuda iki farklı yaklaşımın çelişmesini taşır. Birincisi: Çoğulcu bir toplumda grupların taleplerine karşı nötr kalmaktır. İkincisi ise, farklı toplulukların özel ihtiyaçlarını desteklemektir (Gutmann, 1996: 10).

Walzer, devletlerin vatandaşlarına karşı nötr olmaları gerektiğini söyler. Liberal devletler, tüm etnik gruplara eşit uzaklıkta ve hepsinin üzerinde konumlanmalıdır. Hiçbir etnik grubun destekçisi olmayacağı gibi kısıtlamalar da getirmemelidir. Örnek olarak Amerika'yı veren Walzer, anayasa tarafından belirlenmiş resmi bir dili olmayan Amerika'nın iyi bir örnek olduğu görüşündedir. Bu yaklaşım, liberal sivil devleti illiberal etnik devletten ayıran özelliktir. Birinci tip liberalizm olarak nitelediği bakış açısıyla onun için ne imtiyazlı çoğunluklar, ne de ayrı tutulan azınlıklar vardır (Walzer, 1994, 102).

Birey-grup ikilemine vurgu yaparken Habermas, tartışmaya şu cümlelerle katılır: “Bir yanda kültürel farklılıkları göz önüne alan politikalar, diğer yanda ise bireysel hakların evrenselliğine dair politikalar...” (Habermas: 1994, 111) Birincisi sanki ikinci tip yaklaşıma zarar verir gibidir. Çünkü farklılıkları vurgulamanın ayrıştırıcı ve marjinalleştirici etkileri de olabilir. Bireysel hakların evrenselliği vurgusu ise, Kant'ın “dünya vatandaşlığı” tezine kadar uzanan arka plana sahiptir (Özlem, Ateşoğlu, 2006, 30-47). Bu çelişkiyi çözmeye dönük yaklaşımlar söz konusudur. Habermas, demokrasiyi ve anayasal vatandaşlığı, farklılıklara karşı körlük yaklaşımıyla birleştirerek çözüm önerir.

Kymlicka da Habermas gibi, demokrasi ve adalet kavramlarıyla vatandaşlık kavramını bir arada kullanarak şöyle der: “Grup haklarının tartışıldığı her noktada, etniklik kavramının da göz önünde bulundurulması mümkündür. Ancak etnisite kaynaklı yaklaşımlar ile liberal sivil toplumların yaklaşımı aynı değildir. Etnik uluslar belli bir etnoulusal kültürü ve kimliği baz alırken, vatandaşlık bazlı devletler ise vatandaşlarının etnik kimliklerine karşı nötr davranmayı tercih ederler ve ulusal birlik yaklaşımları demokrasinin ve adalet kavramının ilkelerine göre şekillenir (Kymlicka, 2001: 24).

Grup haklarına inanmanın mantıksal arka planında, bireylerin yaşadıkları grubun kültüründen fazlasıyla etkilendikleri yatar ve bireyi mutlu etmenin yolu, onun kültürüne

eğilmektir. Bunu Kymlicka, “liberal kültürcü pozisyon” olarak tanımlar. O kültürü taşıyan gruba belli hakların verilmesi ön kabulüyle ve ön şartıyla, grup haklarının da kendi içinde ayrılması söz konusudur. Kymlicka bunları şöyle tanımlar: “Şayet gruplar kendi içlerinde bireylere yeterli özgürlüğü veriyorsa, veya en azından bireye istediği anda o grubun yaşantısından çıkma imkanı veriyorsa bu, liberalizmin özüne yine uygundur” (Kymlicka, 2001: 22).

Bireyin özgürlüğünü sağlamanın dolaylı yolu olarak grubun bazı haklara sahip kılınarak özgürleştirilmesinin gerekliliğine Habermas da inanır. Bireysel kimliklerimiz, içinde yaşadığımız grupça şekillendirilmektedir (Habermas, 1996).

Grup haklarının önemine değnirken çok önemli bir katkıyı da atlamamak gerekir. Bireyin kimliği iki yönlüdür. Biri tamamen bireysel yönüdür. Örneğin kişinin zeki, tutumlu, yalancı vs. olması onun bireysel kimliğidir ve çokkültürlük tartışmasına veya grup haklarının mantığına bakan yönü yoktur. Kolektif kimliğimiz ise, bizi yoğuran ve başkalarıyla birlikte yaşama pratiğimizi oluşturan yönümüzdür. Kimliğin bu yönü sosyal kategoriler oluşturur. Afrika-Amerikalı demekle bir insan hem beyaz çoğunluktan farklı olduğunu anlatır, hem de onlar tarafından tanınmak ister (Appiah, 1996: 152). Akıllı insanlar diye bir toplumsal grup yoktur, ancak Çingenerler, Katalanlar, Muhacirler gibi sosyal gruplar vardır. Bunlar da dolaylı olarak farklı tanınma şekillerine ihtiyaç duyabilirler.

Grup haklarının şekli konusunda, Walzer ve Kukuthas bir tafapta, Parekh ve Kymlicka diğer tafapta yer almaktadırlar. Walzer ile Kukuthas, bir ulus nosyonu içinde meseleye yaklaşp, her ulusun kendi çokkültürcülük anlayışını ihtiyaçları doğrultusunda belirlediğini dile getirirken, grupların taleplerinin de liberal sınırları aşmaması gerektiğine inanırlar. Kymlicka ve Parekh ise, çokkültürlülüğün felsefesinde, liberal, bireyci ve özgürlükçü anlayışa aykırı olsa bile, grupların taleplerine karşılık vermek gerektiğine inanırlar.

2.2.2.1. Tanınma Politikası ve Çokkültürlülük

Birey veya toplumların tanınma çabası her zaman kimlik sorunsalıyla birlikte ele alınmıştır. Ben ve öteki arasındaki ilişki ya da ötekinin bizi nasıl gördüğü kimliğimizi belirlerken buna ihtiyacı olmayan birey de yok gibidir. Yani “tanınma” ontolojik bir

ihtiyaç olarak önümüzde durmaktadır. Örneğin, “siyahlar veya sömürge ülkelerinde yaşayanlar yüzyıllarca kendilerine ilkel veya ikinci sınıf insan muamelesi yapılmasının psikolojik etkisi altındadırlar” (Taylor, 1994: 26) iddiası bu yönüyle anlamlı sayılabilir. Başka bir deyişle, söz konusu insanlar bu tanınmışlığın etkisinden kurtulmak için özel bir çaba sarf etmek durumundadırlar ve tanınma sadece bir nezaket görme durumu olmayıp insani ihtiyaçtır.

Söz konusu insani ihtiyacın şekli ise sürekli değişmektedir. Geçmişteki tanınma biçimleri tam da bu yönden bir eşitsizlik kaynağı olmuştur. Onur (honour) sözcüğü şeref, haysiyet anlamının yanında asillere verilen bir nişan ve imtiyaz olarak kullanılmış, sözcüğün semantik alanındaki özel alan direk eşitsizlik kaynağına dönüşmüştür. Bay, bayan, lord, leydi gibi kavramlar da aynı şekilde kullanılmış, kişinin sadece erkek veya bayan olarak tanınmasının çok ötesinde bir amaca yönelmiştir. Taylor önemli çalışmasında onur (honour) sözcüğü yerine özellikle sosyal bilimlerin mantığı içerisinde kullanılmak üzere itibar, haysiyet anlamına gelen (dignity) sözcüğünü önermekte ve bunun tüm insanlığa ait bir paye olduğunu öne sürmektedir (Taylor, 1994).

Bir başka açıdan bakıldığında, bireyin tanınma şekli geçmişte bize başkalarınca verilen payeler ile mümkün olurken 18. yy. sonrası artık kişiler bir çeşit “bireyselleşmiş kimlik” (Taylor: 28, 1994) arayışına girmiş ve kendisini içten tanımlamaya başlamıştır. Bu bireysellik ve varoluş şekline “otantiklik” ya da özgünlük denebilir. İnsanlar artık ahlaki olanı, doğru veya yanlış olanı bireysel bir sezgisellik ile ele almaya başlamış, toplumsal olanın bireysel olandan beslendiği bir yaklaşım geliştirmiştir.

Kişilerin bir iç hesaplaşma mekanizması geliştirerek vicdanlarına sordukları “ben kimim” sorusu ile benliğine uygun hareket etme ve tutarlılık içinde var olma çabaları modern dünyada toplumları da dolaylı olarak etkilemeye başlamış, bu durum evrensel bir hal alarak birey-toplum ikilemine farklı bir boyut getirmiştir. Felsefi arka planıyla bakıldığında kişilerin iç tutarlılığının ve özgünlüğünün aynısını toplumlardan da beklemek doğal bir sonuçtur. Tam da bu yönüyle her toplum da kendi kültürüyle tutarlı olmak, başka bir deyişle “kendisi olmak” durumundadır. Tabii tekrar belirtmek gerekirse bu durum, modern toplumların tanınmışlık anlayışına, itibar, haysiyet kavramlarına bakışına paralel bir durumdur. Çünkü eskiden bireyler dikey bir toplum

anlayışının ürünü olarak sosyal statüsüne göre itibar görürlerdi ve kimliğin kaynağı da oydu.

Tanınma politikasına Susan Wolf önemli bir riske dikkat çekerek katkı yapar. O da, farkında olmasak dahi hâkim kültürlerden birine ait olan bizlerin ötekileştirilen grup veya toplumlara sözde bundan böyle bize söyleyecek değerli bir şeyleri vardır yaklaşımıyla bakmamızdır. İşte tehlike burada başlamaktadır. Taylor'a katkı yaptığı makalesinde dile getirdiği örnek çok çarpıcıdır. Günün birinde Zuluların bir Tolstoy çıkartması durumunda tepkimizin ne olacağı var sayımından yola çıkarak şunu söyler: "Neden Zulular Tolstoy çıkartmak zorunda olsunlar ki? Belki onların bizim hiç de bilmediğimiz bir alanda, yine hiç bilmediğimiz çok önemli kahramanları zaten vardır ve bu bir roman yazarı olmak zorunda da değildir (Wolf, 1994: 79).

Wolf'un katkısı, tanınma konusuna ben-öteki ikilemine çözüm arayışıyla yaklaşmak gerektiğini gösteren bir katkıdır. Çünkü tanınma şekli ister bireysel isterse de toplumsal anlamda olsun, belki yüzyıllardır hep aynı pencereden olmuştur ve dolayısıyla entelektüel paradigmayı belirleyen taraftan ötekine doğru akmıştır.

Tanınma politikasının özüne dair çok önemli diğer bir nokta ise, farklı kültürlerin, o kültürün mensuplarının ve mirasçılarının kendi kültürlerinin katkılarının da tanınmasını istemeleridir (Wolf, 1994). Ancak bunun kaçınılmaz öznel yanları olacaktır ve kültürlerin üretimlerinin de değerlendirilmesi, yüzyılların önyargıları veya birikimleri ile çelişebilir. Ayrıca bu ciddi ve zaman alabilecek bir incelemeyi yanında getirebilir. Tanınma konusunda ortaya çıkan handikaplardan biri de budur. Oysa yıllarca kendi insanlarına bir şeyler söylemiş olan kültür, belki de tüm insanlığa söyleyecek söze sahip olabilir.

Peki tanınma politikasının parametreleri nelerdir? Bireylerin, grupların, azınlıkların tanınması, veya benin öteki tarafından, ötekinin de ben tarafından tanınması nasıl olacaktır? Farklılıkların ilk hissediliş düzeyi bireyseldir. Yukarıda değinildiği gibi ilk önce bireysel kimlik edinilir ve ilk farklılıklar içine doğulan topluma karşı hissedilir. Ancak bu farklılıklar ve nasıl muamele edileceği sorunu kültürel olmaktan çok kimlikle ilgilidir. Birey kendini farklı hissedebilir, eşcinsel, hippy, anarşist, dindar veya dinsiz olarak tanımlarken önce bireysel davranır. Her ne kadar bunlar belli topluluklardan öğrenilmişse de...

Bireylere eşit davranılması, haklar bakımından birinci veya ikinci sınıf vatandaş farkının olmaması ile gerçekleşir. Yani zengin ile fakirin, beyaz ile siyahın, dindar ile dindar olmayanın, aynı etnik kimliğe paylaşmayanın aynı haklara sahip olması ile... Burada öne çıkan hal veya durum, Charles Taylor'un 'otantiklik' veya özgünlük olarak tanımladığı şeydir (Taylor, 1994). Kişisel farklılıkları evrensel haklar ve bireysel vatandaşlık hakları ile koruma altına almak mümkündür. Bunun için de bir 'eşit itibar' politikasına ihtiyaç vardır. Her bireyin eşsiz kimliğine eşit itibarı sağlamaya dayalı bir evrensel tanımlama ile mümkün olabilecek yaklaşım ile her bireyin saygın olduğu ve evrensel bir insani potansiyel taşıdığı ön kabulüne olan ihtiyaç...

Bazen tarihi derinlikten beslenerek bazen de çok hızlı göç olarak belli coğrafyalarda bulunan ülkelerde farklı toplulukların hukuku tartışılır olmuştur. "Eşit itibar kavramıyla ortaya konan şey evrensel olarak aynı olan iken, farklılık politikası ile kastedilen anlam ise bir birey ya da topluluğun eşsiz kimliği ve kalan herkesten farklı olan yanıdır" (Taylor, 1994: 39).

Rockefeller, tanınma konusuna değinirken, kişinin etnik kimliğinin birincil kimlik olmadığını, birey olarak varlığının önce geldiğini söyler ve tanınmayla ilgili çeşitli hallerin, demokrasi yoluyla ve evrensel insan hakları anlayışıyla sürdürülmesi gerektiğini belirtir. Hatta sadece etnik kimlik değil, ırk veya cinsiyet kaynaklı kimlikler de ikincil kimlikler olup, öncelik bireysel ve evrensel insan kimliği olmalıdır. Ona göre bu, liberal bir bakış açısının sonucudur (Rockefeller, 1994, 88).

Eşit itibar politikası, bireysel düzeyden toplumsal düzeye çıkarılabilmelidir ve derinleştirilmelidir. Çünkü her bireyin içinde var olan evrensel insani potansiyelin yanında, ona bireyin içine doğduğu toplum ve kültürün de yaptığı eşsiz katkı vardır. Birey de kendini o kodlarla ifade ettiğinden, tanınması gereken ve eşit itibarı hak eden yalnız birey değil, onun kültürüdür de... (Rockefeller: 1994, 87).

Tanınma konusunun bireysel ve toplumsal düzlemde iki yönlü olduğu gerçektir. Walzer, liberalizmden beslenen tanınma konusuna birinci ve ikinci tip liberalizm tanımlamasıyla yaklaşır. Birinci tip liberalizm, bireysel haklara vurgu yaparken, kültürel veya dini projelere karşı tarafsız kalmakla yetinir ve bireylerin insani haklarına saygı göstermekle yetinir. İkinci tip liberalizm ise belli bir ulusu, dini, kültürü veya bunların çoğul hallerini yaşatıp geliştirmeyi bir siyasi hedef olarak belirler. Ancak bu çeşitliliğe

katkı yaparken, herhangi birinin bireysel insani haklara engel teşkil etmemesine özen gösterir (Walzer: 1994, 99).

İkinci tip liberalizm yaklaşımına örnek olarak Taylor, Kanada'yı gösterir. Kanada'da Quebec bölgesi sakinleri, ayrı bir toplum olarak yaşamayı, kendi dillerini resmi dil olarak kullanmayı dilemişler ve bu artık gerçekleşmiş bir idealdir. Hem de devletin katkısıyla... Ancak Taylor, grup hakları da diyebileceğimiz ikinci tip liberalizmi tartışırken, Habermas'ın tespit ettiği bir hataya da düşer. İkinci tip liberalimi anlatırken, birinci tip liberalizmin kavramlarını ters yüz etmekte, bireysel hakların zaten grup haklarının da üzerinde bir şemsiye olduğunu atlamaktadır (Habermas: 1994, 109).

Bu iki yaklaşım birbirine zıt gibi görünen iki paralel durumu belirtir. Aslında her birey ya da topluluk ilk önce evrensel iyiyi, eşit itibarı ve herkes gibi algılanmayı arzu eder. Bu daha konforlu ve pratik olandır ve sosyolojik olarak da doğru yaklaşımdır. Kant'ın dünya vatandaşlığı ütopyası da dahil olmak üzere yüzyıllarca bir ortak iyinin çabası ile evrensel insan algısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle monist bir anlayış ile doğrunun tek olduğu düşünülmüş, buna göre politikalar geliştirilmiş, ancak insanlık tarihi boyunca farklılıklardan kaynaklanan problemler net bir çözüme kavuşturulamamıştır.

Evrensel itibar da diyebileceğimiz eşit itibar politikası her ne kadar ideal bir hedef olsa da maalesef toplumlar ve siyasetçiler tarafından doğru zamanda doğru şekilde uygulanamamıştır. Bu politikanın temelinde ' farklılıklara karşı bilinçli körlük' yatar ve insanları farklılıklarından dolayı yadırgamamayı ve aşağılamamayı amaç edinir. Ancak bu ideal uygulanamayınca toplumun hâkim etnik veya kültürel çekirdeğini oluşturanlarca o coğrafyada azınlık olana veya farklı olana karşı bir ayrımcılık gelişmeye başlayabilir. Bu kasıtlı olarak siyasi bir kimlikle de yürütülebilir toplumsal bir güdüyle de...

İşte insan hakları anlamında eşitliğin oluşturulamaması ile birlikte belli bir olgunluk sürecinin ardından toplumlarda farklı olanla ilgili yeni bir durum gelişir. 'Farklılık politikası' eşit itibar politikasının çaresiz kaldığı bir anda bazen birleştirici bazen ayrıştırıcı bir etken olarak ortaya çıkar. Bu bir politika olarak da benimsenebilir ve farklı olanın farklılığının onun eşsiz kimliği olduğu ön kabulü ile özellikle bir topluluğun

farklılığıyla ve olduğu gibi kabul edilmesi gerektiği dillendirilir. Amerika’da Kızılderililer, Kanada’da Aborijinler, İspanya’da Katalanlar gibi...

Şayet bir coğrafyada farklı etnik kökene sahip çeşitli topluluklar belli bir kimlik bilincine sahipse ve gerekli çoğunluğa ulaşmışlarsa, aynı zamanda hakim etnik çoğunluk tarafından da farklı görülüyorlarsa o zaman aynı coğrafyada yaşayan farklı toplulukların hukuku ve sosyal hayatı irdelenmek zorundadır. Bu toplulukların izolasyonu veya dışlanması bir çeşit “marjinalleşme” doğururken azınlık olmayacak kadar büyük toplulukların birlikte yaşama çabası ise “karşılıklı bağımlılık” nosyonu ile tarif edilecektir.

Ben ve öteki paradoksu bireysel kimliğimizi oluştururken, karşılıklı bağımlılık da toplumsal kimliğin oluşmasında büyük öneme sahiptir. Buna bir başka deyişle “toplumsal tanınmışlık” da denebilir (Taylor, 1994: 47). Bir topluluğun başka topluluk tarafından tanınması veya tanımlanması ile birlikte farklılık bazlı bir eşitlik de kendiliğinden gelir. Tekrar dile getirmek gerekirse, eskiden onurluluk hali, bir başkasının utancı üzerine kurulabilmekteydi.

Oysa günümüz yatay toplumlarındaki karşılıklı bağımlılık nosyonuna göre hem bireylerin hem toplumların eşit haklarla ve eşit algılamalarla var olduğu veya ilkesel olarak var olması gerektiği rahatlıkla söylenebilir. İşte bu hal, yine Taylor’un tabiriyle “eşitler arası karşılıklı tanınma”dır (Taylor, 1994). Bu da içinde ‘ben’i barındıran bir biz ile içinde ‘biz’i barındıran bir ‘ben’in aynı anda var olmasıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken şey, etnik kimliğin veya grup kimliğinin zaman içinde evrensel insan kimliği anlayışında bir erozyona sebep olup etnik bazlı bir ayrımcılığa meydan vermemesidir (Rockefeller, 1994). Tanınma halinin düzeyi ve dozajı bu manada önemlidir.

Bir görüşe göre farklı toplulukların ortak bir amaca yönelmesi de zorunluluk gibidir. Farklı etnik topluluklara veya ulusal azınlıklara sahip birçok devlet bu gün ortak bir şemsiye altında kimliklerin renklerini bir gökkuşağına dönüştürme çabası içindedirler. Ancak bu da farklı kimlikleriyle en azından kendi içinde o duyguyu ayrıca yaşamak isteyen topluluklar için yasal düzlemde bir takım düzenlemeleri gerekli kılabilir.

Bu aşamada bir başka sorunsalı tartışmak gerekmektedir. Bir birey içine doğduğu topluluğun kültüründen ayrı bir şey değildir ve dolayısıyla tarihi, sanatı, gelenekleri ile onu oluşturan grubun da tanınması bir zorunluluktur. (Wolf, 1994) Bu da akla bireysel haklara karşılık grup haklarının önemini getirmektedir. Çünkü insan doğasında evrensel olarak paylaşılan değerlerde belirli kültürlerin kaçınılmaz katkısı vardır ve evrensel insan doğası kendisini kültürel formların zengin çeşitliliğinde sunar. (Rockefeller: 1994, 89)

Taylor'un tanınma politikasına dair söylenecek son ve çok önemli söz şudur: "Ancak tanınma ile var olur ve gelişiriz. Her biliş ve duyuş hali, başkasının tanınmasına ihtiyaç duyar ve bu bir değersizlik değildir. Çözüm, eşitler arasında karşılıklı tanınma halidir." (Taylor, 1994, 50) İnsan toplumsal anlamda olsun bireysel anlamda olsun, bir pozitif tanınmışlık haliyle huzur bulur ve önemli ötekilerin onayı ile toplum içinde yaşar. Bu, gruplar ve toplumlar için de geçerlidir. Çokkültürlülük teorisini derinden etkileyen bu felsefi ve sosyolojik bakış, Taylor'un teoriye olan önemli katkısıdır.

Özetlemek gerekirse, Taylor tanınma konusunu bireysel ve sosyal düzlemde ele alır ve sosyal düzlemde tanınmanın grup haklarıyla olan ilgisini vurgular. Grup hakları konusunda da yukarıda belirtilen Kanada'daki Quebec bölgesini örnek gösterir. Sonradan edinilen dil kullanma hakkı bunun en önemli belirtisidir. Bireyin tanınma konusunda "önemli ötekilere" olan ihtiyacı, grup için de söz konusudur. Belki de gruplar için önemli öteki, hakim etnik çekirdek ve devlettir.

2.2.2.3. Farklılık Politikası

Farklılık politikası terimini en yoğun şekilde kullanan ve bir sosyal teori olarak ortaya koyan kişi Iris Marion Young'tır. Ona göre eşitlik anlayışı, klasik özgürlük tanımı, renk körü gibi bakma anlayışı gibi yaklaşımlar yüzyıllar öncesinde doğru yaklaşımlardı; ancak artık eksik ve yetersizdirler. Artık insanlar belli bir şemsiye altında yeni kültürel haklar ister hale gelmişlerdir ve yeniden oluşan bir takım farklılıklara sahiptirler. Ayrılmak değil fakat zenginleştirici olan bu tutum, yeni politikalara ihtiyaç oluşturmuştur. Bir yönüyle Young'ın bakış açısıyla yarışı herkes kazanmıştır ve hepsi ödüllendirilmelidir. Young'ın hak ve özgürlüklerin tarihçesine yaklaşımı ve güzel bir özeti şöyledir:

Bir zamanlar geleneğin her grubun kendi yeri olduğunu buyurduğu bir kast ve sınıf sistemi vardı ve kimileri hükmetmek için kimileri ise hizmet etmek için doğardı. İşte o karanlık dönemlerde kanunlar ve sosyal normlar farklı gruplar için hakları, imtiyazları ve zorunlulukları farklı şekilde tanımladı. Bu tanımlamada ayırt edici olan cinsiyet, ırk, din, sınıf ve meslek idi. Toplumsal eşitsizlik, kilise ve devlet tarafından, insanların farklı yaratıldığı ve bazılarının bazılarından üstün olduğu iddiasıyla haklı kılınmaya çalışılıyordu. Ve bir gün “aydınlanma” çağı doğdu. İnsanlık ve topluma dair devrim niteliğinde bir yorum ile... Bütün insanlar eşitti ve hepsinin aynı gelişmişlikte aklı ve ahlakı vardı. Dolayısıyla kanun herkese eşit siyasi ve sivil haklar vermeliydi. Bu günlere kadar gelen düşünce geleneğinin temeli böyle atılmış oldu (Young, 1990: 156).

Özgürlükler ve haklar konusuna Young, tıpkı Rawls ve Walzer gibi adalet kavramıyla yaklaşır. Ona göre sosyal adalet, insanlar arasındaki cinsiyet, ırk ve seksüel farklılıkları yok saymakla mümkündür. Ancak Young, bu bakış açısının eksikliğini asıl problem olduğunu düşünmektedir.

Bazı problemlere rağmen günümüzde özgürlükler konusunda çok yol alınmıştır ve kanunlar bazı evrensel prensiplere ulaşmıştır. Her insanın veya grubun farklılığı artık rastlantısal veya özel olarak değerlendirilmelidir. Bütün mesele, farklılıkların eşit hakları kısıtlayan bir unsura dönüşmemesidir. Bireysel özgürlük anlayışında insanlara grup üyeliklerine göre değil birey olarak davranılmalıdır.

Tüm bu yorumlar, bireysel haklar anlayışı bölümünde ve felsefi arka planın tartışıldığı bölümde tartışılmıştı. Farklılık politikası, kültür bazlı bir grup hakları yaklaşımının ürünüdür. Baskıya uğramış gruplar, pozitif biçimde kendi kendini tanımlamanın daha özgürlükçü bir yaklaşım olduğundan yola çıkarlar. Klasik politik anlayış farklılıkları özcü (essentialist) bir yaklaşımla ele alırken, grup hakları yaklaşımında farklılığa akışkan ve izafiliklerden beslenen dinamik bir süreç olarak bakılır (Young, 1990: 157).

Farklılık politikası eşitliği yeniden tanımlar. Asimilasyoncu bakış açısı herkese aynı prensiplerle davranılacağını iddia ederken, farklılık politikasına göre dezavantajlı ve baskıya uğramış gruplara bazen farklı bir yaklaşımla; yani pozitif ayrımcılık anlayışıyla yaklaşılmalıdır.

Klasik liberalizmin birey bazlı özgürlük anlayışının problemi, farklılıkları yok sayarak eşitlik anlayışına gitmesidir ki; zaman içinde bu anlayış, farklılıklarını vurgulayan gruplara karşı yok sayma yoluyla baskı aracına dönüşmüştür. Haklar zaten vardır ve her birey o haklara kendi çabasıyla ulaşır. Ancak tarihi seyir böyle olmamıştır. Belli avantajlı gruplar tarihi avantajını kullanarak hakları tanımlamış, zaten elde etmiş, sonradan gelenlere ise kendi tanım ve sınırları içinde bir giriş önermektedirler. Hal böyle olunca, belli grupların huzursuzluğu ortaya çıkmaktadır.

Farklılık politikasının iki biçiminden bahsedilebilir. Bunlar “pozisyonel farklılık” ve “kültürel farklılık”tır. Pozisyonel farklılık, kişilerin günlük hayatta edindiği meslek ve statüler, gelir dağılımı ve ekonomik refahtan aldıkları pay konusunda uğradıkları haksızlıkları inceler. Kültürel farklılık politikası ise grupların kimlik, aidiyet, kültür, din ve etnik haklar konusunda yaşadıkları sıkıntıları inceler. Günümüz anlayışında kültürel farklılık politikası öne çıkmaktadır; yani bireyler için kültürel farklılığın önemine inanan bakış açısı (Young, 2007: 60-63)...

Fraser, pozisyonel farklılık politikası kavramı yerine “katılımcı tam eşitlik yaklaşımı” kavramını, kültürel farklılık politikası kavramı yerine ise “kimlik politikası yaklaşımı” kavramlarını kullanmaktadır (Fraser ve Honneth, 2003). Özünde iki yaklaşım da aynıdır.

Pozisyonel kültürel farklılığın üç ayağı vardır. Bunlar: engellilik, cinsiyet ve kurumsal ırkçılıktır. Young bu farklılıkların günlük hayatta yapısal eşitsizliğe sebep olduğunu düşünmektedir. Ya da avantajlı gruplarca istismar edildiğini... Engellilere yeterince iş sağlanmamakta, siyahlara ikinci sınıf işler uygun görülmekte, bayanlara da yine aynı muamele yapılmaktadır. Bu tavır, günlük hayatta kültürel değilse de yapısal ve pozisyonel ayrımcılığı gösterir (Young, 2007: 65-74). Young’a göre farklılıklara karşı kör tavır, yapısal eşitsizlikleri çözmez ve bu tür sorunlara karşı pozitif ayrımcılığa ihtiyaç vardır.

Young’ın pozisyonel farklılık ya da yapısal farklılık adını verdiği şeyde, kültürel ayağın zayıf bırakılmasını ve pozisyonel farklılığa adaletin dağıtılması konusunun sadece maddi unsurlara indirgenmesini Barry şiddetle eleştirir. Çünkü Barry, Çokkültürlülük politikasının öncelikle kültür, özsaygı, kimlik, etnik kimlik ve haklar ,zerinden üretildiğinin farkındadır. Hem böyle olup hem de Young gibi önemli bir Çokkültürlülük

tarafının adaletin dağıtılmasını pozisyonel alana indirgeyip teorinin kültürel farklılık tarafını muğlak bırakmasını çok iyi yakalamış ve eleştirmiştir (Barry, 2002: 271-279).

Kültürel farklılık politikasının mantığı ise bireylerin bir grubun içine doğduğu gerçeğinden hareketle oluşur ve günlük hayatın sürmesinde, kimliğin ve aidiyetin oluşumunda, kendini var olduğu halde mutlu ve anlamlı hissetmesinde o grup rol oynar. Bu da kültürel bir şeydir. Toplumsal kültür, belli bir toplumda oluşmakla birlikte her toplum en az iki farklı kültürel gruptan oluştuğu için farklı politikalara ihtiyaç duyulur.

Kültürel farklılık politikası, çoklu kültürlerin üyelerinin uğradığı eşit olmayan muamelelerin varlığı ön kabulüne dayanır. Bu ön kabule göre, belli bir kültür anlayışı diğerine yaşam hakkı tanımayarak ya da baskı uygulayarak üyelerinin de zor duuma düşmesine sebep olmaktadır. Bu ön kabulün sağlanması da bazı sorular sorularak yapılır. Hakim anlayışa, diğer gruplara temsil hakkı, öz yönetim hakkı, kendi yönetim şeklini belirleme hakkı verilip verilmediği sorulur ve bunların gerekli olduğu düşünülür (Young, 2007: 75-77).

Kültürel farklılık politikasının düzgün biçimde uygulanması için diyaloga ihtiyaç vardır. Kültürler arası çatışmayı çözmek için, iç içe geçmiş grupların birbirleriyle diyalog halinde olması ve zaten birlikte yaşadıkları hayatın merkezine diyalogu koyması gerekmektedir (Parekh, 2002; Benhabib, 2002). Benhabib ayrıca klasik liberalizmi tercih eden devletlerin, meselelere kültürel bakmadığını ve devlet bazlı olmadan konuyla ilgilenmediklerini iddia etmektedir (Benhabib, 2002: 21). Dolayısıyla farklılık politikası olmadan, özellikle kültürel problemler çözümsüz kalacaktır.

Farklılık politikasının tartışma merkezine Young Amerika'daki İspanyol kökenlileri alır. İspanyollar, Amerikan toplumuna entegrasyon için İngilizce öğrenmelerinin şart olmasını reddetmeye başlamışlardır ve bunu asimilasyon olarak algılar olmuşlardır. Hem kendi dillerini konuşmak, hem de oy hakkı, eğitim hakkı ve çalışma hakkı konusunda sorun yaşamamak dilekleri vardır. Aynı şey Yahudiler için geçerlidir. Onlar da kendi kültürlerini kamusal alanda yaşamak istemektedirler (Young, 1990: 161).

Farklılık politikasında gruplar incelendiğinde farklılık içinde farklılık olduğu da gözlemlenebilir. Bir birey hem siyahi, hem eşcinsel, hem de farklı bir dine mensup ise birbirini kesen çapraz hatlarla karşılaşmaktadır. Bunlardan sadece biriyle toplum içinde

bir yer edinebilmekte ancak hepsi birleştğinde ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Dolayısıyla bulunduğu her konum için farklılık politikasına ihtiyaç duymaktadır.

Farklılık politikasının diğer bir adı “demokratik kültürel çoğulculuk”tur. Bu tanımı savunanlar, tüm grupların birbirlerine karşı farklı fakat eşit olduklarını düşünmektedirler. Çoğulcu bir toplumda grup farklılığı elimine edilmez. Aksine, gruplar birbirlerinin farklılığına saygı duyarlar. Farklılık politikasının kayda değer bir iddiası vardır. Buna göre, şehirleşme ve modernleşme yanında farklılıkların vurgusu getirmiştir. Farklı yerlerden şehirlere akan insanlar dayanışma duygusuyla grup farklılığına yeni bir vurgu katmıştır (Young, 1990: 163).

Farklılık politikası, eşitlik politikasını ve farklılıklara karşı körlüğü tamamen yalanlamak veya dışlamak için ortaya atılmamıştır. Ancak eşitlik politikasının doğru ve tam uygulanmadığı iddiasıyla yola çıkmaktadır. Şayet eşit muamele mümkün olamıyorsa, o zaman farklılık politikası sosyal problemlerin tespitini sağlayarak tedavi sürecine katkı yapacaktır.

Eşitlik iddiasına rağmen modern toplumlardaki ayrımcılık halen üç şekilde sürmektedir. Birincisi: Farklı gruplar imtiyazlı gruplara göre dezavantajlıdır ve oyuna kurallar imtiyazlılar tarafından konduktan sonra dahil olabilmektedirler. Tam da bu manada sorun bulunmaktadır. Standartları kendilerine göre belirleyen imtiyazlı gruplar, zaten diğer grupların bu standartları sağlamada zorlanacağını bilmektedirler. İkincisi: İmtiyazlı gruplar, evrensel insan haklarından bahsederken bazen kendi farklılıkları da unuturlar. Bu da kültürel bir erozyonu getirebilir. Üçüncüsü: Grup farklılığını yok saymak ve standartlar getirmek, farklılığın utanılacak bir şeye dönüşmesine sebep olur. Örneğin bir Çinli kendi şivesinden veya dilinden dolayı kötü hissedebilir. Sonuç olarak farklılıkların içindeki zenginlikler yok olmaya başlar (Young, 1990: 164-165). Dolayısıyla farklılık politikası günümüz toplumlarında ihtiyaç duyulan bir şeydir ve ilerlemenin gereğidir.

Farklılık politikasının çarpıcı bir sonucu vardır. Baskıya uğrayan veya kendini farklı tanımlayan gruplar sayesinde imtiyazlı grup da belki ilk kez kendini tanımlama yoluna gider. Dolaylı olarak görür ki kendisi de Anglo, Avrupalı, Hıristiyan, maskülen ve heteroseksüeldir. Bu da farklılık politikasının buna inanmayanlar için dahi bir sonucu olduğunu gösterir. İmtiyazlı grubun bireyleri de artık zannettikleri kadar nötr, tarafsız, eşitlikçi ve evrenselci olmadıklarının farkına varırlar (Young, 1990: 166).

Farklılık politikasına göre grup farklılıklarına izin verilmesi, grup dayanışmasına, o da belli becerilerin gelişmesine katkı sağlar. Dezavantajlı grubun üyeleri sadece kendi kültürlerine ait şeyleri değil, hakim anlayışa ait standartları da karşılar hale gelebilirler. Amaç bu olmasa da dolaylı sonuçlardan biri budur. Ancak Young, bu dolaylı avantajların asıl amacı unutturmaması gerektiğine inanır ve farklı grupların kanun yapma aşamasında yer alması ve parlamentolarda temsil edilmesi gerektiğini söyler (Young, 1990: 167).

Young'a göre farklı grupların temsilinin ve karar mekanizmalarına katılmalarının önemli faydaları vardır. Öncelikle bu daha adildir ve herkesin kendi düşüncesini söylemesi büyük önem taşır. Bu bireysel bazda değil, artık grup bazında ihtiyaçtır. Buna ek olarak, hem baskıya uğramış hem de imtiyazlı grupların söz hakkına sahip olması, her kesimin kamusal alanda tanınması avantajını getirir. Son olarak da grup temsili sayesinde kişiler ve gruplar artık psikolojik ön yargılardan kurtularak isteme pozisyonundan katılma ve verme pozisyonuna erişirler (Young, 1990: 184-185).

Farklılık politikasıyla ilgili olarak unutulmaması gereken şey, farklılık nosyonunun bir ayrıştırma özelliği olmamasıdır. Gruplar her şeyleriyle birbirlerinden ayrı değildirler ve fakat birbirlerinin aynısı da değildirler.

Young'ın pozisyonel ve kültürel farklılık politikasındaki iç içe geçmişlik bir sorundur. Irksal ön yargılar pozisyonel ayrımcılığa sebep olmaktadır. Ancak her ikisinin tek bir farklılık politikasıyla çözümlenip çözülemeyeceği belirsizdir.

Farklılık politikasının bir tehlikesi vardır. O da zulme, haksızlığa veya baskıya uğramış grup üyelerinin kendi aralarında dayanışma sağlarken bir süre sonra imtiyazlı grup üyelerine karşı geliştirecekleri ön yargılardır. Bu sefer onların da öteki anlayışı geliştirmesi muhtemeldir. Daha da tehlikeli olanı ise, zulme veya baskıya karşı gelirken ortaya çıkan grup liderlerinin zamanla grup içi imtiyaz elde ederek bu sefer bir çeşit iç baskıyı hakim kılmalarıdır.¹

---

¹ George Orwell'in "Hayvan Çiftliği" romanındaki domuzların hikayesi buna iyi bir örnektir.

2.2.2.4. Azınlık Hakları

Grup hakları içinde ele alınabilecek bir başka tanımlama biçimi, Kymlicka tarafından kavramlaştırılan “azınlık hakları”dır. Günümüzde hiçbir devlet tek bir etnik çekirdek üzerine kurulu değildir. En azı iki ana çekirdekten oluşan modern devletlerde ulus anlayışı, hakim çekirdek olan ana damarın normlarına göre şekillenmiştir.

Azınlık haklarının insan hakları kategorisi altında toplanamayacağı giderek daha açık bir biçimde ortaya çıkıyor. Geleneksel insan hakları kıstasları kültürel azınlıklarla ilgili sorunları çözmekten acizdir. Parlamentolarda, bürokratik işlemlerde, mahkemelerde ve okullarda hangi dil kullanılacaktır? Her etnik grup eğitimde kendi dilini kullanabilecek midir? Ülke içi sınırlar, kültürel azınlıkların buldukları bölgede çoğunluğu oluşturmalarını sağlayacak şekilde mi çizilecektir? Göç, iletişim, eğitim gibi meselelerde yönetim konuları merkezilikten çıkartılıp yöresel ve bölgesel bir şekle mi dönüşmelidir (Kymlicka: 1998, 30-31)?

Kymlicka meseleyi iki ana kategoride ele alır. Bu kategoriler: Çokuluslu Devletler ve Çoketnikli Devletler şeklindedir. Bu iki kategorinin içinde de ona göre iki ayırım daha mümkündür: “Ulusal Azınlıklar” ve “Etnik Gruplar”. Bu sınıflamanın ardından da haklar konusunu üç farklı şekilde ele alır. Bunlar: Özyönetim Hakları, Çoketniklilik Hakları ve Özel Temsil Hakları’dır. Özyönetim hakları, genelde belli bir federasyon biçimi aracılığı ile güçlerin ulusal azınlıklara devrini anlatır. Çoketniklilik hakları, belli etnik ya da dinsel grupları ilgilendiren belli pratikler için mali destek ve yasal koruma anlamına gelir. Özel temsil hakları ise, büyük devletin merkezi kurumlarında etnik ya da ulusal azınlıklar için ayrılmış mevkileri kasteder (Kymlicka, 1998: 32-33).

Grup hakları kavramında ziyade azınlık hakları kavramını tercih eden Kymlicka, alternatif olarak “kolektif haklar” kavramını da kullanır. Bu hakları bireysel haklardan farklı algılar ve kolektif hakların da iki biçiminden bahseder. Bunlar: “İç kısıtlamalar” ve “dış korumalardır”. İç kısıtlama hakkı, bir grubun kendi bireysel üyelerinin özgürlüklerini grup dayanışması ya da kültürel saflık adına sınırlama hakkını anlatır. Dış koruma hakkı ise, bir grubun ya da azınlığın bağımlı olduğu kaynakların çoğunluk kararları karşısında savunmasız kalmamasını sağlamak üzere, grup üzerinde büyük toplum tarafından uygulanan ekonomik ya da siyasi gücü sınırlama anlamına gelir (Kymlicka, 1998: 34).

Kymlica, diğer çokkültürlülük teorisyenlerinin çoğunun da yaptığı gibi, konuyu azınlıkların veya grupların kültürel problemleri üzerinden ele almaktadır. Ona göre bir grubun tanımı, belli bir toprak parçasında yaşayan, ayrı bir dili ve tarihi paylaşan, soy bağları olan bir cemaat şeklindedir. Bu tanımı millet tanımından ayırmak çok güçtür. Aslında Kymlicka gibi düşünürlerin millet kavramına yeni bir anlam yükledikleri bile söylenebilir. Yani millet içinde bir başka millettense söz etmiş oluruz ve çoğunluk olan ile azınlık olanın arasındaki gerilim de teörinin temelini oluşturur. Ya da Habermas'ın deyişiyse: "ulus devletlerin oluşum tarihi göstermektedir ki; yeni ulusal sınırlar, yeni ulusal azınlıklar doğurmaktadır (Habermas, 1996 : 127).

Kymlicka, azınlıkların yaşadığı problemlerle ilgili çok önemli bir tespit yapmıştır ve böyle bir ayrımcılığın yapılmadığı iddiası tüm devletlerde görüldüğünden, konuya büyük açıklık getirmiştir. Ona göre ayrımcılık yapmanın iki biçimi vardır. Birincisi: Farklılığı yok saymaktır. Yani farklı olduğunu düşünen bir gruba, kendisini öyle rahat hissedene, tanımlayan ve anlamlandıran bir gruba, hayır sen farklı değilsin demektir ki; bu sayede problemin sonsuza kadar sürmesi söz konusudur. Çünkü hâkim grup açısından amaç, bunu söyleyerek mevcut durumu sürdürmektir. İkincisi: ana damara katılarak eşit haklardan yararlanmak isteyen ve fakat farklı bir etnik kökenden gelen insanlara, bu sefer farklı olduklarını söyleyerek ayrımcılık yapmaktır (Kymlicka, 1998). Maalesef birinci tavır ulusal azınlıklara karşı, ikinci tavır ise etnik gruplara karşı uygulanır. Birinci tavrın sonucu, kendi dilinde eğitim alamamak, kendi dinine uygun yaşayamamak, ikinci tavrın sonucu ise ikinci sınıf vatandaş muamelesi görerek Young'ın pozisyonel farklılık dediği durumu yaşamaktır.

Young, Kymlicka'nın tespitlerine uygun öneriler sunarak pratiğe dönük bir katkı yapar. Young, baskı altındaki gruplardan söz ederek bunların açıktan tanınması gerektiğini temsil haklarının da kurumsal araçlar sağlamakla mümkün olacağını belirtir. Daha açık ifadeyle, gruplara devlet desteği, siyasi organlarda garantili temsil, o gruba özgü politikalar ve veto hakkı gibi somut politik tavidan söz eder (Young, 1990: 183-191).

Klasik liberalizmin ve demokratik yaklaşımın bireysel özgürlüklerin yeterliliği tezi, Kymlicka'ya karşı da kullanılmıştır. Bu anlamda azınlık ve grup haklarının gerekliliği söz konusu mudur? Kymlicka'ya göre evet! Çünkü modern toplumların sorunu, sınırları çizememektir. Çizilen sınırlar artık ya dar gelmektedir ya da bol. Dolayısıyla, yukarı da

Habermas'tan da aktardığımız fikrin benzerini Kymlicka da taşımaktadır. Göçmen haklarından dil kullanımına, kimin hangi politik argüman ile yönetileceğinden kimin kimi yöneteceğine kadar cevabı verilememiş pek çok soru sorar Kymlicka (Kymlicka, 2009: 2-3)

Şayet Kymlicka'nın bahsettiği iki tip ayrımcılık da ortadan kaldırılır ve bahsettiği farklı kolektif hak şekilleri uygulamaya konulabilirse, birçok toplumun tarihi süreçte yaşadığı sorunlar çözülebilir. Problemin kaynağına yönelik iki sınıflama, Kymlicka'nın bakış açısını anlamak için önemlidir. Ayrımcılığın kaynağı ve şekli, çok uluslu ve çoketnikli devletlerde farklı farklı karşımıza çıkar.

2.2.2.5. Çokuluslu Devletler

Kymlicka, kültürel çeşitliliği, bunun doğurduğu sorunları ve konuyla ilgili çözüm önerilerini sunarken, iki farklı sınıflama yapar. Birincisi çokuluslu devletler, ikincisi ise çoketnikli devletlerdir. Kymlicka, kültürel çeşitliliğin bir kaynağı olarak, belirli bir devlet içinde birden fazla ulusun yan yana yaşamasından bahseder. Ardından ulusun tanımını şöyle yapar: “Bir ulus, belirli bir toprak parçası ya da yurttan yaşayan, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan, az ya da çok kurumsal olarak olgunlaşmış, tarihsel bir cemaattir”(Kymlicka: 1998, 39). Bu tanımdan sonra, böyle bir coğrafyanın birden çok ulusu bünyesinde barındırabileceğini söyleyerek, bunlara çokuluslu devletler der. Küçük gruplar bu devletlerde ulusal azınlıkları oluşturur.

Çokuluslu devletler, zoraki veya gönüllü olarak oluşabilir. Tarihi seyir içerisinde iki ulus iç içe geçebilir, veya bir kültürel cemaatin yurdu diğerince istila edilmiş olabilir. Kymlicka'ya göre Amerika, çokuluslu bir devlettir. Kızılderililer, Porto Rikolular, Meksikalılar, Avrupa ve Asya kökenliler olmak üzere çok farklı kültürler bir aradadır ve bunların bazıları aslında imkanları olsa kendi egemenliklerini kurmak isterlerdi. Bunu yapamadıkları için en azından, özerk olmak istemektedirler. Bunlardan bir kısmı daha önce özyönetim hakkı elde edip sonra kaybetmiştir.

Kanada da aynı şekilde Aboriginler ve Quebec bölgesi vardır. Onlar da ayrı bir devlet değil, federal yapı içinde özerklik aramaktadırlar.

Finlandiya ve Yeni Zelanda, yerli hakları zorla bir çatı altında toplayan, Belçika ve İsviçre ise az çok gönüllü olarak bir araya gelen çokuluslu devletlere örnek gösterilebilir.

Bir ülkenin çokuluslu olması, ülkenin aynı ülküyü paylaşmasına engel teşkil etmez. Hatta çokuluslu ülkelerde ortak amaçlara ve hedeflere yönelme olmadığı takdirde o ülke varlığını sürdüremez. Bu tür devletleri ulus devlet olarak görmek yanıltıcıdır. Bunlar çokuluslu devlettirler fakat ulusal azınlıklardaki vatandaşlık bilinci gayet güçlüdür. Amerika’da ve İsviçre’de yaşayan insanlarda bu bilinç gayet yüksektir. Burada çelişki yoktur. Kymlicka bu hali şöyle tarif eder: “Bir devlete bağlılık duygusu olan “yurtseverliği” ulusal bir gruba ait olma duygusu olan ulusal kimlikten ayırmamız gerekir” (Kymlicka, 1998: 42). Tabii unutulmaması gereken şey: ulusal azınlıkların bağlılığını, büyük devletin kendilerini tanımalarının ve onlara gerekli hoşgörüyü göstermesinin belirlediğidir.

Ulusal azınlıkların belli bir yoğunluğu oluşturduğu ve farklılığın devlet içi huzursuzluğu maksimum seviyeye çıkarması halinde ve farklı etnik grupların ve kültürel farklılıkların az çok farklı coğrafyalarda yaşadıkları hallerde, federasyon çözüm olabilmektedir (Habermas, 1996: 128).

2.2.2.6. Çoquetnikli Devletler

Çokuluslu devletlerden farklı olarak çoquetnikli devletler, o devlete ailecek veya gruplar halinde göç eden insanların oluşturduğu devletlerdir. Bu durumu yaşamayan devlet yok gibidir ancak, yoğunluklu olarak bunu yaşayanlar, Amerika, Kanada, Avustralya gibi göçmen ülkelerdir. Burada önemli olan, bahsi geçen ülkenin, göç etmiş etnik azınlıklara kendi kültürlerini yaşama hakkı verip vermediğidir. Örneğin, günümüzde birçok ülke, dilini konuşamayan göçmenlere vatandaşlık hakkı vermez. Bu da o ülkeyi çoquetniklilik bağlamında sorgulanır hale getirir.

Aslına bakılırsa, etnik göçmenler çoğu ülkede asimilasyon politikalarına maruz kalırlar. Örneğin Amerika’da buna “Anglo uyum” modeli denir. Hatta daha dikkat çekici olan şey, asimile edilemeyeceği düşünülen bazı grup veya millet mensuplarının göçle o ülkelere gelmeleri yıllarca engellenmiştir. Amerika bunu Çinlilere uygularken, Avustralya uzun yıllar sadece beyazların göçüne izin vermiştir (Kymlicka: 1998, 42).

Amerika'ya göç eden bir birey İngilizcesi olmadan bir hiç iken, garip bir biçimde Kanada'da bu durum İngilizce veya Fransızca için iki seçenekli olarak mümkündür. Çünkü Kanada'da hâkim çekirdek iki yönlü oluşmuştur. Dolayısıyla, bahsi geçen tüm ayrıntıların tarifi ve sınırlaması o kadar da kolay değildir.

Kymlicka'nın sınıflamasıyla düşünecek olur isek, çokuluslu devletlerde federasyon, çoketnikli devletlerde ise bireysel hakları maksimize etmek çözüm gibi görünmektedir. Çünkü çoketnikli devletlerde gönüllü göçmen gruplar vardır ve göçmenler çoğunlukla aileler halinde ve o toplumun kültürüne entegre olmak üzere göç ederler. Dolayısıyla, etnik kimlik vurgusundan ziyade, hâkim topluma ayak uydurma konusunda yardıma muhtaçtırlar.

2.2.3. Çokkültürlülüğün Bir Politika Olarak Uygulanışı

Bütün bu tartışmaların genel bir özeti niteliğinde olan bu bölüm, çokkültürlülüğün bir uygulama alanı olarak nereden hareketle toplumsal yaşama mâl edileceğine dair son sözler olarak algılanmalıdır.

Çokkültürlülük, bazı düşünürler tarafından, fantastik ve gereksiz bir politika gibi tanımlanır. Örneğin, bir bakış açısına göre liberalizmin olduğu yerde yani bireysel özgürlüklerin olduğu yerde grup haklarına veya farklı politikalara ihtiyaç yoktur. Ulusalçı bakış açısıyla zaten Çokkültürlülük bir tür bölücülüktür. Bu eleştirilere cevap olması için çokkültürlülüğün kendini doğru ifade etmesi şarttır.

Liberal düşünürler, dinle devletin ayrılmasında olduğu gibi, etnik meselelerde ve azınlık meselelerin de devletin nötr olması taraftarıdırlar. Devlet insanların tikel kültürel bağlılıklarını ifade etmelerine karşı çıkmaz ancak bu gibi ifadeleri beslemez de; devletin tavrı, daha çok, Nathan Glazer'ın ifadesiyle "iyi niyetli ihmal"dir (Glazer; 1983).

Taylor'a göre, çokkültürlülüğün özünde renk körü gibi bakmak vardır. Bu, bir yönüyle pasif bakıştır aslında. Yani ayrımcılık yapmamak, farklılıkları görmezden gelmek bir paradoksu da içinde barındırır. Bunu yapmakla kişi ya da toplum, ötekine bir iyilik yapmış olmaktan çok, sadece kötülük yapmamış olur. Daha aktif bir yaklaşım için önerilebilecek tavır, Taylor'dan daha önce de aktardığımız "eşit itibar" tavrıdır (Taylor, 1994). Eşit itibar, dünyadaki her bireyin aynı saygıyı hak ettiğinden hareketle insanlara

bakmaktır ve gerektiğinde insiyatif olarak haklarını savunabilmek, onlara saygı göstermektir.

Habermas ise, demokratik ve anayasal devletin, sorumluluk gereği haklar sistemine de eşit olmayan toplumsal durumlara da nötr kalamayacağını belirtir. Buna ek olarak, bir çok düşünür gibi oda, bireyin içine doğduğu toplumdan ayrı düşünülemediğini yineler (Habermas, 1996). Yani devletler, ayrımcılık yapmamakla yetinmeyip aktif bir tavır takınarak gruplara itibar da vermelidir.

Habermas bilindiği gibi çokkültürlülüğü anayasal zeminde ele alır. Ona göre ulusal anayasa, farklı kültürlerin getirdiği yaşam formlarını ancak fundamentalist olmayan bir gelenekten gelmeleri şartıyla hoş görebilir. Farklı kültürlerin birbirlerini hoş görmeleri gerektiği açıktır ve birliktelik eşit hakların dağılımıyla olur. Şayet yukarıda belirtilen şartları taşıyorsa, bir grup kendi getirdiği etik anlayışıyla ve ahlak geleneğiyle tanınmalıdır (Habermas, 1996: 133).

Ancak Habermas, unutulmaması gereken bir şeye daha dikkat şeker. Bir devletin anayasası oluşurken o milletin tarihi tecrübeleri ve derinliğinden etkilenir. Dolayısıyla, varolan anayasal yorumların çoğunluğa göre olması, bir kasıttan ziyade kendiliğindenlik içerir. Zaten günümüz toplumlarında farklı grupların birbirlerini karşılıklı olarak tanıyıp değerler bazında ortak yaşantı geliştirmesi, karmaşık sonuçlar doğurabilir. Birlikte yaşam, yasalar yoluyla olacaktır. Yasalar evrensellik taşıdığından, farklı kültürlere göre şekillenmek yerine, hepsinin üstünde bir şemsiye görevi görürler.

Kymlicka'nın düşüncesi şöyledir: Ele alınan grupların üyelerine tanınan özel haklar yoluyla zayıf grupları korumak yerine, kültürel azınlıklar, grup üyeliği gözetmeksizin tüm bireylere tanınan temel medeni ve politik haklar teminat altına alınarak, dolaylı yoldan korunacaktır. Örgütlenme, düşünce ve inanç özgürlüğü gibi temel insan hakları bireylere tanınmakla birlikte, genel olarak toplum içinde başkalarıyla birlikte kullanılmakta ve böylece grup yaşantısına koruma sağlamaktadır (Kymlicka: 1998, 28).

Aynı coğrafya üzerinde gerekli çoğunluğa ulaşmış farklı gruplar yer aldığında bir sosyal gerçeklik olarak farklı grupların farklı talepleri ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada bireysel hakların zaten tüm insanlığa ortak cevaplar sağlayacağı akla gelebilir ancak dünyadaki

örneklerine bakıldığında grup haklarının bir zorunluluğa dönüşebildiği görülmektedir. Sosyal bilimciler bu tartışmada örnek olarak Kanada'yı seçmektedirler.

Kanada'da yaşayan Fransız kökenliler veya Quebec'liler ve öte yandan Aboriginler için farklı anayasal düzenlemeler istenmiş ve Fransızcanın eğitim dili ve resmi dil olarak belli bölgelerde kullanılması talep edilmiştir. Bu günümüzde uygulanmaktadır. Ancak bir gruba ayrıcalık tanımının evrensel insan haklarına ve genel olarak bireysel haklara zıt bir karakter taşıyabileceği görülmektedir. Örneğin bir topluluk şayet kendi içinde özgürlük isterken, dışarıda kalanlardan bu onayı aldıktan sonra kendi bireylerine insan haklarına aykırı bazı kısıtlamalar getirmesi, o topluluğun özgürlüğünün tarifine uygun mudur? Yani bir topluluk gönüllü olarak insan hakları bağlamında özgürlükleri kısıtlayıcı bir takım uygulamaları seçebilir ve kendi bireylerine uygulayabilir mi?

İşte grup hakları tartışmasının odak noktasında yer alan açmaz budur. Çünkü Kanada da yaşayan Frankofonların İngilizce eğitim veren okullara kendi çocuklarını göndermedikleri gerçeği durumun açmazlarını yansıtan somut örnektir.

Çokkültürlülük tartışmalarında en çok kalem oynatanlar liberal düşünürler olmuştur ve liberalizmin bakış açısı, bireylerin "iyi hayat" anlayışına karşı nötr kalmak şeklindedir. Biraz daha geniş bir bakış açısıyla, "bireyler birbirlerine karşı adil, devletler ise tüm bireylere karşı adil" olmak zorundadır (Taylor, 1994: 57). Bunu yaparken bir devlet şayet kendi bireylerine karşı sınırlayıcı davranan ayrı bir grubun haklarını nereye kadar teminat altına almalıdır sorusunun cevabı tam olarak verilememektedir. Quebec için Fransızcanın ana dil olarak konuşulması ve korunması bir öncelik iken, orada yaşayıp İngilizce'yi koruyup geliştirmek isteyen başka bireylerin varlığı paradoksal biçimde sorun olmaktadır.

Çokkültürlülük politikasının düzgün biçimde uygulanması için, bir ortak "toplumsal kültür"ün oluşması gerekir. Bu, bir ülkenin sınırları içerisinde, özellikle resmi kurumlarda ortak bir dilin kullanılması ile mümkündür. Çok farklı kültürler, dinler, inanç ve uygulamalar aynı toplum içinde bir arada yaşayabilirler, ancak bu, ortak bir dil ile ve doğru iletişimle daha kolay olacaktır. Aynı ülke sınırları içinde birden fazla dilin de resmi olarak kullanılması mümkündür. Bu tür devletlere Kymlicka, hatırlanacağı gibi çokuluslu devletler adını vermektedir (Kymlicka, 2001: 25).

Çokkültürlülük uygulamasında, demokratik anlamda sorun yaşanabilir. Demokratik bakış, tüm farklılıklara saygılı ve açık olmaktır. Fakat bazı grup uygulamaları özgürlüğe ve açıklığa kapalıysa, özgürlükçü bakış, kısıtlayıcı olanın, eşitliğe aykırı olanın terkinini talep edebilmektedir. Bu da garip bir paradoksu içinde barındırır. Grupların iç kısıtlamalarına nasıl bakılacağına dair paradoksu (Rockefeller, 1996: 92)...

Çokkültürlülük şayet bir politika olarak uygulanacaksa bunda en önemli parametrelerden birisi dildir. Azınlıklar veya ayrımcılığa maruz kalmış topluluklar, itirazlarının en başına anadillerini özgürce kullanamamayı veya onunla eğitim alamamayı koyarlar. “Bu yüzden gruplara anadillerini kullanma hakkı tanımak, grup haklarını garanti eder” (Glazer, 1983: 258).

Bazen aynı toplum içinde olup kadın olmak, eşcinsel olmak, bir cemaatin mensubu olmak, yeşil barış, küreselleşme karşıtlığı gibi sivil toplum örgütlerine üye olmak bu çalışmanın kapsamındaki çokkültürlülük kavramıyla tam olarak örtüşmemektedir. Çokkültürlülük, kültür odaklı ve grup hakları odaklı bir yeni pencere sunmaktadır. Bunu Bhikhu Parekh çok güzel ayırt etmektedir:

Çokkültürlülük tek başına farklılık ve kimlikle değil, kültürle kaynaşmış ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar ve uygulamalar bütünüyle alakalıdır. Bireysel seçimlerden kaynaklanan farklılıkların aksine kültürden kaynaklanan farklılıklar bir miktar otorite taşır ve ortak, tarihten gelen bir anlam ve önem sistemiyle kaynaşmaları nedeniyle modellendirilip şekillendirilmiştir” (Parekh, 2002: 3).

Aslında Parekh’in sözünü ettiği üç farklı durum vardır. Birincisinde toplumun üyelerinin çoğu büyük ölçüde ortak bir kültürü paylaşmakla birlikte bazıları yaşamın belirli alanları hakkında farklı inanç ve uygulamaları kabul eder ya da kendilerine özgü, nispeten farklı bir yaşam biçimi peşinde koşarlar. Örneğin eşcinseller, farklı bir aile yapısını isteyenler bu grupta yer alırlar. Bu insanlar toplumun baskın anlam ve kültür sistemini paylaşırlar ancak sadece ve sadece bir konuda farklı olmak isterler ve kendi hayat tarzları için bir pencere açmaya çalışırlar. *Yani alternatif bir kültür oluşturmayı, var olanı çoğaltmaya çalışırlar.*

İkincisinde toplumun bir kesimi, derinleşmiş ve kalıplaşmış bir konuda, örneğin ataerkillik konusunda farklı düşünmeye başlar ancak yüzyılların mirası olan konudaki bakış açısını değiştirmek çok da kolay değildir. Toplumun var olan kültürel değerlerinin köklerine saldırmak anlamına gelebilecek bu durum, alt kültür de olmayacağı için Parekh'in deyimiyle ikinci durum 'görüngesel' çeşitliliktir (Parekh, 2002).

Ancak iki durumda da unutulmaması gereken şey, bahsi geçen farklılık arayışlarının aynı kültür içinde kalarak durumu içeriden değiştirme ve bir miktar ya da gerektiği kadar değişikliği sağlama yoluyla kendi kültürünün içinde bir menfez açma çabası olduğudur.

Üçüncü durum ise çağdaş toplumların sıkça rastladığı ve baş etmekte büyük zorluk çektiği durumdur. Bir toplumda birden fazla, kendi inanç ve yaşam biçimine sahip az çok örgütlenmiş, hakim etnik çekirdek kadar güçlü olmamakla birlikte, hakim kültür tarafından sindirilmeden kalmış topluluklar vardır. Kanada'daki Fransız toplumu, Amerika'daki Yahudiler ve siyahlar, İspanya'daki Basklar ve Katalanlar gibi... Bu da Parekh tarafından 'toplumsal çeşitlilik' olarak adlandırılmaktadır (Parekh, 2004).

Birinci durum alt kültürel çeşitlilik arayışı olarak değerlendirilebilir ve hem küçük ölçekli olup hem de çok çeşitli gruplarca temsil edildiğinden, hakim kültüre bir tehdit içermeyen bu durum, zaman içinde kendine bir yaşam alanı bularak süre gider. İkinci duruma toplumun geneli tarafından şiddetli ret hali vardır. Bu durumu toplum ya toptan ret eder ya da teoride kabul edip pratikte görmezden gelir. Toplumsal çeşitlilikte ise iyice yerleşmiş ve tarihten beslenen bir grup söz konusu olup ortaya çıktığında ciddi destek görür. Söz konusu çeşitlilik ve hak arayışı güçlü ve inatçıdır.

Liberaller, laiklik ilkesinde olduğu gibi, siyasetin bir ahlaki vizyonunun olmaması gerektiğine inanırlar. Buna göre de bir "iyi hayat" nosyonuna nötr kalmalıdır. Ancak özellikle çokkültürlülük politikası teorisyenleri, aslında liberalizmin nötr olmadığını ve Anglo Amerikan kültürünün savunmasını yaptığını ileri sürerler (Rockefeller, 1994).

Bu çalışmanın konusunu odağından saptıracağı ve her biri farklı çalışmaları hak ettiği için çalışmada birinci ve ikinci durumdan söz edilmiyor. Çokkültürlülük kavramıyla kastedilen üçüncü durumdur. Dolayısıyla; çokkültürlü bir toplum iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğu içinde barındıran toplumdur (Parekh, 2002: 7). Çokkültürlülük

tartışmalarının odağını bireysel haklar-grup hakları tartışması oluşturduğundan, konuyla ilgili genel bir değerlendirme, o açıdan yapılmalıdır. İki bakış açısının da kendine göre haklı yanları, açmazları ve eksikleri vardır. Mesele, insanlığın mutluluğunu sağlayabilmektir ve Alain Touraine'in sorduğu soruya cevap bulabilmektir: "Birlikte Yaşayabilecek miyiz" (Touraine, 2000).

2.2.4. Bireysel Haklar-Grup Hakları Tartışmasına Bir Sonuç Denemesi

Birey-grup ikileminde garip bir paradoks yatmaktadır. Tarih boyunca çeşitli gruplar diğerlerine karşı güç, baskı veya ayrımcılık uygulamıştır. Ancak bütün bu sorunların doğurduğu sıkıntıları bireyler yaşar Glazer'ın çarpıcı tespitiyle, ayrımcılık grup bazında yapılırsa veya kesilir, acıyı da fırsatları da bireyler yaşar (Glazer, 1983: 260). Dolayısıyla şayet ortada bir sorun varsa ve bir grup bunu dile getiriyorsa, hakim çekirdeğin veya devletlerin bunu görmezden gelmemeleri gerekir. Çünkü hiçbir topluluk hayat konforundan vazgeçme pahasına hak iddia etmez. En azından devletler, ayrımcılığı grup bazında önlemeli, fırsatları birey bazında sunabilmelidir.

Grup hakları anlayışı seçildiğinde, farklı grupların belirgin bir şekilde haklar bazında ayrıştığını söylemiş oluruz ve bazılarının öteki bazılarına karşı dezavantajlı olduğunu söylemiş oluruz. Bu yüzden dezavantajlı olanlara bir çeşit farklı uygulamada bulunuruz. Bunun da belli tehlikeleri vardır. Onlara tanınacak haklar ile bu sefer diğer gruplar rahatsızlık duyabilecektir. Bireysel hakların eşit olarak ortaya bırakılmasında her birey çalışarak bazılarını ulaştırır. Pozitif ayrımcılık durumunda ise bu sefer avantajlı gruptan sayılan bireylerin hakları çiğnenebilir. Bazı grupların yaşadığı sorunlar belirginleşir ve bireysel olmaktan çıkmış olabilir. Ancak avantajlı grupta yaşayıp aynı problemleri yaşayan birçok birey vardır ve o bireylerin sorunları devlet bazında çözülmemiş olur.

Bir başka problem, dezavantajlı gruplara sağlanacak imtiyazların ve verilecek desteğin süresidir. Örneğin, yaşanan dezavantajlılık hali giderildiğinde, artık o grup destek mahiyetindeki uygulamayı doğal hakkı olarak algılamaya başlamış olabilir ve geri dönüş oldukça zor olabilir (Barry, 2002: 13). Ayrıca evrensel insan haklarına ulaşma şansı eşit olduğu halde bir grup gönüllü olarak bu haklardan uzak duruyorsa ve grup üyeleri de bundan memnun ise, yine de bu hakların grup üyelerine ulaştırılmaya çalışılması gerekli midir? Bu da tartışılması gereken bir sorudur ve tam olarak cevaplanmış değildir.

Barry'nin dile getirdiği bir başka sorun daha vardır. Belli bir gruba, kendi kültürünü yaşama hakkı tanındığında, o grup bazen kendi içinde yaşayanlara genel hakları kısıtlayabilir. Örneğin Kanadada' Quebec bölgesinde yaşayan çocuklara aileleri bu sefer Fransızca eğitimi yapan okulları zorunlu tutabilmektedir. Şayet bir grup içinde bazı bireyler atalarından gelen kültürü değil de evrensel kültürel dinamikleri seçmek ister ise, ne yapılacaktır (Barry, 2002: 65)? Grup hakları anlayışı liberalizmin temel felsefesine eklenen bir alt madde gibidir. Bu yönüyle düşünöldüğünde, şayet gruplar kendi içlerinde liberal ve özgürlükçü olmayan bir takım hak kısıtlamalarına giderlerse o zaman ne olacak? Böyle bir hak grupların kendi içinde ellerinde tutacakları bir şey midir?

Çokkültürlölüğün vaadi heterojenlikteki çeşitlilik olarak görünür. Ancak, paradoksal biçimde çokkültürcü bir yaklaşım bazen grupların kendi içlerinde alabildiğine homojenlik talebine dönüşebilir ya da tam tersine bu grupların başka gruplara karşı ayrılıkçı yaklaşımlarını besleyebilir. Gruplara istedikleri hakları istedikleri biçimde vermek, kendi içlerinde yine başka sorunlar doğurabilmektedir.

Grup hakları konusunda acıyı da mutluluğu da bireylerin yaşadığından bahsetmiştik. Bireysel odaklı birçok teori, gruplara uygulandığında karşılık bulmaz veya acılara sebep olabilir. Örneğin, Sihlerin bazı ölkelerde, motosiklet kullanırken türban takma ve kask takmama hakkı vardır. Ancak bu hakkı tanımak, her Sih'in bunu tercih edeceği anlamına gelmez ve bazıları bu konforu yaşarken bazıları can güvenliği için kendi tercihiyle hakkını kullanmaz. Öte yandan, Sih olmayan birisi kask takmadığında cezalandırılır ve onun bu durumda Sihleri örnek göstererek sorun çıkarma ihtimali artar. Yani grup bazında verilen haklar bazen bireysel bazda sorunlara yol açar.

Grupların kendi istedikleri gibi yaşamaları durumunda, bazen dışarıdan bakmak yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, çokeşlilik, örtünme, çok çocuklu olma ve buna benzer birçok durumda, dışarıdan bakıldığında onları uygulayan bireylerin baskı altında olduğu, zulüm gördüğu ve mutsuz oldukları düşünölmür. O hayat tarzına sahip bireylerin kendilerine soru yöneltildiğinde hayatlarından memnun oldukları görölebilmektedir. Dolayısıyla, grup haklarının ancak liberal bir hayat tarzına uygun olması ön şartıyla verilmesi yaklaşımı yanlış çıkarımlara neden olabilir. Oysa grup,

“bağımsız ve anlamlı hayatını belli bir tarzda yaşayan, yani üyelerinin ortak anlayışına sadık bir bütünün adıdır” (Walzer, 1983: 313).

Barry, yoksunluk haline karşı alınacak önlemlerin bireysel haklar şeklinde ve eşit biçimde herkese uygulanması gerektiğini belirtir. Örneğin eğitim kurumlarına bilgisayar sağlanmasını ele alalım: Bilgisayar sıkıntısı yaşayan her okul tespit edilerek hepsine bilgisayar gönderilmeli ve o bölgede sıkıntı yaşayan herkese ulaşılmış olmalı. Böylece avantajlı grupta sayılıp aynı sorunu yaşayan bireyler de hak elde edecektir ve destek almış olacaktır. Bunun maliyeti daha fazla olsa da daha adildir (Barry, 2002: 115).

Çok çarpıcı bir başka değerlendirmeye göz atalım. Dezavantajlı gruplara pozitif ayrımcılık yoluyla farklı haklar tanınması durumunda bazen, bu grupların içinde yaşayan ve zaten çok iyi durumda olan aile ve bireyler bu sefer ciddi bir avantaj yaşayarak çok daha iyi duruma gelirler. Öte yandan avantajlı gruplar içinde yaşayan ve ciddi sorunları olan bireyler veya aileler vardır ve onlar daha da zor duruma düşerler. Dolayısıyla, lokal desteklerin böyle ciddi sorunlara yol açma ihtimali oldukça yüksektir (Barry, 2002: 115).

Benzer bir yaklaşımla bakarsak, dezavantajlı olmak, toplumsal imkânlarla ulaşamamak, sadece kültür kökenli değildir. Örneğin fiziksel engellilerin büyük sorunları vardır ve bu insanlar çok çeşitli grupların içine dağılmış haldedir. Bazen kültürel ve özellikle ekonomik destek programları grup bazında verildiğinde bu tür insanların başka gruplarda olmalarıyla ciddi sorunlar yaşanır. Hem fiziksel engelli, hem dezavantajlı grupta yer alan, hem de fakir bir bireyin iç içe geçmiş sorunları genelde çözülemeden kalır.

Sonuç olarak gruplar, üyelerine gerekli özgürlüğü tanınmalı ve üyelerinin istekleriyle uyumlu politikalar geliştirebilmelidirler. Gruplar terör, şiddet gibi yaklaşımlara başvurmamak kaydıyla ve üyelerinin de yaşadığı hayattan memnun olmaları kaydıyla özgürlükçü olmayan prensiplerle bile yaşayabilirler. Farklı haklar tanınan gruplar, bireylere baskı uygulanmamalı, özgürlükçü olmayan uygulamaya yetişkin bireyler şayet isterlerse gönüllü olarak katılmalıdır. Şayet bireyler isterlerse evrensel insan haklarına uygun olmayan uygulamalardan dilediklerinde çıkabilmeli, hâkim kültürün, devletin veya etnik grubun uygulamalarını tercih edebilmelidir. Dolayısıyla grup haklarının temelinde bile bireysel özgürlükler yatar. Gruplar, kendilerine tanınan spesifik hakları,

başka gruplara karşı bir baskı aracı olarak kullanmamalı, bir üstünlük sebebi saymamalıdır. Gruplar veya topluluklar, bireyelerine yarar sağladığı kadar zarar da verebileceğinden, her zaman bir üst denetim ihtiyacı olacaktır.

Grupların belli bir dezavantajın ardından haklarına kavuşması ile, yüzyıllara uzanan ve zaten var olan bir yaşantıyı devam ettirmek istemesi de farklı şeylerdir. Bir grubun varlığı sonradan fark edildiğinde, o grubun yaşantısı ve kültürü “ilkel” olarak bile tanımlanabilmektedir. Artık dünyada ulaşılmamış gruplar olmayabilir fakat yüzyıllar içinde onlara yapılan muamele bu olmuştur. Ardından asimile olmaya veya yok olmaya giden süreç başlamıştır. Bu konuda çokkültürcü yaklaşım şöyledir: Şayet grup zaten huzur içinde kendi kültürünü devam ettiriyorsa ona dokunmak gereksiz hatta yanlıştır. Ancak evrensel normlara ulaşmış bir grubun, bu normlardan dönme çabası, geriye gidış olarak algılanmakta ve tepki çekebilmektedir. Bu tür grupların özellikle ulus devletlerde ayrılıkçı hareketlere dönüşmesi muhtemel olduğundan, uzun müzakerelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Hakların ve insan yaşantısının anlamlı hale gelmesinde Rawls’ın tespiti önemlidir: “Bir insanın kendine olan saygısı, davranışlarında ona anlamlı gelen şeylerin toplum tarafından onay görmesini gerekli kılar” (Rawls, 2005: 441). Burada asıl mesele, tüm davranışlarının hem onları paylaşanlar tarafından, hem de paylaşmayanlar tarafından kabul görmesidir. Dolayısıyla, hak kavramı ister bireysel bazda ister toplumsal bazda ele alınsın, ikisi de diğeri olmadan anlam ifade etmez.

BÖLÜM 3: AMERİKAN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞÜ

3.1. Amerika'yı Çokkültürlülüğe Götüren Tarihi Seyir

Amerika'nın tarihi göçün tarihidir desek, yanlış olmaz. Bu bölümde üzerinde durulacak olan şey, Amerika'nın göç tarihinin nasıl etnikliğin ve çeşitliliğin tarihine dönüştüğüdür. Amerika tarihinde bu günün izlerini sürmek çok kolaydır. Tarihi dönüşümler zinciri gayet net olan Amerika, Colomb öncesinden başlayan çeşitliliğini, Colomb sonrasında hızlanarak sürdürmüş, bu hızlı değişim bazen ciddi çatışmalara da sebep olmuştur. Amerika bu gün nüfusunun yüzde 95'den fazlası Colomb'dan sonra oraya göçmüş insanlardan oluşan bir toplumdur ve farklı dönemlerde göç yoğunluğu bakımından farklı oluşumlar yaşamıştır. Bunun izini sürmek, Amerika'nın bu günkü kimliğini, öncelik ve hassasiyetlerini anlamada yardımcı olacaktır.

3.1.1. Colomb Öncesi Amerika

Göçmen avcılarının binlerce yıl önce var olan Bering geçidinden Amerika'ya ulaşarak zamanla oraya yerleştikleri artık kabul edilen bir gerçektir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 1). O dönemde Doğu Sibiryaya ile Batı Alaska'yı birbirine bağlayan bu kara parçası, sonra denizlerin tekrar yükselmesiyle ortadan kalkmıştır. O dönemde bin milden uzun olduğu düşünülmektedir.

İlk Amerikalılar, önce avlanarak sonra ise tarımla hayatta kaldılar. Amerika'nın bu ilk sahiplerinin 3000 yıl önce tarımla tanıştıkları düşünülmektedir ve sandığımızın aksine, yerlilerin Amerika tarihi binlerce yıla uzanmaktadır. Beyaz adam oraya geldiğinde, yerliler medeniyetler kurmuş, kompleks şehirler inşa etmiş, diplomatik ilişkiler geliştirmiş idi ve 5 milyon civarında yerli, en az beş yüz ayrı kabile halinde yaşamaktaydı (Dinnerstein ve Nichols, 2003). Hatta, o dönemde Asya ve Avrupa ne idiyse, Amerika da oydu ve bir başka iddiaya göre 8 milyon insan, 100 ayrı kabile vardı. Hatta Howard Zinn, sayılar konusunda çok daha cömert davranır ve 25 milyon Kızılderiliden ve en az 2000 farklı dilden bahseder (Zinn, 2005: 24). Aslında Amerika kıtasının büyüklüğü düşünüldüğünde, teorik olarak bile orada aynı dönemde Avrupa'dan fazla insan yaşaması güçlü bir ihtimaldir. Ne yazık ki bu ihtimal, yıllarca kültürel büyüklenmeye yenik düşmüştür.

Amerika yerlileri, o dönemde her biri birbirinden Farsça ile Fransızcanın farkı kadar farklı olan diller kullanmaktaydılar. Kimisi savaşı severken kimisi nefret etmekte, kimisi konsüllerine kadın sokmaz iken kimisi kadın şeflerce yönetilmekte, kimisi evlilik öncesi cinselliğe kesinlikle karşı, kimisi köpek eti yemektense ölmeyi yeğleyen, kısacası bambaşka kültürleriyle yüzlerce farklı kabile, oluşturdukları kültür ile Amerika da yaşamaktaydı (Lord ve Burke, 1991: 22-37).

Tarımı geliştirmişler ve kendi kendine büyümesi mümkün olmayan, bakım gerektiren, hasat gerektiren mısır yetiştirir hale gelmişlerdi. Hatta yer fıstığı, kakao, tütün ve kauçuk yetiştirme tekniklerine sahiptiler. Şimdiki New Meksiko'da yaşayan Zuni ve Hopi yerlileri, her köyde yüzlerce odanın bulunduğu evler yapıyor, sulama kanalları inşa ediyor, seramik sanatını, sepet örmeyi ve pamuktan elbise yapmayı biliyorlardı. Ohio nehri civarında yaşayanlar, dev heykeller inşa etmişlerdi. Bu günkü St. Luis'in bulunduğu yerde yaşayan yerliler, dev bir höyük inşa etmişler, dericilik, çömlekçilik, bakır oymacılığı gelişmişti. Hatta şimdiki New York civarında binlerce insanı ve farklı kabileyi bir araya getiren, bir çeşit konfederasyon kuran Iroquois'ler yaşamaktaydı. Malları ve yaşam alanları ortaktı ve zengin fakir kavramı yoktu. Sahip oldukları her şeyi paylaşmaktaydılar (Zinn, 2005: 25).

Stannard'ın belirttiği çok önemli bir şey var. Bu insanlar artık göçebe değildirler ve büyük kasabalarda hep birlikte yaşamakta, medeniyet oluşturmaktaydılar. Şimdiki Kaliforniya civarında yaşayan kabileler politik yapılarıyla ve ticari ilişkileriyle de çok güçlüydüler. Birbirine çok yakın ve fakat ayrı ve çok çeşitli olup da bu toplulukların nasıl barış içinde yaşadıkları hem merak, hem de hayranlık konusudur (Stannard, 2004: 46-48).

Iroquois toplumunda kadınlar önemsenmekte, soy ağacı kadına bakarak çıkarılmaktaydı. Kocalar aileye dışarıdan katılmış kabul edilirdi. Kadın eşinin eşyalarını kapının önüne koyarak boşayabilirdi. Aileler klanları, klanlar köyleri oluşturmaktaydı. Köydeki yaşlı kadınlar, meclis üyesi erkeklere bir ad takdir ederlerdi. Iroquois, beş uluslu bir konfederasyondur ve kadınlar klan toplantılarına katılır, konuşan ve oy veren erkeklerin arkasında dikilir, istedikleri gibi davranmayan erkekleri görevden alırlardı. Egemenlik kadın ile erkek arasında eşit paylaşılmaktaydı. Çocuklara bağımsızlık fikri aşılanır, çocuklara değer verilirdi. Bu gün bildiğimiz manada bir polislik sistemine,

yasaya ihtiyaç duymuyorlardı. Çalan, savaştan kaçan, toplumdan dışlanarak cezalandırılıyordu. Doğru-yanlış anlayışları çok netti (Zinn, 2005: 26-27).

Yerli kabilelerin bir kısmı ticarete de yatkındı. Kuzay ve Kuzey Batıdaki bazı kabileler ticaretle uğraşmaktaydılar. Her şeyden öte, yerlilerin bir inancı ve ciddi dünya görüşleri vardı. Doğaya çok saygılıydılar ve onun bir düzeni olduğunu düşünmekteydiler. Doğaya zarar vermemek için çabalamaktaydılar ve hava ve su gibi, doğanın da paylaşılacak bir şey olduğunu düşünürler, sahiplenmez, mülk edinmezlerdi. Şayet bir av yeterliyse, iki hayvan avlamanın büyük saygısızlık olduğuna inanırlardı (Dinnerstein ve Nichols, 2003).

Kolomb, eski dünyaya yeni dünyayı tanıtmış olmadı. İki eski dünyayı birbiriyle karşılaştırıp yepyeni bir dünyaya aracı oldu. Avrupa'dan Amerika'ya onların bilmediği hayvanları taşıırken, Amerika'dan da patates ve mısır gibi, eski dünyanın tanımadığı sebzeleri götürdü. Son derece cömert olan yerliler, beyaz adama ellerinde ne varsa vermeye hazırldılar ve bu, beyaz adamın onları çocuksu ve medenileşmemiş olarak tanımlamasına sebep oldu. Biriktirme duyguları yoktu ve bu onların medeni olmadığını göstermekteydi. Bu da ileride ciddi çatışmalar yol açacak bir ön yargı idi.

Bu insanların yüzyıllarca yerleşik yaşayıp da batılıların anladığı manada mimariye, kompleks ilişkilere ve medeni bir ikiyüzlülüğe ulaşmamış olmalarının altında hem hayat felsefeleri, hem de bolluk içinde yaşamaları yatmaktadır. Çok verimli topraklarda, solmayan ağaçlar arasında, somon dolu nehirlerin kıyılarında huzur içinde yaşamaktaydılar (Stannard, 2004: 48).

Görüldüğü gibi Colomb, boş ve yabani bir dünyaya değil, belli bir medeniyet kurmuş, karmaşık bir kültür oluşturmuş dünyaya ayak basmış oldu. Yazı dilleri olmasa da, kendi yasaları, şiirleri, gelişmiş dilleri ile ifade güçleri, iradeleri, doğru ve yanlışları vardı. Çalışmanın amacı Amerikan Çokkültürlülüğü olduğundan, yerlilerle ilgili ayrıntıları artırmaya gerek yok. Ancak, o gün bile yüzlerce kabile, çeşitli diller, oluşturulan konfederasyonlar ile Amerika, bu gün olduğu kadar çokkültürlüydü denilebilir.

3.1.2. Göç Dalgası ve Hızla Değişen Amerika (Kolonyal Dönem ya da Yeni İngiltere) 1600-1780

Colomb ile birlikte Amerika, hızlı bir şekilde Avrupa'dan göç almaya başlar. Bu bakir toprakların, binlerce mil uzaktan göçmenleri çekmesinin ardındaki sebep, özellikle İngilizler için, kolonyal sebeplerdir. İngilizler, kurdukları büyük imparatorluğa yetecek kaynağın sıkıntısı içindedirler ve Afrika'dan sonra Amerika gibi bakir bir kıtanın varlığı onları oldukça heyecanlandırmıştır. Göç dalgası ve ilk karşılaşmaların tarihini, 1600 ila 1780 yılları arasına sığdırmak mümkündür. 180 yıl boyunca gerilimin, toprak kavgalarının, köleleştirmenin tarihi devam edecek, bu huzur dolu tarihe sahip topraklarda kan ve göz yaşıyla kartlar yeniden dağıtılacak, tarih yeniden yazılacaktır.

Güney ve Orta Amerika'ya gelen ve kendi ülkeleri için yeterli altın, hammadde ve diğer kaynaklar elde edip geri dönen İspanyolların aksine İngilizler, anavatanları ile rekabet dahi oluşturacak şekilde tarıma yönelmişler ve kıtaya yerleşmişlerdir. Bakir topraklar öylesine geniştir ve Kızılderililerin toprağa bakışı öylesine farklıdır ki; ilk yerleşimciler büyük miktarda insan gücüne ihtiyaç duymaya başlamıştır. İşlenecek binlerce kilometrekare toprak bulunmaktadır.

İşlenecek toprakların çokluğu, iş gücüne olan ihtiyaç, hem işgücü amacıyla siyahi kölelerin bu kıtaya getirilmesini, hem de önce İngiltere'den, sonra diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla göçü gerekli kılmıştır. İlk ve gerçek yerleşim 1607 yılında Virjinya'ya olur ve bundan sadece 12 yıl sonra işgücü olarak Afrikalı kölelerin ithali başlar. Bunun yanında, toprak ve para vaadiyle fakir Avrupalılar hizmetçi veya ucuz işgücü olarak getirilir. Hatta o yıllarda 50 bin kadar suçlu da yeni dünyaya gönderilir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 5-9).

Değişimin ayak sesleri sadece etnik çeşitliliğin artması yönünde değildir. Özellikle İngilizler, kendileriyle birlikte elbette inançlarını da kıtaya aktaracaklardır. Onlara göre gerçek Hıristiyanlık anlayışı Protestanlıktır; onu da en iyi Püritenler uygularlar. Kapitalizm anlayışının ilk belirtilerini bu insanlar oluşturur ve artık “Yeni Dünya”ya “Yeni İngiltere” demek abartılı olmayacaktır.

3.1.2.1. Yerliler

İngilizler tarihleri boyunca kibirli olmuşlar, kendilerini üstün görmüşlerdir. Yerlilerle karşılaşmaları ve ileride Yeni Amerika'nın dokusunu oluşturacak yaklaşımları, daha o yıllardan bu günün sinyallerini vermektedir. Hem yerlilere kendilerine rehberlik edecek, bu toprakları tanıtacak kişiler olarak bakmaktadırlar, hem de onları vahşi ve geri görmektedirler. İngiliz kültürünü Amerika'ya uyarlamak yüzyıllar alacaktır. Göçün yoğunluğuna, yerlilerin sayısına ve gücüne, göç edilen yere göre bu dönüşüm farklılaşacaktır. Örneğin New York ve Pennsylvania civarı daha çok Hollandalı ve Alman göçmenlerden oluştuğundan, oraların dokusu uzun süre farklı kalmıştır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 3).

İlk karşılaşmalardan itibaren gerilim baş göstermeye başlamıştır denilebilir. Önce aralarında ten rengi mesele olmuştur. Yerliler beyaz adamı soluk beniz olarak, beyazlar yerlileri Kızılderili olarak tanımlamıştır. Her iki tarafın dinleri ve ibadet şekilleri gariipsenmiştir. Yerliler tarlalarda kadınları çalıştırdıklarından, beyaz adam yerli erkekleri tembel bulmuş, yerliler de beyaz adamı tarlada çalıştığı için kadını bulmuştur. Yerlilerin kolayca boşanabilmelerini beyazlar bir ikinci sınıf insan işareti olarak algılamışlardır (Gabaccia, 2002: 39).

1610 ila 1644 yılları arasında, İngiliz göçmenler ile Powhatanlar arasında Virginia'da uzun süren çatışma ve savaşlar olmuş, birçok yerli ve beyaz ölmüş, sonuçta yerliler yenik düşmüş ve beyazlar yerlileri Batıya göç etmeye zorlamışlardır. Aynı yıllarda yerlilerin bağışık olmadıkları hastalıklar da ortaya çıkmış ve birçok yerliyi öldürmüştür. Savaş ve hastalıktan kaçışla başlayan bu göç dalgası yüzyıllarca sürecektir.

Beyaz adam, esir aldığı ve yenilgiye uğrattığı bazı yerlileri köleleştirmiştir. Ancak bir yandan siyah kölelerin getirilmesi hızla sürmektedir ve 1708'e gelindiğinde Carolina'da 1400 yerli, 2900 siyah köle bulunmaktadır. Ancak yerli köleler hiç de sadık olmayacak ve sahiplerinin başına büyük dertler açacaktır.

Kızılderililerin sayısı fazlaydı ve ateşli silahları olmasa da daha uzağa gidebilen okları vardı. Ayrıca Kızılderililer sert, savaşa hazır, özgürlüklerine düşkün asil yaratılışlı kimselerdi ve ormanları çok iyi biliyorlardı (Zinn, 2005: 31).

Yerliler başlığı atmak yerine bu bölüme ‘Soykırımın Tarihi’ başlığı da uygun görülebilirdi. Çünkü Stannard’ın belirttiği gibi, yerlilerin beyaz adam ile karşılaşmasından sadece birkaç nesil sonra, her 20 yerliden 19’u hayata veda etmiştir. Kolomb’dan sonra sadece 100 yıl içinde yerli nüfusu % 95 azalmıştır. Yine Stannard’a göre: “Amerika Kızılderililerinin imhası, dünya tarihinde kıyas kabul etmeyecek en büyük çaptaki soykırım girişimidir” (Stannard, 2004: 12-13). Stannard ayrıca ısrarla, ölümlerin çoğunu salgınlara bağlayanlara karşı çıkmaktadır.

3.1.2.2. Siyah Köleler

Özellikle Amerika’da, 1715’e gelindiğinde çoğu İngiliz kolonisi yerlileri köleleştirmekten vazgeçmiştir ve siyah kölelerin kıtaya getirilmesini tercih etmiştir. Büyük göç dalgası başlayalı artık yüz yıl olmuştur ve Beyazlarla Kızılderililerin birbirleriyle ilgili algıları artık hiç de hoş değildir. Taraflar arasında güç dengesi tersine döndüğü gibi, kanlı savaşlar da telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurmuş haldedir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 7).

Yerlileri köleleştiremeyen beyazlar, 1619 yılına kadar tüm dünyada tam bir milyon insanı köleleştirmiş haldeydi. Beyaz adam, kölelik uygulamasına çeşitli gerekçeler bulmuştur. Özellikle Amerika’da bol miktarda yetişen pamuk ve tütün ve İngiltere’nin ithalata koyduğu kota, yenedünya ticaretini sıkıntıya sokmuş, ucuz iş gücüne olan ihtiyaç daha da artarak köleliğe ciddi bir kılıf uydurulmuştur. Beyaz adamın kapitalizm yorumu ve kâr çılgınlığı ile siyah adamı ikinci sınıf görmesi, Amerika’daki kölelik anlayışının alt yapısını oluşturmuştur (Dinnerstein ve Nichols, 2003, 10-15; Zinn, 2005: 34).

Zencilerin çaresizliği de köleliği kolaylaştırmıştır. Topraklarından koparılıp binlerce mil öteye götürülen ve parça parça edilerek taşınan bu insanlar ne yerliler gibi kendi topraklarında, ne beyazlar gibi kendi kültürlerinde idiler. Aslında onlar da Afrika’da güçlü bir medeniyet kurmuş, şehirler inşa etmişlerdi. Ancak Amerika yerlileri gibi onlar da komünal bir hayat sürmekteydiler ve mülkiyet fikrine sahip değildiler. Afrika’da da kölelik uygulamasının varlığı, Batılılara bir bahane sunmuştu ama Afrika’da kölelerin çok ciddi hakları vardı. Mal edinebilir, evlenebilir, hatta sahiplerinin nüfusuna

geçirilebilirlerdi. Dolayısıyla Amerika'ya götürülen kölelerin durumu, hiçbir şekilde mazur gösterilemez (Zinn, 2005: 32-33).

Rakamlara gelince, 1650'lere kadar köle sayısı toplam nüfusun sadece % 5'i kadardır. Ancak 18. yüzyılda sayı hızla artar. Amerikan Devrimi'ne gelindiğinde, Amerika nüfusunun % 22'si köleydi ve bu oran, Maryland, Virginia ve Güney Carolina'da nüfusun % 40'ıydı. Hatta Güney Carolina'da siyah köle nüfusu beyazların nüfusundan fazlaydı. Bu insanlar, zamanla İngiliz kültürü empoze edilerek Hıristiyanlaştırılmaya başladılar. Kurslar açılarak kölelere İngilizce öğretildi. Kendi dillerinden de kelimeler katarak yeni bir harman oluşturdular (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 13-15). 1800'lü yıllara gelindiğinde ise Amerika'ya taşınan köle sayısı 15 milyona yaklaşmıştı ve bunlar, yolda ölenlerden geriye kalanlardı (Zinn, 2005: 35).

Önceleri rengi dili ve dini farklılık sebebi sayan beyaz adam, siyahlar Hıristiyanlaşınca, rengi farklılık sebebi saymaya devam ederek, siyahlar için değişen bir şeyin olmadığını göstermiş oldu. Siyahların bu günkü manada eşit sayılmaları için daha yüzyıllar gerekecekti. Ancak sonraki yıllarda yaşanacak çok ilginç bir gelişme daha vardı. Afrika'dan köle olarak değil de göçmen olarak gelecek olan Siyahlar kendilerini siyah ya da zenci olarak değil, Afrikalı olarak tanımlayarak, din ve dil açısından asimile olduğunu düşündükleri ilk kölelerle kendi aralarına bir fark koyacaklardı (Gabaccia, 2002: 41).

İleride oluşacak Afro-Amerikan kimliğinin tohumları o yıllarda atılmış oldu. Önemli bir not olarak, Amerikan Devrimi yıllarına gelindiğinde Afro-Amerikalıların henüz sadece % 5'i özgürlüğüne kavuşmuştu. Onlar da ciddi ekonomik sıkıntılarla birlikte, ikinci sınıf insan muamelesi görmekteydiler.

3.1.2.3. Avrupalı Azınlıklar

Sömürülen Amerika'da o yıllarda azınlıklar ve dezavantajlılar sadece yerliler ve siyahlar değildir. İş, imkan ve doğal zenginlikler vaat eden yeni dünyaya, İngilizlerden başka, İskoçlar, Almanlar, İrlandalılar ve Hollandalılar da akın etmeye başlamıştır. Saydığımız milletlerden, özellikle 18. yüzyılda 400 bin kişi Amerika'ya göç etmiştir. Özellikle Almanları cezbeden şey, dini hoşgörü vaadi ve kişisel özgürlük hayalidir. 1760'a gelindiğinde Almanlar, Pennsylvania nüfusunun üçte birini oluşturmaktadır.

Sonraları Carolina, Virginia ve New York'a dağılırlar (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 16).

Özellikle Alman gruplarından olan Amishler, Mennoniteler Moravianlar ve Dunkerlar pasifist gruplardır ve İngiliz kökenlilerle ciddi gerilimler yaşamışlardır. Yerlilere karşı oluşturulan ittifaklarda yer almak istemeyen Almanlar, o dönemde hakim İngiliz kolonileri için negatif algı oluşturmuşlardır. Zamanla pasifist Almanların oranı yüzde % 10'lara gerilemiştir.

Alman azınlığın sadece savaş karşıtlığı değil, kendi dil ve kültürünü koruma çabası da hakim İngiliz çoğunluğu rahatsız etmiştir. 18. yüzyıl ortalarına kadar bu sorun devam etmiştir ve Benjamin Frankin'in sözlerinde dahi yer bulmuştur. İngiliz liderler, Almanları İngilizleştirmek için dernekler kurdular. Hıristiyanlık bilgisini artırma kılıfıyla, Almanların İngilizleştirilmesi amaçlandı fakat çok zaman geçmeden bu okulların çoğu kapandı.

18. yüzyılda Amerika'ya gelenler arasında İngilizlerden sonra en büyük grup, İskoç ve İrlandalıdır. Bağımsızlık savaşına kadar beyaz nüfusun % 10'unu onlar oluşturmaktaydı. 1776'da sayıları 250 bini bulmuştu. İngilizlerle aynı dili kullanıp Amerikan kültürüne rahat entegre olmakla birlikte, kendi içlerinde beraber yaşama çabaları ve sayılarının çokluğu hakim grup açısından rahatsızlık oluşturmaktaydı. Ayrıca zamanla Batıya ve Doğuya hareket ettikçe, etnik sebeplerden değilse de mezhep farklılıkları yüzünden komşularıyla sıkıntı yaşamışlardır. Presbyterian olan İskoç-İrlandalılar, Anglikanlarla anlaşmakta zorluk yaşamışlardır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 18). Aslında bu insanlar da İngilizler gibi ilk göçmenlerdi ve öncüler olarak özellikle yerlilere karşı korunma talepleri olmaktaydı, bazı sıkıntıların sebebi de onlara yeterli destek verilmemesiydi.

Hollandalılar ilk dönemler şimdiki New York'u mesken tutmuşlar ve özellikle ticaretle uğraşmışlardır. O dönemde şehrin adı bu yüzden Yeni Amsterdam'dır. Ancak 1664'te İngilizler burayı ele geçirince sayıları hızla azalmıştır.

Gabaccia'nın belirttiği gibi, Amerikan Devrimi'ne kadar toplumu benzerlikler değil farklılıklar şekillendirmektedir. Avrupa'dan gelenler arasında keskin sınıf farklılıkları vardır. Bunun yanında, ciddi mezhep farklılıkları da söz konusudur ve sorun

oluşturmaktadır. Her grup kendine ayrı kilise yapmaya başlamış, kendi milletinden göçmenlere yardım için çeşitli dernekler kurmuştur. Hatta farklılıklar içinde en ilginç, henüz Avrupa'da oluşmuş bir Alman devleti yoktur fakat Amerika'da özellikle Pennsylvania'da kendilerine Hollandalılar gibi Dutch diyen Almanlar vardır. Ancak, Avrupa'dan gelen tüm bu insanlar, kendilerini yerlilerden, siyahlardan ve hizmetkarlardan ayırmak için, geleceğin Amerikan vatandaşlarını oluşturacak bir bilinçle hızla İngiliz kültürünü benimsemişlerdir (Gabaccia, 2002: 40-43).

Avrupalı azınlıklar, diğer beyazların tümünü kapsamaz. Unutulmaması gereken önemli nokta, Amerika'ya hizmetçi olarak getirilen beyazlardır. Bu insanlar, kölelerden az hallice olmakla birlikte, çok kötü koşullarda hizmet etmekteydiler. Kolonyal dönemde Kuzey Amerika'ya gelenlerin yarısından fazlası beyaz hizmetkârlardır. 17. yüzyılda gelenlerin çoğu İngiliz, 18. yüzyılda gelenlerin çoğu ise İrlandalı ve Almandır. Beyazlar ya kaçıyor, ya da hizmet süresini doldurup özgürleşiyordu ve yerlerini siyah köleler alıyordu fakat 1755 yılına gelindiğinde, örneğin Maryland nüfusunun % 10'u bu insanlardan oluşuyordu. 1676 yılında, Bacon adlı böyle bir beyazın başını çektiği büyük bir ayaklanma gerçekleşti. Virginia'da gerçekleşen bu ayaklanmaya siyahlar da katıldı. Gerekçeleri, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve beyaz idarecilerin kendilerini Kızılderililere karşı iyi koruyamadığı idi. Kolonyal dönemde sınıf farklılıkları belirginleşti ve toprak ağası plantasyon sahipleri türedi (Zinn, 2005: 45-53).

Amerikan Devriminden önce artık kolonyal Amerika'nın nüfusu 2,5 milyon kadardır. Çoğu kolonici, tarımla geçinmektedir ve nüfusun sadece % 10'u şehirlerde yaşamaktadır. Amerika varlığını sürdürmek için tarım ürünlerinin ticaretine muhtaçtır ve ana vatanla rekabet başlamıştır. Henüz koloniler İngiltere'den yönetilmektedir ancak, birleşik devletlerin kurulması yakındır. Amerikan Devrimine gelindiğinde Kuzey ve güney farklılaşmaya başlar.

3.1.3. Kuzey ve Güney Farklılaşıyor (Amerikan Devrimi ve Sonrası) 1776-1840

1776'da bağımsızlık bildirgesi yayınlanır. Her insan eşit yaratılmıştır ve insanlara yaratıcı tarafından, geri alınamayacak haklar verilmiştir. Bunlar: yaşam hakkı, özgürlük hakkı ve mutluluk umududur. Teoride böylesine önemli bir metin hazırlanmıştır; fakat pratikte yerliler, siyahlar, Avrupalı azınlıklar ve hizmetkârlardan oluşan karmaşık bir

toplum vardır. Ama en azından bu devrim önce her şeyi yerinden oynatmış, 13 eyaletin konfederasyon maddelerini bir kenara atıp federal anayasayı tercih etmeleri sürecini başlatmıştır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 25). Bu dönem bir yandan ulus olma yolunda bilinç oluştururken, bir yandan da çatışmaların sürdüğü bir süreçtir.

Amerikan Devrimi yıllarında Kuzey ve Güney kolonileri arasında belli farklılıklar baş göstermeye başlamıştır. Güney bölgeleri Feodal bir yapıya bürünmüş, büyük toprak sahipleri ve onların köleleriyle hizmetkârlarının oluşturduğu bir nüfus yapısı ortaya çıkmıştır. Beyazların büyük bölümünü İngilizler oluşturmaktadır. Bu toprakların işlenmesi için insan gücüne ihtiyaç vardır ve bir yandan da yeni göçlerle birlikte beyaz adam yerlilerden sürekli yeni topraklar talep etmektedir. Kırsal yaşam ön plandadır. Öyle ki; ilk 10 büyük şehir arasında güneyden sadece Charleston sayılabilmektedir. Ancak dönem tarım dönemi olduğundan, büyük plantasyonlara, köle ve hizmetçilere sahip olan güneyliler, o dönemin Amerika'sında baskın durumdadırlar.

Beyaz adamın baskıları, yerlilerin huzursuzlukları ve kölelerin büyük trajedisi güneyde devam etmektedir. Beyazlar, yerlilere ve siyahlara kilise marifetiyle asimilasyon politikası uygulamaya koyulmuşlardır. Bir yandan da kendilerine yeni topraklar edinme çabasındadırlar ve yerlileri batıya göçe zorlamaktadırlar. Bir yandan yerlileri topraklarını komik fiyatlara satmaya zorlamaktalar, bir yandan da Misisipi nehrinin ötesine kaydırmaya çalışmaktadırlar.

Bazı yerliler İngilizce öğrenip, Hıristiyanlaşıp topluma entegre olmaya çalışmaktadır fakat çoğunluğa bu saçma gelmektedir. Cherokee'ler arasında hızla tarımı öğrenen, hayvancılık yapmaya başlayan, hatta köle edinenler olmuş, bu beyazlara rekabet sebebi olunca bambaşka bir huzursuzluğun kapılarını aralamıştır. Beyaz adamın niyetinde samimi olmadığı çok geçmeden görülmüştür. Kızılderililer hem asimile olmalı, hem de hep ikinci sınıf hizmetkârlar olarak kalmalıdır. Yine Cherokee'ler başta olmak üzere bazı kabileler bağımsız eyaletler ya da kendilerine ait yönetimler oluşturmak istemiş, beyazlar tarafından şiddetle karşı çıkılarak önlenmiştir (Dinnerstein ve Nichols, 29).

O dönemde güney cephesinde siyahların durumunda da değişen bir şey yoktur. Köleliğe teorik olarak karşı çıkılır olmuştur; ancak ekonomik sebepler bahane edilerek kölelere özgürlük sağlanmamaktadır. Bazı bölgelerde özgürleşmeye başlayan köleler görülmektedir, fakat onların durumu daha da kötüdür. Oy kullanamaz, okula gidemez,

mahkemede hak arayamaz, hatta birçok mesleği edinemez halledirler. Trajikomik biçimde, siyahlar kendi kilise ve okullarını kurmaya başlayacaklardır, ancak bu onların yüzyıllar süren bir ayrımcılığı kendi iradeleriyle kabul etmeleri gibi bir şeye dönüşecektir. 1960'lara kadar aynı otobüse binemeyip aynı çeşmeden su içemeyeceklerdir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 34-35).

İlk bölümde değindiğimiz gibi, beyazlardan vasıfsız işlerde çalışmak üzere gelenlerin durumu da hiç hoş değildir. Madenlerde, kanal yapımında ve çeşitli işlerde çalışanlar, toprak sahibi olmayanlar bu durundadır. Ancak çoğu beyaz göçmen, hem rota olarak uygun olduğundan hem de oturmuş bir plantasyon sistemi olmadığından ve farklı imkânlar sunduğundan artık kuzeyi tercih eder olmuştur.

O dönemde kuzey ise çok az köle barındırmaktadır. Ticaret ön planda, gemicilik tarım kadar önemli, insan kaynağı ise daha ziyade Alman, İskoç ve İrlandalılarından oluşur halledir. Geleceğin endüstri devriminde etkin rol oynayacak olan şehirler, genelde kuzeyde görülecektir. Farklı milletlerden Avrupalılar yoğunluk olarak kuzeye yerleştiklerinden, hem dernekleşme, hem mezhep farklılıkları, hem de dayanışma ve dil farklılıkları bazı çatışmalara yol açmaktadır. Kuzeyliler daha eğitilidirler, daha şehirlidirler ve orta sınıf güçlenmekte, sınıf farklılıkları azalmaktadır.

Kuzeyde de yerlilerin sorunları farklı değildir. Kuzay eyaletleri birleşmiş milletleri kurduğunda, yerliler son bir şans olarak düşündükleri savaşta güneydeki İngilizlere katılmışlar, ancak kaderleri yine değişmemiştir. Yenik düşmüşler ve Misisipi'nin batısına göçmeye zorlanmışlardır.

Zaten az sayıda olan siyahî kölelerin durumuna gelince: Kuzeyde kölelik karşıtlığı git gide güç kazanmış ve özellikle Almanlar başta olmak üzere birçok beyaz hem kölelerini serbest bırakmış, hem de köle ticaretine karşı yasalar hazırlansın diye çaba göstermeye başlamıştır. 1780 ila 1810 yılları arasında çoğu kuzey eyaletinde kölelik karşıtı kanunlar çıkarılmıştır.

Bunun yanında, Kuzeyde en çok köle oranı New York'tadır ve bu oran nüfusun % 10'udur. İşin kötüsü, o bölgede fazla köleyi besleyecek kadar tarım alanı yoktur ve kölelerin koşulları kötüdür. 1712'de ciddi bir ayaklanma yaşanmış, bastırıldığında 21

köle idam edilmiştir. Ayrıca özellikle New York toprakları sadece 30 kişi arasında paylaşılmıştır ve New York feodal bir krallığı andırmaktadır (Zinn, 2005: 42,43).

1780'lerden 1820'lere kadar Amerika'ya 250 bin insan daha göç etmiştir. Gelen insanlar, İskoç, İrlandalı, Alman ve bu aralıkta özellikle Fransız'dır. Devrim sonrası savaşlar birçok Fransız'ı göçe zorlar. Bu dönemde Avrupa'dan gelen göçmenler özellikle kuzey eyaletlere göçmektedirler. Kuzeyde Amerika Birleşik Devletleri oluşmaktadır ve gelen göçmen sayıca çok olsa da çeşitliliği fazladır ve her biri ana damara entegre olmaya gönüllüdür. Güneydeki feodal sistem nedeniyle beyaz göçü kuzeyedir. Gelenler hızla asimile olur ve İngilizce öğrenirler. Artık Anglo-Amerikan kültür oluşmaya başlamıştır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 52-55).

Bu arada, bir yandan da Amerika içinde geçişler başlamıştır. İnsanlar batıya göç etmeye başlarlar. Çünkü batı halen bakirdir. Bu da yolların, kanalların, sonraları demiryollarının yapımını gerektirecektir. Doğuda ve kuzeyde ciddi iş imkânları oluşmaya, sanayileşme başlamaya yüz tutmuştur.

Kuzeyde siyahların çoğu artık özgürdür, ancak ayrımcılık orada da had safhadadır. Siyahlar ayrı okullara, ayrı kiliselere zorlanmaktadırlar. % 90'ı ya hizmetçilik yapabilmekte, ya da en vasıfsız işlerde çalışabilmektedir. Bu da yetmezmiş gibi İrlandalılar daha da ucuza çalıştıklarından, o işlerini de kaybetmektedirler.

1819 ila 1840 yılları arasında, göç rakamlarının tutulmaya başladığı yıllardır, 743 bin göçmen Amerika'ya gelir. Bu sayıda birinci sırayı İrlandalılar, ikinci sırayı Almanlar, üçüncü sırayı ise İngiliz, İskoç ve Galliler oluşturur.

Beyazlar da kendi içinde farklılaşmaktadır ancak siyah ve yerlilerden farklılıkları ortak yanlarını oluşturup geleceğin hâkim Amerikan kimliğinin tohumlarını atmaktadırlar. Ancak dini anlamda hızlı geçişler başlamıştır. Protestanlığa geçen diğer beyazlar bir yana, siyahlar ve yerliler arasında da dönüşler olmaktadır. Mezhepler ve dinler arası geçişler özellikle ilk göçmenlerin çocukları ve torunları dönemine rastlar. Dönüşler özellikle Baptist ve Methodist kilisesinden olmaktadır ve bu, artık farklı milletlerden insanların evlenmelerine de sebep olmaya başlar (Gabaccia, 2002: 49). Tekrar belirtmek gerekirse, tüm bunlar artık Amerikan kimliğine giden yolun kilometre taşlarını oluşturur.

Beyazların çoğu, İngilizler ile Fransızlar arasında çıkan ve 7 yıl süren savaşta İngilizleri desteklemişlerdir. İngilizler, Mississippi ve Ohio vadilerine de yayılmak istemişler, Fransızların bulunduğu bölgelere göz dikmişler, Fransızlar dışındaki beyazlar da İngilizlere destek vermişlerdir. Bunun altında yatan sebep, Fransızların Katolik olmalarıdır (Gabaccia, 2002: 51-53).

3.1.4. Amerikan Devriminin Anlamı

Amerikan Devrimi, çokkültürcü bir hareketten ziyade, çoğu kuzeyde olan Amerika'daki İngiliz kolonilerinin, İngiliz Devletin etkisinden kurtulma çabasıdır. Devrime inanan koloni sayısı 13'tür ve bunların içinde de İngiliz Devleti'ne sadık kalmak isteyen yeni göçmenlerin oranı yine de % 20'dir. Devrimi isteyenler kendilerini 'vatansever' veya 'cumhuriyetçi' olarak adlandırmışlardır. Vatanseverler, sadece İngiliz Devleti etkisinden kurtulmayı değil, aslında Amerika'da hâkim olmayı isteyen insanlardı. Birçok göçmen ve hatta İngilizlerin de bir bölümü, konuya ilgisiz kalmayı tercih ettiler. Yerliler tarafsız kalmayı tercih edenlerdendir. Çünkü sonucun kendilerine nasıl yansyacağını kestiremiyorlardı (Gabaccia, 2002: 53-55).

Amerikan devrimi, 1774'lerde, İngiliz Devleti'nin Amerika kolonilerine vergi uygulamaya kalkışmasıyla başladı denilebilir. 13 koloni, daha sonra eyaletleri oluşturacak olan ve Birleşik Devletler tanımlamasına dönüşecek olan birliği kurdular. Aydınlanma fikrinden ve liberalizmden beslenen bir felsefe ile, cumhuriyetçi yaklaşımları vardı. 1788'de anayasa hazırlandı. 1791'e gelindiğinde artık federal bir devlet ve onun anayasası söz konusuydu. Aslında devrimciler de kendi içinde çok çeşitliydi. Protestan olan olmayan, İngiliz olan olmayan, fakir olan olmayan çeşitli unsurlar vardı. Bu insanları bir araya getiren asıl saik ideolojik birlikteliktir.

Devrime karşı olanlara, 'sadıklar' ya da 'kralın adamları' denmekteydi ve bu insanlar nüfusun % 20'sini oluşturmaktaydı. Devrime karşı olmalarının çeşitli sebepleri vardı. Bir çoğu yeni bir düzene soğuk bakan yaşlılar, anavatan ile ilişkileri süren tüccarlar, veya halen İngiliz kilisesine bağlı olanlardı. Özellikle Amerika'ya yeni göçmüş olan İskoçlar da genelde krala sadık kalmışlardır.

Devrim, bazı şeyleri yine de değiştirememiştir. Örneğin seçme seçilme hakkı için mülk sahibi olma şartı hafiflememiş, özgürleşme umuduyla Amerikan ordusuna katılmak

isteyen kölelere Washington izin vermemiş, dinin devlet üzerindeki etkisi de aynen devam etmiştir. Burada kesinlikle belirtilmesi gereken en önemli şey ise şudur: Kralcı İngilizlerden alınan toprakların çoğu, devrimci liderlerin olmuştur ve tarihin en zengin yönetimi oluşmuştur. Ayrıca, bağımsızlık bildirgesinde geçen ‘biz Birleşik Devletler Halkı’ sözündeki halk kelimesinin kızılderiileri, zencileri, kadınları ve beyaz hizmetkârları kapsamadığını ısrarla belirtmek gerek! Bu kitleleri topladığımızda ise toplumun yarısı eder (Zinn, 2005: 90).

3.1.5. Büyük Değişim Yılları ve Göç Patlaması (1840-1880)

Amerikan Devrimi sonrası tam oturmasa da belli bir istikrar oluşmuştur. Amerikan iç savaşını da içine alacak yıllardır. Artık bu topraklarda büyük hareketlilik hâkimdir. Sanayileşme hızlanmış, pamuk ve tütün üretimi patlamış ve ihracat hızla artmış, nüfus 30 milyonu bulmuştur. Madencilik, demir üretimi, demiryolları yapımı, kanal ve nehirlerin işlerlik kazanması ile birlikte insan gücüne olan ihtiyaç halen artmaktadır. Yeni icatlar yapılmakta, sanayileşme ve finans alanında dev isimler ortaya çıkmakta, bunlara denk düşen yıllarda Avrupa’da ise kıtlık ve açlık insanları kasıp kavurmaktadır. 1840 ila 1860 yılları arasında tam 4 milyon insan Avrupa’dan Amerika’ya göç eder. Bunların % 75’ini İrlandalı ve Alman göçmenler oluşturur (Dinnerstein ve Nichols, 68-69).

Amerika’nın kurucu babaları denen ilk yöneticiler, ilk önceleri gelenleri ‘yabancılar’ olarak tanımlamış, sonraları gelenlere ‘göçmen’ demeye başlamıştır. Bu insanların, beyaz Amerika’yı oluşturması beklendiğinden, tanımlama yumuşatılmıştır. Sadece o dönemde gelen 4 milyon insan (Gabaccia 5 milyon der), nüfusun % 13’ü demektir. Amerika’nın pasifik kıyılarına açılmasının kaderi ve görevi olduğuna inanan ideal ve ideoloji, nüfusu bir güç unsuru olarak gördüğünden, göç gerçeğini her zaman belirleyici unsur olarak kullanmıştır. (Gabaccia, 2002: 75-80).

Özellikle New York, San Francisco, New Orleans ve Chicago gibi şehirlerde nüfusun büyük çoğunluğunu başka yerde doğmuş insanlar veya onların çocukları oluşturmaya başlamıştır. Sanayileşme ve anavatanlara benzeyen iklim sayesinde Avrupalı göçmenler artık bu şehirleri tercih emektedirler. Bu arada, Amerika’ya Almanya’dan göç edenlerin üçte biri Yahudilerdir.

Aynı yıllarda Amerika içi göç patlamasının da sebepleri vardır. California’da altın bulunmuş, yolculuk kolaylaşmış, özgürleşen köleler yer değiştirmeyi seçmiş, vasıfsız işçiler karayolu, demiryolu ve kanal yapımında çalışmak üzere ülkenin içlerine kaymaya başlamıştır. Aynı dönemde batıya ve güney sahillerine Çinlilerden göç edenler olmakla birlikte, bir çoğu istediklerini bulamamış, yarıya yakını ülkelerine dönmüştür (Gabaccia, 2002: 78-79).

Sanayileşen büyük şehirlerde İngilizlerden sonra en büyük çoğunluk Almanlardır. Zanaatkârdılar ve çalışkandırlar. Çoklukları, amaçlarının politik olmaması ve ekonomik sebeplerle gelmiş olmaları onları uyumlu yapmaktadır. Ancak, Almanlar Katoliktirler ve kendi kiliselerini kurma, Alman öğretmenlerden oluşan Almanca eğitim veren okullar açma konusunda da oldukça isteklidirler.

Diğer bir çoğunluğu ise İrlandalılar oluşturmaktadır. 3 milyonu aşan nüfuslarıyla, önem arz etmektedirler ve aynı zamanda problemlidirler. İrlanda’dan, açlıktan kurtulmak üzere, meteliksiz bir şekilde kendilerini iş buluruz umuduyla Amerika’ya atmışlardır. Çoğunun fakir ve vasıfsız olmasının yanında, Roman Katolik olması da sorun teşkil etmektedir. Protestanlığın tek geçerli mezhep olduğunu düşünen Amerikan halkı içinde Katolik olmak o dönemde sanıldığından büyük bir sorundur.

Amerika’da tek sorun yerliler ve köleler ya da çeşitli milletler değildir. Amerika, ilk dönemlerde erkek egemen bir toplumdur. Gelen göçmenlerin çoğu erkektir. Kadınlardan ya seks köleleri gelmektedir, ya yerliler suiistimal edilmektedir, ya da erkeklerle evlendirilmek üzere özel olarak gemilerle kadın getirilmektedir. Bir çoğu da sözleşmeli hizmet kölesi olarak gelmektedir. Oy kullanma hakları zaten yoktur. (Zinn, 2005: 112-113).

3.1.5.1. İç Savaş ve Etkileri

1861 ila 1865 yılları arasında, Abraham Lincoln’un başkanlığındaki Birleşik Devletler ile Güneydeki ayrılmış eyaletler savaşı. Savaşın temel sebebi, köleliktir. 1860 yılına geldiğinde köle sayısı az değil, 4 milyona ulaşmıştır. Zinn’in harika tespitiyle: “Bu denli derinlere kök salmış bir sistem, büyük çaplı bir köle ayaklanması veya gerçek bir savaş olmadan yıkılmazdı” (Zinn, 2005: 179).

Güneydeki köle sahipleri, serbestçe köle ticareti yapmakta ve kölelerini iş için Amerika içinde transfer etmekte ısrarcıdılar. Lincoln, güneyde köleliği yasaklamayacağına söz verse de, bu toplumun artık kölelikle anılmasını da istemez. Güneydeki 11 eyaleti ikna etmeyen bu tavır, onların birleşik devletlerden ayrı Amerika Konfedere Devletleri'ni kurmalarına sebep olmuştur. Güney eyaletleri, köleliğin kaldırılmasını hem ekonomik sebeplerden istemez, hem de siyahların eşit ırk olamayacaklarını düşündüklerinden (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 75)...

Aslında Howard Zinnin belirttiği gibi, kuzeyliler sırf kölelik kaldırılсын diye savaşıacak ve canlarını ortaya koyacak kadar köleliği umursamıyorlardı. İşin iç yüzünde serbest ticaret, liberal ticaret fikri, serbest dolaşım, merkez bankası kurma isteği gibi farklı istekler vardı ve güneydeki toprak sahiplerinin hegemonyası açısından düşünüldüğünde bu, güneylilerin hiç de istemeyeceği bir durumdu (Zinn, 2005: 197).

Gabaccia da benzer bir görüş sergiler. Ona göre, Amerika'nın kurucu babaları her ne kadar Avrupalı'nın etnik nasyonalizmini reddedip, vatandaşlık için önemli olanın siyasi bakış açısı olduğunu söyleseler de bu konuda yerlilerin ve zencilerin durumu dikkat çekicidir. Onlar aynı inançlarla yola çıksalar bile vatandaş olamayacaklardır (Gabaccia, 2002: 107).

Savaş çok çetin geçmiş ve 620 bin askerin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu rakam, 18-45 yaş arası erkeklerin % 30'u anlamına gelmektedir. Savaş kuzeyin zaferiyle sonuçlanınca, hem konfederasyon son bulup Amerika bir federal yapıya dönüşmüş, hem kölelik son bulmuş, hem de 1877'ye kadar sürecek olan yeniden yapılanma başlamıştır. Yeniden yapılanma, kanuni ve siyasidir. Çıkarılan yasalarda 13. madde köleliği kaldırır, 14. madde ırka bakılmaksızın herkese eşit yaklaşım getirir, 15. madde ise oy kullanma konusundaki eşitsizliği giderir.

Savaş ayrıca ekonominin bazı kollarına zarar verirken, bazı kollarını da aksine güçlendirir. Bu sadece ekonomik değil, sosyal sonuçlar da doğurur. Teknolojinin en ciddi şekilde kullanıldığı ilk savaş kabul edilen kuzey-güney savaşında top, tüfek, demiryolu ve daha bir çok alanda üretim yapan kuzey illeri iyice güçlendiği gibi, oralara göç de hızla artmıştır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 75). Ayrıca diğer ülkelerden göç de savaş nedeniyle bu dönemde azalmış, bu da zaten Amerika'da yaşamaya başlamış

olanlar arasında Amerikan vatandaşlığı bilincinin ve asimilasyonun kolaylaşmasının bir yolu olmuştur.

Savaş sonrası kölelik kaldırılmış olsa da derinden derine süre giden sorunlar çözülmüş değildir. Çünkü oyun çoktan başlamış ve kurallar konmuştur. Siyahların ne toprağı vardır, ne iyi bir eğitimi, ne de renk algısını değiştirme şansları. Bu da onları zoraki bir izolasyona sürükleyecektir. Kendi dünyalarına çekilmekten başka çareleri yoktur. Ku Klux Klan gibi ırkçı grupların da baskı ve şiddetiyle siyahlar için 14. ve 15. maddenin uygulanabilmesi çok ama çok sonraları, II. Dünya savaşından sonra olabilecektir.

3.1.5.2. Savaş Sonrası Yılları

Savaşın ardından hızlı bir toparlanma süreciyle birlikte, sanayideki yukarı doğru seyir devam edecektir. Bu dönemle ilgili en önemli ayrıntı, göçün tekrar hızlanması, fakat göç eden milletlerde yaşanan farklılık ve çeşitliliğidir. Savaş sonrasında İskandinav ülkelerinden alınan göç hızla artar. Bu artışta başı Danimarka, İsveç ve Norveç çeker. 8 yıl içinde tam 200.000 insan bu ülkelerden Amerika'ya göç eder. Bu insanlar genelde Batı bölgesinin ortalarına yerleşirler. Özellikle Chicago, % 60 İskandinav nüfusuyla başı çeker.

İşin boyutunu göstermesi açısından, İskandinav ülkelerinden gelen göçmen sayısını yine o dönemde İngiltereden gelenlerin sayısı ile kıyaslamak şarttır. 1870 ila 1900 yılları arasında İngiltere'den yaklaşık 1.600.000 insan göç etmiştir. Dolayısıyla Amerika'nın nasıl Anglo Sakson bir medeniyet olduğunu anlamak zor değildir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 78-85).

Bu yeni dünya, her zaman güzellikler vaat etmez. Göçmenlerin çoğu vasıfsızdır ve çok düşük ücretlere çalışmaktadırlar. Sanayileşme iş sahaları oluştursa da yeterli değildir. Yaşam koşulları kötü, yaşanan evler sağlıksızdır. Tifo, kolera, sıtma, verem nedeniyle sadece 1853 yazında 12.000 insan ölmüştür.

Burada tekrar belirtmek gerekirse, her etnik cemaat kendi göçmenlerine yardımcı olmaya, onlara yer sağlamaya, sığınma evleri bulmaya, kendi kiliselerini kurmaya devam etmektedir. Ritüeller korunmakta, kendi dilinde gazeteler basılmakta, eğlenceler düzenlenmekte ve insanlar kendi sembolleriyle süslenmektedirler (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 85).

Göç devam etmekte, Amerika hızla değişmekte ve nüfus artmaktadır. İlk bakışta şaşırtıcı gibi görünmekle birlikte, Amerikan kimliği oluşmaya başlamıştır ve artık Amerikalılar Avrupa'dan gelen göçmenlere karşı ön yargılıdır. Avrupa onlara göre baskının ve feodalitenin vatanıdır ve oradan gelenler kesinlikle ikinci sınıf vatandaşdır. Amerikan kültürünü paylaşmaya hazırdırlar; fakat gelenlerin bu kültüre hızla adapte olması kaydıyla... Bu ön yargının altında, yeni gelenlerin çok ucuza çalışacak olması ve Amerikalılar için bir iş tehdidi olmalarıdır. Protstan-Katolik gerilimi, Amerikalı-Yeni göçmen gerilimi, Zenci-Beyaz gerilimi gibi bir çok fay hattı, o yıllarda sayısız ayaklanma ve çatışmayı beraberinde getirmiştir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 89; Gabaccia, 2002: 87).

Bu arada, yerlilerle olan karşılaşmalar halen acılı olmaktadır. İsveç'den Iowa ve Minnesota'ya göçen bir aile, ilk günlerinde yerlilerin bir saldırısına şahit olur ki; bu saldırıda 500 beyaz öldürülür. Çünkü yerliler artık her beyazı topraklarını almaya gelen insanlar olarak görmektedir. İşin ilginç yanı, ayrımcılık çok katmanlı olarak sürüp gitmektedir. Amerikalılar yeni göçmenleri ve Katolikleri aşağılarken, yerliler hepsini Anglo kökenli görmekte, hepsinin amacının aynı olduğunu düşünmektedirler. Bir yandan da güneyde ve batıda İspanyolca konuşanlarla karşılaşmalar sürmektedir. Onlara İngilizce öğretmeyi, Amerikan kültürü aşlamayı kendilerine borç bilen Amerikalılar çalışmakta ve çatışmaktadırlar (Gabaccia, 2002: 88).

İç savaşın ardından kölelik resmi anlamda yasaklanmış olsa da, bu sefer de Sosyal Darwinizm'in etkisi baş göstermeye başlamıştır ve siyahlar ile yerliler yine aşağı ırktır. Dolayısıyla Amerikan Ulusunu yozlaştıran ve Amerika'nın ulus olmasını geciktiren unsurlardır. Bu bakış açısı, savaş sonrası 50 yılı etkileyecektir. Sosyal Darwinizm marifetiyle Beyaz ırk üstün kabul edilmiş, hatta onda bile kategoriler oluşturulmuş, Cermen, Ari ve Anglo Saxon olanlar en üstün ırklar kabul edilmiş, Sami ve Ketlik olanlar aşağı görülmüştür. Örneğin Çinliler, Amerikan vatandaşlığına uygun görülmemiş, bu tutum 1943 yılına kadar sürüp gitmiştir. Hatta uzun süre ülkeye girişleri yasaklanmıştır. Yerliler ve zenciler zaten vahşi yaratıklar konumundadır. Maalesef bu bakış açısı da yıllarca Amerikan toplumunda hüküm sürmüştür (Gabaccia, 2002: 118-122).

Savaşla birlikte çıkarılan yasalar, Lincoln'un öldürülüp yerine yardımcısı Johnson geçmiştir ve Siyahlarla ilgili 14. maddeyi veto etmiştir. Ülkede tekrar "siyah kodlar" denen ve siyahların mülk edinmelerini, silah taşımalarını, oy kullanmalarını engelleyen kurallar dizisi hüküm sürmeye başlamıştır. Bu, özgürleşmiş köleleri tekrar beyazların emrine vermekten farksızdır (Zinn, 2005: 208).

Özetlemek gerekirse, taşrada çatışma toprak üzerindedir ve yerliler, plantasyon sahipleri, zenciler arası gerilim hattını oluşturur. Bu fay hattı, güney doğudadır. Kuzeyde ve kuzey doğuda çatışma, Amerikalılar, yeni göçmenler, özellikle İrlandalılar, özgürleşmiş zenciler arasındadır ve şehirlerde sürmekte olup sanayi ve iş odaklıdır. Batıda ve Güney batıda gerilim, Amerika içi göç dalgasını oluşturan Amerikalı eski göçmenler, yerliler, Hispanikler arasındadır ve madencilik, inşaat sektörü gibi sahalarda yaşanmaktadır. Bir yandan da Protestan-Katolik gerilimi hemen her bölgede sürmektedir. Amerika'ya inceden göçmüş nesiller kendilerini artık yerli olarak görmektedir ve bir 'yerlilik' akımı da başlamıştır.

3.1.6. Göç, Hareketlilik ve Uyum Süreci (1880-1930)

Artık sanayileşmenin patladığı yıllara gelinmiştir. Madencilik, petrol, demir çelik sektörü sayesinde 1860'da 1 milyar dolar olan milli gelir, 1890'da 6,5 milyar dolara, 1910'da 13 milyar dolara yükselir. Sanayileşme hamleleri hem işgücü, hem sermaye hem de doğal kaynak ihtiyacını artırmıştır. Kuzey şehirleri ve finans çevreleriyle, güney tarım ürünleriyle, batı ise madenleriyle bu hızlı değişime katkı sağlamaktadır. İnsan gücüne olan ihtiyaç, göç gerçeğini devam ettirmektedir. 50 yıllık süreçte Amerika tam 25 milyon göç alır.

Sanayileşme tüm dünyayı değiştirmektedir. İş gücü ve işin şekli hızla değişirken, ulaşım imkânlarının da artışıyla tüm dünyada göç dalgası oluşur. Amerika içi mobilite de hızlıdır. Siyahlar özgürleştikçe iş için kuzeye, yerliler daralan yaşam alanlarıyla orta Amerika ve güney doğuya kaymaktadırlar. Çokkültürlü Amerika halen oluşmaya devam etmektedir. 20. yüzyılın başında göç dalgasına İtalyanlar ve Meksikalılar da katılır. 20. yüzyılın başlarında 3 milyondan fazla İtalyan, 3 milyondan fazla Slav, 2 milyon doğu Avrupalı, 1 milyondan fazla Meksikalı ve yüz binlerce başka milletten insan Amerika'ya göç eder (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 93-98).

İtalyanlar sebze meyve yetiştirmede ve ticaretinde hızla söz sahibi olurlar. Bir kısmı iç mevsimi geçince İtalya'ya dönmektedir. 20. yüzyıl başında en büyük göç dalgasını oluşturan İtalyanlar, ikinci büyük dalga ise Yahudilerdir. 2 milyonu aşan sayılarıyla onlar da hızla Amerika'ya göç etmişlerdir. Büyük çoğunluğu New York, Pennsylvania ve New Jersey'e yerleşirler. Ticaret başta olmak üzere birçok işle uğraşırlar. Amerika'daki film sektörünü başlatanlar, Yahudiler olmuşlardır. Üçüncü büyük dalga olan Slavlar ise Kuzey ve Orta Amerika'ya yerleşirler. Yarısı Avrupa'ya geri dönse de Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasıyla geri kalanı Amerika'da kalır. Slav ırkını tek bir kategoriye indirgemek ise imkânsızdır. Kimisi Katolik kimisi Ortodoks olan bu insanların birbirlerine bakışları bile şüphelidir. Osmanlı Devleti'nin dağılmasıyla birlikte Ortadoğu'dan da 500 bin civarı göçmen Amerika'ya gelmiştir. Bu arada unutulmaması gereken çok önemli bir konu da; 1910 ila 1930 yılları arasında tam 1.250.000 siyahın güneyden kuzeye göç ettiği (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 104-107).

Amerika iki tür algıya sebep olur haldedir. Kimileri için, sanayileşmenin hızı, iş imkânlarındaki artış, her seviyede insanın çalışacak bir işinin olması Amerika'nın kapitalist, özgürlükçü, fırsat sağlayan ve bu sayede gittikçe güçlenen bir devlet olduğundan bilinir hale gelmiştir. Kimileri ise Amerika'ya geldiğinde 1908 ve 1930'da yaşanan krizleri görecek, çok düşük ücretli işlerde çok ağır şartlarda çalışacaktır. İkinci bölüme girenler, anarşist eylemlere karışacaklar, Amerikan kimliğinin bileşenlerine karşı gelecek, fakat artık kemikleşmiş bir yapıyla karşılaşacaktır (Gabaccia, 2002: 136).

Artık Colomb'dan bu yana 450 yıl geçmiştir ve Amerika köklü bir kimliğe, büyük bir güce doğru ilerlemiştir. İşler artık tersine dönmüş, Avrupa'nın veya dünyanın geri kalanı Amerika'yı değil, Amerika oraları etkiler hale gelmiştir. Büyük buluşlar yapılmakta, dev zenginler türemekte, Amerikalılar tüm dünyada yatırımlar yapmaya, yeni kaynaklar aramaya başlamakta, hatta oralarda sorunlar yaşamaktadırlar. Küba, Porto Riko, Havai, Filipinler gibi ülkeler Amerika'nın denetimi altına girmekte, hatta bunlara karşı ayaklanmalar olmakta, Amerika oralara asker göndermektedir (Gabaccia, 2002: 138).

1897 yılında Roosevelt bir arkadaşına şunları yazmıştır: “Çok ciddi bir sır olarak sana şunu söyleyeyim... Ne savaşı olursa olsun sevinçle karşıladım, çünkü bu ülkede bir

savaşın çıkması gerek.” Çünkü artık bu ülke kabına sığmamaktadır. Sanayileşme ve üretim artmış fakat tüketim ve iç gücünde dengesizlik vardır. Deniz aşırı pazarlara açılmak şarttır. Ayrıca bir veya birkaç dış düşmanın varlığı, içerideki sınıf çatılmalarını da önleyecek, ulus bilincini güçlendirecektir. O dönemde artık garip bir şekilde halkın kafasında da bir imparatorluk olmanın tadı vardır. 1898 yılına gelindiğinde Artık Amerika'nın ticaret hacmi İngiltereden sonra ikincidir (Zinn, 2005: 315-318). Bu duygu bu halka hiç de yabancı değildir aslında... Anglo Saxon ırkı, yüzyıllardır zaten imparatorluk duygusunu yaşamaktadır ve bu yaklaşım hiç de şaşkıncı değildir.

İçeride ise, göç hızla devam etmekle birlikte, kendilerine yerlilik taraftarı (nativist) diyenler türemeye başlar. Amerikan Koruma Derneği (APA) gibi bazı dernekler yoluyla Amerikalılar yeni gelen göçmenlerin vatandaşlığa kabul sürecini bazı bahanelerle geciktirmeye çalışırlar. Yeni göçmenlere ve onların çocuklarına İngilizce testi yapmaya kalkışırlar ve Amerika'da doğanların otomatik biçimde vatandaş olmasına karşı çıkarlar. Bir yandan anti Semitizm baş gösterirken diğer yandan Katoliklerin vatandaş olmaları APA mensuplarını sürekli rahatsız etmektedir. Bunun yanında, hükümet kanalıyla hayat kadınları, suçlular, kaçaklar, bulaşıcı hastalık taşıyanlar ve anarşistlerin de Amerika'ya girmeleri engellenir olmuştur (Gabaccia, 2002: 121-124).

Yahudiler dışındaki tüm göçmenlerin ilk amacı, para kazanıp kendi ülkesine dönmektir. Birçoğu da böyle yapmıştır. Çalışmak için bekâr erkekler olarak kıtaya gelenlerin bazen % 80'e varan oranda geri döndükleri görülür. Sayıları 100 ya da 200 bini aşmayan milletleri burada tek tek saymanın çalışmanın amacını aşacaktır; fakat bilinmesi gereken şey, Amerika'nın artık kesinlikle bir mozaik haline geldiğidir.

Zaman ilerledikçe ve farklı ülkelerden göç sürdükçe milletlerin iş kollarındaki dağılımı da değişmektedir. Örneğin, demiryolu yapımında önceleri İrlandalılar ve Çinliler çalışırken, 1880'den sonra İtalyan, Yunan ve Japonlar onların yerini alır. 20. yüzyıldan sonra bu sefer aynı iş kolunda Meksikalı sayısı artar. New York şehrinde giyim sektörü önce Alman ve İrlandalılar tarafından, sonra Yahudi ve İtalyanlar tarafından, sonra da siyahlar, Porto Rikolular ve Çinliler tarafından domine edilmiştir. Batıda ise genelde Meksikalılar ve Filipinliler görülür olmuştur. Bu arada, unutulmaması gereken şey, o dönemde günümüz kazanç düzeyinin çok gerilerinde paralar kazanıldığıdır. Örneğin, ortalama bir demiryolu işçisinin yıllık geliri 100 dolar civarındadır. Bu arada vasıfsız

işlerin her çeşidinde zaten siyahları görmek mümkündür (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 112).

Artık kendilerine yerli denen iş sahipleri, gelen göçmenleri Darvinci bir yaklaşımla algılamaya devam etmekte, kişilere ırklarına göre iş vermektedirler. Kendilerince aşağı ırk saydıkları kişilere en kötü işleri vermektedirler. Yeni göçmenler ise, hızla ortama adapte olmak için bir çeşit hemşehricilik yaklaşımıyla, bir önceki nesilden işçilerin yanında çalışmaya, onların tercümanlığıyla iletişim kurmaya özen göstermektedirler.

Böylesine hızla göç alan bir ülkede, yaşam koşulları ve o koşulların insan ilişkilerine ve insan sağlığına olan önemi de unutulmamalıdır. 1800'lü yıllarda binlerce insanın salgın hastalıklardan öldüğünü yazmıştık. Yıllar boyu en büyük şehirlerde bile kanalizasyon sistemi yoktur ve bütün pis sular sokak ve caddelere akmaktadır. New York gibi kentlere öyle hızlı göç vardır ki; insanların bir odada 15 kişinin konakladığı toplu misafirhanelerde kaldığı dönemler vardır. İster aile olsunlar ister bekâr, bir çok mekân birlikte kullanılmaktadır; çünkü kalınacak yer sorunu vardır. Özellikle siyahlar, bazen tek yatakta 3 hatta 4 kişi yatmak zorunda kalmaktadırlar. Ev sahipleri siyahlara ev kiralamadığından, en iyi ihtimalle beyazların terk ettiği, yaşanamayacak kadar kötü durumdaki evlerde konaklamaktadırlar (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 121-123).

Tüm etnik gruplar, Amerika'ya ve kültürüne adapte olma sürecinde önce kendi aralarında kurdukları dayanışma dernekleri yoluyla hayatta kalmakta, iş bulmakta, yabancılıklarını atmaktadırlar. Tüm azınlıklar, hem kendi kültürlerini sürdürmek, hem de Amerika'ya adapte olmak gibi bir ikilem içindedirler. Azınlıkların kendilerine ait gazeteleri vardır. Dillerini unutmak istemezler ve kendi okullarını, kendi kiliselerini kurmaya özen göstermektedirler. Kültürel etkinlikler, okullar, ibadethaneler, süreli yayınlar, dernekler, vakıflar yoluyla asimile olmaktan kurtulmak veya en azından kendi kültürlerini unutmadan ana damara entegre olmak peşindedirler. Almanları kurduğu bir derneğin tam 2 milyon üyesi vardır. Tabii tüm bu çabalarda unutulmuş şey, ne yapılırsa yapılsın, sonraki kuşakların Amerikan kültürüne adapte olacağı, eritme potasında eritileceğidir.

Normalde Amerikan vatandaşlığı için uygun görülmeyenler, paradoksal biçimde, Anglo Uyum modeliyle Anglo-Saxon kültürünü benimseyince bir şekilde uygun hale gelmektedir (Gabaccia, 2002: 126).

Siyahların durumunda ise, diğer azınlıklarınkinden farklı kaygılar öncelikleri belirler. Diğer azınlıklar kendileri kalmak için, farklılıklarını vurgulamadılar. Siyahlar ise eşit muamele için benzerlik veya aynılık vurgulamak zorundadırlar. Bununla ilgili iki büyük dernek kurulur. Bunun aksini vurgulamak, Afrika'ya dönmeyi özendirme için kurulan dernekler de vardır; ancak onlara hemen hiç rağbet olmaz. Bu arada 1876'dan 1965'e kadar sürecek olan Jim Crow kanunları hüküm sürmeye başlar. Afrikalı Amerikalılar için "ayrı fakat aynı" mottosu kullanılarak başlatılan bu uygulamalara göre siyahlar, kamusal alanlarda ayrı yaşamak, ayrı otobüsleri, ayrı tuvaletleri kullanmak zorunda kalırlar. Oy kullanamaz, mahkemelerde jüri görevi yapamaz, beyazlarla evlenemez, toprak edinemezler. Siyahlar sözde beyazlarla aynı haklara sahiptirler fakat aynı ortamlarda bulunmamak şartıyla (Gabaccia, 2003: 127)...

Hemen tüm etnik azınlıkların kültürel alanda kendine özgü aktiviteleri olur. Tiyatrolar, bandolar, müzik grupları bunlardan sadece bir kaçıdır. Artık Amerika'da taşlar yerine oturmuştur ve farklılıkların renk olarak görüleceği günler için belli işaretler vardır. O yıllarda siyahlar, bu alandaki gerçek katkılarını yaparlar; caz ve blues gibi dünyaya yayılacak iki müzik türü bulurlar.

Din, tüm etnik gruplar için belki de en önemli unsurdur. Katolikler, Protestanlar ve Yahudiler olmak üzere üç büyük dinsel oluşumun etkisinden bahsedilebilir. Almanların çoğu, İrlandalıları, Polonyalıları ve Slav ırkından olanlar genelde Katoliktirler ve kendi kiliselerine gitmektedirler. Bir çok Katolik zamanla Protestan olur ve özellikle Baptist ve Methodist olurlar. Siyahların çoğu Protestandır; fakat beyazlar kendi kiliselerine siyahları kabul etmezler. Şayet bir bölgede siyah sayısı baskın hale gelirse, artık beyazlar o yöredeki kiliseyi siyahlara terk edip gitmektedirler. (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 129).

Eğitime gelince, özellikle birinci dünya savaşına kadar hemen her azınlığın kendi dilinde eğitim verdiği okulları bulunmaktadır. Özellikle bazı eyaletler bu konuda esnekler. Bu arada, hemen her etnik grup mensubu, çocuklarının aynı zamanda Amerika'ya adapte olmasını da istemektedir. Sonuçta artık bu ülkede yaşanacaktır, bu ülke vatandaşı olunacaktır ve dolayısıyla her açıdan adaptasyonun avantajı vardır. Eğitime yaklaşım zamanla Amerikanlaşma ile eğitime değer verme arasında bir ikileme dönüşür. Eğitimin önemine inanan ve yeni nesillerin bu ülkede büyüyeceğini bilen

aileler, asimilasyonu göze alarak çocuklarını okula göndermeye başlarlar. Bazıları ise okuma yazma öğrendiği anda çocuğunu okuldan alarak çalışma hayatına iter. Yani mesele sadece etnik hassasiyetle ilgili değildir. Siyahların ise amacı iyi eğitim almaktır. Fakat paradoksal biçimde siyahlar, genelde okullara kabul edilmemekte, ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 131-132). Aynı sorun Batıda ve Güneydeki Meksikalılar ve Hispaniklerin tümü için de geçerlidir. Onlar uzun süre kendi ayrı okullarında eğitim almak zorunda kalacaklardır. New Mexico'nun eyalet olması ise 1910 yılını bulacaktır (Gabaccia, 2002: 129).

Hemen her azınlık grubun kendi dilinde çıkarttığı süreli yayınlarda, aynı zamanda anavatanlarıyla ilgili haberler de yer almakta ve grup dayanışması sağlanmaktadır. Bununla da yetinilmeyip, oluşturulan fonlar aracılığıyla anavatanına ekonomik yardımlar yapılmaktadır. Balkan savaşlarında Sırlar, Yunanlar, birinci dünya savaşında hemen her millet, sürekli olarak Yahudiler ciddi dayanışma yoluyla geride bıraktıkları yakınlarına destek olmuşlardır.

Politik açıdan da azınlıklar Amerikan siyasetinde etkili olmaya çabalamaktadırlar. Özellikle İrlandalılar, uzun süre İngilizlerin baskısı altında yaşadıklarından, oldukça tecrübelidirler ve siyasette nasıl etkili olacaklarını, Amerikan hükümetine nasıl baskı yapacaklarını çok iyi kestirmektedirler. Hemen her azınlık, cumhuriyetçilerden ziyade demokratları kendisine yakın görmüştür ve zaman içinde azınlıklar demokrat parti bünyesinde politika yapar olmuşlardır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 135-138).

Amerika'ya gelenlerin çoğunun asıl amacının ekonomik olduğunu unutmamak gerekir. Bunun etkisi, göç edenlerin çocuklarında, torunlarında, hatta onların da çocuklarında farklı şekilde olacaktır. Bütün dayanışmaya ve çalışmaya rağmen, WASP kültürünün etkisi çok yoğundur ve yeni nesiller, İngilizce bilmeden ve Amerikan kültürüne adapte olmadan başarılı olunamayacağını farkındadırlar. Bu anlamda eğitime de önem vermişlerse, hızla statü edinmişlerdir. Yunanlar, Almanlar ve en çok da Yahudiler bu anlamda başarılı olmuşlardır. Eğitim yoluyla işçi sınıftan doktorluğa, iş adamlığına yükselmişlerdir. Tüm azınlıklar içinde en eğitilmiş sınıf, artık Yahudi göçmenlerdir.

Sosyal hareketlilik konusunda Yahudilerin ve Almanların daha hızlı olmalarının ardındaki şey, eğitim, dine bakış ve aile yargılarıdır denebilir. Örneğin Katolik olanların dikey hareketlilikte daha yavaş olduğu gözlemlenmiştir. Din, hemen hemen bütün

azınlık gruplar için önem arz etmeye, dayanışmayı sağlamaya devam etmektedir. Siyahlar kendi kiliselerinde müzikli ilahiler kullanarak farklılaşmaya başlarlar. Katolikler zaten kiliseleri farklılıklarını korumak için kullanırlar. (Gabaccia, 2002: 130-133).

İrlandalılar ve Polonyalılar, sosyal hareketlilikte merdivenin en alt basamağında kalmışlardır. Bu azınlıkların çoğu için çocuklar, bir an önce iş bularak aile ekonomisine katkı sağlamalıydılar. Dolayısıyla, sosyal hareketlilik ve eğitim süreci, çocukları onlardan uzaklaştıracak bir süreçtir. Siyahlarda ise, aile ne kadar teşvik ederse etsin, bireyin toplum içindeki başarısı ırkçı yaklaşımlar nedeniyle İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar mümkün olmamıştır denebilir (Dinnerstein ve Nichols: 2003: 138-142).

Artık 1900'lü yılların ortalarına doğru etnik azınlıkların birlikte yaşama, dayanışma ve kimlik koruma hassasiyeti azalmaya başlar. İş hayatı ve şehirleşme toplumsal hareketliliği hem yatay hem de dikey olarak artırdığı için insanlar farklı etnik kimliklerle komşuluk etmeye, daha fazla zaman geçirmeye, İngilizce ortak diliyle anlaşmaya başlarlar. Yeni nesillerin gelişiyile bu kaçınılmaz bir süreçtir. Artık bütün etnik cemaatlerin birbirleriyle hem farklı hem de aynı yanları vardır ve bu, paylaşılmaktadır.

Unutulmaması gereken bir başka şey, Amerika'nın artık emperyal bir devlet olmaya da başladığıdır. İspanya ile savaşarak Küba, Porto Riko ve bir çok adanın yönetimini alan, dış ticaretini artırmak için müdahalelerde bulunan bu yeni Amerika, dostundan çok düşmanı olan bir küresel güce dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca Amerika'nın genlerinde artık kapitalizmin silinmez izleri hüküm sürmeye başlamıştır. Sermaye 0 büyük ailenin elinde toplanmıştı. Örneğin demiryolu üzerine yüzlerce şirket vardır fakat 6 büyük elde toplanmıştır; bunlar da Morgan ve Rockefeller kâr ortaklığına bağlanmıştır (Zinn, 2005: 315-345).

3.1.7. 1930'dan Günümüze Amerika

Amerika artık küresel bir güçtür. Kendi içinde çok çeşitli ve fakat tüm azınlıkları eritme potasından geçirerek, asimilasyon ve amalgamasyon yoluyla tek bir kimlik haline getirmeye devam eden, bütün bu çeşitlilikten bir ulus meydana getiren, ortak çıkarlar ve

hedefler belirleyen, dünyaya söyleyecek sözleri olan, bir yandan halen yoğun göç almaya da devam eden çok karmaşık bir yapı...

Artık Amerika'nın aldığı göçte çeşitlilik öyle artmıştır ki, gelen her unsuru WASP kültürüne göre eritmek imkânsız bir hal almaktadır. Bu, mutlu bir yaşam ve sağlıklı bir toplumsal yapı için yeni bakış açılarına olan ihtiyacı da artırmaktadır.

İkinci dünya savaşı göçü azaltırken bir de Asyalılara uygulanan göç yasağı iş gücüne olan ihtiyacı artırır. Tarım için güneydeki kölelere yönelen patronlar, orada artık siyahları bulamaz. Meksikalılardan faydalanma yoluna gidilir. Göçmen oranı o dönemlerde azalarak Amerika nüfusu içindeki oranı % 5'lere kadar geriler. Sonrasında kaldırılan kotalar sayesinde savaş sonrası dönemde ve sonrasında Latin Amerika'dan büyük bir göç dalgası başlar. Örneğin sadece New York nüfusunun % 5'ini Porto Rikoluların oluşturduğu düşünülürse işin boyutu anlaşılacaktır (Gabaccia, 2002: 205).

İkinci Dünya Savaşı, özellikle yeni nesil açısından bir ulusal kimlik oluşturma sürecine dönüşür. Savaşın bir başka özelliği ise, 15 milyon gencin, asker olarak veya savaş sanayisinde çalışmak üzere evlerinden ayrılmaları, farklı insanlarla tanışmaları ve savaş bittikten sonra da gittikleri yere yerleşmeyi tercih etmeleridir. Bu hareketlilik, cemaati içinden çıkan farklı etnik kimliğe sahip insanların kaynaşmasını sağlarken, farklılıkların da hissedilmesini sağlar. Dolayısıyla kimilerinde kimlik bilinci daha da artarken, kimileri karışık bir ırk halinde yeni bir kimliğe bürünmeyi seçer (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 195-196).

Tarım araçlarının üretimiyle birlikte, güneydeki tarım işçileri zor duruma düşmeye başlamıştır. Amerika 1880 ile 1930 yılları arası dışarıdan 30 milyon göç alırken, aynı yıllar arası ve 1940'a kadar Amerika içinde 20 milyon insan, şehirlere göç eder. Bu göç güneyden kuzeye olur. Güney şehirleri de sanayileşmenin etkisiyle kuzey kadar olmasa da büyümeye başlar. 1970'e gelindiğinde artık Amerika'da her üç insandan ikisi şehirlerde yaşamaktadır (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 197; Gabaccia, 2002: 203). Bu arada, Güney, özellikle güneydoğu artık göç çekemediğinden, yerleşik bir eski göçmen İngilizler ve siyahlar yurduna dönüşmüştür.

Yolların yapılması, refahın artması ve motorlu araçların ulaşımı kolaylaştırmasıyla bir çok Amerikalı büyük şehirlerden banliyölere taşınarak yeni bir hareketliliği

başlatmıştır. Bu dönemde büyük şehirlerde nüfus azalması görülür olmuş, bunda tek istisna New York şehri olmuştur. Hatta 1940 yılında en büyük eyaletler New York, Pennsylvania, Ohio ve İllinois iken 2000 yılında California birinci, Texas ikinci, New York üçüncü, Florida dördüncüdür. Özellikle California, aynı anda hem yoğun şekilde eski göçmenlerin iç göçüne sahne olur, hem de Asya ve Latin Amerika'dan büyük bir göç dalgasıyla karşılaşır. 2000'li yıllarda halen California'da yaşayanların % 25'i yurt dışında doğmuştur (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 198). Çünkü sanayileşmenin güney eyaletlere de ulaşmasıyla, zaten iklimi iyi olan ve “güneş kuşağı” olarak adlandırılan güney ve güneybatı eyaletleri yaşamak için tercih edilir yerler olmuştur. Bu hareketliliğin nüfus hareketleriyle birlikte etnik karşılaşmalara ve kültürlerarası etkileşime olan etkisini unutmamak gerekir.

İkinci dünya savaşından sonra bazı kotaların kalkmasıyla 400 bin Avrupalı göçmen Amerika'ya göç etmiştir. Bunların % 47'si Katolik, % 35'i Protestan, % 17'si Yahudidir. Kongre ayrıca Asya'ya, özellikle Çinlilere uyguladığı kotayı kaldırmış, bu sayede özellikle batı eyaletlere yoğun göç olmuştur. 1978'de yeni bir göç politikası belirlenerek ülke bazında 20 bin kişilik kota konmuş, yıllık göç 300 bine sınırlandırılmış, 1990'da yenilenen kanunlarla kota artırılmış, 90 ila 95 yılları arasında ülke yıllık 700 bin civarı göç almıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, o günden bu güne 300 bin kişi oradan Amerika'ya göçmüştür. Bu dönem Asya'dan, Avrupa'dan ve özellikle Güney Amerika'dan büyük göç dalgası yaşanarak çokkültürlü Amerika'nın oluşumu sürekli devam etmiştir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 200-209).

Bu arada İkinci Dünya Savaşının Avrupa'ya yaşattığı felaketten kaçanlar bir yana, savaş için yurt dışına çıkan askerlerin de birçoğu oralarda evlenerek Amerika'ya dönmüşlerdir ve bu sayı hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğundan, “savaş gelinleri” kavramı literatüre girmiştir (Gabaccia, 2002: 202).

Artık etnik azınlıklara karşı ön yargılar azalmıştır. Çoğu etnik azınlık, eğitime önem verdikçe dikey hareketlilik yaşamaktadır. Her zaman olduğu gibi Anglo kökenliler en üst tabakada yer almaktadırlar, fakat birçok göçmen de artık bu ülkeye eğitilmiş olarak gelmekte, lisansüstü eğitim amacıyla gelip ülkede kalabilmektedir. Beyazların banliyölere göçmesinin ardında yatan bir başka gerçek ise, alt sınıflarla şehrin fakir semtlerinde komşuluk etmemektir.

Yerlilere gelince; günümüz Amerika'sında halen 1,5 milyon civarı Kızılderili yaşamaktadır. 1900'lerde bu sayı 300 bine kadar düşmüştü fakat sonra tekrar artarak bu rakamlara gelmiştir. Bunlar 1950'lere kadar kendileri için belirlenen rezervasyonlarda yaşamışlardır. Sonrasında kongre tarafından bu insanlara rezervasyon topraklarının parçalanarak dağıtılıp, küçük çiftçilere dönüştürülmeleri düşünülmüş, fakat parçalanmış topraklar yine beyazlarca satın alınarak yerlilerin durumu değişmemiştir (Zinn, 2005: 553).

Daha önceleri de şehirlere göç başlamakla birlikte, özellikle ikinci dünya savaşında 150.000 civarında yerli orduya katılmış, savaş sonrasında da şehirlere akın etmeye başlamıştır. Yerli İşleri Bürosu da artık yerlilerin hareketliliğini desteklemeye, onlara iş bulmaya başlamış ve 2000 yılına gelindiğinde artık yerlilerin % 80'i şehirlerde, kalanı rezervasyonlarda yaşar hale gelmiştir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 199).

Siyahların durumu da halen aynıdır. 1960'lara kadar halen Amerika'nın birçok eyaletinde beyazlarla siyahların evlenmesi bile yasaktır. Ancak siyahlar ile Hispanikler arasında evliliklere rastlanmaktadır. Beyazlar banliyölere göçtüğünden, şehir içi okullarda daha çok siyah çocuklar eğitim almakta, öğretmenleri de genelde İtalyan, Siyah veya İrlandalı olmaktadır (Gabaccia, 2002: 208).

1964 yılında Amerika'da kongre, Kennedy'nin açtığı yolda ilerleyerek bir dizi Sivil Haklar kanunu çıkartır ve oy kullanmaktan, kamusal alanın eşit paylaşımına kadar birçok konuda yenilikler getiren bir insan hakları hareketini başlatır. Bu, Amerikan Devrimi döneminde sözde kalmış şeylerin 200 yıl sonra hayata geçmesidir. Kadın haklarını, ayrımcılığın kaldırılmasını içerir (Gabaccia, 2002: 214). O yıllara kadar ırk zemininde ve renk zemininde lokantaların bile ayrıştığını tekrar zikretmekte fayda var. Manidar bir gerçektir... Sivil Haklar Kanunu, yılların hatta yüzyılların birikmiş enerjisini hızla dışarı çıkarttığından, beklenen yumuşama ve rahatlama, hemen gelmemiştir. O yıllarda Malcolm X, siyahlar arasında İslami söylem ile boy göstererek işi farklı bir boyuta taşımış, Wilma Mankiller isimli Cherokee, kendi azınlığı için özerk bir yönetim için çaba göstermeye başlamıştır.

Zaten Kongrenin sivil haklara dair bir şey yapması artık kaçınılmazdır. 1960'lı yıllar, zencilerin çıkarttığı ayaklanmalar, zenci-beyaz kavgaları, protestolar, ölümlü çatışmalarla anılır olmuştur. Artık zencilerin % 80'inin kentlerde, onların % 50'sinin de

kuzey kentlerinde yaşadığı düşünülürse, siyahların sorunlarının sadece eski güney sorunları olmadığını ve artık tüm ülkeyi ilgilendiğini herkes görebiliyordu (Zinn, 2005: 485-486). Ancak Martin Luther King'in de Malcolm X'inde öldürülmesi, bazı karışıklıkları artırırken, yine bir çok şeyin kâğıt üstünde kalması, vicdanlardaki ve kafalardaki renk çizgisinin yıllarca aşılammaması anlamına gelmektedir.

Savaş sonrası Amerika'sında kimlikle ilgili yeni bazı tanımlamalar da ortaya çıkmıştır. Artık beyazların tümüne Caucasian denmekte, bu beyaz tenlilerin hepsini kapsayan genel bir tanımlamaya dönüşmektedir. Özellikle bu tanımlamayı kullananlar, eski göçmenler olup, Amerikalılığın bir başka şekli olarak tercih etmektedirler. Kuzey eyaletlerinde renk çizgisi beyazlarla siyahlar arasına çekilirken, batıda Güney Amerika'dan gelenlerin çokluğu nedeniyle renk çizgisi beyazlar ile kumrallar ve sarılar arasında çizilir olmuştur (Gabaccia, 2002: 210).

Amerika'ya çok önceden göçen azınlıklar, 19. yüzyılda artık asimile olup ana damara karışmış haldedirler. Sonraları göçenlerinki günümüze kadar süren bir asimilasyon sürecidir. Özellikle İrlandalıların asimilasyonu uzun sürmüştür. Asimilasyona rağmen, hemen tüm etnik azınlıkların kurdukları dernekleri vardır ve birlikteliklerini ve birbirlerine desteklerini sürdürmektedirler. Artık Amerika'da birkaç nesli tamamlamış olan birçok azınlık, Amerikan politik hayatında da yer bulmaya başlamıştır ve yoğunluklu yaşadıkları yerlerde valiler, senatörler ve kongre üyeleri çıkarır hale gelmişlerdir.

Amerikan çokkültürlülüğünü oluşturan unsurlar, günümüze gelindiğinde artık beş ana kategoride ele alınmaktadır. Bu beş kategori, tanımlayıcı, tarif edici, bazen ayırıştırıcı, bazen fikir verici olabilir. Bu kategoriler şöyledir: Beyazlar, Siyahlar (veya Afro-Amerikalılar), Asyalılar, Yerliler (Kızılderililer) ve Hispanikler (Meksika, Küba, Porto Riko'lular... Bunlara Latino da denir).

3.2. Amerikan Kimliğinin Bileşenleri ve Amerikan Çokkültürlülüğü

Amerikan tarihi, görüldüğü gibi hem göçün, hem kolonyalizmin, hem acıların, hem eşitsizliklerin tarihidir. Bu tarihi doğru okumak, çokkültürlü bir Amerika'nın önemini ve anlamını kavramayı kolaylaştırır. Amerika fiilen hep çokkültürlü olmuştur. Gerek Kolomb öncesi, gerek Kolomb sonrası bu verimli ve büyük kıta, çeşitliliğin yurdudur.

Ancak Kolomb sonrası süreçte ilk yerleşimciler olarak tarif edilen ilk göçmenler, çoğunlukla İngilizler olduğundan, ilk 300 yıl boyunca hâkim çekirdeği onlar oluşturmuş, Amerika'nın kurucu felsefesi, kültürü, ideolojisi oluşurken, İngiliz insanının ve devlet anlayışının etkileri belirgin biçimde bu kimliğe etki etmiştir. Öokkültürlülüğe giden uzun yolun başlarından itibaren, Amerikan kimliğini oluşturan unsurlar belirginleşmiş, bu unsurlar ülkeyi 300 yıldan fazla taşımış, hatta halen taşımaktadır.

3.2.1. Amerikan Kimliği

Amerikalı kimdir? Bu sorunun cevabında ırk mı, din mi, etnisite mi, coğrafya mı, yoksa ideoloji mi rol oynar yoksa bunların hepsinden belli ölçüde bahsetmek mi gerekir? Kimlik kavramı, çok yaygın ve fakat aynı zamanda belirsiz ve kavranılmaz bir kavramdır. Kimlik özetle, bir bireyin veya grubun benlik duygusu olup, ötekilerle ilişkilerde kendine özgülüğü ve ayırt ediciliği sağlayan şeydir. O zaman bir Amerikalı gördüğümüzde, onun Amerikalı olduğunu nasıl anlarız?

Tarihsel oluşum süreci Amerikan kimliğini 4 ana bileşenle şekillendirmiştir. Bunlar; ırk, etnik köken, kültür (dil ve din en önemlileri olmak üzere) ve ideolojidir (Huntington, 2004: 12). Bunları biraz açacak olursak, ırktan kasıt beyaz ırktır ve bu da özellikle Anglo-Saxon kökeni anlatır. Amerika'yı kuran ilk yerleşimciler büyük çoğunluğuyla İngilizler olmuştur ve temel çekirdeği bu oluşturur. Etnik köken yine İngilizleri anlatır ve ilk başlarda bu böyledir. Sonraları onlarca farklı etnik köken devreye girmekle birlikte uzun yıllar boyunca Amerikalı'dan kasıt İngiliz kökenliler olmuştur. Kültüre gelince, İngilizcenin dil olarak, Hıristiyanlığın din olarak, Protestanlığın da mezhep olarak anlaşıldığı bir kültürden bahsetmek yerindedir. İdeoloji deyince de Bağımsızlık Bildirgesinde vücut bulan cumhuriyetçi, özgürlükçü, eşitlikçi, liberal ve çalışkan bir toplumdaki bahsedilmiş olur.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Amerika'yı kuran ilk yerleşimciler aslında İngiliz etkisinde hareket etmişlerdir; hatta İngiltere denizaşırı bir yönetimle Amerika'yı yönetmiştir bile denilebilir. Ardından Amerika'da yaşayan kuzeyliler, bir çok sorun nedeniyle İngiliz etkisinden uzak, sadece Amerika'ya özgü bir kurucu felsefeye ihtiyaç duydular. İşte bu duygularla, yukarıda değindiğimiz dört ana bileşen oluştu.

Biraz daha açacak olursak, Hıristiyanlık dinini, Protestan değerlerini ve moralizmini, belli bir iş ahlakını, İngiliz dilini, hukuk, adalet ve yönetim gücünün sınırları açısından Britanya geleneklerini, sanat, edebiyat, felsefe ve müzikte ise Avrupa'nın mirasını kapsadığı kesindir. İlk yerleşimciler 19. yüzyıla kadar bu bileşenlerle özgürlük, eşitlik, bireycilik, temsili hükümet ve özel mülkiyet ilkelerine sahip “Amerikan Ruhunu” yaratmışlardır (Huntington, 2004: 40). Bu günümüzden 50 yıl önceye kadar böyle devam etmiştir; çünkü sonrasında gelen göçmenler zaten Anglo-Protestan kültürü için bu kıtaya gelmişlerdir.

İngiliz ağırlığının nüfus anlamında nasıl oluştuğunu anlamak için bazı rakamlar şarttır. 1790 yılında ABD'nin toplam nüfusu Kızılderililer hariç 4 milyondur ve tam % 60'ı İngilizdir. Toplam nüfusun % 80'i ise, İngilizce konuşabilen Britanyalıdır. Protestan oranı ise o tarihte % 98'dir. Bu yüzden bazı bilim adamları Amerika'ya göçmen toplum denmesini reddeder ve bu çoğunluk için ilk yerleşimci tabirini tercih ederler. 1990 yılındaki nüfusun bile % 50'si o dönem İngiliz kökenlilere dayandırılabilir (Huntington, 2004: 44-45).

Unutulmaması gereken en önemli nokta, Amerika'nın kurucu babalarının etnik bir vurgulama yapmayıp, 4 bileşeni kullanmış olmalarıdır. Buna Glazer'da dikkat çekmektedir. Kimlik kavramını ilk kez 1950 de kullanan Ericson'a değinirken, Amerikan kimliğinin göç hikâyesinden ve çoğul kimliklerden ister istemez etkilendiğini, Amerikalı olmanın, tek kimlik değil, onu oluşturan bütün kimliklere sahip olmak olduğunu anlatır. Bunu da süper-ego kavramı gibi, süper-kimlik ile kavramlaştırır. Ardından Gleason'dan yaptığı alıntıyla devam eder:

Amerikalı olmak için, herhangi bir etnik, ırksal, dinsel veya ulusal kökene sahip olmak ya da onu vurgulamak gerekmez. Kişinin tek yapması gereken, kendisini Amerikan ideolojisinin özgürlük, eşitlik ve cumhuriyetçilik kavramlarından oluşan soyut öğelerine adanmasıdır. Dolayısıyla, Amerikalılık, ideolojik Amerikan ulusal karakterinin dileyen herkese açık olan soyut yapısıdır (Glazer, 1998: 17-18).

Walzer, ilginç bir tartışma başlatarak Amerika diye bir yer olmadığını, bahsi geçen yerin Amerika Birleşik Devletleri olduğunu söyler. Diğer birçok ülke adını orada yaşayan milletin adından alırken, Amerika öyle bir yer olmayıp, herkesin gelip yaşayabileceği bir toprak parçasıdır. Hatta Amerikalı politikacılar ne kadar çabalasalar da Amerika bir vatan değildir. Amerikalıların memleketi, doğduğu yer burası olsa da

halen çoğunun bağılı oldukları bir anavatanları vardır (Walzer, 1996: 23-25). Dolayısıyla Walzer için Amerikan kelimesi belirsizlik içermektedir.

Schlesinger, Crevecoeur'dan Amerikan kimliğini tanımlayıcı güzel bir cümle aktarır: “Amerikalı odur ki; tüm eski ön yargı ve kimlik özelliklerini geride bırakarak, kucakladığı yeni hayatın normlarını, yeni hükümetin kurallarını ve sahip olduğu yeni makamları benimser (Schlesinger, 1998: 16).

Amerika'nın kurucu felsefesinde cumhuriyetçi siyasi ideoloji vardır. Vatandaşlık, gönüllülük esasına dayanmaktadır ve ırk, renk, coğrafi köken, dini, bölgesel ve ailesel faktörler geri plandadır. İnsanlar, bitkiler gibidir ve Amerika'da, her ulustan bireyler yeni bir insan ırkına doğru erime potasında yeniden şekillenmiştir. Özellikle Avrupa kökenlilerin baskın genleriyle şekillenmiş ve evliliklerle amalgamasyona da uğramış bu yeni ulus, biyolojik anlamda da eritilmiştir. Bu ulus, batı tandanslıdır ve emperyal bir ulustur. (Gabaccia, 2002: 47).

Miller, Amerika'yı kuranların “tüm insanlar eşit yaratılmıştır” fikriyle hareket ettiklerini söyler ve bu güne kadar Amerikan kimliğinin bu söylemin etkisiyle var olduğunu belirtir. Ayrıca bu bakış açısındaki evrenselliğe vurgu yapar. Amerikan vatandaşlığı, evrensel değerlere inanmaktır. Bu yaklaşımın evrenselliği sayesinde ki; dünyanın her yerinden her çeşit insan Amerika'ya gelip aynı inanışla asimile olmakta ya da entegre olmaktadır. Miller ayrıca Amerika'nın bir “pluribus unum”; yani “çokluk içinde birlik” olduğunu hatırlatmaktadır. Bu kavram önceleri 13 eyaletin birliğini kastetmiş olsa da sonraları, dünyanın her yerinden gelen insanın oluşturduğu tek kimliği anlatır olmuştur (Miller, 1998: 22-26).

Amerikan kimliğindeki soyut ve evrensel öğelere vurgu yapan önemli bir anekdotu yine Miller aktarır. G. K. Chesterton'dan aktardığı şekliyle: “Amerika, dünya üzerinde bir öğreti üzerine kurulmuş tek ülkedir. Bu öğreti, kendini Bağımsızlık Bildirgesinin dogmatik; hatta teolojik saydamlığında gösterir” (Miller, 998: 27). Öğretinin bileşenlerine yukarıda değinmiştik. Miller'ın dikkat çektiği nokta, gerçekten önemlidir. Çünkü genelde devletler, bir millet veya etnik çekirdek üzerine kurulurken Amerika, milletsiz bir devlet olarak yola çıkmış tek ülkedir denilebilir.

Gerçi Miller, bu cümlelerin ardından O’Sullivan’ın eleştirisini ekler. Bu, ilginç bir eleştiridir. Abraham Lincoln’e ait olan, “Amerika bir ulustan öte bir şeydir, o bir fikirdir”, cümlesini eleştiren O’Sullivan, tam tersine inandığını söyler ve cümleyi şöyle kurar: “Amerika bir fikirden öte bir şeydir, o bir ulustur” O’Sullivan, ideoloji üzerine kurulan tüm devletlerin yıkıldığını söyler ve Yugoslavya, Sovyetler gibi örnekleri verir. (Miller, 1998: 29). Dolayısıyla Amerika’nın ayakta durmak için ideolojiden daha fazla bir şeye ihtiyacı vardır. Gerçi Miller, bir şeyi de itiraf eder. O da, soyut bir Amerikan idesinin asimilasyonu kolaylaştırdığıdır.

Son olarak, Kivisto’ya kulak verelim. Ona göre Amerika bir göçmenler ülkesidir ve Amerikan kimliğini, göçün tarihi şekillendirmiştir (Kivisto, 2002: 44-45). Çünkü, göç dalgalı bir şekilde yaşanmış ve her aşamasında farklı hassasiyetler ön plana çıkmıştır. Göç çok arttığında Asimilasyon, farklı din ve dilden insan sayısı asimile edilemeyecek düzeye ulaştığında çokkültürlülük sesleri yükselmiştir.

Özetleyecek olursak, Amerikan kimliğini oluşturan 4 ana bileşen olduğu söylenmekle birlikte, WASP kültürünün; yani beyaz, Anglo-Saxon, Protestan olma şartının Amerikan kimliğinin asıl bileşenleri olduğunu söylemek şarttır. Nasıl ki insanlar eşit doğar dendiği halde yerlilere ve zencilere hayat hakkı tanınmamıştır, nasıl ki özgürlükten bahsedildiği halde yine yüzyıllarca Katolikler ve İrlandalılar da zenci muamelesi görmüştür, nasıl ki İngilizce konuşmayanlar beyaz olsa da ayrımcılığa veya baskıya uğramıştır, aynı şekilde Amerika’nın kurucu felsefesinde kullanılan ibarelerin hayata geçmesi yüzyıllar almıştır. Dolayısıyla, ilk yerleşimciler gerçekte Amerikan kimliğini WASP kültürüne göre belirlemiş ve gelen göçmenleri buna uydurmak için asimilasyon, eritme potası ya da Amerikanlaşma diye ifade edilen politikayı uygulamışlardır. Şimdi kısaca bu kavramları inceleyelim.

3.2.2. Amerikan Kimliğine Giden Yolda: Asimilasyon ya da Amerikanlaştırma

Şayet bir etnik çekirdeğe dayanmıyorsanız, bu etnik çekirdek geçirgenliği az sınırlarıyla bir vatana hapsolmamişsa, ya da sürekli büyük göçler alıyorsanız ve ana damarı etkileyecek düzeyde nüfus değişimleri yaşıyorsanız, bütün bunlar olurken de kendiniz kalmak, elde ettiğiniz avantajları kaybetmemek istiyorsanız, bir kimlik politikasına ihtiyaç duyarsınız.

Asimilasyon, nedir ve nasıl kullanılır? Recharad Schaefer asimilasyonu, “bireyin kendi kültür ve geleceğinden, farklı bir kültürün parçası olmak için vazgeçmesi” (Schaefer, 1983: 226) olarak tanımlar. Şüphesiz bu genellikle zorunlulukların bir sonucu olarak, günlük hayatta yaşanan zorluklardan kurtulabilmek için gerçekleştirilir. Horton ve Hunt’a göreyse asimilasyon, “iki grubun kültürlerini ‘bir’ yapmak için içinde kültürlerini harmanladıkları bir ‘kültürel füzyondur’ (Horton ve Hunt, 1988: 391).

İki tanım arasında farklılık göze çarpıyor. Ancak genel bakışın aksine iki tanımda da dikkat çeken şey, bir zorlama olmadan entegrasyonun yaşandığıdır. Yalnız, Schaefer’ in tanımına eklenmesi gereken şey, “bir grubun diğerinin kültürünü emdiği.” Bunun baskı yoluyla olması gerekmez. Sözü geçen tarife uygun bir örnek ‘Amerikanlaştırma’ dır. Göçmen grupların kendi özelliklerinden bir şey katsalar da, İngiliz kökenli (Anglo-saxon) bir “çekirdek kültür”ü benimsemesi eyleminin adıdır bu (Horton ve Hunt, 1988: 391). Fenton’ a göre “devlet, asimilasyon görevinin sadece bir kısmın yerine getirir (Fenton, 2001: 53).

Bazen devlet etnik gruplara haklar tanıyıp korumaya özel bir gayret göstermeyip (aynı zamanda aşağılamayıp) asimilasyonun kendiliğinden gerçekleşmesine imkân tanır. Bazen de hâkim kültürün daha fazla propagandasını yapar. Bazen de Bulgaristan ve S.S.C.B’ de olduğu gibi insanların isimleri, soy isimleri dahi değiştirilir. Aynı şey bir dönem Amerika’da olmuştur ve çalışmanın son bölümünde görüleceği gibi, Meluncanlar da bu duruma maruz bırakılmıştır.

Huntington’un tanım ve tarifi çok yerindedir. Amerikanın uzun zaman uyguladığı şey, ilk yerleşimciler olan İngilizlerin, sonradan gelen göçmenleri Anglo kültürüne uydurmak için uyguladıkları sıkı kültürel başkalaştırmanın adıdır Asimilasyon. Dolayısıyla kurucu ilk yerleşimcilerin kültürü merkezde yer alır. Anglo kültür domates çorbasıdır; sonradan gelenler ona eklenen kereviz, baharat, maydanoz gibi şeylerdir. Tüm eklenenler onun domates çorbası olmasına mani değildir. Bu model, 1960’lı yıllara kadar sürmüştür (Huntington, 2004: 129).

Schlesinger’in Amerikanlaşma veya asimilasyon yorumu, bunun bir etnik ya da kan bağına bağlı süreç değil, soyut Amerikan ideallerine adapte olma süreci olduğu şeklindedir. Amerika’nın kurucu babalarının Bağımsızlık Bildirgesinde dile getirdiği idealler, kandan ırktan veya soydan öte bir şeydir ve bu ideallere sahip olan herkes,

Amerikandır (Schlesinger, 1998: 32). Bu tarif, zaten Amerikan kimliği bölümündeki tarife uymaktadır.

Asimilasyon, Anglo-Uyum Modeli veya Amerikanlaştırma, yeni dünyaya gelenlerin, kendi kültürlerini bırakıp Amerikan kültürünü, kendi dillerini bırakıp İngilizceyi, uzun vadede olsa da, kendi din veya mezheplerini bırakıp Protestanlığı kabul etmeleri anlamına gelmektedir. Bunu sağlamak için hem devlet göçmen büroları ve okullar kanalıyla çaba vermiştir, hem ticari şirketler çalışanlarına İngilizce kursları vererek bir yıl sonunda onların vatandaşlık almalarını sağlamışlar, hem de kilise yeni gelenleri Amerikanlaştırmak için büyük çaba sarf etmiştir.

Sosyal hareketlilik arttıkça asimilasyon da artmıştır. Kişinin geliri artmış, statüsü yükselmiş ise, etnik bağları zayıflamaktadır. Amerikan toplumu ne kadar özgürlükçü görünse de, Amerikanlaştırma ağırlığını hızla hissettirmiştir. Öyle ki; azınlıklara ait dernekler bile bu uyum sürecini destekleyici programlar başlatmıştır. En ince noktalardan birisi ise, geçim kaynağı işçilik olan insanlara Ford şirketinin uyguladığı politikadır. Şirket, hem çalışanlarına İngilizce kursları düzenlemektedir hem de Amerikalıym demeyi başlıca şirket mottosuna dönüştürmektedir.

Katolik kilisesi, kendi adına tersini yaparak herkesi Katolik olmaya çağırmıştır fakat bu toplum tarafından, hatta Katolikler arasında bile karşılık bulmamıştır. Bu arada, Asimilasyon politikasına özellikle Katolik İrlandalılar, Polonyalılar, Almanlar ve Ruslar karşı koymaya çalışmış ve uzun süre kendi kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Tabii ikinci ve üçüncü nesiller, Amerikanlaşmış Katolik kilisesinin mensubu olma konusunda daha istekli davranmışlardır. Bunun yanında, sonraki nesillerin kendilerince gerekçeleri vardı elbette. Eski kültürün Amerika'da başarılı olma şansı yoktur ve yeni nesil bunu seçmektedir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 142-143).

Amerikanlaşmanın dilde de bariz göstergeleri vardır. Örneğin “kok” ismi “Cook” olarak, Yahudi isimlerinden “Greenberg” “Green” olarak, Yunanca “Kiriacopoulos” “Campbell” olarak değişir. Evlilik yoluyla asimile olma biraz daha uzun zaman alacaktır fakat günümüzde her etnik azınlığın % 50'den fazlasının başka ırk veya mezhepten kişilerle evli olduğu düşünüldüğünde, amalgamasyon yoluyla asimile olma da ciddi seviyeye yükselmiştir (Dinnerstein ve Nichols, 2003: 143).

Amerikanlaşma ya da asimile olma, kültürel anlamda da gerçekleşmektedir. İnsanlar tüketmeyi, çok çalışmayı, giysilere para harcamayı ve giyime önem vermeyi Amerikanlaşma olarak algılamışlardır. İş hayatına atılmak ve başarılı olmak da asimile olmada gönüllülüğü artırmıştır. Gerçek Amerikalı iş hayatında başarılı olmandır (Takaki, 1993: 298).

Asimilasyon politikalarına olan ihtiyaç, 1880 ila 1930 yılları arasında tam 25 milyon insanın Amerika'ya göç etmesiyle ve o yıllarda Amerikan vatandaşı olan sayısındaki artışın % 7'lerde kalmasıyla iyice anlaşılmiş ve dillendirilmiştir. Vatandaş olmada dil bilme şartı arandığından, o dönemde asimilasyonun sekteye uğradığı duygusu hâkim olmuştur. Ulus bütünlüğü için tehlike arzettiği düşünülen bu durum nedeniyle, göç politikaları sıkılaştırılarak bir zaman kazanılmıştır (Miller, 1998: 49).

Amerikanlaştırmanın özendirilmesi için, sloganlar da üretilmiştir. Örneğin: “Amerikancılık bir nerede doğma meselesi değil, bir değer meselesidir, köken meselesi değil ilham meselesidir, bir miras meselesi değil başarı meselesidir” sloganı, bir dönemin vali yardımcısı tarafından dile getirilirken, yüksek mahkeme yargıçısı Luis D Brandeis'in “Amerikalı olmak sadece dilimizi ve bazı tutumlarımızı benimsemek değil, bir ideal, bir ruh olarak bizimle aynı hedefleri gözetmek gerçek Amerikalılıktır” sözü de Amerikalı olabilmenin, gerçekten benliğiyle de asimile olmak demek olduğunu yansıtmaktadır (Miller, 1998: 52-53).

Farklı grupların Amerika'ya uyum süreci farklı farklı olmuştur ve hiçbir zaman da eksiksiz değildir; ancak tarihsel olarak bakıldığında özellikle kültürel asimilasyon Amerika'nın büyük başarı öykülerinden biridir. Onca insan, Anglo-Uyum modeliyle Amerikanlaştı ve tüm dünyayı etkileyecek bir süper güç meydana getirdi. Zaten çoğu göçmen bu ülkeye geldiğinde oturmuş kurumlar buldu ve Amerikan Ruhu için çalışmaya başladı. Bu hemen ikinci nesilde görülmeye başlayıp üçüncü nesilde zirveye ulaşan bir süreçti (Huntington, 2004: 178-184). Huntington, Amerika'da yaşanan sürecin asimilasyon süreci olduğunu ısrarla vurgular ve erime potası tabirine karşı çıkar.

Huntington, asimilasyonu kolaylaştıran bazı sebepler sayar. Bunlar, şöyledir:

- Göçmenlerin birçoğu Amerika'nınkine benzer kültürlerden ve Avrupa'dan gelmekteydi ve kolay asimile olmaktadır.

- Göç, kişisel bir tercih olduğundan, gelenler asimile olma bedelini zaten göze almaktaydılar.
- Amerikan değerlerine uyum sağlayamayan veya sağlamak istemeyenler zaten ülkelerine geri döndüler.
- Göçmenler bazen belli bölgelerde etnik cemaatler oluştursalar da hiçbir zaman çoğunluğu oluşturamadılar
- Göç sürekli değildi ve kesinti dönemlerinde asimilasyon için zaman kazanıldı (Huntington, 2004: 184-185).

Tekrar belirtmek gerekirse, asimilasyonu en zor olan gruplar, Avrupalı olsalar da Almanların ve İrlandalıların asimilasyonu oldu. Almanlar kendilerini göçmen olarak değil, ilk yerleşimciler olarak görüyor, İrlandalıları ise anavatanda yaşadıkları gerilimin refleksi ile kendileri kalmaya önem veriyorlardı. Zaten Amerikalılar İrlandalıları uzun zaman ikinci sınıf görmüşlerdir. Yine son dönemde Amerika'ya göç eden Latin kökenliler ya da Hispanikler, toplu halde ve büyük oranda İspanyolca konuştuklarından, bir grup bilinciyle hareket edebilmekte ve kolay asimile olmamaktadırlar. Aynı şekilde Müslümanlar da kolay asimile olmamaktadır; çünkü dinin hayat ve ahret için önemi Müslümanların başka bir dine geçmesine kolaylıkla imkan tanımaz (Huntington, 186-189).

Yıllar boyunca Amerika'ya göçen insanların asimile olma kolaylığının altında yatan en çarpıcı sebep, Amerika'lı olmanın bir etnik ya da dini önceliğe dayanmaması olarak görülebilir. Yani bir insan Amerikalı olmakla dinini ya da milliyetini değiştirmiş sayılmaz. Sadece dil öğrenir ki bu durumda da kendi dilinde vazgeçmek zorunda değildir. Amerika, bir öğretiye dayalı ülke olduğundan, asimilasyon daha kolaydır. Huntington'un Josef Joffe'den aktardığı gibi, "insanlar Amerika'ya Amerikalı olmak istedikleri için gelmişlerdir. Türkler Almanya'ya Alman istedikleri için gelmezler" (Huntington, 2004: 191).

Amerika bazı dönemlerde patlama düzeyine ulaşacak şekilde sürekli göç almıştır. Başlarda İngilizler, İrlandalıları, İskoçlar, Almanlar, Hollandalılar, Doğu Avrupa Yahudileri ilk 200 yılda çok yoğun olmak üzere günümüze kadar sürekli olarak Amerika'ya göç etmiş ve İrlandalıları biraz gecikmeli olmakla birlikte en iyi derecede

Amerikanlaşmışlardır. Son yıllarda ise Latin kökenliler ile Asya kökenlilerin yoğun göçü görülmektedir ve tarihinin hiçbir döneminde Amerika, İngilizce dışında ortak bir dili konuşan böylesine yoğun bir nüfusla karşılaşmamıştır. Dolayısıyla bu gün Amerika, hiçbir döneminde olmadığı kadar asimilasyon zorluğu çekmektedir.

Özetle, Amerika’da asimilasyon modelinin 1900’lü yılların başında, yoğun göç patlamasıyla çıktığı söylenebilir. O dönemde Amerikan kimliğinin erezyona uğrayacağı korkusu hâkim olmuş ve bu söylem gelişmiştir. Bu, gelenlerin Anglo Saxon kültürüne, İngiliz diline ve Amerikan ideallerine adapte olmanın ya da edilmenin adıdır.

3.2.3. Erime Potası Metaforu ve Amerikan Kimliği

Erime Potası metaforunun ilk kullanıldığı dönem de Asimilasyon fikrinin ortaya çıkışıyla hemen hemen aynı tarihlere denk gelir. İlk olarak bu kavramı 1780’li yıllarda Crevecoeur kullanmıştır. Ona göre, tüm uluslar bir araya gelerek yeni bir insan ırkı oluşturuyordu. Bu yeni ırk, İngiliz, İskoç, Alman, İrlandalı, Fransız ve Hollandalılardan oluşmaktaydı. Bu yaklaşım hem insanların birbirleriyle evlenerek karışmalarını; yani amalgamasyonu kapsamaktaydı, hem de Amerikan ideallerinin kavranmasını (Huntington, 2004: 128).

Israel Zangwill, 1908’de sahnelediği oyun ile kavramı kamuoyuna iyice duyurmuş oldu ve Roosevelt tarafından bu yaklaşım hararetle desteklendi. Zangwill yukarıda sayılan ırklara Kelt ve Latin, Slav ve Töton, Yunanlı ve Suriyeli, Siyah ırk ve Yahudiler dahil olmak üzere herkesi katıyordu. Ona göre tüm bu ırklar karışarak “İnsanlık Cumhuriyeti”ni hatta “Tanrının Krallığı”ni oluşturacaktı (Huntington, 2004: 130). Roosevelt, sonraları bu modeli savunmayı bırakıp, asimilasyon modelini destekleyecektir.

Mill bu kavramı asimilasyon kavramından ayırarak, erime potası modelinde herhangi bir ırkın ya da kimliğin öne çıkmadan hepsinin yepyeni bir tür oluşturmak için bir çeşit füzyona uğradığından bahseder. Asimilasyonda bir ideolojik yaklaşım ve Anglo-Uyum amacı güdüldürken, burada hepsinden öte bir üst kimlikten bahsedilmiş olur. Gazeteci Herbert N. Casson’dan aktardığı bir cümleyle yaklaşımına açıklık getirir: “En saf Amerikan kanı taşıyan kişi, en kozmopolitan soy ağacına sahip kişidir.” Herman

Melville'in edebi ifadesiyle; "bir Amerikanın tek damla kanını dökmekle, tüm insanlığın kanını dökmüş olursunuz." (Miller, 1998: 58-59).

Erime potasında amaçlanan şey en nihayetinde Amerikalılık idi. Bu model de çokkültürlülüğün tamamen zıttı bir amacı hedeflemekteydi. Roosevelt bunu şu sözleriyle imlemekteydi: "Biz bu ülkede, yarı yarıya anlayışını kabul edemeyiz. Bir insan ya Amerikalıdır ve başka hiçbir şeydir, ya da hiç Amerikalı değildir" (Schlesinger, 1998: 41).

Erime Potası metaforunun, asimilasyondan farkı şu örnekle daha iyi anlaşılır. Amerika, kökeni Alman olup Almanlara ve Nazilere karşı Amerikan birliklerinin başında savaşmış büyük komutanlar olan John Pershing ve Dwight D. Eisenhower'ı çıkarmış, daha burada saymaya gerek olmayan bir çok farklı kökenden ünlü insanı Amerikan değerleriyle yaşatmıştır. (Schmidt, 1997: 106-107). Şayet bu insanlar yeni bir kimlik edinmeseler, belli ideallere ulaşmasalar, kendi köklerinden olan insanlara karşı yepyeni bir benlikle savaşmazlardı. Bu gücü veren, Amerikan Ruhudur.

3.2.4. Amalgamasyon ve Amerikan Kimliği

İki ya da daha çok farklı halkın tek bir halk oluncaya kadar karşılıklı evlenmeler yoluyla melezleşmesine amalgamasyon denir. Bu, biyolojik bir karışımın sonucunda gelinen noktadır. Aslında politik bir uygulama olmasının ötesinde, amalgamasyon dünyanın her yerinde kendiliğinden işleyen bir süreçtir ve bu anlamda dünya üzerinde saf ırk yoktur. Ancak çoğunluğun hâkim görüntüyü belirlediği söylenebilir. Geçmişte amalgamasyona uğraması en zor görülen ırk, hem ırk hem de din olarak bildiğimiz, yani ırka dayalı bir din anlayışına sahip olan Yahudilerdir. Yine aynı zorluk Amerika'daki siyahlarla beyazların karışması için söylenebilirdi. Günümüzde hemen hiçbir ırk için amalgamasyon yaşamadığı söylenemez.

1850 sayımında insanların ırksal açıdan sınıflandığı görülmektedir. Beyazlar, Siyahlar, Özgür fakat ırksal olarak karışık Mulatto'lar, Quadroonlar (bir büyükanne veya dedenin siyah olması) ve Octoroonlar (bir büyük büyük baba veya annenin siyah olması) nüfus sayımında ayrı ayrı sınıflanmıştır. Bu amalgamasyon, o yıllarda istenmeyen bir şeydir (Gabaccia, 2002: 118).

Amalgamasyon yoluyla farklı etnik cemaatlerin kaynaşması zaman alacaktır. Önceleri gruplar çok katıdır ve aileler çocuklarını ya anavatandan biriyle evlendirmektedir ya da Amerika'ya göçmüş akrabalarıyla. Ancak özellikle üçüncü nesille birlikte bu hassasiyet kaybolmaya başlar ve insanlar farklı din, mezhep ve ırktan kişilerle evlenirler.

Uzunca bir süre Amerika'ya mevsimlik işçi akını olmuş, büyük çoğunluğunu bekar erkeklerin oluşturduğu bu insanlar, sorun oluşturmuşlardır. Evlenecek kadın bulamayan işçilerin kendi ülkelerinden evlenip eşlerini getirmelerine izin verilmemesi de çok eleştirilmiştir (Gabaccia, 2002: 154).

Amerika için, 1900 ila 1919 yılları arasında Yahudi-Yahudi olmayan evliliği % 2.7 iken bu oran 1971'de % 41'e yükselmiştir (Horton ve Hunt, 1988: 391-392). Amalgamasyonun hem kültürel bir içeriğe büründüğü, hem de Amerikanizasyon'un iki yönlü işlediği (evlilikler yoluyla melezleşme ve hakim Amerikan kültürünün oluşumu) 'erime potası' Amerika'da amalgamasyonun tanımını bulduğu yerdir. Ancak "Anglo-saxon kökenliler Yahudileri, Siyahları, Asyalıları ve İrlandalıları bu erime potasının bir parçası olarak görmeyi uzun süre istememişlerdir" (Schaefer, 1988: 226). Sadece onlar değil, her ırk uzun süre kendisi kalmak istemiştir. Bu insanlığın doğasında vardır.

1980'ler Asyalı-Amerikalılarla Avrupalı Amerikalılar ve Hispaniklerle Amerikalılar arasındaki evlilik oranı tüm evliliklerin % 40'ını oluşturmaktadır. Tabii bu evlilikler genellikle beyaz-beyaz ya da melez-beyaz evliliğidir. Öte yandan "siyah-beyaz evlilikleri halen tüm evliliklerin %2.3' ünü oluşturmaktadır" (Horton ve Hunt, 1988: 392). Amerika'da uzun süre ırklar arası evlilik yoğun biçimde yaşanmasa da, günümüzde bu ön yargı büyük ölçüde kırılmıştır. Bu gün her beş siyahtan birinin, beyaz ırktan bir ataya sahip olduğu sanılmaktadır. Ancak ilk dönemlerde beyazların zencilerle evlenmekten ziyade, siyah kadınların uğradığı tecavüzlerin de bu karışımda rol oynadığı iddia edilir (Miller, 1998: 60).

Günümüz Amerika'sında yapılan son araştırmalar göre Amerika'da 1.200.000 ırklar arası evlilik yapmış çift bulunmaktadır. Siyah erkek ile beyaz kadın evliliği ise siyah nüfus içinde % 10'dur (Schmidt, 1997: 109).

1956 yılında yapılan bir araştırmada, farklı etnik gruplar arası evliliklerin yaygın bir eğilim olduğu, ancak bu evliliklerin aynı dinsel gruplar arasında gerçekleştiği ileri

sürülmüştür. Amerikalı olmak için dinsel bağlar bir engel teşkil etmiyor, fakat ırk ya da etnisiteyi vurgulamak engel teşkil ediyordu, bu yüzden de en azından dini hassasiyetlerle evlilikler yapılmaktaydı. Dinsel grubun azlığı ve çokluğu da belirleyicidir. Örneğin Protestan-Protestan evliliği oranı % 90 iken, Katolik-Katolik evliliği oranı % 70 civarındır. Çünkü Katolik oranı düşüktür ve insanlar bir şekilde evlenmek zorundadır. 1990 yılı itibariyle, Musevi evliliklerinde de eşlerden birinin başka dinden olma oranı % 50'nin üzerindedir (Huntington, 2004: 296-297).

Amalgamasyonun Amerika'yı nasıl bir erime potasına dönüştürdüğünü anlamak için şu örneği düşünelim: Bir İrlandalı ile İngiliz evlenirse, ardından onların çocukları, biri Yahudi diğeri Asya kökenli anne babadan gelen bir çocukla evlendiğinde, artık üçüncü kuşağın bir ırk ya da etnik köken izi sürme ihtimali oldukça zayıflayacaktır. Dolayısıyla, Amerika gibi artık 400 yıllık göç ve yerleşim tarihine ulaşan ülkede, ortak Amerikan kimliği ön plana çıkmıştır.

Son bölümlerde dile getirdiğimiz süreç ve kullandığımız kavramlar, özünde hep Amerikan Kimliğini oluşturan unsurlardır. Asimilasyon, Amerikanlaştırma, Anglo-Uyum Modeli, Amalgamasyon, Eritme ya da Erime Potası kavramları hep WASP kültürünün ilk üç harfini oluşturan süreci anlatır. Bunlara Pluribus Unum (çokluk içinde birlik), Domates Çorbası, Salata Kasesi kavramlarını ekleyenler de vardır. Bu kavramların bir kısmı çokkültürlülük düşüncesine açık, bir kısmı kapalıdır. Çokkültürlülük bölümünde konu netleştirilecektir. Geriye son harf olan "P" kalmaktadır; yani Protestanlık.

3.2.5. Amerikan Kimliğinin Bileşeni Olarak Din

Hıristiyanlığın, ondan da çok Protestanlığın Amerikan tarih, kültür ve kimliğindeki yeri, Anglo-Saxon ve beyaz olmanın önemiyle eşittir. Hatta günümüzde beyaz olmak karmaşık bir hal almıştır ve Protestan olmanın aha öne geçtiği söylenebilir.

Huntington, konuya şu soruyla bir boyut getirir: "Eğer Amerika'ya 17'inci ve 18'inci yüzyıllarda İngiliz Protestanlar yerine Fransız, İspanyol ya da Portekiz Katolikler yerleşmiş olsaydı, Amerika bu günkü Amerika olur muydu? Cevap, kesinlikle hayırdır. Quebec, Meksika ya da Brezilya olurdu" (Huntington, 2004: 59). Hatta daha da kışkırtıcı bir yaklaşımla, İngiltere'de zayıflayan değerler, Amerika'da canlanmış daha

güçlenmiştir. Zaten hep böyle olur. Gerçek Fransa'yı görmek istiyorsak Quebec'e, gerçek İngiltere'yi görmek istiyorsak Amerika'ya bakmalıyız.

Amerika, Protestan bir toplum olarak kuruldu ve 200 yıl boyunca neredeyse tüm Amerikalılar Protestan'dı. Özellikle Almanya, İrlanda, İtalya ve Polonya'dan gelen Katolik göçmenler aracılığıyla Amerika nüfusunda Protestan oranı, 2000 yılına gelindiğinde % 60'a geriledi. Yine de yüzyıllar içinde Protestan ahlakı ve kültürü ülkeye öyle bir yerleşti ki; yüzdeler dağılım değişse de bu etki değişmedi. Kısaca, Amerika Protestan doğdu ve Protestan haline getirilmesi gerekmedi. (Huntington, 2004: 63).

İlk yerleşimciler için Amerika, dinsel bir mite sahiptir ve "Yeni Cennet"tir, "Yeni Dünya"dır, "Tanrının Yurdu"dur. Amerika Protestanlığı İngiliz Protestanlığından farklılık gösterir. Amerikalıların ateşli özgürlük ruhu, İngilizlerin korku ve saygı dolu din anlayışından farklı, özgürlükçü bir din anlayışı getirmektedir. Amerikan Protestanlığındaki Püriten etkisini de unutmamak gerekir. İlk yerleşimcilerden kendilerini pilgrim olarak adlandıran grubun Püriten ahlakı hemen hemen tüm kıtaya sinmiştir. Bu insanlar okuma yazma bilen, esnaf kökenli, kültürlü insanlardı ve bu, kültürlerini yaymada çok etkili oldu (Huntington, 2004: 65).

Zaman içinde Amerika'da Protestanlığın farklı tarzları doğmuştur. Baptist, Metodist, Pietist, köktenci akımlar ile zamanla çeşitlenen bir dini yapı gelişmiştir. Ancak Amerikan Ruhunun oluşmasında, özetle Protestanlıktan gelen bireyci, özgürlükçü, çalışma ve iş ahlakına dayalı yaklaşım etkili olmuştur.

Amerikan tarihinde dini anlamda en büyük gerginlik, Protestan-Katolik gerginliğidir. Bu, yabana atılmayacak düzeyde olmuştur. Katolikler "öteki" olarak algılanmış, dışlanmış ve ayrımcılığa uğramıştır. Zaten 1789 yılında Amerika'da Katolik oranı sadece % 1'dir ve katı tavrın buna etkisi büyüktür. Ancak İrlandalı, Polonyalı, Alman göçlerinin artmasıyla hızla Katolik nüfus artmıştır. Aslında Katolik karşıtlığı dinsel olmaktan çok siyasi idi. Katolik kilisesi çok katıydı ve özgürlükleri kısıtlamaktaydı. Amerikan rüyasının ve ruhunun en rahatsız olduğu şey de buydu. Her şey bir yana, Katolik kilisesi papazlarının Amerikan ruhuna bağlılıkları ve büyük çabaları sayesinde, Katoliklerin Amerika'da algılanma biçimi zamanla değişmiştir. Ayrıca Amerikan

Katolikliği diye bir Şey de doğmuş ve Amerikan Ruhuna uygun bir yorum gelişmiştir (Huntington, 2004: 92-98).

Aslında Katolikler ilk yerleşimciler arasında daha bŸyŸk bir orana sahiptiler ve belli bŸlgelerde yođunlaŐmıŐlardı. Örneğin Pennsylvania, Alman Katolik nŸfusa sahipti. New England'da yine fazla Katolik vardı. New York, önceleri New Amsterdam iken, daha fazla Katolik barındırmaktaydı (Glazer ve Moynihan, 1973: 57-60).

Yahudi gŸcŸnŸn artışıyla ve İngiliz kŸkenlilerin her yere yayılmasıyla bu oran zamanla değişmiş ve Katolik etkisi dŸŐmŸŐtŸr. Özellikle New York'ta dŸnyanın en yoğun Yahudi nŸfusu yaşamaktadır ve eğitime, ticarete verdikleri Önem ile Önemli yerlere gelerek etkilerini sŸrdŸrmektedirler (Glazer ve Moynihan, 1973: 60).

GŸnŸmŸze gelindikçe, Amerika'da diğer mezheplerin ve dinlerin de Ön plana çıkmaya başladığı gŸrŸlŸr. Protestanlık, merkezdeki yerini korumakla birlikte, çatı olan Hıristiyanlık kişilerin kendilerini tanımlamalarında daha çok kullanılır. Ancak bir yandan da laiklik eğilimi Ön plana çıkmakta, devletin belli bir dine desteğinin azalması gerektiği gŸrŸŐŸ ağırlık kazanmaktadır.

Amerika, dini açıdan diğer Ÿlkelerden farklı bir Özelliğe her zaman sahip olmuştur. O da hem ŐzgŸrlŸk ruhuna sahip olup, hem de son derece dindar bir halk olarak kalmayı baŐarmasıdır. Bir yoruma gŸre Amerika, dŸnyanın gelmiş geđmiŐ en dindar Ÿlkesidir ve bunun tek nedeni dinin orada her yerdekenden daha ŐzgŸr olmasıdır. Yapılan istatistiklerde Amerikan halkının kendini dindar olarak niteleme oranı % 65'lerde, inançlı olduğunu sŸyleme oranı ise % 86'lardadır. Bu oran, Amerika'yı dŸnyada beşinci sıraya oturtmaktadır (Huntington, 2004: 83-87).

Amerikan halkının farklı dinleri olumsuz karŐılama eğilimi de sadece % 35'tir. Öte yandan, bir ateisti olumsuz karŐılama oranı % 49'dur (Huntington, 2004: 89). İkinci oran, tŸm dŸnyada sorunlu bir alana işaret ettiğinden gŸsterge olmayabilir, ancak farklı inanca sayđı oranı gayet yŸksektir ve Amerika'nın dini anlamda da çeşitliliğe olumlu yaklaŐtıđı sŸylenebilir.

ÇokkŸltŸrcŸ yaklaşımların Amerika'da her Şeyi olduğu kadar dini ve dindarlığı da tehdit ettiğini dŸŐŸnenler de yok değildir. Schmidt, çokkŸltŸrcŸlerin, 10 emir başta olmak Ÿzere, Hıristiyanlığın altını oyduklarını, dinin devlet Ÿzerindeki etkisini

azaltmaya çabaladıklarını, eşcinsellik gibi daha birçok şeyi haklı ve normal gösterdiklerini savunarak, Amerikan Ruhunun unutulacağını belirtir. Ona göre Hıristiyanlıktan beslenen bir çok ritüel de unutulmaya yüz tutmuştur (Schmidt, 1997: 141-159).

Günümüz Amerikası, dini açıdan da çokkültürlülüğe yönelmiş, ya da öyle olmak zorunda kalmıştır denebilir. Dinlere ve mezheplere göre Amerikan nüfusunun dağılımı şöyledir:

Hıristiyanlık: % 78,5 düzeyindedir ve bunun içinde Protestanlık % 51,3, Roman Katolikliği % 23,9, Mormonizm % 1,7, Yahova Şahitleri % 0,7, Ortadokslar % 0,6, diğerleri % 0,3 şeklindedir. Ateist ve agnostiklerin oranı % 16,1, Judaistlerin oranı % 1,7, Müslümanların oranı % 0,6 diğerleri ise % 1,6'dır (www.wikipedia.org, 2010). Din ve etnisite ilişkisi ise aşağıdaki tablodaki gibi şekillenmiştir:

Tablo 1. Din ve Etnisite İlişkisi

Din	Beyaz	Siyah	Asyalı	Diğer	Latin
Hıristiyan	78%	85%	45%	69%	84%
Protestan	53%	78%	27%	51%	23%
Katolik	22%	5%	17%	14%	58%
Mörmon	2%	0%	1%	2%	1%
Yahova Şahidi	0%	1%	0%	1%	1%
Ortadoks	1%	0%	0%	1%	0%
Diğer	0%	0%	0%	1%	0%
Diğer Dinler	5%	2%	30%	9%	2%
Musevi	2%	0%	0%	1%	0%
Müslüman	0%	1%	4%	1%	0%
Budist	1%	0%	9%	1%	0%
Hindu	0%	0%	14%	1%	0%
Diğer Dinler	0%	0%	2%	0%	0%
Diğer İnançlar	1%	0%	1%	5%	0%
Dinsiz ya da Bilinmezci	17%	13%	25%	22%	15%

Kaynak: Kivisto, 2007: 75

Eleştirilere ve farklı bakışlara rağmen Amerika, dinlerin, mezheplerin ve cemaatlerin çeşitliliği açısından dini anlamda da çokkültürlülüğe giden yoldadır.

3.2.6. Amerika'nın Etnik Profili

Amerika, hiçbirşeyde olmadığı kadar, etniklik konusunda çarpıcı bir örnektir; çünkü, etniklik tam da “kendini öyle hissetme” halidir ve Amerika'ya göçen tüm etnik azınlıklar ve hatta yerliler, her biri bir etnik çeşitliliği oluşturur. Etniklik ulustan, milletten, ırk ve soydan, din ve mezhepten daha fazla bir şeydir. Dah önce, etniklik ile çokkültürlülüğü karşılaştırırken, etnikliğin bazen Amerika'daki Yahudileri, bazen Kanada'daki Quebec bölgesi halkını, bazen farklı mezhepten bir aynı din mensubunu anlattığından bahsetmiştik. Amerika'da Protestan ve Anglo köken dışında herkes, kendini farklı, yalnız, dışlanmış, eksik ve haksızlığa uğramış hissedebilir. Etnik bilinç, azınlık psikolojisi içine giren bir grup insanın, kendini ana damardan farklı tanımlama hali olarak zuhur eder ve bu bazen kültürel bir şölenden ibaret iken, bazen büyük bir haklar sorununa dönüşebilir.

Amerika'nın insan nüfusuyla yerleşim süreci, son kanıtlar ışığında, milattan öncelere uzanır. Tüm bu zaman dilimi, ki bu insanlık tarihi kadar eskidir denebilir, dünya tarihinin en büyük dramlarından biri sayılır. Bu gün 300 milyonu bulan nüfusun kızıldirililer dışındaki bütün unsurları dışarıdan göçle gelen insanlar veya onların çocuk ve torunlarıdır. Kaldı ki yerliler de buraya sonradan gelmiş insanlardır. Dünyanın her okyanusunu ve denizini aşan milyonlarca insan, farklı dil, din, kültür ve tarihi mirası yanında bu kıtaya getirmiştir. Günümüzde Amerika'da, İrlanda'dakinden fazla İrlanda kökenli, İsrail'dekinden fazla Musevi ve çoğu Afrika ülkesindekinden fazla siyah, New York'da Venedik'tekinden fazla İtalyan yaşamaktadır (Sowell, 1981: 3).

Amerika'nın tüm etnik kimlikleri kendine özgüdür. Ne deniz aşırı ana vatanlarınıninkine benzerler, ne de Amerika'nın ana damarına... Chow Mein'i (Bir çeşit Çin yemeği), Çin'dekine, St. Patrick's Day'i İrlanda'dakine, Afro Hairdo (Afrika kökenlilerin farklı bir saç şekli) Afrika'dakine benzemez ve kelimenin tam anlamıyla Amerika'daki etnik azınlıkların ürettikleri kültürel unsurlardır.

Sowell, bu etnik kimliklere azınlık denmesine karşı çıkar ve ekler: “Amerika'da zaten çoğunluk yoktur” (Sowell, 1981: 4). Tabii Sowell'e bu anlamda katılmak mümkün değildir, gerekçeleri önceki bölümlerden çıkarılabilir. Ancak ırksal anlamda Sowell haklıdır; çünkü nüfusa sırf İngiliz olarak bakınca % 15 ile, sırf Alman olarak bakınca %

13 ile, sırf Siyah olarak bakınca % 11 ile karşılaşırız. Ancak Beyaz, Avrupa kökenli, Protestan ve Anglo kökenleri bir arada düşünürsek, % 78 ile karşılaşırız.

Amerikanın nasıl bir “pluribus unum” olduğunu anlamak için bazı örnekler vermekte yarar var. San Francisco’dan Boston’a olan uzaklık, Madrid ile Moskova arası kadardır. Ancak aynı dil, aynı kanunlar, aynı kimlik söz konusudur. Birleşmiş ulus olarak tarihi Almanya ve İtalya’ninkinden eskidir. Büyüklüğünü düşündüğümüzde; Texas Fransa’dan, Colorado Britanya’dan, California İtalya’dan büyüktür. Amerika bu gün, Roma İmparatorluğunun en yayılmış döneminden bile büyük bir ülkedir (Sowell, 981: 4). Dolayısıyla bu ülkede her çeşit etnik unsuru bulmak mümkündür. Tüm bu unsurların bir arada yaşatılma başarısı da göz ardı edilemez bir gerçektir.

Her etnik grubun Amerika’ya göç süreci ve yerleşim aşaması da farklıdır. İrlandalıların göç yoğunluğu 1800’lerin ortasında, Yahudilerinki 1900 civarında, Meksikalılarınki 1960’larda en üst seviyeye ulaşır. Göç yoğunluğu dönemlerini değil de ilk yerleşimcileri ele aldığımızda ise şunu görürüz: Meksika ve Porto Ricoluların Amerika hikayesi 50 yıla, Yahudilerin ve İrlandalılarınki 300 yıla, İngilizlerinki ise 400 yıla kadar uzanır.

Huntington, Amerika’nın geleceğinde etnikliğin ve ırkın önem taşımayacağını söylemektedir. Ancak 19. yüzyıl da dahil olmak üzere Amerikalılar kendilerini ırk ve etnikliğe göre tanımlıyorlardı. Temel ayrışma siyah-beyaz farklılığı olmakla birlikte, ilk yerleşimciler kendilerini diğer beyazlar olan İrlanda, İtalya, İskoçya, Almanya, Polonya ve İtalya kökenlilerden de farklı görmekteydiler. Ancak amalgamasyon ve asimilasyon yoluyla git gide beyazlar tek etnik çekirdeği oluşturdukça, ana damarın sahibi bu insanlar, Siyahları, Hispanikleri ve yerlileri farklı görür oldular (Huntington, 2004: 296).

Sowell de konuya bu noktadan yakalaşarak, Amerika’nın etnik gruplar hikayesinde, hızlı bir ekonomik değişime ve entegrasyona vurgu yapar. Dünün fakir İrlandalıları bu gün Amerika’da kişi başına düşen gelirin üstünde kazanca sahiptirler. İtalyanlar, hiç olmadığı kadar iyi durumdadırlar. Özellikle Yahudiler dünyanın ve Amerika’nın en iyi gelirine sahip insanları haline gelmişlerdir. Bu değişim ve refah artışı, Amerika’da insanların kendilerini tanımlamak için etnik kodlar kullanmamaları demektir. İnsanlar

mutlu iseler, mutluluk sebebi bir ülkenin şartları ise, ondan etnik, ırksal veya politik sebeplerle vazgeçmezler (Sowell, 1981: 275).

Amerika'ya gelenlerin bir kısmı mültecidir. Bir kısmı açlık ve kıtıktan kaçan ve refah arayan insanlardır. Bir kısmı, geçici işçiler olarak gelmiş insanlardır. Bütün bu sebep farklılıkları, etnik grupların asimile olma şeklini değiştirmiştir; fakat çoğunluğun Amerika'ya gelirkenki duygusu, asimile olmaya yatkınlık ön kabulü iledir. Göçmen insan, vazgeçtikleri ve özledikleriyle, ciddi bir hırsla çalışan ve toplumsal basamakları hızla tırmanan insana dönüşmektedir.

Sanayileşme, Amerika'nın bir ülke olarak yaşlanması, büyük şehirlerde karşılaşmaların artması ile etnik cemaatler dağılmaya ve farklı kültürler kaynaşırken, her biri bir yandan ana damara doğru asimile olmaya başlamıştır. Örneğin, 1990 yılına gelindiğinde, New York'ta İrlanda mahallesinde bile saf İrlandalı oranı % 6'dır (Huntington, 2004: 296). İrlandalıların Katolik ve farklı oluşları, zor asimile olmaları nedeniyle örneği İrlandalılar üzerinden vermek bu yüzden önemlidir.

Amalgamasyon yoluyla Amerika'da bu gün dördüncü kuşaktan itibaren, etnik olarak dağılmış bireyler yaşamaya başlıyor. Amerika artık hiç olmadığı kadar etnik çeşitliliğe sahiptir; fakat bu toplumsal olarak değil, bireysel olarak böyledir. Her birey zamanla artık etnik kökeni konusunda ya birini vurgulama tercihi yapacaktır, ya da Amerikalıym demekle yetinecektir. Etnik kimliklerden birini seçmek, bir kulübe katılmaya benzeyecektir (Huntington, 2004: 299-300).

Amerika'da etnisitenin filizlenmeyip bir tehdit düzeyine çıkmaması ve genel Amerikan Ruhu anlayışının değişmemesi, Kilson tarafından, etnisitenin politikleşmemesine dayandırılır. 20. yüzyıl başlarında yer yer beyaz olmayan etnik kimliklerden belli kişilerin politik figüre dönüşme çabası olmuş fakat genelde akim kalmıştır. Özellikle Protestan değilse ve Anglo kökene sahip değilse, bir kişinin etnik vurgu yapmadan politik hayata katılımı sorun olmazken, şayet etnik vurgu ön plandaysa bu, genelde önlenerek bu tür yaklaşımların yeşermesi engellenmiştir (Kilson, 1976: 236-237).

1960 sonrası Hispanik göçünün hızla artmasıyla, Amerika'da etnik gruplandırma en son şu şekli almıştır: Beyaz, Siyah, Latino / Hispanik, Asyalı, Yerli / Kızılderili, Diğer, Karışık (Kivisto, 2007: 75). Toplamda 7 parça gibi görünen bu sınıflandırma aslında

diğer ve karışık sınıflaması pek anlam ifade etmediğinen, beş kategoridir. Ayrıca, Hollinger gibi bazı bilim adamları, beyaz kavramını da ayırmaktadırlar. Hollinger, Afro-Amerikalı kavramına benzer olması için, Latin ve Asya kökenlileri ayırdığı ve Avrupa kökenlileri kapsayan sınıfa, Euro-Amerikalı demeyi tercih etmektedir (Hollinger, 2000: 31).

Huntington konuyu şöyle özetlemektedir:

“Beyaz Amerikalıların, gücünü yitiren etnik kimliklerin yerine seçtikleri kimlik Amerika’nın geleceğine dair derin imalar içeriyor. Eğer Hispanik meydan okuma karşısında, kendilerini özellikle Euro-Amerikan ya da Anglo olarak tanımlıyorlarsa, Amerika’daki kültürel bölünme formal bir yapıya kavuşmuş olacak. Siyahlara ve diğerlerine karşı, özellikle beyaz olarak tanımlıyorlarsa, tarihten gelen ırksal fay hattı yeniden canlanacak. Diğer yandan, eğer beyaz Amerikalılar karma kökenlerinin onları bütünüyle Amerikalı yaptığı sonucuna varırlarsa ulusal kimlik ve bütünlük güçlenecek” (Huntington, 2004: 303).

Bu güzel değerlendirmeye ek olarak, biraz de edebi bir yaklaşımla, Glazer ile Moynihan’ın Zangwill’den aktardıkları cümlelerle bölümü tamamlayabiliriz: “Gerçek Amerikalı henüz gelmedi. O henüz potada eriyor. O, bütün ırklardan meydana gelecek bir füzyondur ve geleceğin süpermenidir” (Glazer ve Moynihan, 1973) Amerika’nın bu günkü etnik dağılımı da aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo2. Amerika’nın Etnik Dağılımı

Amerika’da Etnik Dağılım	Yüzde	Sayı
Sadece Beyaz Olanlar (Asyalı ve Latinolar hariç)	%75.0	228.2 million
Hispanik veya Latin Kökenliler	%15.4	46.9 million
Siyahlar	%12.4	37.6 million
Diğerleri	%4.9	15.0 million
Asyalılar	%4.4	13.4 million
İki farklı etnik kökenden gelenler	%2.3	7.0 million
Yerliler / Kızılderililer	%0.8	2.4 million
Havai ve diğer Pasifik Adalarından Olanlar	%0.14	0.43 million

Kaynak: Kivisto, 2007: 75

3.2.7. Amerikan Çokkültürlülüğü

Amerikan çokkültürlülüğü, yüzyılların ihmaline bir cevap arayışıdır. Soyları tükenme noktasına getirilen yerlilerden, tüm köklerinden koparılıp insani özellikleri iğdiş edilerek yüzyılları kan ve göz yaşı içinde geçiren zencilere, Katolik olduğu, Doğu Avrupa'dan göçtüğü, farklı dili konuştuğu için beyaz olmasına rağmen hep problem yaşayan İrlandalılar, Almanlar, İskoçlar ve Ruslardan, Son yüzyılda Amerika'ya göç etmeye başlayan Hispaniklere kadar her kesimin soru ve sorunlarına aranan cevabın bir yansımasıdır. Bu cevap arayışı Amerika'ya özgü değildir. Kanada ve Avustralya zaten 1960'larda bu soruya ciddi cevaplar bulabilmiş ve Amerika'ya göre bir adım öne geçmiştir.

Tabii Amerika'nın şartları tam olarak bu iki ülkeye benzemez. Daha parçalı ve daha renkli bir mozaik olan Amerika, Anglo-uyum modelini denemenin getirdiği bazı kazanımlar ile, bu uygulamanın yarattığı bazı diğer yan etkiler arasında kararsız ve çekimseldir. Kimileri, renk körü tavrıyla ve vatandaşlık hakları yaklaşımıyla bir ulus yaklaşımının yeterli olacağını düşünürken, kimileri de grup haklarına ve grup farklılığına dikkat çekerek çokkültürlülüğü vurgulamanın çözüm olduğunu düşünmektedir.

Amerikanın çokkültürlülük hikayesi, Horace Kallen ile başlamıştır denebilir. 1915 yılında yayınladığı makaleler toplamında, asimilasyon ve Amerikanlaştırma politikalarını eleştirip çokkültürlülük fikrini ortaya atmıştır. O yıllarda çok da dikkat çekmeyen ve bazı entelektüel çevrelerde sessizce kabul gören yaklaşım, daha çok dikkat çekmek için 50 yıl daha bekleyecektir. Amerika'nın çok farklı kültürleri barındırdığını belirten Kallen, birinci bölümde teorisini anlattığımız çokkültürlülüğü, farklılıklara saygıyı anlatırken, Amerika'nın çok eyaletli bir devlet olmaktan öte, kültürel anlamda da büyük farklılıklara sahip olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, Amerikanlaştırma ve asimilasyonun, siyahlar için, yerliler için, daha bir çok grup için acılar getirdiğini ve etnosantrik bir bakış açısının Amerikan siyasi ve toplumsal hayatını ele geçirdiğini düşünmektedir (Miller, 1998: 80-81).

Amerikalılar, yüzyıllardır özgürlük, bireysellik, hukukilik, evrensellik gibi kavramları, kurucu babaların ürettiği biçimiyle kullanmaktaydılar; fakat içini

dolduramamaktaydılar. Yerliler, siyahlar ve hatta bütün kadınlar, beyazlardan toprak sahibi olmayanlar oy bile kullanamazken, bu kavramların içi doldurulamazdı.

Çokkültürlülüğü bir orkestraya benzeten Kallen'e ilk tepkiler, orkestrayı kimin yöneteceği, orkestranın nasıl uyum içinde çalışacağı sorularıyla geldi. Kallen'in tek dayanağı insanların iyi niyetiydi ve bu açıklama kimseyi ikna etmeye yetmiyordu. Çoğu teorisyen, Amerika'daki İngiliz etkisinin artık oturmuş bir kültür olduğunu, en azından onun getirdiği hakların herkese açık olduğunu, bunun da Amerika'yı haklı kılmaya yettiğini dile getirmekteydi (Miller, 1998: 83).

Glazer'a göre, yine de Çokkültürlülük terimi 1990'lara kadar Amerika'da literatürdeki yerini almamıştır. Kültürel Çoğulculuk kavramı daha çok kullanılmış, ancak çokkültürlülük kavramı, Kanada ve Avustralya'ya özgü şeyler olarak görülmüştür. Çokkültürlü bir uygulamanın göstergesi, eğitim alanında yer bulmasıyla mümkündür. Ne zaman ki ikinci bir dille eğitim yapılır, farklı ırk veya etnik cemaatlerin kendilerine özgü uygulamalarına izin verilir, işte o zaman çokkültürlü veya çokkültürcü bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür (Glazer, 1997: 8-9).

Aslını söylemek gerekirse, çokkültürlülüğe giden yolda iki aşama vardır. Şayet etnik azınlıklar çok sayıda ve küçük gruplar halinde ise, yeterince etnik bilinç oluşmaz; oluşsa da siyasi sonuçlar almaları imkansızdır. İkinci aşama, şayet etnik grup nüfusun belli bir bölümünü oluşturuyorsa ve asimile edilemeyecek kadar büyük ise gerçekleşir ve görmezden gelinemeyecek büyüklüdedir. Bu durumda, siyasi talepler başlar ve siz bunu görmezden gelemezsiniz. Kanada'da Quebec bölgesi böyledir. Amerika'da 1965 sivil haklar devrimine kadar durum birinci aşamada kalmakta idi. Ne zaman ki Hispanik göçü yoğunlaştı, İspanyolcayı ana dil olarak konuşan çok büyük bir kitle ortaya çıktı ve bu gün Amerika'da bu insanların asimile edilmesi mümkün görünmüyor. Artık en azından bütün resmi duyurular, ilanlar, uyarı yazıları İngilizce ve İspanyolca olarak yapılıyor.

Böyle bir etnik grubun varlığı söz konusu olduğunda, artık diğer etnik gruplar için de bir şeyler yapılması gerekebilir. Örneğin Amerika'da artık siyahlar için, en azından okul müfredatlarına onların tarihine dair dersler konmaktadır. Siyah öğretmenlerden ders almak isteyebilmekteler ve bu isteklerine de mümkün olduğu kadar cevap verilmektedir.

Gruplar, önce renk körü yaklaşımı talep edebilirler. Ayrımcılığın kalkmasını, eşit şartlarda eğitim, sosyal imkanlar ve gelir düzeyi için farklı muamele görmemeleri yeterlidir. Ancak o aşama geçildikten sonra, sorunların çözülmediği görülürse, bu sefer farklılıklarını hatırlatmak, o düzeyde grup hakları elde etmek isteyebilirler. Bunu Hispanikler bir ölçüde başarmıştır.

Glazer, “Şimdi Hepimiz Çokkültürcüyüz” isimli çalışmasında, artık Amerika’da farklı düzeylerde, farklı zamanlarda, farklı yerlerde çokkültürlü yaklaşımın kabul gördüğünü anlatmaktadır. Çünkü her grup ayrı muamele istemez. Çokkültürlülüğü tartışmaya daha çok vakit varken, sınıf tartışmaları, yaşam koşulları, işçi sınıfının sorunları, çiftçilerin sorunları, kadınların sorunları önce gelir ve zaten her etnik grup içinde kadınlar, çocuklar, işçiler, köylüler vardır (Glazer, 1997: 15). Ancak siyahların genel bir sorunundan bahsetmeden de etmez.

Glazer, Amerika’da yüzyılların ihmalinin siyahlar üzerinde olduğunu, 1965 gibi çok geç bir dönemde çıkarılan sivil haklar kanunlarının meseleyi çözmeye yetmediğini, siyahlara uygulanan ayrımcılığın bedelinin, Amerika’nın siyah ve beyaz nüfus olmak üzere iki ana damara dönüşerek ödeneceğini belirtir. Her ne kadar Hispanikler ve Asyalılar da ciddi sıkıntı sayılsa da, Glazer’a göre onların aynışması ve hafif bir tabirle entegrasyonu daha kolaydır. Geleceğin Amerikası, siyah ve beyaz renklerden oluşan iki renkli bir çokkültürlülük modeline ihtiyaç duyacaktır (Glazer, 1997: 147-161).

Kivisto, hem siyah beyaz gerilimine değinecek, hem de çokkültürlülüğün gerekçelendirilmesine bir özetle katkı yapacaktır. Amerikan çokkültürlülüğüne giden yol, çileli bir yoldur ve Kivisto, ironik biçimde, bu yolda kimin payına ne düştüğünü anlatır. Ona göre, “zorlayıcı çoğulculuk” bir yoldur ve İngilizler dışındaki beyazların bir şekilde bu topluma entegrasyonunu anlatır. Onlar, asimile olarak, potada eriyerek başka seçenekleri olmadan bu çoğulcu toplumda yerlerini almışlardır. “Yırtıcı Çoğulculuk”, ikinci tip çoğulculuğu anlatır ve Kızılderililerin durumunu vurgular. Yıllarca soykırıma uğrayan ve sayısız anlaşmalarda, tek taraflı ve imzalamak zorunda oldukları belgeler yoluyla hep kandırılmış olan insanlar... Sonra yerleri değiştirilen, lokasyonlarda ve rezervasyonlarda açık hava hapisanesinde tutulan insanlar... “Kast Çoğulculuğu” tabiri de üçüncü bir yol olarak zencileri anlatır. Ayrımcılığın, sınıflara ayrılmanın, yüzyıllarca

insanlıkları sorgulananların bulunduğu sınıf... Kölelik için parçalara ayrılarak yurtlarından koparılıp, ezeli bir hıçkırığa dönüşen hayatlarında, geri dönüşün olmadığı yolda nesilleri tükenenler sınıfı... Köleliklerinin bitişi bile kendi tercihleriyle olmayıp, beyazın beyazla anlaşamaması ile ve dolaylı bir şansla gerçekleşen sınıf... Kivisto dördüncü ve son çoğulculuk şekli olarak da “geçici çoğulculuk” tabirini kullanır. Bu tabir ise Latin kökenlileri anlatır. Onlara geçici işçiler gözüyle bakılmış, Amerika’da kalıcı olmayacakları düşünülmüştür; çünkü bu insanların % 90’ı önceleri Amerika’ya bekar olarak ve erkeklerden müteşekkil biçimde gelmişlerdir. 1943 yılına kadar da özellikle Çinliler vatandaşlık haklarından yararlanamamışlardır (Kivisto, 2007: 50-56).

Tüm sınıflar, ırklar ve etnik kimlikler Amerika’nın göç ve oluşum tarihi boyunca var olmuş; ancak hiçbiri WASP kültürünü aşamamış ya asimile olmuş ya da ayrımcılığa uğramıştır. Şimdi değişen nedir ve çokkültürlülük sesleri neden gür çıkmaktadır? Bunun birkaç sebebi vardır. Birincisi, azınlıklar ve farklı kültürden olanlar, hiçbir zaman olmadığı kadar yoğun biçimde orta sınıfı oluşturmaktadır. Şehirlerde, banliyölerde yepyeni hayatlar kurmuş, politikaya atılmış, büyük lobiler ve dayanışma dernekleri oluşturmuş haldedirler. İkincisi, özellikle Asya ve Latin kökenliler çok başarılı biçimde entegre olmanın yanında, sayıca çokturlar ve ihmal edilemeyecek ve asimile edilemeyecek düzeydedirler.

Nathan Glazer gibi Kivisto da gelecekte etnik gerilimin siyahlar ile beyazlar arasında yaşanacağını yazmaktadır. Buna gerekçe olarak, diğer tüm grupların ve sınıfların, hem ekonomik olarak hem de toplumsal haklar ve imkanlar bağlamında kendilerine düşen payı aldıklarını, ama siyahların alamadıklarını göstermektedir. Siyahlara pozitif ayrımcılık yapmak gerektiğini, aksi takdirde bu açığın kapatılamayacağını söyler ve çokkültürlülük anlayışının, siyahlar üzerinden uygulanması gerektiğine inanır (Kivisto, 2007: 80-81). Buna ek olarak, Kivisto’ya göre yeni nesil, trans-nasyonal olmayı istemektedir. Hem Amerikalı, hem de anavatanlı.

Çokkültürcülüğün de belli sınırları olmalıdır. Nerede başlayıp nerede biteceği bilinen sınırlar... Appiah, çoğulcu yaklaşımın, WASP üst kültürüne dokunmadan, alt kültürler olarak nitelediği kültürlere belli sınırlar içinde olmak kaydıyla özel muameleden bahseder ve ekler: Şayet alt grupların kültürleri yok sayılırsa, asıl tehlike o zaman baş

gösterecektir. Ancak Appiah, eski söylemden uzaklaşmaz ve Amerika'nın bir "pluribus unum" olduğunda ısrar eder (Appiah, 1998: 37-54).

Amerika'nın bu günü ve yarınıyla ilgili söz söyleyenlerden biri de Hollinger'dır. O, kültürel çeşitliliği savunanların bir adım daha ileri gitmesi gerektiğini söyler ve "post etnik" perspektiften söz eder. Bunu yaparken de bağlılıkları gönüllü ve zorunlu olmak üzere ikiye ayırır. Artık bir etnik gruba, bir cemaate veya kimliğe bakarken, ırk, soy, kan ve renkten ziyade, gönüllülüğün kişileri nereye götürdüğüne bakılmalıdır. Tarihi ve soy bazlı bakmayıp, kültürel ilişkilere ve bu günün yaklaşımına bakıldığında, ihtiyaçlara daha kolay cevap verilebilir. Geçmişte yaşananlar, onların tartışılması, bu gün belki de eskiden sorun yaşamış insanların bile tercihi olmayabilir. Değişen çok şey vardır ve eski yaraların kaşınması, kazanılan yeni statüleri bile geri çevirebilir. O yüzden Amerika'da bu gün, postetnik bir süreç yaşanmalıdır (Hollinger, 2005: 3).

Postetnik yaklaşım, iki yönlüdür. Birinde kozmopolitanizm, diğerinde çoğulculuk yer alır. Birincisi, gönüllü bağlılıkları önemser, ikincisi miras alınmış sınırları ve etno-ırksal yaklaşımları, kimliğin parçası olarak görür. Hollinger, kozmopolitan yaklaşımı destekleyerek, onun yarınlara açık bir yaklaşım olduğunu öne sürer. Aydınlanma düşünürleri, kozmopolit ve köksüz kimliklerdir, ama bu günün kozmopolitanizmi, gönüllü bağlılıklar yoluyla köklere de önem vererek yeni bir soluk getirir. Çoğulculuk kozmopolitanizmde kimliğe karşı tehdit görürken, kozmopolitanizm ise çoğulculuğun çağdaş hayata ve değişikliklere kapalı olduğunu iddia eder (Hollinger, 2005: 5-6). Özetle, Hollinger, çokkültürlülüğün kimlik vurgusunu, verilmişler ve hazır bulunmuşlar üzerinden bir teori üretmek olarak görür ve yetersizliğini dile getirir. Post-etnik yaklaşımla, gönüllü bağlılıklar dönemi başlayacaktır ve bu, esneklik sağlayarak toplumu rahatlatacaktır. Amerika'nın da buna ihtiyacı vardır; çünkü böylesine çeşitli bir toplumun, artık tarihi bağlantılardan beslenmesi, yeni fay hatlarına sebep olacaktır.

Peter Wood da Hollinger gibi düşünenlerdendir, fakat o, kavram olarak "çeşitlilik" kavramını tercih etmektedir. Bu kavram ile, geçmişin sıkıntılarını temizlemenin mümkün olduğunu düşünür. Geçmişin tün ayrımcılıklarını, her alanda çeşitliliğe yer vererek çözmeyi, dışlananlara pozitif ayrımcılıkla muamele ederek hataları temizlemeyi önerir. Her kesimden insanı bir araya getiren bir çeşitlilik politikasının, aynı zamanda bir yeniden tanımlama hareketine dönüşeceğini belirten Wood, havuza katılacak tüm

çeşitli unsurların, sosyal hayata bir renk katıp ilerleme getireceğini savunur (Wood, 2003: 3-8).

Yukarıda anlatılanların tümüne karşı çıkanlar da yok değildir. Schmidt, çokkültürlülüğü şiddetle reddetmektedir ve Amerika'nın kimliğine bir saldırı olarak görmektedir. Amerika çoketniklidir dense bir nebze makul görülebileceğini, ancak Amerika'nın çokkültürlü olmadığını, alt kültürleri çokkültürlülük unsuru olarak görmemek gerektiğini savunur. Ona göre, Amerika, kendi içinde farklılıkları üçüncü nesilden itibaren eriten bir potadır ve kendine özgü tek bir kültürü vardır (Schmidt, 1997).

Bütün bu tartışmalardan sonra, Amerika'nın çokkültürlü olduğunu; fakat çokkültürcü olmadığını söylemek mümkündür. Çokkültürcü bir ideolojinin Amerika'da ön plana çıkıp uygulamaya konması, en azından bir süre daha mümkün görünmemektedir. Ekonomik gücün ve refahın, bunda payı büyüktür. Şayet Amerika, yaşayacağı maddi sorunlarla saldırırsa, altta yatan bir çok sıkıntı gün yüzüne çıkabilir ve çokkültürcülük bir bahane olarak kullanılabilir.

BÖLÜM 4: METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın konusu

Bilim sahasında sosyolojik açıdan yeni bir şeyi ortaya koyma veya belirli bir konuya yeni bir bakış açısı getirme kaygısıyla, sosyolojinin güncel ilgi alanlarından biri olan çokkültürlülük çalışmanın konusu olarak seçilmiş, konunun bağlamı olarak Amerikan Çokkültürlülüğü tercih edilmiş, bu bağlama uygun bir uygulama örneği olarak da Meluncanlar, konunun uygulama alanını oluşturmuştur. Dolayısıyla araştırmanın konusu, *Amerikan Çokkültürlülüğü ve Meluncan Kimliği* olarak belirlenmiştir.

4.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma, çokkültürlülük kavramının incelenmesini, bu kavramın kuramsal olarak ne anlattığını ve iddiasının ne olduğunu, Amerika da bu kuramla ilgili olarak nasıl bir pratik uygulamanın var olduğunu, Amerikan Çokkültürlülüğü açısından Meluncanların kimlik ve kültür ile ilgili durumunun tespitini amaçlamaktadır.

4.3. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemini, çokkültürlülük kuramı ile Amerika'daki uygulama biçiminin belirlenmesi, somut bir uygulama biçiminin olup olmadığının saptanması, Meluncan halkının bu uygulamanın neresinde yer aldığının belirlenmesi, çokkültürlü bir uygulama var ise, Meluncanlar için bu durumun belirgin bir sonucunun olup olmadığının tespiti ile Meluncanların kimlik sorunlarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Bunun yapılabirliği araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, çokkültürlülüğün bir olgu mu yoksa ideal mi olduğuna cevap aramak, Amerikan deneyimi içinde çokkültürlülük uygulamalarından yola çıkarak hem Meluncan unsurunun bu yapı içindeki yerini incelemek, hem de Meluncan toplumunun ayrı bir alt kimlik mi, bir etnik azınlık mı olduğunu saptamak, Amerikan Kimliğini belirleyen unsurlar ile olan uyumunu veya uyumsuzluğunu tespit etmek açısından önemlidir. Ülkemizin herkese açık bir sosyal bilim laboratuvarı gibi iyi veya kötü niyetlerle sürekli incelendiği ve yetmişlerle ifade edilen etnik azınlığı barındırdığına dair iddiaların sürekli tekrarlandığı düşünüldüğünde, Amerika gibi önemli bir ülkenin

Türk bilim adamlarınca incelenmesinin ve gerekli kıyaslamaların yapılarak hem milli hem de uluslararası bağlamda verilere dayanarak tutarlı ve bilimsel bir ciddiyetle yaklaşılmasının önemi açıktır. Çalışma bu katkıyı yapabilme çabasının bir ürünü olması yönüyle de önemlidir. Ayrıca Meluncanlar üzerine yapılmış sosyolojik bir çalışma Amerika'da dahi halen bulunmamaktadır. Çalışma bu özgünlüğü nedeniyle de önemlidir.

4.5. Araştırmanın Soruları

Araştırma, üç temel soruya cevap aramak için yapılmıştır:

1. Çokkültürlülük, bir kavram olarak günümüz sosyolojisi ve uygulama alanları için ne ifade etmektedir ve kuramsal çerçevesi itibariyle bilim dünyasının hemfikir olduğu bir ortak semantik alana sahip olup dünya devlet ve milletleri için pratik bir karşılığa sahip midir?
2. Amerika Birleşik Devletleri, sosyolojik açıdan çokkültürlü bir yapı mıdır; çokkültürlü veya çokkültürcü bir politik uygulamaya sahip midir? Sahip ise uygulama şekli diğer çokkültürlü ülkelerden farklı mıdır?
3. Amerikan çokkültürlülüğü bağlamında Meluncanlar, kimlik, aidiyet ve çokkültürlü yapı içindeki varlığı bakımından hangi konumdadır?

Araştırma bu üç temel soruya cevap arayışı şeklinde olup, araştırma süresince bu sorular sürekli akılda tutularak yol haritası çizilmiştir.

4.6. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu araştırma nitel desende oluşturulmuştur. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39) olarak tanımlanabilir. Nitel araştırma, kuram oluşturmaya temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana çıkaran bir yaklaşımdır. Bu da toplanan veriler doğrultusunda esnek olmayı, tümevarım yoluyla araştırmanın desenini oluşturmayı gerektirir.

Nitel araştırma, gerçeklerin evrensel kabul edilip hep aynı gözle görüldüğü geleneksel kuramların aksine, sosyal olguları değişken kabul eder. Bu yöntem, araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeyi, o bakış açısını oluşturan sosyal yapı ve süreçleri anlamayı yanında getirdiğinden tercih edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Araştırma için veri edinme aşamasında ve değerlendirme aşamasında deneysel bir yaklaşım kullanılmamış, anket yöntemi seçilmemiş, sorulara cevap aranırken görüşme ve gözlemden faydalanılmıştır. Gözlem yoluyla, alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmalarında tarafsızlıktan sapma ve görmek istenen şeyin görülmesi riski vardır (Coşkun, Altunışık ve diğerleri, 2004: 58). Bunu aşmak için gözlem verileri ile mülakat soruları karşılaştırılmış, doküman analizi yapılmış, literatürdeki veriler de kullanılarak sonuca ulaşılmıştır. Alan araştırmalarında araştırmacı, adeta araştırdığı kişilerin hayatına girer. Bu yolla duygu, düşünce ve tepkilere ulaşılmaya çalışılır. Bu da standart sorulardan ziyade, sürecin esnekliğini gerekli kılar (Seyidoğlu, 2000: 31).

Araştırmamız, benimsenen yaklaşım bakımından yorumlayıcıdır. Pozitivist yaklaşımdan farklı olarak yorumlayıcı yaklaşımın özelliği, insanların olguları yaşadığı biçimiyle açıklamayı tercih etmesidir. Bu yaklaşımın temelinde insan davranışını anlamak ve yorumlamak olduğundan, yorumda tamamen objektif olunamayacağı da kabul edilir. (Altunışık, Coşkun ve diğerleri, 2004: 55). Araştırmacı bu yöntemde “ne, niçin oluyor” sorusuna cevap arar ve olgunun gerçekleştiği ortam ve çevreyi göz önünde bulundurur.

Araştırma, kapsadığı süre bakımından hem anlık hem de dönemlidir. Görüşmelerde katılımcılara dönemlik sorular da yöneltilmiş, doküman analizi kullanılırken Meluncan toplumunun tarihi seyir içindeki yerini tespit amacıyla filmin tümü ele alınmış, katılımcı gözlem esnasında da dönemsel filmin günümüze ve ana dönük karşılaştırması yapılmıştır. Anın fotoğrafı için katılımcı gözlem yöntemi uygulanmıştır. Birincil veri kullanılan çalışmalarda anlık yöntem, ikincil verilerin kullanıldığı çalışmalarda dönemlik yöntem daha uygundur (Altunışık, Coşkun ve diğerleri, 2004: 59). Çalışmamızda iki veri türü de kullanıldığından, araştırmamız hem anlık hem dönemlidir.

Son olarak, araştırma amacı bakımından keşfedici bir araştırma türüdür. ‘Ne oluyor?’ sorusuna cevap aramak ve Meluncan unsurunun Amerikan çokkültürlülüğü içindeki yerini ve Meluncan kimliğini anlamak için keşfedici bir araştırma süreci işletilmiştir.

4.7. Araştırmanın Örnekleme

Nitel araştırmalarda evrenin çalışılması, hatta evreni temsil edecek derecede büyük bir tesadüfi örnekleme ulaşılması imkansızdır. Zaten nitel araştırmalar, biraz da bu zorluğa çare olsun diye tercih edilmektedir. Nitel araştırma genelleyici değildir ve geneli parçalara ayırıp indirgeyerek, ardından da genele dair sonuçlar çıkarmayı hedeflemez.

Nitel araştırmalarda, evreni temsil edecek bir örnekleme ulaşma iddiası genelde yoktur. Bu durum göz önünde bulundurularak, çalışmamızda amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış, onun da alt dallarından biri olan kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Meluncanlar, Amerikan toplumunun içine dağılmış halde yaşamakta olduklarından ve toplu halde yaşadıkları yerler sınırlı olduğundan, görüşme yapılan kişiler veya gözlem yapılan alanın Meluncanların genelini temsil etmesi zor görüldüğünden, kartopu yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu yöntemi basit bir soruya dayanır: “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir? Bu konuyla ilgili olarak kim ve kimlerle görüşmemi önerirsiniz?” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 111). Elde edilen isimler kartopu gibi büyüterek liste belirlenmiş ve son liste oluşturulmuştur. Kullandığımız yöntem, literatürde “iz sürme yöntemi” olarak da anılmaktadır (Coçkun, Altunışık ve diğerleri, 2004: 215). Meluncanlar çok çekingen bir topluluk olduklarından, tanınmış kişilere ulaşmak ve güven oluşturarak ve referans edinerek iz sürmek çalışmamızın gerçekleşmesi için en sağlıklı yol olarak görülmüştür.

4.8. Veri Toplama Süreci

Nitel araştırmalarda en sık kullanılan üç tür veri toplama yöntemi vardır. Bunlar, görüşme, gözlem ve dokümanların incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40). Özellikle nitel araştırmalarda verilerin geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanması için birden fazla veri toplama yöntemi tercih edilir. Buna da veri çeşitlemesi denir. Bu çalışmada üç yolla veri toplanmıştır. Veri toplama süreciyle ilgili ayrıntılar şöyledir:

4.8.1.Doküman İncelemesi

Meluncanlar üzerine oluşmuş literatür sınırlıdır. Yazılı eserlerin hemen hepsine ulaşılmış ve Amerika seyahatinden önce derinlemesine incelenen eserler yoluyla ön

bilgi edinilmiştir. Meluncanların geleneksel toplantısına katılma esnasında, eser sahiplerinin çoğuyla bizzat tanışılmış ve bunların bazılarıyla zaten görüşme de yapılarak, eserlerinde kullandıkları bazı bilgiler üzerine özel sorular da yöneltilmiştir. Kitap olarak basılmış eserler dışında, kişisel fotoğraflar ve soyağacı belgelere ulaşılmış, ayrıca Meluncanlar'ın yoğun olarak yaşadıkları kasaba olan Sneedville'de bulunan kütüphanedeki bazı yerel yayınlar ile yine Sneedville'de bulunan iki ayrı müzedeki maddi kültür unsurlarını inceleme fırsatı bulunmuştur.

4.8.2. Görüşme

Görüşme, özellikle sosyolojide en yaygın kullanımını bulmuş veri toplama şeklidir. Yaygın olarak kullanılan iki görüşme türü vardır: “Yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme.” Yani birisi soruları belirlenmiş, sabit sorulara cevap aranan, diğeri ise açık uçlu sorular içeren, görüşmenin seyrine göre yeni soruların doğduğu görüşme (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 120)... Yapılandırılmış görüşmede amaç, aynı sorulara verilecek cevaplarda uyuma ulaşmaktır. Yapılandırılmamış görüşmede ise amaç, araştırmacının önemli gördüğü bir soruyla ilgili çıkacak ilginç cevapların üzerine giderek o konuda daha ayrıntılı sonuçlara ulaşmasını sağlamaktır.

Biz çalışmamızda, iki görüşme türünün de avantajlarından yararlanmak amacıyla ‘yarı yapılandırılmış’ görüşme türünü tercih ettik. Önceden belirlediğimiz soruları kullanarak görüşmeye başladık ve belli soruların net cevaplarını bütün görüşmecilerden almaya özen gösterdik. Ancak bazı görüşmeciler belli konularda ayrıntıya girdikçe yeni sorular oluştu ve o soruları o anda düşünerek ekledik. Dolayısıyla çalışmamızda yarı yapılandırılmış bir görüşme soru tipi oluştu. Bunun yanında, Meluncanların her yıl düzenledikleri toplantıya katıldığımızda, bazı katılımcılarla sohbet tarzı görüşmeler de uyguladık. Ortamın uygun olmaması veya bazı katılımcıların çekingenlikleri, belirli soruları direk sormaya engeller içerdiğinden, bazı katılımcılar süreçten haberdar olmadan bilgiler vermiş oldular.

Görüşme soruları hazırlanırken azami dikkat gösterilmiştir. Standartlaştırılmış açık uçlu sorularla yola çıkılmış, odaklı sorular yoluyla standart bazı bilgilere ulaşma amaçlanmış, ancak açık uçlu sorular yoluyla da katılımcıların dileyenlerinden daha fazla bilgi edinmek amaçlanmıştır. Çekingen konuşmacılar, önyargılı katılımcılar için bazı

soruların yanlış anlaşılma ihtimaline karşı sondalar kullanılarak soru ya daha açık hale getirilmiş, ya da rahatsızlık vermeyecek şekilde tekrar ifade edilmiştir.

4.8.2.1. Katılımcıların Belirlenmesi ve Görüşme Kayıtlarının Oluşturulması

Görüşme sürecine girilirken, 2005 yılında rahatsızlanarak tamamen devre dışı kalan Brent Kennedy'den başka irtibat kurulacak kimse bulunmamaktaydı. Bu da çalışmamızda tam 1 yıllık bir kesintiye sebep oldu. Meluncan Mirası Derneği (MHA) başkan yardımcısı Wayne Winkler'a ulaşıncı iz sürme yöntemiyle diğer görüşmecilere tek tek ulaşarak 16 kişilik bir katılımcı sayısına ulaşıldı. Amerika'ya iki kez gidilerek 4 farklı bölgede görüşmeler yapıldı. Görüşmeler ortalama 45 dakika sürdü. Bir kısmı görüntülü, bir kısmı sesli kayıt şeklinde kayıt altına alındı. Bir görüşmeci ile yapılan görüşme ani geliştiğinden, kayıt cihazı kullanılmadı ve not tutuldu. Meluncanların yıllık olarak düzenledikleri toplantıya katılımı geçen 3 gün içinde birkaç kez grup görüşmesi özelliği sayılabilecek anlar yaşanmakla birlikte, anlık olarak gerçekleşen bu görüşmelerin ancak notlar halinde kaydı mümkün olabildi. Yine de birebir görüşmelerin sağlanması olacak nitelikte bazı ipuçlarına bu yolla ulaşıldı.

Tablo 3. Katılımcı Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Meluncan araştırmalarındaki yeri	Yaşadığı Yer
Katılımcı 1	73	Bayan	Üniversite	Sağlık ve Kalıtsal Hastalıklarla İlgileniyor	Charleston WV
Katılımcı 2	55	Erkek	Üniversite	Meluncan Mirası Derneği Eski Başkanlarından	Johnson City, TN
Katılımcı 3	78	Bayan	İlkokul	Meluncan kültürü ve Soyağaçları ile ilgili Çalışmaları var	Sneedville, TN
Katılımcı 4	73	Erkek	Üniversite	Vardy Community Başkanı	Sneedville, TN
Katılımcı 5	48	Bayan	Doktora	Kendisi de Meluncan olan ve Meluncanlar Üzerine Çalışmaları olan bir akademisyen	New Jersey
Katılımcı 6	58	Erkek	Doktora	Meluncan Araştırmalarının Öncülerinden	Kingsport, TN
Katılımcı 7	56	Bayan	Doktora	Meluncan Araştırmacısı	Kingsport, TN
Katılımcı 8	74	Bayan	Üniversite	Meluncanlar ve Kalıtsal Hastalıklar Üzerine Çalışıyor	Fethiye, Türkiye
Katılımcı 9	55	Erkek	Doktora	Önemli Meluncan ailelerinden ve Meluncan araştırmacısı	Sneedville, TN
Katılımcı 10	40	Bayan	Doktora	Meluncanlar Üzerine Araştırmalar Yapıyor	Bristol, TN
Katılımcı 11	60	Bayan	Üniversite	Meluncan Mirası Derneği Başkanı	North Carolina
Katılımcı 12	75	Erkek	Doktora	Meluncanlar üzerine çalışmalar yapan Portekiz kökenli bir araştırmacı	North Carolina
Katılımcı 13	45	Erkek	Doktora	Meluncanlar Üzerine Araştırma Yapıyor	Charleston, WV
Katılımcı 14	60	Bayan	Lise	Meluncanlarla İlgili Web Sitesi Sahibi	Pittsburg
Katılımcı 15	55	Bayan	Üniversite	Meluncan, Banka görevlisi	Sneedville, TN
Katılımcı 16	62	Bayan	Üniversite	Meluncan, Meluncan araştırmacısı ve eğitimci	Kingsport, TN

4.8.3. Katılımcı Gözlem

Araştırmamızda kullanılan üçüncü veri toplama yöntemi katılımcı gözlem olmuştur. Amerika'ya iki defa seyahat yapılmış, birincisinde 17 gün, ikincisinde 21 gün olmak üzere toplam 38 gün gözlem amacıyla geçirilmiş, bunun yaklaşık 30 günü tam anlamıyla gözlem süreci olarak gerçekleşmiştir. Birinci seyahatte iz sürme yöntemiyle ulaşılabilen önemli 4 kişiyle görüşülmüş, bu 4 kişiden ikisinin misafiri olarak 13 gün geçirilmiş, Meluncanlara grup olarak ulaşmak mümkün olmamış, iki ailenin yaşantısı gözlemlenmiştir. Görüşme ile gözlemin birlikte kullanıldığı bu süreç, uzun sohbetler yoluyla verimli bir bilgiye ulaşma sürecine dönüşmüş, bu yolla 2009 yazında gerçekleşecek toplantı için ulaşımdan konaklamaya kadar geçecek sürecin planlaması yapılmıştır. 2009 yazında önce toplantıya katılarak 3 günlük sunumlar izlenmiş, önde gelen Meluncanlar ile görüşülmüş, yeni dokümanlara ulaşılmış, görüşmelerin bir bölümü daha bu esnada yapılmıştır. Ardından, Meluncanların en yoğun yaşadığı yer olan Sneedville kasabasına yakın dağlık yörede yaşayan Johnnie Rhea ile birlikte Sneedville'e geçilerek 16 gün orada geçirilmiş, önde gelen Meluncanların bir kısmıyla görüşme yapmanın yanında, yaşantı, kültür, günlük hayat ve yörenin özellikleriyle, Meluncanlara özgü her şeyin gözlemlenmesine özen gösterilmiştir. Belli ortamlarda görüntülü kayıt yapılmış, özellikle Meluncanlara, onların kimlik ve kültürüne ait olduğu düşünülen unsurların fotoğraf ve video yoluyla kaydı yapılmıştır. Doküman incelemesinin ve görüşmenin katılımcı gözlem ile desteklenmesinde amaç, Meluncanların doğal ve günlük hayatlarında izlenmesi olmuştur. Meluncanların çok çekingen insanlar olması nedeniyle, direk bilgi alma zorluğu hep hissedilmiş, araştırmacının katılımını doğrudan hissetmedikleri bir yolla gözlemlenmesi bazı kapalı kalan noktaların aydınlatılmasını sağlamıştır.

4.9. Araştırmacının Rolü

Nitel çalışmalar, araştırmacıyı daha aktif bir şekilde araştırmanın içine sokmakta ve araştırmacının kişisel yorumlarına ve bir derece öznel yaklaşımlara imkan tanımaktadır. Bu, özellikle kapalı gruplar hakkında veri toplamak için bir gereklilik olabilmektedir. Meluncanlar da oldukça içe kapanık bir gruptur ve nicel yöntemlerle veri toplamak

mümkün olmamıştır. Bu nedenle görüşmeler ve katılımcı gözleme ihtiyaç duyulmuş, bu süreçte yine de tarafsız bir gözle araştırma sürdürülmüştür.

4.10. Verilerin Sınırlandırılması

Özellikle literatür taraması esnasında çalışmanın kavramsal çerçevesi şekillendiğinden, önceden belirlenmiş başlıklar ve bunlara uygun geliştirilmiş görüşme soruları sayesinde, veriler belli bir kalıba oturtulmuş, ardından bazı konuşmacıların konu dışına çıkan konuşmaları veya yetersiz verilen hatta hiç verilmeyen cevaplar nedeniyle konuşma metinleri süzülerek sınıflandırılmıştır. Baştan belirlenen ve kimisi sözcük kimsi cümle düzeyinde olan temalar ve kodlamalar yoluyla da veriler sınıflandırılmış ve sınırlanmıştır. Ardından uygulama bölümünün başlıkları altına işlenmiş, betimleme ve yorumlama yapılmış, gözlem yoluyla elde edilen verilerle kıyaslanarak genellemelere ulaşılmıştır.

4.11. Nitel Verilerin Analizi

Bazı uzmanlar, nitel araştırmada veri analizinin standartlaştırılamayacağını, bunun araştırmacıyı sınırlandıracağını savunur (Strauss'dan aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008: 221). Bu yaklaşım Coffey ve Atkinson tarafından da sergilenmiştir. Dolayısıyla nitel araştırma yapanlar daha çok betimsel analizi tercih etmektedirler. Biz çalışmamızda hem betimsel analizi tercih ederek, konuşmacıların cümlelerinden olabildiğince birebir alıntılar yaptık hem de ardından yorumlara yer vererek yorumlayıcı analiz yapmış olduk. Zaten bu iki süreç genelde birbirinden tamamen bağımsız olarak ele alınmaz. Betimlemede katılımcının 'ne' söylediğine yer verilir, yorumlamada ise araştırmacının fikirleri devreye girer ve katılımcının bunları 'neden' söylediğine bakılır. Biz de iki aşamalı bir analize yer verdik.

Araştırmamızın problemini ve içeriğini belirlerken oluşturduğumuz konu başlıkları ve hem doküman analizi sürecinde hem de görüşmelerde kullanılan sorulardan yola çıkarak belirlenen başlıklara dayanarak görüşmecilerin söyledikleri sınıflandırılarak belli başlıklar altında toplanmış, konuşma metinleri seçilip sınıflandıktan sonra da yorumlar yapılmıştır. Konuşmacıların aynı başlık altına girecek cümleleri seçilirken, hem benzer fikirler hem farklı fikirler ortaya çıkmış, bunların yorumları yapılmıştır.

Yoğun bir kodlamaya gerek görülmemiş, ancak belli konu başlıkları baştan belirlendiğinden, o başlığa ait kelime ve cümlelerin geçtiği konuşma metinleri, yine o başlık altında incelenmek üzere belirlenerek sınıflandırılmıştır. Konu başlıklarına uygun cümle veya kelimelerin altı çizilerek kodlama amaçlı kullanılmıştır.

Kısaca, doküman analizinden elde edilen ilk veriler, görüşmelerde elde edilen verilerle kıyaslanmış, gözlem yoluyla da bunlar sınanarak üç aşamalı bir veri analizi ortaya çıkmıştır.

4.12. Nitel Araştırmalarda Geçerlik Ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmanın geçerli ve güvenilir olduğunu belirlemenin çeşitli yolları vardır. Geçerlik, iç ve dış geçerlik olmak üzere ikiye ayrılır. Dış geçerlik, elde edilen bulguların benzer gruplara ya da olgulara uygulanabilir olmasını, iç geçerlik ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliliğini konu edinir. Dış güvenirlilik, araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda aynı şekilde elde edilip edilemeyeceğine, iç güvenirlilik ise başka araştırmacıların aynı veriyi kullanarak aynı sonuçlara ulaşip ulaşamayacağına ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 255)

Araştırmada geçerliği sağlamak üzere, elde edilen görüşme verileri diğer katılımcılara da teyid ettirmek suretiyle sınanmış, sorulara verilen cevaplar arasında büyük ölçüde eşdeğer cevaplara ulaşıldığı görülmüştür. Ayrıca üç nitel araştırma yönteminin bir arada kullanılması; yani dokümanların kullanılması, görüşmeler yapılması ve katılımcı gözlem yapılması araştırmanın geçerliği için önemli bir etken olmuştur.

Tekrar edilebilirlik, hem sosyal bilimlerin sorunlarından, hem de nitel araştırmaların genel bir problemidir. Bu yönüyle nitel araştırmalar, doğası gereği güvenirlilik sorunuyla yüz yüzedir. İç ve dış güvenirlilik sorununu aşmak için bilim insanları nitel araştırmalarda 'zamana bağlı' ve 'gözleme bağlı' güvenirlilik kavramlarını geliştirmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 260).

Gözlem ve görüşme verileri, Meluncanlar üzerine çalışma yapan ve yanlarında kaldığımız 3 araştırmacıyla incelenmiş ve onların ulaştığı verilerle kıyaslanmıştır. Bu karşılaştırma ve teyit süreci, gözleme bağlı güvenirliliğe katkıda bulunmuştur. Zamana

bağlı güvenirlik testi ise, ancak literatür ve dokümanlar ile yapılan kıyaslamalar ile mümkün olabilmiştir.

BÖLÜM 5: MELUNCAN KİMLİĞİ

5.1. Meluncan Kavramı Üzerine

Meluncanların tarih sahnesine çıkması ve dikkat çekmesiyle birlikte, öncelikle bu gizemli kelime dikkat çekmiş ve hem kelimenin anlamı, hem de kökeni üzerine sürekli tartışmalar yaşanmıştır.

1892 yılına kadar sözlüklerde böyle bir kaynağa rastlanmaz. 1892 yılında Dr. Isaac K. Funk Meluncanlardan bahsettiğinde, kelimenin anlamından ziyade, insanları tarif eder ve şöyle der: “Tennessee dağlarında yaşayan çok koyu renkli halk”(Mira, 2001: 25). O yıllarda henüz hem sözcüğün kökeni hakkında hem de Meluncanların kökeni hakkında bir merak söz konusu değildir. Dictionary of America ise Meluncanları, “Kuzey Batı Carolina ve Tennessee’nin bazı dağlık bölgelerinde yaşayan, yerli, siyah ve beyaz ırkın karışımı bir topluluk” olarak tanımlamaktadır (Dictionary of Americanisms, 1951: 1004). 1951 yılına kadar geçen süreçte Meluncanların kökenine dair bir fikrin de oluştuğu düşünülebilir; çünkü tanım daha kapsayıcı bir hal almış.

Meluncanlar üzerine araştırma yapanların yıllarca en çok üzerinde durduğu ihtimal, kelimenin Fransızca olduğu şeklindedir. Bu yaklaşıma göre kelime, Fransızca Melange’den gelmektedir ve belki de bu ad onlara Fransız tüccarlar tarafından verilmiştir” (Nassau, 2008: 36). Fransızca’da ‘Melange’, ‘karışım’, ‘harman’ demektir. Meluncanların çok farklı ırkların karışımından meydana geldiği doğrudur. 1793-94 yıllarında Fransız baron François de Tubeuf, güney batı Virginia’da binlerce dekar toprak satın alır ve Clinch nehri yakınına yüzlerce Fransız aile yerleşir. Bu insanların arkadaş canlısı yerlilerle tanıştıklarından söz edilmektedir ve Meluncanlar tam da o bölgede yaşarlar. Bu teoriye göre kelime, “melangeon” çoğul isminden zamanla “melungeon”a dönüşmüş olabilir (Winkler, 2005: 6). Her ne kadar Fransızlar ilk olarak Nashville’e yerleşmişlerse ve Meluncanların yaşadığı yere 200 mil uzaklıktaysa da, o bölgeye ticaret için gittikleri düşünülmektedir (Bible, 1975: 11-12).

Bu teoride ciddi bir eksiklik bulunuyor. Melungeon Fransızca karışım demek olsa, bu insanların, bu adlandırmadan rahatsız olmasına gerek yoktur. Ancak bilindiği gibi Meluncanlar, kendilerine böyle denmesinden çok rahatsızlar. Ayrıca, o bölgede başka bir çok karışık grup yaşamaktaydı ve halen yaşamaktadır. Elder, can alıcı soruyu şöyle

sorar: “Madem kelime Fransızca’dandır ve karışım anlamına gelmektedir, neden bölgedeki diğer gruplara aynı ad konmamış” (Elder, 1999: 21)?

Başka bir teoriye göre Meluncan sözcüğü Portekizce’den türemiştir. Portekizce “mulango” veya “melungo”, “gemi arkadaşı” (shipmate) demektir Bu anlam Portekizce’de beyazlar için de kullanıldığından, Meluncanlar için uygun bir tanım gibi görünmemektedir (Kennedy, 1997: 18). Ayrıca, yukarıda da sorduğumuz gibi, neden Meluncanlar kendilerine “gemi arkadaşı” denmesinden rahatsız olsunlar?

Winkler, teorilere Yunanca’dan siyah anlamına gelen “melan” kelimesini ve eski bir İngilizce kelime olan ve “aldatma” anlamına gelen “melangin” kelimesini de ekler (Winkler, 2005: 7). Özellikle Meluncanların ilk görüldüklerinde bozuk bir Viktorya çağı İngilizcesi konuştukları ve arkaik kelimeler kullandıkları düşünülürse, bu son teori de anlamlıdır. Anlamsız olan ise, İngiliz kökenli birinin, baskın bir WASP kültürünün hakim olduğu coğrafyada dışlanıyor oluşudur.

Çalışmamızın odak noktasını ve bizim hipotezlerimizi ilgilendiren son yaklaşım ise, ilk kez Brent Kennedy tarafından ortaya atılan görüştür. Osmanlıca ve Arapça’da ortak bir sözcük olan ‘Meluncan’ (lanetlenmiş can), Kennedy’nin ısrarla üzerinde durduğu bir terim olmuştur.

Bütün bu teorilerdeki belirsizlikte, kelimenin yazılışının da okunuşunun da değiştiği fikri yatmaktadır. İki hali de herhangi bir teoriyi daha güçlü kılmaya yetmiyor gibidir. Bunda, dönemin insanların okuma yazma bilmiyor oluşları ve kayıt tutulmadığından kelimenin sürekli değiştiği gerçeği de önemli bir parametredir (Bible, 1975: 12; Goins, 2000: 9-10).

Bütün teorilerin kendi içinde mantıklı yanı vardır. Ancak kişisel mülakatlarımızda da dikkati çeken bir şey olmuştur. Meluncanlar bu ismi genellikle kendileri kullanmamışlar, hatta söylendiğinde çok rahatsız olmuşlardır. Bu adlandırma onlara başkaları tarafından yapılmıştır ve duydukları rahatsızlık, aşağılanma hissiyle aynıdır.

Bu insanlar isimlerinden neden rahatsızlık duyuyor olabilirler? Bunun iki cevabı vardır. Birincisi, karışık bir ırk olmaları ve “renksiz halk” olarak adlandırılmaları, tarihin beklide en sıra dışı ayrımcılığına uğramalarıdır. İkincisi ise, Meluncan kelimesi, sadece Arapça ve Osmanlıcadaki anlamıyla kötü çağrışımlara sahiptir. Hem bu adın

başkalarının takılmış olması, hem de duyduklarında kendilerinin takındığı tavır, bu insanların, kelimenin anlamını bildikleri ve buna göre davrandıkları ihtimalini artırıyor. Bilindiği gibi mel'un, Müslümanlar arasında dinden çıkanlar kullanılan bir kelimedir. Meluncanlar'ın, tarihi derinliği ve nesilden nesile aktarılan bir içgüdü ile bu kelimeyi duymak istememelerinin altında yatan sebep, din değiştirmiş olmaları ve diğer Müslümanlar tarafından kendilerine karşı bu kelimenin sürekli kullanılmış olma ihtimali düşünülmelidir. Ayrıca Rhea, kısa fakat çok çarpıcı makalesinde, mel'un kelimesinin dinden çıkmış Müslümanlara kullanıldığını hatırlattıktan sonra, 16. yüzyılda Osmanlılar tarafından, İspanya/Endülüs'ün istilası sırasında din değiştiren Müslümanlara bu şekilde hitap edildiğini aktarır (Rhea, 2004: 2).

Literatür bilgisi bunları sunarken, kişisel görüşmelerde de konuyla ilgili soru yönelttiğimiz görüşmecilerden bazılarının görüşleri şöyledir:

“Meluncan sözcüğünü hemen hemen hiçbirimiz anne ya da babalarımızdan duymazdık. Başkalarının bize böyle hitap ettiğini fark ettiğimde ilk gençlik yıllarımı yaşıyordum ve anneanneme gidip sormuştum. Suratı asılmış, bana kızmış ve bu kelimeyi bir daha asla kullanmamamı söylemişti. Biz kelimenin hangi dilden geldiğiyle değil de bir hakaret ve aşağılama amacıyla kullanılmasyla ilgilendik hep...”

(Katılımcı 3)

“Amcamın bana hep söylediği bir şey vardır ki hiç unutmuyorum: “Bu kelimeyi hiç kimse söylemek istemezdi; şimdi herkes Meluncan olmak istiyor.” Bu adlandırma kesinlikle pozitif bir şey değildi. İşin aslını yaşam ilerledikçe öğrendim”

(Katılımcı 2)

“Mesut! Kelimenin kökeni hakkında senin kitaplardan öğrendiklerini biz de hep kitaplardan okuduk. Kelimenin hangi dilden geldiği, hiçbir zaman öğrenilemeyecek bir gizem, bir sır... Ancak bu adlandırmanın yıllarca insanların aşağılık duygusuna kapılmasına sebep olduğunu biliyorum. Çünkü kavram, ne beyaz, ne siyah, ne Amerikan, ne İngiliz kısacası hiçbir yere ait olmadığı anlamında kullanılıyordu. Ama artık kültürel bir zenginlik olarak sen dahil herkesin son 10 yılda bize yüzlerce kez sorduğu bir şeye dönüştü”

(Katılımcı 1)

Görüşme yaptığımız önemli kişilerden birinin, kendi başına Sneedville'e gidip de insanlara Meluncan olup olmadıklarını sormam halinde karşılaşacağım probleme dair söylediği şey, Meluncan kelimesinin gizemini ve çözülemez karmaşıklığını ortaya koymaktadır:

“Sneedville’e yalnız gitmen ve “Meluncan” kelimesini kullanman durumunda ya yanıt alamazsın ya da çok ters tepkilerle karşılaşabilirsin. Bu yüzden benimle veya bir başka tanınmış kişiyle gitmende yarar var.

(Katılımcı 2)

Tüm bu yaklaşımlar, kelimenin hangi dilden geldiğine; hatta bütün teorilerdeki anlamlarla ilgili bir algıya değil, başkalarının bu kelimeyle ne demek ve yapmak istediğine ve Meluncanların böyle adlandırılmak ve çağırılmakla ne hissettiklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Gözlem sürecinde de gördüğümüz şey, görüşmecilerin yorumlarını destekler nitelikte olmuştur. Johnnie Rhea ile birlikte kasabada birçok kişiyi ziyaret ettik. Johnnie’nin bize sağladığı tüm kolaylığa rağmen insanların konuyla ilgili konuşmak istememeleri, kavramı duyduklarında yüzlerini ekşitmeleri, konuyu değiştirmeleri, manidardır.

Yüzyılların hissini bu günde devam ettiği bir gerçektir. ‘Meluncan’ ismiyle birlikte, ‘Meluncan tarihi’ ve ‘Meluncanların kim oldukları’ birlikte çözülmesi gereken, tarih tarafından atılmış düğümlerdir. Dolayısıyla ‘Meluncan’ sözcüğünün incelenmesinin ardından, bu insanların Amerika’ya nasıl geldiklerinin de incelenmesi gerekmektedir; ama öncelikle bir Meluncanı fiziksel özellikleriyle ayırt etmek mümkün müdür, ona bakalım.

5.2. Meluncanların Fiziksel Özellikleri ve Yaşamlarına Olan Etkisi

Bu gün artık karışık bir ırk olduklarını unutmamak ön şartıyla, genel bir Meluncan profili çıkartmak gerekirse, koyu tenli, ki bu hem bronz, hem kumral, hem esmer tonlar taşıyabilmektedir, siyah veya koyu kestane saç renkli, hemen hemen her göz rengiyle görülen, Kızılderili oldukları hissine yol açan çıkık elmacık kemiklerine sahip; ancak Avrupalı veya Asyalı oldukları hissi uyandıran ince dudaklı ve küçük ağızlı, dışarıdan bakanların kesinlikle güzel, çekici veya yakışıklı bulacağı düzgün görünümlü insanlar olarak tarif edilebilir (Bible, 1975: 15).

Yapılan görüşmelerde, Meluncanların bu özelliğine özellikle dikkat çeken bir konuşmacı olmuştur:

“Meluncanların kadınları güzel, erkekleri uzun boylu ve yakışıklıdır. Ne tam olarak Amerika’daki beyazlara ne de zencilere benzetebilirsiniz. Ben, ayrımcı tavırlarda her zaman bir kıskançlık da olduğunu düşünüyorum”

(Katılımcı 15)

Yine Goins’in Droomgoole’dan aktardığı şekliyle, Meluncanların cilt rengi, Mulattolardan (Zenci-Beyaz evliliğinden olan) tamamen farklı olarak, kırmızıya çalan kahve olarak tarif edilebilir. Erkekler oldukça uzun boylu ve biçimli bedene sahip, küçük keskin gözlü, çıkık elmacık kemikli, genelde siyah uzun saçlıdır. Kadınlar ise kısa boylu, yine siyah saçlı, ten olarak da erkekler gibi kızıla çalan bronz tenlidirler. Elleri ve ayakları küçük ve şekillidir (Bible, 1975: 15).

Anlatılan özellikler, büyük çoğunluğun özellikleri olmakla birlikte, açık tenli ve mavi gözlü olanları da az değildir. Özelliklerin, Meluncanların yaşadıkları bölgelere göre değiştiği de belirtilmektedir. Örneğin, güneybatı Virginia’da yaşayanlar, dalgalı siyah saçlı fakat beyaz tenli ve renkli gözlüdürler.

Aslında Winkler, herhangi birinin Sneedville’e gidip Meluncan görme ümidiyle dolaşması durumunda, hayal kırıklığıyla geri döneceğini dile getirir; çünkü tarımla uğraşmanın ve güneş altında kalmanın da etkisiyle, Meluncanları çevredeki diğer beyazlardan ayırmak mümkün değildir (Winkler, 2005: 9).

Bible’ın Dr. Richard Jantz’dan aktardığı ilginç bir istatistik var. Zencilerde düz tabanlılık oranı % 35’lere varmaktadır. Oysa normal istatistik % 1 civarındadır. Bunun Meluncanlar arasında da normalin üzerinde olduğunu belirten Jantz, Meluncanları hangi kökene götürdüğüne dair bir fikir beyan edemese de, ilginç bir istatistik olarak aktarmakla yetinir (Bible, 1975: 16).

Yine önemli bir gözlem, Judge Shepherd tarafından yapılmıştır. Bible’ın aktardığı şekliyle, bir Meluncan ile bir beyaz evlendiğinde, çocuklarının ikisinin ortası bir melez olmadığı, ya anne gibi esmer, ya baba gibi beyaz olduğu bilgisi vardır (Bible, 1975: 17). Bu istatistik önemlidir; çünkü beyaz-siyah evliliklerinde melez ton oluşmaktadır. Çünkü gen havuzları farklı iki ırk bir araya gelerek, melez ırk oluşturmaktadır. Meluncanlardaki durum, farklıdır. Demek ki zaten gen havuzunda bulunan öğeler yeniden karşılaşmakta, bunlardan biri baskın gelerek çocuk ya anneye ya da babaya benzemekte, ortasında bir ton oluşmamaktadır.

Meluncanların fiziksel özellikleri ve yaşamlarındaki direk etkisi hakkında konuşmacıların önemli katkıları olmuştur:

“Biz ömrümüz boyunca esmerliğimizden dolayı sıkıntı çektik. Bu, bazen tamamen dolaylı yollarla oldu. Direk olarak aşağılanmadığımız, ama beyazlarla olan münasebetlerimizde hep ikinci sınıf insan olarak kendimizi hissettiğimiz anlar çoktur. Gerçekten hem siyahlardan hem de beyazlardan farklı cilt rengimiz var ve bu, iki tarafa da dahil olmamızı engellemiş bir durum. Esmerliğimizden neden rahatsız olduğumuzu bile unuttum diyebilirim. Hatırladığım ilginç bir şey var: Tarlada çalışırken yüzümüzü tamamen örter, başımızı başlar öyle çalışırdık. Bunu biraz daha esmerleşmeyelim diye yapardık. Esmer olmak, hep bir eziklik sebebi olmuştur bizde”.

(Katılımcı 3)

“Aslında bizim ten rengimiz, bende de gördüğün gibi, zeytin rengi tabir edilen bir tondur. Ne kapkarayızdır ne de beyaz. Hatta bizim insanlarımız içinde her ten renginden kişiye rastlarsın. Tarihte yaşadıklarımızın ten rengiyle bağlantılı bir noktaya gelmesi, şimdi düşünüyorum da, Anglo Saxon olmadığımızdandır. Bizi bir şekilde farklı yorumlamak istemişlerdir ve öyle yapmışlardır diyorum”.

(Katılımcı 2)

“Bana baktığında ne görüyorsun? Beyaza yakın esmer birisi değil mi? Çoğu Meluncanın ten rengi böyledir. Hatta sürekli güneşin altında tarlalarda çalışmaktan bile etkilendiğini söyleyebilirim. Ama nedense hakim anlayış, bizi farklı bir yerde görmüştür hep. Zencilere “renkli” bize de “renksiz” insanlar diyerek, bir şekilde sınıflamışlardır”.

(Katılımcı 4)

Meluncan kelimesi gibi renk konusunda da katılımcıların üzerinde durdukları konu hep ayrımcılığa götüren sebepler üzerinedir. Şu anda bunu daha az yaşadıklarını görsek de halen geçmişin izleri ve buna dair sorgulamalar devam etmektedir.

5.3. Meluncanların Yaşadığı Coğrafya

Meluncanlar ilk olarak güneybatı Virginia ile kuzeydoğu Tennessee arasında kalan Clinch Nehri civarında görülmüştür. Bu gün de bilindiği ve görüldüğü şekliyle Meluncanların büyük çoğunluğu Tennessee Hancock County’ de bulunan Newman’s Ridge ve Vardy vadisinde yaşamaktadır. Virginia Wise County’de ve Hawkins County’de de yaşayanlar vardır. Bahsi geçen bölgelerin civarında, yani güneybatı Kentucky, güneydoğu ve orta Tennessee, güneybatı Virginia ve giney Batı Virginia,

hatta Ohio’da bile Meluncanların yaşadığı söylenir (<http://www.melungeon.org/node/7>, 2010).

Başka bir yaklaşımla, Appalachina dağlarının uzandığı bölgenin, Kentucky, Virginia, Tennessee, Kuzey Carolina ve güney Batı Virginia’yı içine alan kesişme bölgesi Meluncanların yaşadığı yerlerdir (Bible, 1975: 6).

Hancock County, 10 bini bile bulmayan nüfusuyla, Amerika’nın en az nüfuslu ve en fakir bölgesidir. Özellikle Newmans Ridge, bu gün eski nüfusunun çoğunu kaybetmiş haldedir. Fakirlik ve imkansızlıklar, insanları göçe zorlamıştır. Özellikle Newman’s Ridge, bazı Meluncanlar için çok belirleyici olup, orada yaşamamış insanların Meluncan olmadıkları iddiasını dile getirmektedirler.

Elbette tüm Meluncanlar, bu bölgede yaşamıyor. Bir çoğu hem ayrımcılıktan kaçmak, hem ekonomik sıkıntılar, hem de şehir hayatına katılmak ve sanayileşen Amerika’da daha iyi işler bulmak üzere başka yerlere göç etmiştir. Dolayısıyla artık Meluncanların nerelerde yaşadığını tam olarak kestirmek mümkün değildir. Ancak ilk görüldükleri yer burasıdır. Hatta Hashaw’un tabiriyle: “Meluncanlar bu bölgede o kadar uzun zamandır yaşamaktadırlar ki, nereden geldiklerini kendileri dahi bilmemektedir” (Hashaw, 2007: 2).

Newman’s Ridge, iki yanı dağlarla çevrili bir vadi içerir ve oldukça sapa bir yerdir. Ulaşımı o dönem için oldukça zor olmalıdır. En yakın nehre en az 5 mil uzaklıktadır. Kocaman bir kıtaya çok önceleri gelmiş olan insanları böylesine izole bir yere iten sebep halen bilinmemektedir ve bu da Meluncanları daha da gizemli kılmaktadır (Hatmaker ve Bader, 2002: 9). Beyaz adamın vahşetinden mi, geçmişin kötü hatıralarından mı, bir yanlışın sonuçlarından mı kaçtıkları bilinmeyen bu insanlar, bir şekilde bu bölgeyi mesken seçmişlerdir.

Tabii değişen hayat şartları ve sanayileşmenin getirdiği göç dalgasıyla, refah arayışına girişen fakir Meluncan halkı, Amerika içinde bir çok yere göç etmiştir. Günümüzde Tennessee’den Kentucky’ye, Kuzey Carolina’dan Güney Carolina’ya, Virginia’dan West Virginia’ya, hatta Arkansas, Oklahoma, Indiana, Texas ve California’ya kadar bir çok eyalete yayılmışlardır (Mira, 2001: 29). Bu gün Fethiye’de yaşayan ve kişisel

görüşme yaptığımız Jane Burnnet, (müslüman olduktan sonra adını Zeynep Han diye değiştirmiş) gençliğini California’da geçirmiş bir Meluncandır.

5.4. Meluncanların Kökeni

Yaptığımız alan araştırmasında da, incelediğimiz kaynaklarda da gördüğümüz en önemli şey, hem Meluncanların hem de araştırmacıların en çok köken konusu üzerinde durduğudur. İşin en gizemli yanı budur. Renkleri ile o dönemin hiçbir etnik grubuna benzemiyor oluşları; başka bir ifadeyle de hepsine benziyor oluşları, herkese aynı soruyu sordurmuştur. Meluncanlar kimdir ve nereden gelmişlerdir?

Bu gün itibariyle artık Meluncanları tek bir kökene bağlama imkanı yoktur. Meluncanların, tıpkı her etnik grup gibi artık karışık bir grup olduğunu söylemek zorundayız. Dünya üzerinde sosyal darwinizm ve bilimsel ırkçılığın ne sonuçlar doğurduğunu görmeyen yoktur. Dolayısıyla Meluncanların da sadece İspanyol, sadece Portekizli veya sadece Türk olduklarını söylemek, bu günkü sonucu inkar etmek olacağı gibi, o insanları da ürküten bir şeydir. Meluncanlar, bir çok ırkın karışımından oluşmuş bir topluluktur.

Görüşmelerde kökene dair sorular da sorulmuştur. Görüşülen kişilerin tek tek hangi kökenden olduklarıyla ilgili bazı teorileri olmakla birlikte, çoğu görüşmecinin ortak yaklaşımı, karışıma yaptıkları vurgudur. Bir kaçını aşağıdadır:

“Amerika’da insanların çoğu kökenini ya yanlış bilir ya da anne ya da baba tarafını eksik bilir. Meluncanların kökenine dair konuşurken de bunu görürsünüz. Şimdilerde hepimiz kökene dair araştırmalara giriştik, fakat ben dahil çoğumuz 3 kuşaktan gerisine dair bilgi sahibi değiliz. Özellikle Meluncanların tam bir karışık grup olduğunu söylemek durumundayız. Bana göre de böyledir. İngiliz, Portekizli, Kızılderili, Zenci, İspanyol, Türk ve şimdi aklıma gelmeyen diğerleri... Belki de bizi değerli kılan, bu gün araştırılır kılan şey bu gizemdir...”

(Katılımcı 2)

“Ben artık köken konusunda spekülasyon yapmayı istemiyorum. Kökenden ziyade bu günü önemsemeye başladım. İlla bir şey demem gerekiyorsa, teorilerde öne sürülen kökenlerin hepsinin bizde var olduğunu söyleyebilirim”

(Katılımcı 11)

Elbette her insan, dolayısıyla her topluluk köklerini merak edecektir. Bu, belli bir kimlik ve aidiyet bilinci ve var olma savaşında güçlü kalınabilmesi için gerekli de bir şeydir. Belli bir bilincin oluşumunda da hem bu günün hem de dünün önemi olduğu açıktır. İşte bu yüzden, Meluncanların kökenine dair araştırmalar kaçınılmazdır. Zaten günümüz itibariyle Meluncan toplumunun en çok merak ve takip ettiği çalışmalar, kökenlerine dair çalışmalardır. Meluncanların kökenlerine dair çok çeşitli teoriler vardır. Bunların en önemli olanlarını tek tek inceleyelim:

5.4.1. Santa Elena, Hernando de Soto ve Juan Pardo Teorileri: İspanyol Olma İhtimali

Bu teoriye göre, “İber yarımadasından gelen kadın, erkek, çocuk Santa Elena’ya yerleşmişler, oradan Carolina, Georgia, Alabama ve Tennessee’ ye doğru yayılmışlardır” (Mira, 2001: 30). Santa Elena, o dönemde İspanyol ve Portekizlilerin göç ettikleri ilk bölge olan Güney Carolina ve Paris Adasına verilen addır. Bu göç, 1526 yılında olmuş, kölelerle birlikte 500 kadar kadınlı erkekli grup İspanya’ dan Amerikan sahillerine gelmiştir. Aynı yıl hastalıklar, yerli saldırıları ve başka problemler yüzünden geri dönmüşler, ancak 150 kadarı İspanya’ ya varabilmiştir.

Aynı teoriyi Bonnie Ball, 1600’ lü yıllarda gerçekleştiği şeklinde aktarmaktadır. Ona göre, “yerliler, 8 günlük bir beyaz yerleşiminden bahsetmişler, beyazların evlerde yaşadıklarını ve büyük bir çanlarının olduğunu çan çaldığında ona yöneldiklerini anlatmışlardır” (Ball, 1992: 1). Bundan, gelenlerin Hıristiyan oldukları anlaşılıyor. Fakat yine Bonnie Ball, somut delilin olmadığını belirtmektedir.

Bu teoriye bağlanabilecek bir başka tez, Hernando de Soto isimli bir komutan eşliğinde, o bölgeye 1540 yılında yapılan ve altın arama amaçlı bir geziden bahsedilir. Hepsi erkek olan grup, yaşanan ciddi sağlık sorunları nedeniyle neredeyse yok olmuş, de Soto dahil çoğu katılımcı ölmüştür ve Portekiz kökenli bir katılımcı, konuyu hatıralarında ve mektuplarında anlatmıştır (Mira, 2001: 30-31).

Bir başka teoriye göre, İspanyol kaptan Juan Pardo, 250 erkek ile birlikte Santa Elena’yı terk ederek içerilere seyahat etmiş, bu gün Meluncanların yaşadığı bölgeye gitmiş, tarıma elverişli verimli topraklar görmüş, Santa Elena’ya geri dönmüştür. Bu haberlerin, o dönemde İspanya ve Portekize ulaşarak, kıtlıkla ve istila ile acılar çeken dönem insanların Amerika’ya göçe teşvik ettiği düşünülebilir. 1569 yılı itibariyle Santa

Elena'da 350 kişi bulunduğu söylenmektedir. Bu sayının yarısı bile, 150 yıl sonra tespit edilen Meluncan nüfusunu oluşturmaya yeter (Mira, 2001: 31; Kennedy, 1997: 94). Juan Pardo'nun askere aldığı 200 kadar erkeğin, Galiçya Dağları ve güney İspanya'dan olduğu, dolayısıyla bu askerlerin Berberi, Basklı veya Yahudi olduğu düşünülmektedir (Kennedy, 1997: 104-105).

Sadece asker nüfusuyla yorumlanacak bir teori, zayıftır. İspanya Kralı 1. Felipe'nin oralarda bir koloni kurmak için, sadece evli erkekleri gönderdiği söylenmektedir ve bazı kayıtlarda ilk gemilerde kadınların olduğu da görülmektedir (Mira, 2001: 32; Hancock County, Tennessee and Its People, 1994: 47). Johnnie Rhea, hem kişisel görüşmemizde, hem de yazdığı makalede, Meluncanların ilk görülme yılını en geriye götüren kişi oluştur. Ona göre, 1654 yılında görülen Meluncanların, en az 3 nesildir Apalachian dağları civarında yaşadıkları tahmin edilmektedir (Rhea, 2004: 2).

Bu teorilerin birlikte değerlendirilmesinin ardından, eksiklikleriyle ilgili şunlar söylenebilir:

Bahsi geçen insanların askerler, yani sadece erkekler olduğu, bahsi geçen bölgeye yerleşmedikleri ve gidip döndükleri, orada kalanlar olsa bile, bir grubu oluşturmalarının zor olduğu bir gerçektir. Ancak buraya eklenmesi gereken önemli bir ayrıntı daha var. 1492 yılında İber Yarımadası, yani İspanya tamamen istila edilerek Müslümanlar soykırımı uğramaya başlamıştır.

O yıllarda bir çok Müslüman, zulümden kurtulmak için gruplar halinde İspanya'yı terk eder. Endülüs Emevileri'nin sayısı 1492 yılında 500 bin iken, bunların 100 bini ölür, 200 bini göç eder, 200 bini de Hıristiyan yönetimi altına girer. Çok zor şartlarda orada kalanların, şu anda hemen hemen hiç Müslüman kalmadığı düşünülürse, peyderpey göç ettikleri ya da Hıristiyanlaştıkları söylenebilir. Hıristiyanlaştıktan sonra göç etme ihtimalleri de vardır. İster ilk göç eden 200 bin içinden, ister orada kalan 200 bin kişi içinden sadece 300 kişi Amerika'ya göçmüş olsa; orada yaşadıkları travmanın etkisiyle güney sahillerine ulaştıkları anda içerilere, hatta Newman's Ridge gibi izole bir bölgeye kaçıp sığınmaları mantıklı görünmektedir.

Bizim yukarıda eleştirdiğimiz ve sadece asker kökenlilerle açıklanamaz dediğimiz teorinin eksik noktasına Gallegos, önemli bir katkıda bulunur. Onun aktardığına göre,

İspanyollar (ya da o günkü haliyle İspanya'dan gelen Endülüs Emevileri, Yahudiler veya İspanyollar), ilk İngiliz pilgrimlerinden 100 yıl kadar önce, yani 1526'da Amerika'ya gelmişlerdir. Lucas Vasquez de Ayllon önderliğinde Kuzey Carolina'ya kadınlı erkekli bir grup gelmiştir. Ayllon, iyi eğitim almış bir sivildir. Kesinlikle asker değildir. Hatta bu grup, tam 4 gemiyle gelmişler, yanlarında ilaç, yiyecek ve evcilleştirilmiş hayvan bile getirmişlerdir. Ancak ilk olarak sahil şeridinde yerleşen bu insanlar kışa hazırlıksız yakalanmış, hastalıktan ve açlıktan çoğu ölmüştür. Ayllon'un ölümünden sonra grubun yönetimini devralan yeğeni Doncel, çok zalim biri olduğundan, ilk fırsatta gruptan bazı insanların kaçarak yerlilere sığındığı söylenmektedir (Gallegos, 1997: 1-17). 1580'lerden itibaren İngilizler yöreye gelmeye başladıklarında, kendileri gibi giyinmiş ve yerlilere benzemeyen insanlara rastladıklarını söylerken, yörede son zamanlarda yapılan kazılarda da üzerinde İspanya kralı II. Felipe'nin figürünün bulunduğu paralar bulunmuştur (Gallegos, 1997: 18).

Tarihte biraz daha ilerlersek, karşımıza İspanya ya da Endülüs kökenli olmaya dair başka teoriler de çıkacaktır. 1492'de Kolomb Amerika'yı keşfettiğinde İspanya Ferdinand ve İsaabel'in yönetimindedir ve birçok Endülüslü Hristiyan olmuştur. Z.Phillip'in tahta gelmesiyle 1609'da İspanya'dan sürülen Endülüslülerin ve Moorların² bir kısmı da gerek yolcu gerek korsan, gerek kaşif olarak Atlantik'i geçmiş olabilir. Bu teori de akla yatkın görünüyor. Özellikle "1800' lü yılların başlarında İspanya' da tam bir soykırım gerçekleşmiştir ki bu dönemde İspanya nüfusu 10 milyondan 6 milyona düşmüştür" (Ball, 1992: 26). Birçok insan, o yıllarda İspanyadan kaçarak dünyanın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. 1600'lü yıllardaki göçten sonra 1800'lerde de bu insanlar yine Amerika' ya ulaşmış olabilirler.

Özellikle Hristiyan olan Moorlar (Moriscas) 1600'lü yıllardan itibaren denizlerde korsan olarak görülmüşler, esir aldıkları insanları da köle olarak satmışlardır. Bu insanlar arasında büyük oranda Müslüman Moorların olması da olasıdır.

Fas'ta Atlas dağlarında halen yaşamakta olan gerçek Moor halkı ile Meluncanların benzerliklerini Ball şöyle sıralamaktadır: Çoğu dağlarda yaşamaktadır; Meluncanların bazı fiziksel özellikleri tıpkı Moorlarınkine benzemektedir; İber yarımadasında

---

² Çalışmamızda Moorlardan bahsederken bazen Endülüs Emevilerini, bazen de o dönemde Endülüste yaşamış Kuzey Afrika kökenli Moor ırkını kastetmekteyiz. Bunu ayırabilmek için, Kuzey Afrika kökenli olanları direk Moor, Endülüslü Müslümanları ise Endülüslüler diye tanımladık.

yaşadıkları soykırım sonucunda çoğu başka yerlere göç etmişlerdir; hem Meluncanlar hem de Moorlar hayvancılığı çok iyi yapmaktadırlar (Ball, 1992: 27). Gerçi Türk Yörükleri için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Onlar da yüzyıllarca yerleşik hayatı reddederek hem göçerler halinde hem de izole yaşamayı seçmişlerdir.

Son olarak söylenmesi gereken şey, İspanyolların İberler, Kartacalılar, Phoenicionlar, Romalılar ve Moorların bir karışımı olduklarıdır. İspanyolları oluşturan milletler çeşitli olduğu kadar dinler de çok çeşitlidir. Amerika'ya ilk gelenler içinde çok sayıda İspanyol olduğu artık iyi bilinmektedir ki; bunlar içinde Müslümanların da olması büyük bir olasılıktır. 1500'lü yıllarda İspanya'nın çok güçlü olduğu ve denizcilikte iyi olduğu düşünülürse bütün bu parçaların bir araya geldiğini düşünebiliriz.

O dönem Müslümanlarının, her nereden olursa, Amerika'ya gitme ihtimalleri her zaman vardır. Dr. Youssef Mroueh makalesinde, Amerika'nın Kolomb'dan önce Müslümanlar tarafından keşfedildiğini iddia etmekte ve şöyle demektedir: Kuzey Afrikalı bir grup denizci, karanlıklar ve sisler denizine -Atlantik Okyanusu- açılırlar. Sonunda insanların yaşadığı bir adaya -büyük bir ihtimalle Amerikadır- ulaşırlar. Ulaştıklarının dördüncü gününde karşılaştıkları bir kişi onlarla Arapça konuşur. Ayrıca Amerika ve Kanada'daki 565 yer ismi Arapça kökenlidir (Mroueh, 2001: 2-4) Bu mantıklıdır, çünkü, 'İslam evrensel bir din olup sınır gözetmediği için o dönemdeki müslümanların dini yaymak amacıyla Amerika'ya kadar gitmiş olma ihtimalleri göz ardı edilemez (Melungeons-Muslims in America Before Columbus, <http://www.sunnah.org/history/melungeo.htm>, 2002).

İspanyol kökenli olmayla ilgili teoriler daha çok Gallegos'a aittir ve yapılan görüşmelerde en zayıf olduğu düşünülen teorilerden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Görüşülen Meluncanlardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Biz İspanyol kökeni üzerinde hiç durmadık bu güne kadar Mesut... Bahsettiğin kitabı ben de okudum. Gallegos çok sağlam bir teorik çalışma yapmış aslında. Ancak İlk İspanyolların sayısı kayıtlarda bellidir ve bunlar tamamı asker erkeklerden oluşan insanlardı. Yaşadıkları zorluklardan sonra da kimisi öldü çok azı da geri döndü. Bizim İspanyol olma ihtimali üzerinde durmayıştığımızın en önemli sebebi de bence büyüklerimizin bundan hiç bahsetmemiş olmasıdır. Portekiz, İskoç, Yerli, İngiliz olduğumuzla ilgili çok şey duydum ama bunu ben de hiç duymadım”

(Katılımcı 1)

“Kitabımda da bahsettim... 1600’lü yıllara gelindiğinde ciddi kayıtlara rastlanmaktadır ve o dönemde İspanyol kökenli 5-10 aileden ancak bahsedilmektedir. De Soto’nun adamları da Amerika’yı çoktan terk etmişlerdi...”

(Katılımcı 12)

Teorik olarak sağlam verilere sahip olan Gallegos’un çalışması ile konuşmacıların cevapları arasında farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılık, bilimsel temellerden ziyade, nesiller arası sözlü aktarıma dayanmaktadır.

5.4.2. Portekizli Olduklarına Dair Teori

Dönemin Portekiz’i çok kısa süre önce İber yarımadasının Portekizliler ve İspanyollarca paylaşımından sonra oluşmuştur. Portekiz’in denizcilikteki gücü ve sömürgeci özelliği düşünüldüğünde, bir şekilde Amerika’ya gelmeleri mantıklı görünüyor. Portekizliliği ön plana çıkaranlar, Tennessee’de koyu tenli insanlara rastlanmış olmasını ve bu insanların adamlarıyla birlikte altın aramaya gelmiş olan Hernando De Soto’nun neslinden gelmeleri ihtimalini ön plana almaktadırlar (Mira, 2001: 30). Oysa özellikle Gallegos’un yaptığı son çalışmalar Hernando de Soto’nun Portekizli olma ihtimalinin çok düşük olduğunu ve onun İspanyol olduğunu ispatlamaktadır. Yukarıdaki İspanyol olduklarına dair teoride sıkça adı geçen Soto, yanında Portekizli askerleri de getirdiği için bu teoriyle bağlantı kurulabilir. Ancak Hernando De Soto’dan ziyade, Juan Pardo’nun İspanyollara çalışan bir Portekizli olma ihtimali daha yüksektir. Aviero’da doğan Pardo’nun, bir denizcilik kasabası olan yerden çıkmış olmasıyla ilişki kurulabilir (Mira, 2001: 214).

Tabii bir şeyi unutmamak gerekiyor. Türk olma ihtimalinde kullanılan 200 Osmanlı levendi dayanağına, sayıca azlık eleştirisi yapılırken, Pardo ya da Soto gibi tek isme yüklenmek, oraya gidip geri döndükleri de kayıtlarla sabit iken, çok zorlama olur ve bilimsellikten uzaktır.

“Tarih sahnesine çıktıkları yıllardan beri Portekizliler denizcilik konusundaki becerileriyle tanınırlar” (Ball, 1992: 28) 1400’lü yıllar ise Portekizlilerin altın yıllarıdır. Büyük çoğunluğunun da “karşılaştıkları insanlara Portekizli olduklarını söylemeleri ve esmer tenli olmaları Portekizli olmaları ihtimalini düşündürebilir” (Kennedy, 1997: 91). Bu bilgiler, 1907’de J. H. Rhea tarafından yazılmış bir mektuba dayanmaktadır. Bahsi

geçen mektupta de Soto'nun grubunda yer alan birinden aktarılan bilgilere dayanılır. Ancak rivayette sadece erkeklerden bahsedilmektedir. J. H. Rhea, bizim de kişisel görüşme yaptığımız kişilerden birinin akrabalarındandır. Görüşmecinin ısrarla dile getirdiği ayrıntı şu şekildedir:

“Ben Portekizli olduğumuza dair bilgileri çocukluğumda anneannemden dinledim hep. Bu bölgede yaşayan diğer ailelerde de hep aynı şeyi duymuşumdur. Ten rengimiz ve daha başka şeyler de bunu destekliyor bana göre.”

(Katılımcı 3)

Tek dayanağı, anneannesinin bunu dile getirmesidir. Zaten Portekiz ihtimali, diğer ihtimallerin aksine, genelde rivayetlere dayanmaktadır. Ancak bir çok Meluncanın bu gün Portekizli olduğunu söylemesi, dikkate alınmak zorundadır. Portekizlilik ihtimalini çalışmalarıyla destekleyen bir başka konuşmacı da şunlar söylemektedir:

Portekizlilik ihtimaliyle ilgili bir başka delil olarak, İngilizlerin Yeni Dünya'ya geldiklerinde, yerlilere benzemeyen, daha kahverengiye çalan esmerlikleri ve kestane rengi saçlarıyla, farklı çocuklar gördüklerini söylemeleri, yine gördükleri insanların onlara, bir geminin alabora olduğu ve içindeki insanların kurtarıldığı bilgisini vermeleridir. Sayıların azlığı nedeniyle de hızla bu insanların asimile oldukları söylenir (Kennedy, 1997: 91). 3 Numaralı konuşmacının dile getirdiği önemli bir ayrıntıyı burada belirtmek gerekir.

“Eskiler, Portekizli derken “Potryghee” (İngilizce Porticii şeklinde telaffuz ederler) kelimesini kullanırlardı. Kendisinin Portekizli olduğunu iddia eden bir insanın, kelimeyi farklı telaffuz etmesi bana ilginç gelse de bunu sorgulamak hiç aklıma gelmedi. Hatta anneannem önceleri kelimeyi sadece “Porty” şeklinde telaffuz ederdi. Bunun Portekizli kelimesinin kısaltılmış hali olduğunu düşündüm hep. Başka bir şey aklıma hiç gelmedi.”

(Katılımcı 3)

Porty kelimesinin daha iyi araştırılırsa Pardo'nun o dönemde İspanya'dan çıktığı limana verilen ad ile hatta İngilizce 'liman' kelimesiyle aynı olduğu görülecektir. İspanyadaki limanın adı “Port Elena”dır ve bu beklide Portekizlilik teorisine ters bir sonuca işaret edebilir (Hancock County, Tennessee and Its People, 1994: 47).

Sonuç olarak, Portekiz ilişkisi, bilimsel verilerle de desteklenememiştir ve izole bir hayat sürmeleri, Portekizcedeki Meluncan kelimesinin “gemi arkadaşı” anlamına gelmesi ve bu hitap şeklinin onları rahatsız etmesi için bir gerekçe olmaması, Portekizli olmaları tezini zayıflatır. Ayrıca bu tezin, kendisi de Portekizli olan ve bizzat görüştüğümüz, aslen mühendis olan Mira tarafından ısrarla dile getirilmesi, çalışma yönteminin bilimsel olmayışı, kuşkuları artırmaktadır. Ancak yaptığımız görüşmelerde katılımcılar içinde ısrarla Portekiz kökenine vurgu olduğundan, teorik veriler ile nitel araştırma sonuçları arasında bu konuda farklılık görülmektedir.

5.4.3. Kartacılıların, Fenikeliler’in ya da Kuzey Afrikalı Müslümanların Devamı Olduklarına Dair Teori

Aslında bu teori en zayıf teorilerden biridir. En büyük medeniyetler dahi 500 yıl gibi bir sürede yıkılıp gitmektedir. Bu insanlar Amerika’ya çok zaman önce gitmiş olsalar bile ya Kızılderililer ile tamamen karışır ve oradaki kabilelerden birine dönüşürlerdi, ya da yepyeni bir medeniyet kurarlardı. Bulduklarında neden bozuk bir İngilizce konuşuyor olsunlar? Dolayısıyla daha yeni döneme ait bir topluluk oldukları hemen hemen kesindir. Ancak kaynaklarda geçtiğinden, çok kısa değinmek durumundaydık. Kennedy de bundan bahseder ve şunları söyler: Denizcilikte çok iyi olan Kartacılılar milattan önce Amerika’ya ulaşmış olabilirler; fakat böyle bir sefer mümkün olsa bile, Meluncanların tekrar bulduklarında yaşayan nüfusun onca yıl yerlilerle karışmadan saf bir ırk olarak yaşamış olması mümkün görünmüyor” (Kennedy, 1997: 91).Kartacılılar ya yerliler tarafından tamamen eritilmiş ya da yok edilmiş olması akla daha uygundur.

Mira’nın da teoriyle ilgili olarak benzer bir eleştirisi bulunuyor. Ona göre, tek bir aile bile gelmiş olsa, böyle izole yaşamak kaydıyla, büyük bir nüfusa ulaşırdı. Yada daha önce medeniyetler kurmuş bir toplum olarak, Amerika’da da bir medeniyet kurabilirlerdi (Mira, 2001: 93).

Bu teoriyle birlikte aktarılan diğer teori ise, Kuzey Afrikalı Müslümanlar ile ilgilidir. 7. yüzyılda Kuzey Afrika Müslümanlar tarafından fethedilmiş olup, eşleri olmadan buraya gelen Araplar Berberi kadınlarla evlenmiş ve İslam’ı tanıtmışlardır" (Ball, 1992: 25). "Hemen ardından da İspanya’nın fethi gelir ki askerlerin çoğu Berberi'lerden oluşmaktadır. İkinci bir Arap göçü ise II.yüzyılda olmuştur ve Berberilerin, Arapların,

hatta siyahların asıl karışımı o dönemde yaşanmıştır. “8.yüzyılın sonunda savaşçı bir Moor mezhebi (Aloravides) İspanya'yı işgal edip Arapları uzaklaştırmıştır” (Ball, 1992: 23). Bu bilgiler, o dönemden sonra Amerika ile ilişki kuramayan zayıf tezlerdir. Sonra ne olmuştur? Bu insanlar Amerika'ya ne zaman ve nasıl gelmiş olabilirler? Kendilerine ait en ufak bir kültürel öğeyi bile yaşatamamışla mıdır? Ya da tek bir kelime, tek bir figür veya dans?

Artık Meluncanların 1500'lü yıllarda kıtaya geldiklerinden emin gibiyiz. Ne daha önce, ne de daha sonra... Yukarıda da zikrettiğimiz sebeplerden dolayı, Kartaca veya Fenikelilere kadar uzanan tezler, fanteziden öteye gidemeyecek kadar zayıftır. Görüşme yaptığımız insanların genel fikri de bu yöndedir. Birçoğunu en ufak bir fikri bile olmadığını söylemiştir. Fikir beyan edenlerden ikisi şunları söylemiştir:

“Elimizdeki kanıtlar, Meluncanların kesinlikle Kolomb'un hemen öncesinde veya hemen sonrasında Amerika kıtasına geldiğini gösteriyor bence. Yerliler, hızla soyları tükenmeye gitse de hep bellidir ve Meluncanlar yerli değildir. Yerlilerle evlilik yapmışlardır fakat Amerika yerlisi değillerdir. Oysa bahsettiğiniz ihtimaller, daha eski tarihleri anlatır. O zaman daha çok yerlilerle entegre olurlardı ve yine Kızılderili olduklarını düşünürdük.”

(Katılımcı 7)

“Meluncanlar ilk göçmenlik anlamında ilklere dendir. Hem atalarımız bunu sürekli dile getirmişlerdir, hem de kanıtlar bunu söyler. Yeniden bulduklarında bozuk da olsa İngilizce konuşmaları, renklerinin yerlilere de zencilere de beyazlara da benzememesi bunun kanıtıdır Kartaca ya da Fenike ihtimali, çok daha eskiye işaret eder. O zaman Kızılderililerle çok daha direk bağlantılar görürdük ya da asimile olurlardı.”

(Katılımcı 4)

5.4.4. Meluncanların İngiliz Olma İhtimali

Amerika'da İngiliz varlığını çalışmanın ilgili bölümünde tüm ayrıntısıyla işledik. Amerika, İngiltere'nin öz evladıdır. Amerika bugün “Anglo-Amerikan” bir devlet olarak anılıyorsa ve İngilizlerin, Amerika'nın keşfi dönemindeki gücü düşünülürse, dünün ve bugünün Amerika'sındaki İngiliz etkisi inkâr edilemez. İngilizler 1500'lü yıllarda yeni kıtaya defalarca gelmişlerdir (Ball, 1992: 2-10; Mira, 2001: 48). Zaten kendilerine pilgrim diyen İngilizler, sömürgecilik geleneği ve İngiltere'de yaşanan

sıkıntılarının da bir araya gelmesiyle, Amerika'yı tam bir Anglo Saxon medeniyete dönüştürmüşlerdir ve bu, ortadadır.

Meluncanların İngiliz olduklarına dair teori, yüzyıllarca İngilizlerin peyderpey kıtaya geldiklerinden beslenmez. Kastedilen şey, bu insanların pilgrim'lerin göç etmeye başladığı yıllar olan 17. yüzyıldan daha önce kıtaya gelerek, orada kalan bir grup oldukları ve orada izole bir şekilde kaldıkları iddiasıdır. Bu iddia ise, özellikle Türk olma ihtimallerinin de dayandırıldığı tezle benzer şekildedir. Sör Franchis Drake, Amerika'ya çok sayıda sefer düzenlemiş bir generaldır ve bu insanları da 1500'lü yılların sonlarında getirmiş olabilir. Kraliçe Elizabeth'in güvenini kazanarak İspanyolların denizlerdeki hakimiyetine son vermesi amacıyla görevlendirilmiş olan Drake, 1596'da öldüğüne göre, bu seferleri daha önce düzenlemiş olduğuna inanmak zorundayız (Mira, 2001: 35-36). Drake'in seferlerinde Meluncanlarla ilgili ipuçları içeren bazı ayrıntılar vardır. Drake'in bir grup müslümanı Roanoke'a bırakmış ve bir daha 17 yıl boyunca oraya uğramamış, döndüğünde ise kimseyi bulamamıştır. Bu insanların içerilere gittiklerine inanılmaktadır ve kayıp koloni diye de adlandırılmaktadırlar (Kennedy, 1997: 110).

Bununla birlikte anılması gereken başka bir teori ise, Sir Walter Raleigh'in emriyle oraya sefer düzenleyenlerdir. Amadas ve Barlowe kaptanlığında Roanoke adasına gidilmiş, hatta İngiltere'ye iki yerliyle dönülmüş, kraliçe tarafından ilk gidilen yerlere Virginia adı konmuştur. Drake'in gelişi, burada yerlilerle yaşanan çatışmalardan sonradır ve Drake bu sefer 1586'da tam 23 gemiyle buraya gelir. Gelirken de İspanyollara ait mevzilere saldırır ve oralardan aldığı esirleri Roanoke'a bırakarak İngilizleri alarak geri döner. İşte bu esirler arasında Moorların, Türklerin ve daha bir çok milletten insanın olma ihtimali vardır (Winkler, 2005: 34-35).

Ancak yukarıda bahsedilen şey, İngilizler değil, Drake'in getirdiği farklı milletlerden esirlerdir ve hepsinin erkek olduğu düşünülmektedir (Mira, 2001: 38). Bu insanların yerlilerle evlendiğini varsayabiliriz. Ancak bu varsayım zaten her ırkla ilgili teoride zaten var. Ayrıca Meluncanların fiziksel karakterleri düşünüldüğünde İngiliz olma ihtimalleri hiç kalmıyor. Kaldı ki, ilk görüldüklerinde konuştukları bozuk İngilizce, o dili sonradan öğrendiklerini ve zoraki kullandıklarını gösteriyor. Bazı teorisyenler, bozuk da olsa Elizabeth dönemi İngilizcesi konuşmalarını ve İngiliz soy isimleri

kullanmalarını İngiliz kökenli olmalarına yorsalar da bu tez en zayıf tezlerden biridir (Kennedy, 1997: 89).

Görüştiğimiz katılımcıların konuya yaklaşımları da teorik bilgilerle paralellik arz etmektedir:

“Bence İngiliz kökenli olmak değil, İngilizlerle bir dönem karşılaşmış, sıkıntılar yaşamış ve sonra onlardan uzaklaşmak için dağların içine çekilmiş olma söz konusudur. İlk görüldüğünde Meluncanların bozuk İngilizcesi, sonradan öğrendikleri içindir. Soy adları İngilizce olmakla birlikte yine asimilasyon politikalarıyla ilgilidir ve sonradan edinilmiştir. Hatta zoraki olmalı...”

(Katılımcı 9)

“Ben dahil hiç kimse sanırım İngiliz kökenli olduğumuzu düşünmez. Öncelikle çoğunluğun ten rengi, bunu açıklanamaz kıldadı. Yüzyıllar içinde bile bu değişmemişse kimse İngiliz kökenli olduğunu söylememeli... Bu saçma olurdu. Evlilikler yoluyla belki çok kısıtlı bir karışımda İngiliz ihtimali söz konusudur...”

(Katılımcı 2)

Bizim tezimiz de bu insanların 1550’den bile önce geldikleri, 1600’lü yıllarda İngiliz koloniciler ile karşılaşmaya başladıkları, o dönemde yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle İngilizce öğrendikleri, ardından İngilizler ile anlaşamayarak dağların içlerine kaçtıkları yönündedir. Meluncanlar ilk görüldükleri günden beri İngiliz olduklarını ve yerli olduklarını reddetmektedirler. Ayrıca çoğunlukla Akdeniz insanlarına ait fiziksel özellikleri de bu teoriyi zayıflatmaktadır, fakat sonradan İngilizlerle karıştıkları doğrudur. Çünkü 1562 ile 1583 yılları arasında Amerika’ya sayısız İngiliz seferi düzenlenmiştir (Ball, 1992: 2). İngiliz soyadlarıyla ilgili olarak ise şu söylenebilir:

Bu insanlar, normalde soy ad kullanılmayan bir ülkeden ve gelenekten gelen insanlardı. Dönemin Osmanlı topraklarında olsun, Araplarda olsun, soy ad kullanılmıyordu. Bu geleneği, Amerika’da edinmiş olmalılar. İlk dönemlerde Virginia civarına gelen yoğun İngiliz göçmen nedeniyle yine yoğun karşılaşmalar yoluyla hem İngilizceyi öğrenmiş, hem Hıristiyanlaşmış, hem soy adlar edinmiş olmalılar. Dağların içlerini mesken seçmeleri yaşanan ciddi bir felaket ya da soykırım nedeniyle olmalı ve bu, kıtaya gelişlerinden en az 100 yıl, ya da 3-4 nesil sonra yaşanmış olmalı.

“Soy ağaçlarımızı incelediğimizde, 1800'lere kadar ancak gidebiliyoruz. Ötesi belli değil. Soyadlarının da nüfus sayımlarının başladığı yıllarda alındığını ve beyaz adamın bir baskısıyla İngilizce soyadları seçildiğini tahmin ediyorum.”

(Katılımcı 8)

5.4.5. Meluncanlar Üç Irkın Karışımından mı Oluşmaktadır?

Aslında bu teori, bir çeşit orta yolu bulma çabası gibidir. Zaten Meluncanların günümüz itibariyle karışık bir ırk oldukları kesindir. Ancak bu teoride kastedilen şey, bu grubun ilk oluşum dönemidir. Bu teoriye göre bahsi geçen üç ırk şunlardır: 18. yüzyıl beyazları, kaçak köleler ve yerli Amerikalılar. Bu yaklaşımda, beyaz adamın ırk algısıyla ilgili ön yargılarının izleri de sürülür.

Winkler, “bilimsel ırkçılık” konusunu hatırlatarak, beyazlar için yıllar yılı üç insan tipinin olduğunu, bunun ana kategorilerinin de beyazlar (Avrupalılar kastedilir), Siyahlar (Afrikalılar kastedilir) ve Asyalılar olduğunu öne sürer. Mongoloid de denen son kategoriye, Amerikalı yerlileri de katarlar. Bu ayırım çok keskindir ve yıllarca beyaz adam için bunların karışması konusu bir tabudur (Winkler, 2005: 11).

Beyazların, yerlilerin ve siyahların karışımından oluşan üç ırklı yapıya dair teori, melezleşerek gitmesi gereken gen karışımının yanında, tamamen zenci karakterde çocukların da doğmasını gerektirmektedir ama böyle bir şeye rastlanmamaktadır. Kaçan siyah kölelerin yerlilere sığındığına dair çok fazla delil bulunmakla birlikte, o insanlar bu şekilde izole olmuyor, yerlilerle birlikte beyaz adama karşı savaş veriyordu. Sayıları çok az olmakla birlikte, akıbetleri de bilinmemektedir.

Biz, bahsi geçen karışımın üç ırk içinde değil fakat iki ırk içinde olabileceğini düşünebiliriz. O yıllarda kıtaya bol miktarda hizmetçi beyaz da getirilmekteydi ve yaşam koşulları en az köleler kadar kötüydü. Efendilerinden kaçan beyaz hizmetkarların bu insanlarla birleşmesi ihtimali daha mantıklıdır. Sonradan bulduklarında artık en az 3 nesil sonrası görülen bu insanların erkeklerinin, annelerinden aldıkları esmerlikle, babalarından aldıkları uzun boyluluğa sahip insanlar olmaları mümkündür. Ancak fiziksel özelliklerinin Asya tipi değil de Akdeniz tipi olması, erkeklerin Akdeniz kökenli, bayanların yerli olma ihtimalini daha ön plana çıkarmaktadır. İslam dininden dönmüş Osmanlı bakiyesi bir topluluğun, meluncan diye adlandırılıp, rahatsızlık da

duyarak izole bir hayatı seçerken, aynı zamanda yerlilerle karışma ihtimalleri düşünülebilir. Ancak Mira'nın sorduğu soruyu da kaydetmeden geçmek olmaz: “Neden siyahlar ve beyazlar tüm Amerika'ya yayıldığı halde ‘Meluncan’ ismi sadece güneydoğu'da yaşayabilmiştir?” (Mira, 2001: 51).

Bible'da Mira gibi, bu karışım fikrine karşı önemli bir teoriyi aktarmıştı. Meluncanlarla beyazlar evlendiğinde çocuk ya esmer ya beyaz tenli olup, melez bir ton oluşmamaktadır (Bible, 1975). Buna göre, gen havuzunda siyah ırka dair bir iz bulunmayıp, beyaz ırktan olup, esmer, beyaz, kumral tenli insanlar oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların konuya yaklaşımına dair örnek verecek olursak, şunu görürüz:

“Değil üç ırk, artık belki beş hatta yedi ırk bile karışmıştır. Tabii ilk dönemler kastediliyor bu üç ırk ile... Ben böylesine izole hayat süren insanların üç ırkın karışımı olduklarına inanmıyorum. Aksi takdirde daha entegre bir hayat sürerler, hem beyazların içinde hem zenci ve yerlilerin içinde akrabaları olur ve kabul görürlerdi. Böylesine ürkek, çekingeni saklanarak yüzyıllar geçirmezlerdi.”

(Katılımcı 1)

5.4.6. Meluncanların Türk Olduğuna Dair Teori

Bu çalışma, Amerikan Çokkültürlülüğü içinde Meluncan unsurunu kimlik, aidiyet, asimilasyon, ayrımcılık, izolasyon açısından inceleyerek, çokkültürlülük çalışmalarına bir katkı yapmayı amaçlıyor olsa da, Meluncanların Kennedy'nin de gayretleriyle Türk kamuoyuna mal olma, Türklük tezlerinin tartışma konusu olması gibi özellikleri nedeniyle, hem etniklik açısından, hem köklere dair çalışmalara katkı yapması açısından bu çalışmanın içinde bu yönüyle de yer almasını tercih ettik.

Meluncanlar, kimlik bilincine sahip olmayan, kendilerine kim oldukları sorusunu son 15 yıldır sormakta olan bir topluluktur. Dolayısıyla, kimlik ve köklere dair yapılan çalışmaların, bu topluluğun kendini tanımlamasına direk olarak katkı yapacağı açıktır.

Meluncanlar bu gün itibariyle karışmış bir topluluk olmakla birlikte, Türk olma ihtimaline dair yeterli çalışma maalesef yapılmamıştır. Brent Kennedy'nin rahatsızlığı ile birlikte bu teori üzerinde duran kimse kalmamış gibidir. En azından bu karışmış gen

havuzunda Türk genlerinin de bulunduğunu ısrarla vurgulamakta bu yüzden yarar görüyoruz.

Öncelikle, Amerika'nın keşfedilip yeni kıtaya seferlerin başladığı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun genel durumuna bakmak gereklidir. Daha doğrusu Amerika'ya gidip deniz yoluyla gerçekleştiğinden, o dönemde Osmanlı Devletinin denizcilikteki durumuna bakılmalıdır. Osmanlı Devletinin karadaki başarısının denizle aynı ölçüde gerçekleşmediği görülmektedir. “Aydınoğlu Umur Bey gibi uç beyleri denizcilikte önemli başarılar elde ettilerse de denizcilik faaliyetleri güçlü bir donanma oluşturma seviyesine gelememiştir” (Osmanlı Ansiklopedisi, 1996: 43). Korsanlar, başka devletler için olduğu gibi Osmanlı ticaret gemileri için de ciddi sorun oluşturmuyordu. Akdeniz'de yaşanan asıl gelişmenin devlet kanalıyla değil, Barbaros kardeşlerinin özel teşebbüsleriyle gerçekleştiği söylenebilir (Osmanlı Ansiklopedisi, 1996: 23). Barbaros kardeşlerden Hızır Reis'in (Barbaros Hayrettin Paşa) 'Kaptanı Derya' oluşuyla Osmanlı denizciliği de 50 yıl kadar dünyadaki üstünlüğünü sürdürmüştür. Bu üstünlük “onun ekolünden yetişen Piyale Paşa ve Kılıç Ali Paşa zamanlarında da devam etmiştir” (Osmanlı Devleti Tarihi, 1999: 367).

16 yüzyıl boyunca Osmanlı devletinin hem İspanyollarla hem de Portekizlilerle yaptığı çok sayıda savaş vardır. Çalışmamız açısından bunların önemi büyüktür, çünkü büyük ihtimalle bu savaşlarda esir alınan Türk denizcileri Meluncanların atalarını oluşturan insanların başında gelmektedir.

Meluncanların Türk olabileceğine dair tezin ilk sahibi şüphesiz Brent Kennedy'dir. Ardından bu gün itibariyle Meluncanlar bu konuda ikiye ayrılmış durumdadır. Bunu kabul edenler ve etmeyenler. Kabul etmeyenler de kendi içinde çeşitli kökenlere inanmaktadırlar. Ama yüzyıllar sonunda hiçbirisi ciddi delillere dayanmayan teorilere dönüşmüş durumda. Katılımcıların konuyla ilgili görüşlerine bakalım:

“Ben artık Türkiye’de yaşadığım için subjektif düşünüyorum olabilirim ama, bana göre bir şekilde Türk kanı taşıyorum. Daha doğrusu, dönemin Osmanlı coğrafyasından Amerika’ya gittiğimize eminim. Tıbbi, genetik, fizyolojik kanıtlarım, yaşadıkça gördüğüm şeyler ve hissettiklerim bunu söylüyor.”

(Katılımcı 8)

“Meluncanlar, son araştırmalara göre, Osmanlı topraklarını kapsayan bölgeye ait gen havuzundan % 7 ila % 30 arası değişen oranlarda gen almış görünüyorlar. Türklük ihtimali, bir Portekizlilik, bir İspanyol olma konusundan daha büyük ihtimaldir. Portekiz kökeniyle ilgili iddia aslında 1850’lerde bir kişinin verdiği bilgiye dayandırılıyor. Türklük konusu belki Osmanlı soğrafyası üzerinden tekrar tartışılırsa daha sağlıklı verilere ulaşmak mümkün olacaktır.”

(Katılımcı 6)

5.4.7. Kökene Dair Bazı Tarihi Bilgiler

Manuel Mira’ya göre Portekizin Türk esirleri ele geçirmesinin tek yolu Hint Okyanusunda yapılan savaşlar sonucunda olabilir. Ancak yine Mira’nın belirttiğine göre, Le Panto savaşında Mağribi, Müslüman ve Türklerin esir edilmiş olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir çünkü orada Osmanlılar büyük bir yenilgi almışlardı (Mira, 2001: 103).

Bunun dışında Türk-Portekiz savaşına pek rastlanmamaktadır. Dolayısıyla ele geçirilip Amerika’ ya götürülmesi muhtemel olan Türk esirler İspanyollar tarafından götürülmüş olmalı. Burada öncelikle şunu belirtmek gerekir: Türk olarak söz edilen esirler, Türk ırkından olmayıp Arap vs. de olabilir. Tekrar Le Panto savaşına dönecek olursak, “müttefik gler orada 25.000 Trk ldrmş, 4000 Trk de esir almışlardı” (Mira, 2001: 105)

Büyük bir ihtimalle bu esirler İspanyollar tarafından Caribbean adalarına esir veya işçi olarak götürülmüşlerdir (Kennedy, 1998a: 16). Bu 1571’de gerçekleşmiştir (Mira, 2001: 105) Daha sonra “1586 yılında Sir Francis Drake bu kaleye saldırır ve oradaki esir Türkleri de donanmasına alır” (Kennedy, 1998a: 16). Drake, ardından bu leventleri Kuzey Carolina kıyılarına ya da Virginia’daki İngiliz üssüne bırakır. Bu denizciler İspanyollar tarafından büyük ihtimalle kürek mahkumu olarak veya genel emekçiler olarak kullanılmak üzere Caribbean Cartagena’ya götürülmüşlerdir. Çünkü o dönemde Osmanlılarla İspanyollar arasında bu tür işçilerin tutsaklardan seçilmesi konusunda anlaşma bulunmaktadır (Kennedy, 1998b: 133). Savaş esirleri dışında, Virginia’ya Türkler’den tekstil işçisi ve tüccar olarak gidenlerden de bahsedilmektedir (Kennedy, 1998a: 16). 16. yüzyıl kayıtlarında Türk esirlerin çok değerli olduğundan ve ailelerin onları az sayıda da olsa ‘Yeni Dünya’ ya getirdiklerinden söz edilmektedir.

Ayrıca Mehmet Çakır, Nuri Yılmaz'dan şunları aktarmaktadır: “Osmanlı arşivleri, Osmanlı denizcilerinin hem 16. yüzyılda hem de 17. yüzyılda Kanarya Adalarına da götürüldüğünü kanıtlamaktadır. Yine İstanbul'daki Osmanlı arşivlerinde İngiliz ordusuna Portekizliler tarafından satılan çok sayıda mahkumdan söz edilmektedir ki büyük ihtimalle bu insanlar Yeni Dünya'ya işçi olarak götürülmüşlerdir” (Çakır, 2002: 3).

Dikkat edilirse kaynaklarda çok fazla sayıda Türk'ten bahsedilmemektedir. Ancak şu da bilinmektedir ki zaten Meluncanlar çok kalabalık bir topluluk değildi. Halen de değildir. Esir düşüp yurtlarından çok uzaklara götürülmüş olan ve kendilerine 'lanetlenmiş canlar' adını koyan bu insanlar daha sonraki yıllarda “Yerli Amerikalılarla (öncelikle Cherokeeler, Creekler, Powhatan, Pamunkey, Catawba ve Chickahominy) evlilikler yaptılar ve neticede oluşan topluluklar, bir araya geldikleri yerler olan merkez Virginia'nın güneyi, Kuzey Carolina'nın batısı ve Güney Carolina'nın yukarılarında bulunan dağlarda birlikte bir yaşam geliştirdiler” (Kennedy, 1998b: 11-12).

Meluncan tarihiyle ilgili bilgilerde tam 200 yıllık bir boşluk vardır. Amerika Birleşik devletlerinde 1848'de yapılan ilk resmi nüfus sayımına kadar olan tarihi boşluk, sonraki 200 yılda neler yaşandığı konusundaki soruları cevapsız bırakmaktadır. 1848'e geldiğinde artık Meluncanlar hem beyazlar, hem yerliler, hem de siyahlarla evlenmiş ve karışmış durumdaydılar. Kızılderililerin de Asya'dan Bering boğazını geçerek gelen Türkler olduğu konusunda hemen hemen tüm tarihçiler hem fikir olduğuna göre, esaretten kurtulan Türk denizciler kendilerine hiç yabancı hissetmedikleri yerlilerle buluşup kaynaşmış olabilirler. Hatta “Karaçay ve Kafkas Türklerinin tekstil işçisi, zanaatkar ve köle olarak hem İngilizler hem de İspanyollar tarafından 16. yüzyıl Virginiasına, Caribbean'a, Brezilya'ya ve Meksika'ya götürüldükleri bilinmektedir” (Çakır, 2002: 3). Az önce belirttiğimiz Kızılderili kabilelerinin bir çoğunun Türk olma ya da Orta Asya Türkleriyle temasta bulunmuş olma ihtimali vardır. Dolayısıyla sonraki yıllarda Amerika'ya gitmiş olan Türklerin yerlilerle yakınlık kurmaları hiç zor olmamıştır. Hem Meluncanların dilinde hem de birçok Kızılderili kabilesinin dilinde bulunan sayısız Türkçe kelime de bu kabilelerin ve Meluncanların Türk olma ihtimalini düşündürmektedir.

5.4.8. Kökene Dair Genetik ve Tıbbi Bilgiler

Son yıllara kadar tarihçiler Meluncanların kökeniyle ilgili teoriler arasında en çok ‘üç ırklı izole grup’ teorisine itibar etmişlerdir. Özellikle Kennedy ise bu teorinin zayıflığında ısrar etmiş, kaçak siyah kölelerin ve beyazların Apalachian dağlarına çıkanları olsa bile sayılarının çok az olduğunu savunmuştur.

Kennedy’nin yıllarca üzerinde durduğu şey, bu insanların tam bir ‘etnik havuz’ olduğu ve üç ırkın dışında daha birçok ırkı barındırdığıdır. Daha 1969 yılında 177 Meluncan’dan alınan numunelerin incelenmesi sonucu Meluncanlar ile Portekiz halkı, Kanarya Adaları halkı, Kuzey Afrika, Malta, Kıbrıs ve Türk halkı arasında ciddi farklar olmadığı görülmüştür (Çakır, 2002: 3).

Yıllardır teşhisinde dahi sıkıntıya düşülen Meluncanlara özgü bazı hastalıkların da Akdeniz hastalıkları olduğu ortaya çıkınca Meluncanlar konusundaki yerleşik bazı yargılar sarsılmaya başlar. Bu hastalıklar: Behçet hastalığı, sarkoidosis, Talasemi (Akdeniz anemisi), ailesel Akdeniz ateşi (FMF), mafsal iltihabı (arthritis) gibi hastalıklardır (Trujillo, 2002).

Bu hastalıkların iki önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi, genetik hastalık olmaları, ikincisi de Akdeniz havzasında görülmeleri. Behçet hastalığına Brent Kennedy de yakalanmış ve halsizlik, mafsal ağrıları, vücudunda çıkan yaralar nedeniyle ciddi sıkıntılar çekmiştir. Bir doktorun teşhisiyle hem kendisinin hem de bir halkın kimliğinin tekrar yapılanacağı herhalde onun da aklına gelmemiştir. Araştırmalarını derinleştirdikçe hem tarihi veriler hem de dilbilimsel ve genetik veriler yeni araştırmalara kapı aralamıştır. Görüşme yaptığımız insanların çoğunda bizzat şahit olduğumuz bu rahatsızlıklar ve onların konuyla ilgili anlattıkları önemlidir:

“Mesut, bildiğin gibi bende FMF (ailesel Akdeniz Ateşi) var ve ben Meluncan bağlantımı, sayın Brent Kennedy ile tanışmamı bu hastalığa borçluyum. Hastalıkla yaşam konforumu yitirmeden yaşamamı da Kennedy’ye... İlk Meluncan toplantısı öncesi, hastalığımla ilgili internette bilgi ararken Kennedy’nin benzer semptomlarına rastladım. Sonra kendimi toplantıda buldum. Kennedy hikayesini anlatıyor, ben ağlıyordum. Hepsi birebir aynı belirtiler ve sanki sonsuz mutluluğu bulmuştum. Konuşması bitince gidip boynuna sarıldım. (Bu esnada yine gözleri doluyor) Söylediklerini yerine getirdim ve sağlıklı yaşamaya başladım. Burada kimsenin Akdeniz Ateşi, Artirits, Behçet Hastalığı gibi şeylerden haberi yoktur. Doktorların bu konuda bir formasyonu da yoktur. Yıllarca yanlış

tedavi edilen insanlar biliyorum. Kendimi Meluncan hastalıkları konusuna adadım o günden sonra ve bildiğin gibi halen bununla uğraşıyorum. Bu hastalıkların, Avrupa veya Afrika kökenlilerde olmadığını hepimiz biliyoruz. Tamam, kökenimiz Türk olmayıp Portekizli, İspanyol, Arap, vs. de olabilir... Ama kesinlikle bunların dışında bir şey olduğuna inanmıyorum. Genler yalan söyleyemez Mesut...” Genetik araştırmalar da en azından % 7 ila 30 arası değişen oranlarla en azından Osmanlı coğrafyasına işaret etmektedir.

(Katılımcı 1)

2000 yılında Meluncanlar tekrar toplu DNA testi yaptırmaya karar verdiler. Virginia üniversitesi Profesörü Dr. Kevin Jones yönetiminde bir heyet 120 kadın ve 30 erkekten alınan DNA örnekleri üzerinde iki yıl çalıştı. Çıkan sonuçlar içinde beklenen veriler olduğu kadar, oldukça şaşırtıcı veriler de vardır. 2002 Temmuzunda açıklanan sonuçlar şu şekilde çıkmıştır:

“Numunelerin %5’ i Amerikan yerlilerine, yine %5’ i Afrikalılara, %83’ ü Avrupalılara (Bu Avrupanın Kuzeyinden Güneyine birçok ülkeyi kapsamaktadır.) %7’si Türklere, Suriyelilere ve Kuzey Hindistanlılara işaret etmekteydi. Diğer bir ifadeyle Ortadoğu ve Hindistan’ın doğusunu gösteren sonuçların oranı, yerlilere ve Afrikalılara denkti (Kennedy, 2002: 1).

Özellikle Ortadoğu’ya işaret eden genlerin varlığı birçok bilim adamını şaşırtmıştır. Çünkü, yıllarca göz ardı edilen gerçekler genlerin diliyle de kanıtlanmış oldu. Kennedy’e göre bugün Ortadoğulu, Yerli ve Afrikalı olduklarını gösteren sonuçların oranı 17. yüzyıla göre çok düşüktür (Kennedy, 2002: 1). Zaman, diğer ırklarla karışım ve bazı akraba grupların başka gruplarla birleşerek Meluncanlar’dan ayrılması, bu oranı düşüren etkenlerdir. “Avrupayla ilgili çıkan sonucun ülkelere göre sınıflanması ise yüzyıllar boyunca Avrupalılar çok göç ettikleri için imkansız görünmektedir (Philipkoski, 2008: 2).

En ilginç sonuçlardan biri ise, tarihi verilerin tersine, Amerika’ ya gelmiş olan Türkler’in sadece erkeklerden oluşmadığı şeklinde çıkan sonuçtur (Still, 2008: 1) Çünkü Türklük izlerine özellikle bayanların DNA’sında rastlanmıştır.

Önceki teoriler, Türklerin ve diğer yerleşimcilerin savaş esiri erkekler olduğu şeklindeydi ve onların yerli kadınlarla evlenmiş olabileceği var sayılıyordu. Drake’in getirdiği insanlar arasında kadın olmadığı kesin olduğuna göre geriye tek ihtimal

kalıyor, o da “Türk ve Ermeni ailelerin zaten Jamestown’da İngiliz kolonicilere hizmet için ya da zanaatkarlar olarak bulunduğu ve gelen Türk levent ve esirlerin onlarla evlenmiş olabilecekleridir” (Kennedy, 2002: 3).

Yine ilgilileri şaşırtan sonuçlardan biri, Kuzey Hindistan kabilelerinden olan ‘Siddislerle’ ilgili bulgular olmuştur. “Afrikalı kölelerin, tüccarların ve denizcilerin devamı olan bu insanlar en son Hindistan’a yerleşmiş ve 12. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında varlıklarını sürdürmüşlerdir” (Philipkoski, 2009: 2). Daha sonra bu insanlar yurtlarından alınıp köle olarak satılmışlardır.

Yaptığımız alan araştırması esnasında, özellikle FMF (Akdeniz Ateşi) rahatsızlığı olanların sayısının çokluğu dikkatimizi çekti. Nancy Morrison, Brent Kennedy, Jane Burnett gibi en tanınmış Meluncanlarda bu hastalık vardı. Amerikalı doktorların konuya uzak oluşu, teşhisi ve tedaviyi geciktirmişti. Teşhise kadar çok sıkıntı çektikleri, sonrasında da konunun ehli doktor sıkıntısı çektikleri göze çarpan gerçeklerdi Buna dair katılımcılardan biri önemli açıklamalarda bulunmuştur:

“Ben de rahatsızlanmasam Meluncan bağlantımı fark edemezdim sanırım. Brent’in kimlik bilincimizi tetikleyen araştırmaları bir hastalığa dayandığından olabilir bu... Bende ve kızımda FMF var. Yeğenimde aynı şekilde... Trioid rahatsızlıkları Amerikalılarda çok yaygın değildir. Bu tür rahatsızlıklar Meluncanlar arasında çok ama çok yaygın. Şu anda Fethiyede yaşıyorum ve görüyorum ki Türklerde de çok yaygın. Benim bu bağlantıyı kurmam bu durumda çok normal...”

(Katılımcı 8)

5.4.9. Fizyolojik Özelliklerle İlgili Bir Değerlendirme

Fizyolojik özellikler, özellikle Kennedy’nin katkılarıyla ortaya konmuştur. Kulak kemiğinin ve başın arka kısmında bulunan ve kişinin Orta Asyalı ve Türk olduğuna hükmetmede anlam ifade eden kemik ile ilgili Kennedy ilk sözlerini söylediğinde büyük ilgi uyandırmıştır. Göz yapılarında da Asya izleri görülmektedir.

Bir Melungeon kasabası olan Sneedville’de bizim de dikkatimizi çeken fizyolojik özellikler oldu. İnsanların ten renkleri, Anadolunun herhangi bir kasabasında olduğunuz hissine sebep olmaktaydı. Bu, Meluncan araştırmacılarının bahsettiği esmerlik konusundan ibaret değildi. Tıpkı Türk insanı gibi, insanlar esmer, kumral, buğday tenli

ve beyaz tenli olarak dağılmış haldeydi. Ten rengi ve yüz şeklinin yanında, bel ve basen bölgesiyle ilgili özellikler de fizyolojik benzerliğiyle ön plana çıkmıştı.

Şu anda Fethiye’de bir katılımcının konuyla ilgili içeriden gözlemleri, bizim gözümüzle Meluncanları değil de onların gözüyle bizleri görmemiz açısından önemlidir.

“Civarda bir kaç kişide gördükten sonra hatırladığım bir benzerlikten bahsetmek istiyorum. Meluncanlar arasında doğuştan 6 parmaklı olma, normalden fazla görülen bir fizyolojik özelliktir. Bu durum, Anadolu da çokça rastlanan bir fizyolojik özellikmiş. Ya da diğer bölgelere göre öyle... Bir başka şey daha söylemeliyim. Objektif gelmeyebilir, bilimsel denmeyebilir, ama Fethiye’ye geldiğimden beri hissettiklerim var. Ömrümün çoğu Amerika’da, 20 yılı İngiltere’de geçti. Her milletten insanla karşılaştım, hatta uzun arkadaşlıklarım oldu. Hiçbir yerde ve hiç kimse ile kendimi Fethiye’de olduğum kadar evimde hissetmedim. İnsanların yücut dilleri, samimiyeti, ten renginden başlayan ve fiziğiyle ilgili her şeyi kuşatan özellikleri... Bunlar hep kendi halkımda, ailemde, çocukluk arkadaşlarımda gördüğüm özelliklerdi.”

(Katılımcı 8)

“Kafamın arkasındaki çıkıntıdan kulak yapıma, göz çukurlarımdan tenimin rengine, yaşadığım rahatsızlıktan 10 defadan fazla geldiğim Türkiye’de gördüğüm insanlarla olan benzerliğime kadar bir dizi şey, bana çalışmalarında hep cesaret verdi. Yüzyıllara varan bir karışım, asimilasyon ve evliliklerle kurulan farklı hayatlardan bahsediyoruz tabii... Bunu unutmadan konuya yaklaşırsak, çok daha farklı sonuçlara ulaşacak çalışmalar yapabiliriz.”

(Katılımcı 6)

Benim kendi köyümde de 6 parmaklı olduğu için lakabı da Altıparmak olan birisi bulunmaktaydı. Yine kendi çevremizde çokça bu duruma rastlamamız bizi şaşırtmaz. Ayrıca bizim de Sneedville’de iken yaşadığımız duygular bu benzerlikte oldu. Kendini evinde, köyünde, kendi insanlarıyla aynı yerde hissetmek... Amerikanın başka yerinde değil de sadece o kasabada bunu yaşamak gözlemlerimiz içinde düşünülebilecek bir ayrıntı idi.

5.5. Teorilerle İlgili Bir Sonuç Denemesi

Amerika’ya milattan önce bile insanoğlunun gittiği artık bir sır değil. Bulunan fosiller, 12 bin yıl gerilere gidiyor. Ancak Kartacalılar veya Fenikeliler gitmiş olsalar, zaten yerlilerle karışır, İngilizce bilmiyor olur, Hıristiyan olmazlardı.

Üzerinden 500 yıl geçmiş bir göç ve oluşum hikayesinin, sırlarını çözmek artık zor görünüyor. Bu insanların bozuk İngilizcesi, taşıdıkları İngilizce soy adlar, fiziksel özelliklerinin Akdeniz'e işaret etmesi, erkeklerin uzun boylu, bayanların kısa boylu olmaları, kendilerinin dahi Portekizli olduklarını daha sıkça söylemekle birlikte, o kelimeyi dahi farklı telaffuz etmeleri, bir medeniyet göstergesine sahip olmamaları, yüzyıllarca herhangi bir ilerleme kaydetmeden ilkel denilebilecek düzeyde bir hayat sürmeleri, gönüllü bir izolasyonu tercih ettikleri izlenimi gibi bir çok özellik, konuyu araştırdıkça gizemli hale getirmektedir.

Meluncanları çalışmak, kökenlerine ışık tutmak, sonuca varmayı değil yolda olmayı gerektirmektedir. Bu teorilerin tümü de doğru çıkabilir, hiçbiri de...

Görüşmelerimiz sonucunda bazı katılımcılar Portekize, bazı katılımcılar Türk veya Osmanlı coğrafyasıyla ilgili bağlantıya, geri kalanı ise hiçbir kökene vurgu yapmayan, hepsinin olabileceğini belirten söylemlerde bulundular. Bu gün artık kökenin zaten önemi kalmamış görünüyor; ancak Meluncanların yıllık geleneksel toplantılarında da en çok yine bu konu konuşuluyor. MHA başkanlığını yürüten katılımcının sözleri de konuyu özetler nitelikte. MHA'nın sloganı da aynı şekilde:

“Meluncan Mirası Derneği, hiçbir ideolojiyi, hiçbir kökeni öncelemeyen ve çokluk içinde birliği vurgulayan kültürel, folklorik bir dernek. Biz de 10 yılı aşan serüvenimizde bunun böyle olması gerektiğini anladık. Bunun dışında dış etkilere tamamen kapalıyız artık.”

(Katılımcı 11)

Meluncanlar, çok çekingen insanlar oldukları halde bazı lobilerin propagandalarıyla sıkıntılar çekmiş bir topluluk olduğundan, bu vurgunun önemi doğru anlaşılmalıdır.

Tarihsel, dilbilimsel, genetik ve sosyolojik delillerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sonuç, Meluncanların tam bir melez ırk olduğu şeklindedir. Dünyanın her yerinden insanların yaşadığı Amerika'nın bugünkü amacı da her türlü rengi kabul edip kendi erime potasından geçinerek yepyeni bir 'Amerikan' kimliği oluşturmaktır. Bütün bu aktarılanlardan sonra, Meluncanların bugün toplum içindeki yeri nedir? Bir etnik grup olarak ne durumdadırlar? Amerikan toplumuna entegre olmuşlar mıdır, yoksa hâlâ izole bir hayat mı sürmektedirler? Şimdi bunun incelenmesine geçilebilir.

5.6. Meluncanlarda Etniklik ve Kimlik Arayışı

Dünyada saf ırk olduğu ya da olması gerektiği söylenemez. Hele Amerika için bunun söylenmesi hiç de akılcı olmaz. Meluncanlar Amerika'nın çok renkli dokusu içinde belki yüzlerce farklı etnik gruptan sadece birisidir (Hazır, 2003: 77). Meluncanlarla ilgili tarihi seyir daha önceki bölümlerde işlenmişti. Bu bölümde, Meluncanların bir kimlik bilincine sahip olup olmadıklarına bakacağız.

Marshall etnikliği şöyle tanımlıyor:

“Etnisite, ait oldukları ve içinde özgün kültürel davranış sergiledikleri bir toplumda kendilerini diğer kolektif yapılardan farklılaştıran ortak özelliklere sahip olduğunu düşünen ya da başkaları tarafından bu gözle bakılan kişileri tanımlayan bir terimdir (Marshall, 1999: 215).

Etnisite terimi, ırk teriminden farklı olarak, din, dil, politika, meslekler, kültürler ve burada saymadığımız pek çok şeyi içinde barındırabilir. Tam da bu yönüyle Meluncanları bu açıdan incelemek anlamlıdır. Çünkü artık Amerikalılaştırmış, karmaşık, bulanık bir kimliğin sahibi olan Meluncanlardan bir ırk, millet ya da dini cemaat olarak bahsedemeyiz. Bunların hepsi ve hiçbiridirler.

400 yıllık karışımın ardından Meluncanlar çok yönlü bir köke sahip olmuşlardır. Osmanlılar, Yahudiler, Faslılar, Yerli kabileler, Afrikalılar ve Avrupalılar bir araya gelerek ortaya çıkan melez ırk Meluncanları oluşturmuştur. Daha sonra Amerika'daki tüm ırkların karışımıyla 'bir toplum, bir çok renk' (Kennedy, 1998a: 19) olmuştur.

Bu karışımın tarih süzgecinden geçmesi ise çok kolay gerçekleşmemiştir. Örneğin Afrika'dan ve Avrupa'dan gelenlerin taşıdıkları hastalıklara bağışıklığı olmayan yerlilerin birçoğu hastalıklardan kırılırken ancak bu insanlarla evlenen yerlilerin çocukları sağladıkları bağışıklık ile kurtulabilmişlerdir (Nassau, 2008: 1). Akrabalık kurulan pek çok yerli kabile ile karışmışlardır. Sioular, Algonquians, Powhatonton, Pamunkeyler, Cherokeeeler ve Yuchiler bunlardan sadece birkaçıdır (Nassau, 2008: 3). Meluncanlar bugün de farklı ırklarla evlilik yapma konusunda oldukça açık fikirlidirler ve önceleri kendilerine yapılan ayrımcılığa rağmen onlar bu açık fikirliliklerini sürdürmektedirler. Farklı ırklarla evlenme artık Amerikan toplumu içinde sıkça rastlanan ve normal karşılanan bir şey olabilir; fakat önceki yıllarda yaşanan ayrımcılığa

çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmişti. Hatta halen Amerika’da siyahlarla beyazların yaptığı evlilikler Amerika’daki evliliklerin ancak % 2’sini oluşturmaktadır. Meluncanların hem geçmişte hem de bugün çeşitli ırklarla böylesine kolay kaynaşması Meluncanlar adına dikkatle incelenmesi gereken bir konudur (Hazır, 2003: 77).

Yapılan alan araştırmasında ve görüşmelerde, Meluncanlara diğer ırklarla evlilik oranını ve bu gün konuya nasıl baktıklarını da sorduk. Zaten yüzyıllardır diğer ırk ve etnik kökenden insanla evlenmiş olan Meluncanlar, bu gün de aynı düşünmektedir ve % 80’e varan oranda bu konuya sıcak baktıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu derecede bir karışımın bugünkü ‘Anglo-Amerikan’ kültürünü oluşturan beyazlarla yerliler arasında asla gerçekleşmediği düşünülürse, Meluncanların geçmişte özellikle yerlilerle nasıl evlendiği ve bu insanların yerliler tarafından nasıl kabul edildiği halen merak konusudur. Başka etnik kökenden insanlarla evliliğe sıcak bakar görünmekle birlikte Meluncanlar, şayet şartlar uygunsuz ve Meluncan olduğunun farkında, hatta bu yüzden sıkıntı da çekmişse, Meluncanların mümkün olduğu müddetçe kendi etnik grupları içinden evlendikleri bilinmektedir” (Burke, 2008: 2). Geçmişte alabildiğine karışmış bir grubun bugün çekingen, izole bir hayat sürmesinin altında yatan sebep, uzun yıllar ayrımcılığa maruz kalmaları ve soykırıma uğramaları olabilir.

Meluncanlar yıllarca uğradıkları baskılardan ve toplumdan soyutlanmaktan yeni yeni kurtulmaktadır. Bir zamanlar “siyah” ya da “renksiz” olarak kayıtlara geçmekten korkan ve kimliğinin hiç belirlenmemesi için nüfus sayımından kaçan Meluncanlar, artık gururla kim olduklarını haykırmaktadırlar (Lister, 2008: 4).

Bu gün Meluncanlar, en çok köken merakı ile var olan iki derneğin etkinliklerine katılmaktadırlar. Meluncanların 13. toplantısına katıldığımızda, oraya gelenlerin en çok kökenini merak ettiği ve buna dair konuşma ve çalışmalara büyük ilgi gösterdiğini saptadık. Bu, bir ırkçılığın yükseltilmesi için değil, gizemli bir geçmişin, silik izlerin ortaya çıkarılması yönünde meraktır.

Meluncanlar’da kayda değer anlamda bir ‘etnik bilinç’ yoktur. Toplantılara katılanların köken merakı, bir etniklik ya da kimlik anlayışından ziyade, bir kulüp üyeliğini andırmaktadır. Çünkü Meluncanlar içinde kökenini merak etme çok yaygın iken, hangi

kökenden olmanız sizin için önemlidir diye sorulduğunda, “hiçbiri” cevabına daha çok rastlanır.

Meluncanların kimisi için Türk olmak, kimisi için Anglo etkisi, kimisi için Afrikalılık, kimisi içinde Amerikalı olmak övünülecek bir durumdur. Fakat “birleşmiş kökler ve birleşmiş kültürlerden” (Kennedy, 1998a: 20) geldikleri için hepsi onlar için kabul edilebilir düşüncelerdir. Bireye hangisi yakın geliyorsa ve bir şeyler katıyorsa ona yoğunlaşmak doğru kabul edilebilir. Meluncanlar, daha önce yaşadıkları sıkıntıları tekrar getirecek yaklaşımlardan uzak durmaya dikkat eden çekingen insanlardır.

Brenda Collins'den Brake'in aktardığı şiirsel yaklaşım, Meluncan kimliğine dair manidar anlamlar taşımaktadır:

Ben, Meluncanların Meluncan olmadıklarını düşünüyorum; çünkü hiçbir zaman tarihi anlamda tanımlanmış bir Meluncan etnisitesine rastlanamaz. Kendilerine Meluncan denenler de öyle olduklarını hep inkar etmişlerdir (Brake, 2009: 4).

Bugün itibarıyla Meluncanlar kendilerini önce Amerikalı, sonra Meluncan olarak tanımlamaktadırlar. Bu, Meluncanların Amerikan toplumuna entegre olduğunu, üst kimliği benimsediklerini, erime potasından geçtikten sonra kendilerini Amerikan olarak kabul ettiklerini gösteren bir sonuçtur. Aşağıdaki katılımcının cümleleri de bunu desteklemektedir:

“Ben dahil hemen hemen bütün araştırmacılara göre Meluncanlar, Apalachian Dağları boyunca uzanan bölgede Kentucky, Tennessee, Kuzey Carolina, Batı ve Doğu Virginia eyaletlerinde yaşayan karışık bir etnik mirasa sahip topluluktur. Karşılaştığımızda bir farklılık hissedersiniz ama tanımlayamazsınız. Günümüz tanımlamalarıyla aslında beyaz tanımına daha yakın ama yine de farklıdırlar. Her anlamda kendinizden bir şey bulur, her anlamda farklı hissedersiniz. Tek tek inceleseniz farklı bir kültüre, geleneğe veya folklorla rastlamazsınız. Kendilerine sorduğunuzda Amerikalıdırlar ve kendilerini farklı bir etnik grup olarak görmezler. Ama tarih boyunca hep başkaları tarafından farklı algılanmışlardır. Biraz karmaşık bir durum...”

(Katılımcı 10)

“Yapılan DNA araştırmaları en azından şuna yaradı: Artık hiç kimse Meluncanları tek bir kökene bağlayıp onlar üzerine politika yapamayacak. Meluncanlar kendilerini farklı görmek ve tanımlamak derdinde değiller. Bu, daha ziyade başkalarının meselesi. Gördük ki Afrika'dan Avrupaya, oradan Akdenize ve Anadoluya, oradan Asya'ya uzanan bir DNA profilimiz var.

Zaten Meluncan topluluğu bu çeşitliliği kutlamak ve bunu bir zenginlik unsuru olarak kullanmak için var.”

(Katılımcı 13)

“Ne olduğumuz sorusuna cevap veremeyeceğimizi gördük. Kimimiz Portekizliyiz diyor, kimimiz Kızılderili, kimimiz Türk bağlantısına inanıyor. Bunu çözecek sihirli bir değnek yok. Konumuz artık Meluncanların bundan sonra ne yapacağı olmalı. Karışık bir ırk, çokkültürlü bir birliktelik, renkli bir tarih ve günümüzde ilgi çeken bir topluluk var. Ben, Kennedy'nin ilk çalışmalarından bu yana onun fikirlerini savundum, ona yardımcı oldum, ancak rahatsızlığından sonra sanki çok şey değişti. Heyecanımızı yitirdik gibi...”

(Katılımcı 14).

“Diğer konuşmacılardan da aynı şeyleri duymuşsundur. Kitabımda da bütün teorileri inceledikten sonra kararım, tam bir karışım... Meluncan kimliği, bu gün neyse oradan başlamalı ve tarif edilmelidir artık. Geçmişe ait bilgiler, arşivlerde, kitaplarda kalacak bence. Meluncanlar bu gün çok renkliliklerini kutluyorlar. Tek korkum, son zamanlardaki bölünmenin, kimlik inşa sürecini durduracağıdır... Görüyorsun ya, ben artık MHA'nın toplantılarına katılmıyorum. Giderek eriyen bir hareketten söz ediyoruz bu gün.”

(Katılımcı 2)

Elder'a göre Meluncanlara ırk denilebilir; ancak bu antropolojik olmaktan ziyade sosyolojiktir. Esmer tenleri belirleyici bir unsur olarak kullanılsa da, bu antropologlar için kafa karışıklığından öte fayda sağlamamıştır. Antropologlar Meluncanları “ırksal karışım” veya “üç ırklı” olarak tanımlamış, bunun sosyolojik sonuçları, zencilerin uğradığı ayrımcılıktan pek de farklı olmamıştır (Elder, 1999: 79,82).

Meluncanlar kendilerini öncelikle Amerikan hissetmekle birlikte, ‘köken kimliklerinin’ Meluncan olduğunu ve bundan gurur duyduklarını belirtmektedirler. “Yıllarca kendilerini saklamak zorunda kaldıkları bir ülkede, yeni kıtaya 400 yıl önce ilk ayak basanlar arasında atalarının olduğunu düşünmek gençlere güven vermektedir” (Lister, 2008: 4). Kennedy kendini, “ben, kökleri tüm insanlığa dayanan bir insanım” (Kennedy, 1998a: 20) şeklinde tanımlamaktadır. Kennedy bir başka yazısında ise Meluncanların bu günkü kimlik anlayışını şu sözlerle dile getirmektedir:

“Biz Apalachian dağlarında çok iyi hikaye anlatmamızla tanınırız. Bu günden başlayarak tarihimizdeki en önemli hikâyeyi anlatıyoruz; insanoğlunun birliğini ve bu birliğin Meluncanlar örneğinde nasıl vücut bulduğunu... Tüm insanlara güçlü bir

mesaj gönderebiliriz: Hiçbir yer, hiçbir bölge ve hiçbir insan yok sayılmayı hak edecek kadar küçük, uzak ve önemsiz değildir. Hepimiz aynı hamurdanız.” (Kennedy, 2002: 5)

Görüşmelerimizde ortaya çıkan genel fotoğraf, Meluncanların çeşitliliği ve bunun getirdiği artıları taktir ve gururla karşıladıkları şeklindedir. Aynı bir kimliğe vurgu, kültürel anlamda söz konusudur. Bir etnik ayrımcılıktan kesinlikle çekinmektedirler ve kimlik inşa süreçleri devam etmektedir. Görüşmelerde bu vurgulara sıkça rastlanıyor:

“Biz kendimizi her Amerikalı gibi öncelikle Amerikan olarak algılıyoruz. Sonra her birimiz Meluncan kökenli, yerli ya da İngiliz kökenliyizdir. Meluncan topluluğunun bir manifestosu var ise, o da hiçbir etnik kimliğe öncelik vermeyen ve birlik içinde çokluğu kutlayan bir manifestodur. Hemen hepimiz 1990’larda Meluncanlar üzerine düşünmeye başladık. Bu daha çok yeni bir girişimdir. Açıkçası bundan sonrasının ne olacağını da bilmiyorum. Şu anda yılda bir kez bir araya gelip 3 gün hasret gideriyor, birkaç bilim insanından bir şeyler dinliyor, fotoğraflar çektiriyor gidiyoruz. Gördüğün gibi genç neslin bu toplantılara hiç ilgisi yok. Bu kültür, bu renk bizden sonra yaşar mı onu da bilmiyorum.”

(Katılımcı 11)

“Bir Meluncan kimliğinden söz edebilir miyiz bilmiyorum Mesut. 15 yıllık bir arayış geçmişimiz var ve Kennedy’nin rahatsızlığıyla çok sekteye uğradık. Öncelikle tekrar bir araya gelmeliyiz. Şu anda MHA (Meluncan Mirası Derneği) ve MHS (Meluncan Tarihi Derneği) olarak iki parçaya bölündük ve bu iki grup birbiriyle konuşmuyor bile. Bir de bu bölünmeden dolayı rahatsız olup tamamen kopan büyük bir grup var. İkisinden de uzaklaşan... İlk yıllarda Meluncan kökenli olduğunu zannederek toplantılarımıza gelip sonra ilgi ve ilişki bulamayıp kopanlar da var... Bu şartlarda ayrı bir kimlik veya aidiyet oluşturmaktan söz edebilir miyiz sence? Zaten böyle bir amacımız da yok.”

(Katılımcı 14)

“Meluncan kimliğinden bahsediyorsak, kendi DNA sonuçlarımdan sonra benim düşüncem, Osmanlı coğrafyasından gelenlere ya yeni bir adlandırma yapmalıyız, ya da ben kendi durumumu yerleştireceğim bir zemin bulmalıyım. Gen hafızamdakilerle yıllarca göçebe yaşamış, Amerika’da dört ayrı eyalette, İngiltere’de ve Türkiye’de yaşamış biri olarak, en son Fethiye’de huzur içinde yaşıyorum. Çocuklarımı özliyorum fakat onlarda burada olsun istiyorum. Ben dönmek istemiyorum. Bana göre Meluncan kimliği, Osmanlı coğrafyasından, Akdeniz ve Balkanlar’dan beslenen bir kökün kimliği olmalıdır. Ayrıca Meluncan olduğu halde bunun farkında olmayan çok insan var. Onlara ulaşılmalıdır. Çok zengin bir tarihe

dayandırılmalıdır bu kimlik. Son olarak şunu söyleyebilirim. Meluncan kimliği tam bir karışımdır ancak İngiliz köken ve WASP anlayışı hariçtir.

(Katılımcı 8)

“Kimlik inşası bazen kendinizce bazen başkaları tarafından tanımlanarak olur. Meluncan tanımlaması, başkaları tarafından, beyaz ya da siyah olmayan renksiz insanlar şeklinde daha önce yapılmıştır. Bir yönüyle istesek de istemesek de biz buyuz; yani, ‘renksiz insanlarız’. Başkaları ve komşuları tarafından tanımlanmış bir kimlik... Günümüzde ise, Afro-Amerikalı, Avrupa-Amerikalı ve Yerli karışımından bahsedebiliriz. Bunların, çoğu Meluncan tarafından reddedildiği bir gerçek. Ama söz söyleme gücüne sahip araştırmacıları da yok ve halen başkalarının tanımladığı bir kimliği giymek zorundalar.”

(Katılımcı 2)

Gözlemlerimiz ve alan araştırmamız esnasında gördük ki; Meluncan kimliği, yılda bir toplanılan, yiyip içip fotoğraf çektilirip dağılınan bir kulüp üyeliği düzeyinde kalmıştır. 1999 yılında 1000 kişilik bir toplantıdan bahsediliyor. Bizim katılığımız 13. toplantı ise 100 kişi civarındaydı. Bunların en az 40 kişisi Meluncan bağlantısı dahi olmayan ve kökenlerini merak ettiği için ve internette gördüğü için gelmiş olan insanlardı. İlk dönem heyecanından uzak olduklarını hepsi dile getirmekte. Newman’s Ridge bölgesi Meluncanların ilk keşfedildiği bölge ve Johnnie Rhea dışında bölgeden kimse katılmamıştı. Bizzat bölgeye gittiğimizde, önde gelenlerden Claude ve Scott Collins’e neden katılmadıklarını sorduk. Bir kırgınlık, bıkkınlık ve isteksizlik gözlemledik. Meluncan hareketi artık onları da hem aşmış hem biraz dışlamış durumda. Onlar, farklı beklentilerinin olduğunu ve bunun karşılanmadığını düşünmekte.

Meluncan kimliğinin, bir etnik kimlik olmadığı artık açıktır. Ayrı bir dil, ayrı bir kültür, ayrı bir dinden bahsedilemez. Buna vurgu yapan, bunu arzulayan bir Meluncan da yok. Amerikalı, kültürel renklerdeki çeşitliliğe katkı yapmak isteyen bir avuç insandan söz ediyoruz. Yeni neslin hiç ilgisi yok ve toplantıdaki en genç katılımcı, 35 yaşında olan araştırmamızın sahibi bendeniz. Geri kalan tüm katılımcılar torunları olan insanlar. Bırakın torunları, çocukları bile bu insanların 3 günlüğüne nereye ve ne için gittiğini bilmiyor, merak da etmiyor.

Kennedy’nin sağığında ve dönemin Çeşme belediye başkanının da çabalarıyla, Meluncanların toplantılarına bir çok insan gitmiş, Wise şehri ile Çeşme kardeş şehir

ilan edilmiş, Çeşme'nin önemli bir caddesine Wise Caddesi ismi verilmişti (Kennedy, 2003: 8). O dönemde İstanbul ve Dumlupınar Üniversitesi ile Virginia Üniversitesi Wise College arasında bağlar kurulmuştu. Bu çabaların Meluncan kimliğinin şekillenmesinde ve kökenlerinde Türk bağlantısı olsun ya da olmasın, yeni ilişkilerin geliştirilmesinde önemi büyüktür. Bu çalışmalar, Kennedy'nin rahatsızlanmasıyla akamete uğramıştır. Yeni bir Meluncan kimliğine giden yol bloke olmuş, şimdilerde değil Türk bağlantısı arayışı, Meluncanlar bile kendi içlerinde bölünmüş, MHA'dan ayrılanlar yeni bir dernek kurmuş ve özellikle Türk-Meluncan ilişkilerine çok uzak durmakta, MHA'nın yeni yönetimi de bu bağlantıları kesinlikle tercih etmemektedir. Kimlik arayışının seyri tamamen değişmiş hatta bu arayış duraklamış haldedir.

5.7. Meluncanların Yaşadığı Ayrımcılık mı, İzolasyon mu Yoksa Entegrasyon mu?

Meluncanların etnik bir ayrımcılığa tabi tutulup tutulmadıkları sorusu, karmaşık bazı ilişkileri ve cevap arayışlarını zorunlu kılmaktadır. Meluncanların, dağların içinde tam olarak ne zaman ve neden yaşamayı seçtiklerini bilmiyoruz. Bunun gönüllü bir izolasyon olduğu hissine bile kapılmak mümkün. Fark edildikleri dönemlere dair birkaç farklı bilgi söz konusu... 18. yüzyıl en sağlam delillerle ön plana çıkıyor. O güne kadar ne yaşadıklarını bir kenara bırakırsak, fark edilmelerinden sonra bir yüzyıl daha beyaz adamlarla olan ilişkilerinde netlik yok.

Ayrımcılığa dair ilk bilgileri, nüfus sayımlarıyla ilgili kayıtlar ile seçim kayıtları bize söylemektedir. O da bir ayrımcılık hikayesine dönüşmektedir. Bazı muamelelere kendi istekleriyle de katılmadıklarına dair bilgiler olsa da, “renksiz insanlar” olarak beyazlarla aynı okullara gidememeleri, oy kullanamamaları ve nüfus sayımlarında hangi kategoriye alınacaklarının bilinmemesi, bir ayrımcılık hikayesi oluşturmaya yetmektedir.

Meluncanlar yıllarca Anglo Amerikan'lar tarafından kabul görme arzusu içindeydi fakat bu asla gerçekleşmemiştir (Kennedy, 1998a: 19). Kabul görmedikleri gibi, etnik önyargılar sebebiyle 400 yıl boyunca öyküleri de anlatılmamıştır. Bir grubun başka bir grubun kontrolünü eline aldığı anda üstünlük duygusuna kapılması yeni bir fenomen değildir. “Bu yüzden bazı insanların kendilerinde doğuştan var olduğunu düşündükleri

üstünlüğü dillendiren ırkçı retoriğinin değiştirilmesi anlamında çok etnikli bir grup olan Meluncanlar çok önemlidir” (Salazar, 2004: 3).

Meluncanların baskın beyaz çoğunluk tarafından 1900’ lü yıllara kadar tanımlanma şekli oldukça ilginçtir. Meluncanlar yüzyıllarca ‘renksiz insanlar’ (free people of color) olarak adlandırıldılar (Nassau, 2008: 3) Çünkü Amerikan kültürünün insanları renklere ayırma eğilimi vardır. Meluncanlar ne siyahtılar ne de beyaz. Dolayısıyla ‘renksiz’ diler. “Beyaz olduklarını Anglo-Amerikanlara kabul ettiremeyeceklerinden, ayrımcılıktan ve şiddetten korunmak için” (Burke, 2008: 3) iki yola başvurdular, kendilerini daha çabuk kabullenen yerlilerle birleşmek ve Appalachian dağlarında izole bir hayat sürmek. Dağlara çekilmek zorundaydılar; çünkü ‘beyaz’ Avrupalı yerleşimciler Güneydoğu sahillerine büyük kalabalıklar halinde hareket ediyorlardı (Nassau, 2002: 1) Uygulanan bu ayrımcılığa direnecek güçleri olmadığından, karşı koymak yerine kayıtlarının bile doğru dürüst tutulmadığı dağlarda saklanmayı ve ‘etnik miras’larını gizlemeyi tercih ettiler (Nassau, 2002: 1).

Kendileri gizlenmeyi, etnik yanlarını törpülemeyi seçerken, başkaları tarafından bir çok isimle anılmışlardır. Geçmişte yaşananlar Meluncanları genellikle içine kapanık insanlar haline getirmiştir. Bu tavırlarının da etkisiyle hep ‘öteki’ kalmışlar ve ‘emik’ yaklaşımla değil, ‘etik’ yaklaşımla tanımlanmışlar, ve kendilerine sorulmadan bir çok isimle anılmışlardır. ‘Goinstown Indions’, Ramps, ‘Carmel Indions’, ‘Redbones’ ve ‘Goins’ bu isimlerden bazılarıdır (Nassau, 2002: 1). Winkler da bazı enterasan adlandırmalar aktarır. Bunlar, “racial islands”, “little races” ve “marginal races”dir. Yani irksal adalar, küçük ırklar ve marjinal ırklar (Winkler, 2005: 16).

Meluncanların bir seçimde beyaz, bir diğerinde mulatto, bir başkasında yerli, yine bir başkasında renksiz olarak kayıtlara geçirildiği, ülkede de Jim Crow kanunları uyarınca renklere göre sınıflama zorunluluğu olunca, ayrımcılık konusunda bile, ayrımcılığı yapan tarafın da kafasının karışık olduğu görülmektedir (Brake, 2009: 11).

Bu adlandırmaların bir sentezi niteliğinde olan “three racial isolates”; yani üç ırkın karışımı izole insanlar yaklaşımı da çok yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak bu sentez, günlük hayatlarına da sentez ve hakim ana damara kabul edilmiş şansını yine vermemiş, bu insanlar ayrımcılığa uğramaya devam etmişlerdir. Çünkü bunların hiçbiri, beyaz oldukları anlamına gelmemiştir.

Amerikan tarihinde “bir damla” kuralı geçerli olmuştur. Şayet kişinin kanında bir damla bile siyah kanı var ise, o kişi siyah kabul edilmiştir. Meluncanları da 3 ırkın karışımı sayma eğilimi, yeterli ön yargıyı oluşturmuştur (Winkler, 2005: 17).

İç savaş döneminde ırkçılık duyguları iyice doruğa çıkmış ve Meluncanlar mal edinme ve eğitim gibi en temel haklardan dahi mahrum bırakılmışlardır (Griggs, 2008: 1). Meluncanların maruz kaldığı ayrımcılık 1920'lere gelindiğinde bile halen sürmektedir. Virginia eyaletinin ille kayıtlar bürosu şefi olan ve Amerikan Hitler'i olarak tanınan Dr. Plecker, “kendilerini Meluncan olarak tanıtan insanların eyalet kayıtlarında kalıcı olarak işaretlenmelerini ve yeni bir yere taşınmaları durumunda takip edilmeleri emrini vermiştir” (Trujillo, 2008: 5).

Bunun altında yatan en önemli sebep şüphesiz beyaz adamın bitmek bilmeyen toprak arzusudur. Bir kurt kuzu hikayesini andırsa da durum böyledir ve “Beyazlar bölgeye gelip bu esmer tenli insanların en güzel topraklara önceden sahip olduklarını görünce Meluncanları dağlara doğru sürmüşlerdir” (Lister, 2008: 4).

Kennedy durumu şöyle tarif ediyor: ‘Renksiz insanlar’ olarak adlandırılmak nihai bir günah ve kurbanını toplumun geri kalanından ayıran bir damga idi. Ne beyaz, ne siyah, ne mulatto (beyaz ile zenci melezi), ne de yerli, kısacası hiçbir şeydik (Kennedy, 1997: 6).

Meluncanlar üzerine yazılan bir çok kitapta rastladığımız ve bize kendi halkımız arasında kullanılan bir cümleyi hatırlatan, çarpıcı bir anekdotu aktarmakta yarar var. Meluncanların komşuları, çocuklarını korkutmak amacıyla; “iyi çocuk olmazsan seni Meluncanlara veririm” şeklinde bir cümle kullanmışlardır (Brake, 2009: 13). Bizde kullanılan, “iyi çocuk olmazsan seni Çingenele veririm” cümlesiyle olan benzerlik, toplumsal bir ayrımcılığın da göstergesidir. Ayrımcılık, sadece idareciler tarafından ve resmi ideoloji tarafından değil, toplumsal anlamda da söz konusu olmuştur.

Meluncanlara uygulanan ayrımcılık kendini şu alanlarda gösteriyordu: Oy kullanamama, bazı tüccarların kendilerine mal satmaması, okula gidememe ve topraklarının ellerinden alınması (Kennedy, 1997: 14,43,44). Bütün bunlar Meluncanların yıllarca çektiği sıkıntıları gösteren delillerden sadece birkaçıdır.

Hirschman'ın, bizim de alan araştırmamız esnasında tespit ettiğimiz şeyi dile getiriş şekli önemlidir. Meluncanlar, uzun yıllar boyunca kendilerini tanımlayamadıkları gibi, farklı olduklarını, neden farklı olduklarını, hatta Meluncan olduklarını bile bilemeden yaşamışlardır. Hirschman, okul yıllarında yaşadığı garip deneyimi aktarırken, sınıfta esmer tenli 3 kız olduklarını, diğerlerinin zaten Ortadoğulu olduğunu bildiğini ve bunun insanlara egzotik geldiğini, kendisinin ise ne beyaz ne siyah ne Ortadoğulu olarak tanımlanan, hiçbir tanıma sığmayan bir tutumla karşılaştığını anlatır (Hirschman, 2005; 146-147). Bu hal, Meluncanların tümü için geçerli olmuştur. Ancak Hirschman, günümüz Meluncanlarının bir ayrımcılık yaşadığını düşünmemektedir. Yapılan görüşmelerde ortaya çıkan bilgiler, “Meluncanlara karşı bir ayrımcılık uygulanıp uygulanmadığını düşünüyor musunuz? Düşünüyor iseniz bunun ne şekilde uygulandığını anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

“Bence Meluncanların yaşadığı tecrübeyi kronolojik olarak ele almak lazımdır. Meluncanlar, kıtaya beyazlardan önce geldiğinden ve ilk karşılaşmalarda farklı sayıldığından, bir dönem yerlilerle birlikte soykırım yaşamışlardır. Ardından dağların içine çekilmiş, uzun süren bir izolasyon dönemi geçirmişlerdir. Bu dönemin ben en az 150 yıl olduğunu düşünüyorum. Ardından yeniden karşılaşmalar başlamış ve bu sefer tam bir ayrımcılık söz konusu olmuştur. Bu ayrımcılık, renksiz insanlar sınıflamasıyla, oy kullanamama ile ve beyazlar ile aynı okullara gidememe ile kendini gösterir. Aslında aynı okula gönüllü olarak gitmediler desek daha doğru. Çünkü Meluncanlara ya siyahlarla aynı okullara gidin, ya da gitmeyin deniyordu ve onların bir çoğu hiç okula gitmemeyi seçiyordu. Dışlanarak yaşamının zorluğunu da bir yüz yıl kadar çektikten sonra bu sefer asimilasyon dönemi başlamıştır. Asimilasyon, biraz da hayatta kalmak için kabul edilen gönüllü bir sürece dönüşmüştür ve en nihayetinde bu gün artık Meluncanlar, ana damara entegre olmuşlardır. Yani, kronolojik olarak Meluncanların serüveni, Soykırım, izolasyon, ayrımcılık, asimilasyon ve entegrasyon şeklindedir.”

(Katılımcı 8)

Katılımcının yaklaşımı, görüşülen bazı Meluncanlarda aynen söz konusu olmakla birlikte, cevapları bu kadar net verebilen sayısı azdır. Bu konuda sorulan sorular Meluncanları hep ürkütmektedir. Tarihi olandan bahsetme konusunda biraz daha rahat oldukları, fakat günümüzü konuşurken çok çekingen davrandıkları gözlenmiştir. Bu çekingen tavır hemen hepsinde, her konuda hissedilmektedir. Bir başka katılımcının cevabına bakalım:

“Meluncanların yaşadıklarını, nüfus sayım kayıtları ve eğitim sürecinden anlıyoruz daha çok. Bu da genelde 1850-1900 yılları arasıyla ilgilidir. Ben soykırımı dair bir delil bulamadım; ancak kitabımı hazırlarken ayrımcılıkla ilgili çok dokümana rastladım. Ben de artık 60’lı yaşların içindeki bir insan olarak, çocukluğumdan itibaren somut bir ayrımcılıktan çok, önyargılı bazı davranışlardan bahsedebilirim. Bu, yönetsel anlamda değil de halk içinde yaşadığımız bir şeydi. Ancak Presbiteryan kilisesi ve öğretmen ve hemşire olan karı koca ilk yabancı öğretmenlerimizin geldiği 1910 yılından itibaren, sanırım hepimizin kaderi değişti. Tam bir dindar Hıristiyanlar olarak mı değer kazandık, öyle olmasa yine izole mi yaşadık bilmiyorum. Bildiğim, ben de dahil onlarca Meluncanın bu iki insanın yıllar süren gayreti ile geldiği nokta, üniversiteye girmemiz, ailelerimizin bize farklı gözle bakmaları, sonra dönüp kendi insanımıza hizmet etmemiz olarak sonuçlanan bir serüvendir. Bu günün Amerika’sında ne ayrımcılıktan, ne izolasyondan, ne de soykırımdan söz edebilirim. Bizim bu gün yaşadığımız, fakirliktir ve sanırım kendi ellerimizle yazdığımız bir tarihtir.”

(Katılımcı 16)

Bu katılımcının söyledikleri ile, yaptığı araştırma bulguları bire bir aynıdır diyebiliriz. Fikirlerini açık yüreklilikle söyleyebilen, öğretmen emeklisi olan bu katılımcı, doyurucu cevaplar verenlerdendir. Aşağıda, en önemli katılımcının konuyla ilgili söylediklerini bulacaksınız. Rahatsızlığı nedeniyle çok az soruya eşinin yardımıyla cevap aldığımız da düşünülerek ele alınmalıdır:

“Çalışmam ve yaşadığım hastalıktan önce, ayrımcılığa dair bir hisse kapıldığımı söyleyemem. Ancak bu öyle bir şeydi ki içimizde bir eziklik, bir tedirginlik, bir özgüven kaybı hep vardı. Kayıtlara ulaştıktan sonra ve fotoğraf kadar basit bazı kayıtlara ulaşırken yaşadığım sıkıntılardan sonra fark ettiğim şey, ayrımcılığın geçmişte yaşandığı, insanlarımızın ürkek insanlara dönüştüğü, bazı şeyleri tekrar yaşamaktan korktuğu şeklinde oldu. Ben, eğitimli azınlığın içinde, esmer fakat mavi gözlü biri olarak sanırım şanslıydım. Ancak akrabalarımın, kitabımı yazarken benim ulaşmamam için fotoğraflarını yakmalarını neyle izah edeceğiz? Özetle şunu söyleyebilirim: Meluncanların serüvenini dün ve bu gün olarak ikiye ayırmak zorundayız. Dün yaşananlar belki hem soykırımı, hem izolasyonu, hem ayrımcılığı anlatır. Bu gün ise sanırım Asyalıların ve Latin kökenlilerin önünde bir yerdeyiz.”

(Katılımcı 6)

“Meluncan ve aynı zamanda araştırmacı olarak söyleyebileceğim, bireysel haklar konusunda uzun zamandır bir sıkıntı yok aslında. Ben dahil bir çok Meluncan bu gün iyi yerlerde. Çocukluğumuzda yaşadığımız sıkıntılar, daha çok cahil insanların farklı birisini gördüğünde gösterdiği tepkiden ibaret idi. 1900’lerden itibaren kimse ayrımcılıktan dahi bahsedemez.”

Öncesini arşiv ve dokümanlara havale ediyorum. Bizim asıl yaşadığımız, bu günkü fakirlik.. Amerika'nın en fakir bölgesinde yaşayan en fakir halktan söz ediyoruz. Bunu aşması durumunda insanların başka bir sıkıntısı kalmayacaktır. Ayrı bir dil, ayrı bir din, ayrı bir etnik kimlik söz konusu değil zaten. Geçmişte yaşananları okuyup üzülmemiz, bize ancak çalışma hırı vermeli ve ekonomik ve sınıfsal sorunları aşarsak, kimlik sorununun zaten olmayacağını bilmemiz gerekir. Ben bu gün artık New Jersey'de bir profesör olarak, Meluncan toplantılarında tüm özgüvenimle yer alırken, kimseden bir uyarı dahi almazken, artık bir ayrımcılıktan söz edemem. Asimilasyon ise her Amerikalı için bir gerçektir. Beyazlar için bile böyledir.

(Katılımcı 5)

Bu katılımcı, hem içten gözlem yapma şansına sahiptir hem de bilim insanı olarak konu üzerinde çalışmalar yapmıştır. Geçmişte yaşananların bu günü etkilememesi gerektiğine inananlardan olup, günümüzde Meluncanların yaşadıkları sıkıntıların tamamen kendilerinden kaynaklandığına inanmaktadır. Bir kimlik sorunundan ziyade sınıf sorunu ve ekonomik sıkıntılardan yakınan ve bu yönde tespitler yapan araştırmacılardandır. Katıldığı toplantıda yaptığı sunumda da diğer bir çok konuşmacı gibi köken üzerinde durmuş, çalışmasında ise Meluncanların dini pratiklerine değinmiş biridir.

Biz de aynı şekilde düşünüyoruz. Günümüz Meluncan toplumu, fakirliğin ve tarım toplumu olmaktan çıkamamanın getirdiği sıkıntılar yaşasa da, bunun sebebi etnik olmayıp sınıfsal ve ekonomiktir.

Tekrar bugüne gelindiğinde ise Amerika da yaşanan kötü tecrübelerin sonunda artık insanların özgürlükleri önem kazanmış bulunuyor. Artık Kızılderililere topraklarının geri verilmesi bile tartışılabilir. Unutulmaması gereken şey, oyunu kuranların, kuralları koyanların, sonradan pardon demeleriyle açığın kapanmasında yaşanan zorluktur.

5.8. Meluncan Kimliğinin Oluşmasında Brent Kennedy'nin Rolü

Her toplumun tarihinde belli isimlerin izleri daha belirgindir. Bir toplumsal kimliğin ve kolektif şuurun oluşması için, bazen tek bir kişinin etkisi, çok uzun yıllar boyunca yeterli olabilmektedir.

Meluncanlar, yüzyıllar boyunca aslında kimliksiz yaşamışlardır. Kendilerine başkaları tarafından uygun görülen kimlik ise, “renksiz insanlar” kimliği olmuş, Meluncan olmak aşağılayıcı bir adlandırmaya dönüşmüştür. Bu yüzden sonraki nesiller, Meluncan kavramını bile duymadan büyüdüklerini söylemektedirler. Kişisel görüşmeler yaptığımız Wayne Winkler, Nancy Morrison ve Jane Burnett, Brent Kennedy’nin cesur araştırması gün yüzüne çıkana kadar kendisinin Meluncan olduğundan habersiz bir genç nesilden bahsetmektedirler.

Bu insanlar yıllarca beyaz adamın ellerinden çaldığı bir kimliğin özlemine duymuşlardır. Belki daha da kötüsü olmuş ve bu özlemi dahi duyamayacak hale gelmişlerdir; çünkü yıllarca kendilerinden habersiz, tam bir hafıza kaybı yaşamışlardır. Toplumsal hafızalarındaki bu zayıflığın sebebi şüphesiz her türlü ayrımcılıkla birlikte, Apalachian dağlarında yaşamak zorunda kaldıkları izole ve ilkel hayat şartlarıdır (Hazır, 2003: 87). Bu hayatı Phyllis Naylor “Sang Spell” isimli romanında çok güzel resmetmektedir. Toplumdan uzakta, kendi iç dünyalarını kurmuş, sessiz, donuk ve zor şartları kader olarak kabullenmiş bir halk (Naylor, 2000).

Bir toplum önderinin ortaya çıkışı genellikle şartların oluşmasıyla kendiliğinden gerçekleşir. Kennedy’nin Meluncan araştırmalarına ve kimlik bilincinin oluşumuna katkıları da böyle başlar. Yıllar süren bitkinlik ve yorgunluğun ardından, Brent Kennedy 1988 yılında elleri ve ayaklarının şişmesi, nefes alıp vermede acı, tende kızarıklıklar, ağrıyan eklem ve kaslar, bulanık görme ve korkunç gece terlemeleriyle karşı karşıyadır (Kennedy, 1997: 1).

Uzun süren tahliller sonucunda doktorlar Kennedy’ye hastalığının “sarcoidosis” hastalığı” olduğunu bildirirler. Kennedy, daha önce hiç duymadığı bu hastalık hakkında hemen araştırma yapmaya başlar. Kendi anlatımıyla sonraki olaylar şöyle gelişir:

“Sarciodisis’in özellikle Akdeniz ve Orta Doğu hastalığı olduğunu öğrendiğimde çok şaşırılmıştım. Bu şaşırtıcı rastlantının Meluncanların kökeniyle ilgili ipuçları taşıyabileceğini düşündüm. Bu hastalığa genellikle Appalachian dağlarında yaşayanlar yakalanıyordu ve bu hastalık genetik bir hastalıktı. Dolayısıyla tarihi bir izin sürülmesine yardımcı olabilirdi” (Kennedy, 1997: 2-3).

Sonrasında amatörce araştırmalara girişir ve dostlarından da yardım ister. ‘Meluncan Araştırmaları Merkezini’ kurarlar ve 1990’lı yılların başlarından itibaren araştırmalara başlarlar. Önceleri iki yılda bir, şimdilerde her yıl Amerika’nın dört bir yanındaki Meluncanlar bir araya gelerek Meluncan araştırmalarına katkı yapacak tebliğlerini sunmakta, Kennedy’nin kitabına gönderme yapan, onu eleştiren ya da öven; ama onun kitabını referans alan makaleler yayınlanmaktadır. Son yıllarda çeşitli kitaplar da yayınlanır hale gelmiştir. Genetik araştırmanın da sonuçlanmasıyla birlikte artık Kennedy şunları söylemektedir:

“Balkanlardaki soykırım, Türkiye’deki deprem, Arjantin’deki sıkıntılar, Afganistan’daki rejim benim için artık uzak ülkelerde gerçekte küçük sorunlar değil. Dünya üzerindeki her trajedide bir akrabam sıkıntı çekiyor. Benim için artık tarihi inceleme ve köken arama dönemi sona ermiştir. Artık benim görevim, katalizörlüktür. 14 yıl önce çok az insan Meluncanlar’ı biliyor ya da önemsiyordu. Bu beni çok rahatsız ediyordu. Bu insanlar akademik çevreden daha çok ilgiyi hak ediyordu ve bu ulusun oluşumunda daha büyük rolleri vardı. Meluncanları sadece “ üç ırklı bir izolasyon” olarak görmek, onları adil olmayan bir şekilde mezara gömmek demektir. Ben kitabımı Meluncanlar’ın ‘çok etnikli’ yapısına dikkat çekmek için yazdım. Büyük bir ilgi uyandırdığımı ümit ediyorum. En azından 80 ve 90’lı yıllarla kıyaslandığında bugün çok daha fazla makale ve kitap yazılmaktadır. Ön yargının her yerde var olduğu bir gerçektir. Bir kökene dikkat çekmek isteseydik hemen siyah-beyaz ayrımı akla geliyor. Beni yıllarca Meluncanların kökenini çok çeşitli ırklara bağlamakla suçladılar. Ama sonunda gerçeğin bu olduğu ortaya çıktı. Bundan sonra enerjimi insanları bir araya getirmek için kullanacağım. Çocuklara insanlığın tek bir aile olduğunu öğreteceğim. Afrika’dan Türkiye’ye ve Portekiz’e, oradan da Amerika’ya biz tek bir ırkız. Ve bir Meluncan sloganiyle sözü bitirmek istiyorum: ‘ Bir halk, tüm renkler’ (Kennedy, 2002: 4-8).

Görüldüğü gibi Kennedy tam bir toplum liderinin bilgeliği ve olgunluğuyla hem Meluncanlara kimliklerini hatırlatmakta ve onlara kimlikleriyle gurur duymalarını söylemekte, hem de tüm dünya için birlik ve kardeşlik mesajı vermektedir.

Kennedy, büyük bir cesaretle açılmamış, hatta özellikle gizlenmiş konuları araştırmaya giriştiğinde, öncelikle kendi akrabalarından büyük tepkiler almış, toplamak ve yayınlamak istediği aile fotoğraflarını yakan yakınları olmuş, hem Meluncanlar içinde hem de akademik camiada karşıtları; hatta ölüm tehditlerinde bulunan düşmanları türemiş, 2005 yılında felç olmasına kadar çeşitli tartışmaların odağı olmuş, 2003 yılında önde gelen Meluncanlardan Jack Goins ile ciddi tartışmalar yaşamıştır (Brake, 2009: 10-11). Gerçek olan ise, destekçilerinin de karşıtlarının da kendilerini Kennedy’den sonra ve Kennedy’ye göre konumlandırmalarıdır. Bu da tek başına bir liderlik örneğidir.

Kimlik oluşumunda ya da arayışında Kennedy'nin rolüne dair katılımcıların yorum ve düşünceleri bulunmaktadır. Onlara bakalım:

“Brent Kennedy, hem benim kişisel serüvenimde, hem de Meluncanların kimlik bilmecesinde en önemli kişidir. Onun çalışmalarından önce, birkaç tane araştırma görüyoruz ve bunlar ancak yöresel bir bakış ve folklorik yaklaşımlar şeklindedir. Brent'in çalışması hem bir çok çalışmayı tetiklemiş, hem de onun bakış açısından çok farklı da olsa yeni bakış açılarını yanın da getirmiştir. Brent, tüm yaklaşımlara değer vererek öncülük etmiş ve birçok kitabın Mercer Üniversitesinde basılmasını sağlamıştır. Brent'in rahatsızlığı bizim için beklenmedik ve çok erken bir kayıptır. Pek çok şey yarım kaldığı gibi, onun ardından hepimizin bir tarafa dağılmamız, onun bir lider olarak önemini göstermeye yeter sanırım. Onda olup da bizlerde olmayan şey sanırım heyecan... Ondaki heyecan bizi ayakta tutuyordu ve “biz” bilincini tetikliyordu. Bundan sonrası için biraz karamsarım açıkçası Mesut!”

(Katılımcı 1)

“Benim Meluncan hareketinde yer almış olmam, halen bir mirası sahiplenmem, bir internet sitesini iyi ya da kötü idare ediyor olmam, hep Brent Kennedy'den aldığım manevi desteğe bağlıdır diyebilirim. Bizler hemen hemen hepimiz Meluncan olduğumuzu, bunun ne anlama gelebileceğini, kaderimizle ilgili neler yapabileceğimizi Kennedy'den sonra öğrendik diyebilirim. Bizim için manevi olarak hep lider kalmalıdır.”

(Katılımcı 14)

“Sayın Kennedy bu gün mirasına ihanet eden, onun teorilerine inanmadığı için onu yokluğa mahkum etmeye çalışan bazı insanlara rağmen önemi yadsınamaz bir öncüdür. Birlikte de çalıştık, ardından bayrağı ben devraldığımızda da iletişimimiz sürdü. Fikirlerimiz uyuşmuyor diyebilirim. Liderlik ise doğuştan gelen bir yetenek ve Kennedy gerçek bir liderdir. Bu gün halen kıskanıldığı için kendisinin unutturulmaya çalışıldığı bakış açılarının öne çıktığını düşünüyorum. Meluncanlar, bu günden sonra nereye gideceklerine karar verirken, ne yapacaklarını düşünürken Kennedy hiç var olmamış gibi davranamazlar. Sayın Kennedy Meluncan hareketinin en önemli kişisi olarak kalacaktır.”

(Katılımcı 2)

5.9. Meluncan Kimliğinin Amerikan Kimliği İçindeki Yeri

Amerikan kimliği, bu gün beş ana etnik gruba dayanan fakat asıl etnik çekirdeğini beyaz İngiliz Protestan kesimin oluşturduğu bir kimliktir. Bu kimlik, eritme potasında dünyanın her yerinden gelen çeşitli ırk veya etniklikleri WASP diye kısaltılan bu ana

çekirdeğe dönüştüren, bunu hem asimilasyon yoluyla hem amalgamasyon yoluyla yapan hakim kimliktir.

Amerika, bu günkü Amerika olana kadar çok farklı badireler atlatmış olan, iç savaşlar ve toprak kavgalarıyla geçen uzun bir tarihi yaşamış, çok farklı göçmen grupların hakimiyet mücadelesine sahne olmuş bir ülkedir. İşte bu mücadelenin getirdiği birikim ile bu gün Amerika artık çokkültürcü söylemlerin de karşılık bulabildiği bir yerdir. Bu konuda da alınacak çok yolun olduğu ise unutulmaması gereken bir gerçektir.

Bu gün bir Meluncan kimliğinden halen söz etmek mümkün görünmüyor. Daha ziyade kimlik arayışını tamamlamamış, yeni yeni kimliğe dair sorular soran, bunu köken merakıyla besleyen bir topluluktan söz ediyoruz. Bu arayışın da Amerikan kimliği içindeki yeri arayışın serüveniyle birlikte şekilleneceğe benziyor. Görüşmelere katılanların bu konudaki görüşlerine bakalım:

“Bence Meluncanlar, İngiliz kökenlilik dışında her ihtimali barındıran topluluktur. Portekizli, İspanyol, Türk vs... Hanigisi olursa olsun, bunun Anglo-Saxon köken hariç bir kimlik olduğunu düşünüyorum. Bu da bize, tarihte yaşanan ayrımcılığın sebebini açıklar. Günümüzde artık birçok etnik köken gibi Meluncanlar da Amerikandır. Hangimize sorsanız önce Amerikalıyım diyecektir. Ben de öyle diyorum. Bunu dememizde, Meluncan olmakla kaybedilenler ve Amerikalı olmakla kazanılanlar da önemlidir. Günümüzde artık böylesine güçlü bir ülkenin vatandaşı olmak, herkese gurur vermektedir ve Amerikalı olmak, gururla taşınan bir kimliktir. Son olarak şunu söyleyebilirim: Bizler çeşitli kökenlerden gelen Amerikalıyız.”

(Katılımcı 8)

“Meluncan araştırmalarında, çarpıcı veya sıra dışı bulgulara ulaşılmış olsa, belki insanlar farklı düşünebilirlerdi. Ancak bu gün hepimiz, Meluncan kökenli Amerikalıyız diyoruz sanırım. Başka türlü aklıma gelmiyor. Aksini söylemek artık mümkün değil zaten. Sonuçta şu an itibarıyla farklı bir muamele görüyor değiliz. Farklı hissetmemiz söz konusu olmaz.”

(Katılımcı 4)

“Mesut, bana kendini ne olarak hissediyorsun dersen, Amerikalı derim. Kimlik sorusu, farklı bir cevabı hatırlatmıyor bana. Kendimizi Amerikalı olarak bulduk, öyle büyüydük, öyle yaşıyoruz. Biz bambaşka bir etnik cemaatin içinde büyümedik, farklı bir din veya kültürle de büyümedik. Ben Batı Virginia da kendini Amerikalı gören insanların içinde büyüdüm. İnsan yaşlandıkça köklerini merak ediyor, bu doğru. Benim için Meluncan çalışmaları çok heyecan verici bir şey ama Amerikalılık bilinci içinde, o sınırlar dahilinde düşünebildiğim bir durum yine...”

(Katılımcı 1)

“Mesut, Meluncan olmak, bizim yeniden düşünmeye başladığımız bir şey. Nasıl hissedeceğimizi, nasıl davranacağımızı bilmediğimiz bir durum. Ancak hepimiz, hayatlarını kurmuş, Amerikalı olarak bir şeylere tutunmuş, meslek ve statü edinmişiz. Bizim Amerikalı hissetmekten başka çaremiz de yok zaten. Meluncan hissetmek, başka talepler anlamına gelmiyor; ama benim gibi bir çok insan daha, kendini beyaz hissediyorken, öyle biliyorken, Brent Kennedy ile bir kez karşılaşınca ve onun çizdiği çerçeveyi görünce tüm kimliğini yeniden sorgulamaya başladı. Biz Amerikalıyız ve Amerika'nın bir parçasıyız. Aynı zamanda Meluncanız ve yıllarca gizlediğimiz bir kimliği, utanılacak bir şey olmadığını düşünerek yeniden sahiplenme yolundayız.”

(Katılımcı 2)

“Meluncan olmak, Meluncan hissetmek, bu konuda düşünmek, bir izi sürmek, kimlik oluşturmak, 20 yıla uzanan çok yeni bir serüven. Katılımcıların da bakış açısında bu yeni halin izleri açıkça görülüyor. Meluncan kimliği, ne bir etnik kimlik özelliği taşıyor, ne de buna dair bir farklılığı barındırıyor. Alan araştırmamız esnasında da gördüğümüz şey, görüşmeleri destekler nitelikte oldu. Meluncanlar, kendilerini yıllarca böyle tanımlamamış, böyle tanıtmamış bir topluluk. Tüm tanımlamalar dışarıdan ve başkalarının yorumlarına dayalı. Bu durum onları bazen rahatsız da etmektedir. Kendilerinden başka herkesin söyleyecek bir şeyinin olması, Meluncanların ne dediğinden daha önce ve daha baskın.

Meluncanlar, etnik bir topluluk gibi tanımlanmak da istemeyen bir topluluk. Bir hak talepleri, farklı bir uygulama istekleri bulunmuyor. Yılda bir yaptıkları toplantılarda, bilim insanlarının yıl boyunca yaptığı araştırmalara dair sunumları dinliyor, hasret gideriyor, daha ziyade bir kulüp üyeliği tarzında yaklaştıkları toplantılardan sonra evlerine dönüyorlar. Meluncan kimliği, Amerikan kimliğinden ayrı bir şey değil. Ancak, bu günün Amerikan kimliğinin çokkültürlü içeriği açısından durum böyle. Asimile olmuş ve bir potada erimiş tüm etnisitelerin ve ırkların durumu gibi Meluncanlar da bu potada erimiş Amerikalılar. Hatta son dönem Latin kökenlileri, Asyalılar ve siyahlardan çok daha ana damara entegre olmuş haldeler. Kökenlerini öğrenmek isteyen, köksüz bir ağaç olmak istemeyen ancak farklı bir talebi de olmayan uyumlu insanlar durumundalar.

5.10. Sosyal Yapıya İlişkin Göstergeler ve Toplumsal Kurumlar

Bir toplumun ya da grubun kimliğini anlamak için, toplumsal yapıya dair göstergeleri incelemek gerekir. Her alanda görülen davranış kalıpları, kültürel özellikleri, örf ve adetleri bilmek, o toplumu doğru yorumlamak için basamaktır. Meluncanlar hakkında sosyolojik araştırma olmamıştır. Bu yüzden de bir literatür yok denebilir. Bu zorluklar göz önünde bulundurularak bu bölüm için bütün çabanın gösterildiği bilirse, çalışmanın önemi anlaşılacaktır.

5.10.1. Meluncanlar ve Eğitim

19. yüzyıl boyunca Meluncanların eğitimsiz oldukları ve okuma yazma bilmedikleri belirtilmektedir (Mira, 2001: 17). Bazı durumlarda ise okula gitmekle birlikte çiftçilikle uğraşan ailelerine yardım etmek için sonbaharda okulu bıraktıkları gözlemlenmiştir (Ball, 1992: 51-60). Okula gitme konusunda isteksiz oldukları da bilinen bir gerçektir ve son döneme kadar Meluncanlar yaşadıkları izole hayatın da etkisiyle eğitimsiz kalmışlardır. Hatta Raymond Evans Graysville’de yaptığı alan araştırmasında çoğu Meluncanın evinde İncil dışında kitap bulunmadığını belirtmektedir (Evans, 1979: 9).

Özellikle Newman’s Ridge’de yaşayan Meluncanlar için eğitim sınırlıdır. En yakın okula gidebilmek için 3-4 yümeleri de bunda etkendir. 1900’lü yılların başında inşa edilen ilkokul önce tek sınıflıdır ve herkes aynı derslikte eğitim almaktadır. Sonraları okul dört derslikli hale gelir, hatta 1950’lerden sonra okula servis bile konur. Okula önem veren öğrenci sayısı çok olmakla birlikte, hasat zamanı okulu terk etme oranı da çoktur (Brewer, 1998: 37). Okul o dönemde Meluncanlara masraflı ve lüks gelmekte, kısa vadede gelir getirmeyen bir uğraş olarak görülmektedir. Zaten bir okulun yapılması, 1900’lerin başlarında mümkün olacaktır (Brake, 2009: XI):

Meluncanların bir dönem okula gitmeyi istemedikleri doğrudur. Bunun asıl sebebi okumaya karşı olmak değil, “siyahların gittiği okullara gitmeye zorlanmış olmaktır. Esmer ten yapıları sebebiyle bu uygulamaya maruz kalmışlar, bunun karşılığında da beyazların gittiği okullara kabul edilmedikçe okula gitmemeyi tercih etmişlerdir (Bible, 1975: 59; Brake, 2009: XI). Bir dönem New Jersey’de beyazların gittikleri okullara gitmişlerdir; fakat bu sürekli olmadığı gibi lokal bir olaydır. Artık günümüzde

Meluncanlar'ın Amerikan halkından farklı bir eğitim yapısına sahip oldukları söylenemez. Toplumla bütünleşmişlerdir ve Amerikan okullarında eğitim almaktadırlar.

Çiftçilikle ilgili yoğun işler nedeniyle ilk dönemde okul, yılda 5-6 ayı geçmeyen bir eğitim dönemiyle başlamıştır. İlkokulun yapılmasından önce ise yine misyoner Presbyterianlar yılın belli bölümünde gelerek eğitim de vermekteydiler. Zamanla büyük bir okul binası yapılır ve bu okul, 4 derslikli, jenaratörlü, her katında büyük pencereleriyle ferah bir okuldur. Presbyterian misyoneri bir karı koca, 10 yıldan fazla zaman boyunca okulun en üst katını ev olarak kullanarak, yıllarca o bölgede hizmet verirler (Overbay, 2005: 106-107). Böylesine güzel bir okulun o dönemde yapılması garip karşılanmasın, çünkü Claude Collins'in aktardığına göre, o dönemde Newman's Ridge'de tam 4000 insan yaşıyordu. Şu anda okulun yalıtısı halen örada mevcut haldedir. Artık okula gidecek genç bir nesil de olmadığından, metruk ve yıkık halde bu okul anıları barındırmaktadır.

Meluncanlar'ın görüşmelerde eğitim üzerine söyledikleri de literatürü destekler niteliktedir:

“Bizim eğitim durumumuz, hem Amerika'nın tarihi seyir içindeki eğitim görünümü ile doğru orantılıdır, hem de fakir bir bölge olan Hancock County bölgesiyle uyumludur. Geriye doğru gittikçe Amerikan halkının da eğitim seviyesinin düştüğünü görürsünüz. Bizim de öyledir. Ancak Amerika'nın genelinden farklı iki yön bulunuyor bizde. Birincisi, en fakir bölgede yaşayan insanlar olmamız ve tarımla ilgilenip Amerika'dan farklı olarak okulu erken terk etmemiz, diğeri ise bundan 150 yıl önceye kadar gidildiğinde görünen durum. O da siyahlarla birlikte farklı bir okula gitmeye zorlandığımızda bunu reddederek hiç okula gitmeyişimiz... Bunu tabii şu an göremeyiz artık. Çok önce yaşanmış bir şey...”

(Katılımcı 16)

“Aynı yaşlarda olmamıza rağmen ben ilkokul mezunuyum, Claude ise üniversite mezunu. Bu iki farklı şey, genelleme yapmayı zorlaştırıyor bence. Eğitim konusu genelde ailelerin imkanlarıyla ilgiliydi hep. Druanna da 60 yaşın üzerinde fakat üniversite mezunu mesela. Benim ailem bu imkanı bulamadı o zamanlar. Yani eğitim durumumuz ile Meluncan olmamız arasında doğrudan ilişki bulamayız.”

(Katılımcı 3)

Hem literatür çalışması boyunca, hem görüşmelerde, hem de gözlemlerimiz esnasında ortaya çıkan şey, Meluncanlar ile eğitim arasındaki ilişkinin, coğrafyadan ve ekonomik durumdan direk etkilendiği şeklinde oldu. Meluncan toplumunun eğitime karşı diğer topluluklardan farklı bir bakışı yok. Örneğin Amishler gibi değil. Okuyabilen en ileri seviyeye kadar okumuş. Görüşmeler yaptığımız Meluncanlar'ın çoğu üniversite mezunu idi. Ekonomik sıkıntılar eğitime engel olmuş dönem dönem... Dağların içinde yerleşmiş olmanın zorluklarını da yaşamışlar. Sneedville'den Kingsport'a gitmek şu anda gayet kolay ve orada üniversite var. Ancak 100 yıl önce bunun mümkün olmadığını, bazen bu uzaklığın bile kişinin kaderi olduğunu görüyoruz.

5.10.2. Aile Yapısı

Meluncanlar bu gün çekirdek aileler halinde yaşamaktadırlar. Bir çok Meluncan ailesi, maalesef tüm batıda olduğu gibi, yıpranmadan nasibini almış durumdadır. Boşanmış aileye fazlaca rastlanmaktadır. Bu gün itibariyle alan araştırması ve kişisel görüşmelerinizde çıkan sonuçlara bakarak, evliliklerin % 60 civarı çekirdek aile şeklinde olup, % 30 civarı da boşanmaya rastlanmaktadır.

Meluncanlar tarımla uğraştıkları için, geçmişte çok çocuklu ailelere sahiptirler ve çocuklar da ev ve tarla işlerine yardım etmektedir. Yine o yıllarda (Brewer 1920ve 30'ları anlatmaktadır) evlilik yaşı 13 ila 20 yaş arası gibi erken bir dönemdir (Brewer, 1998). Tarım toplumunun da etkisiyle o yıllarda evlilik erken dönemde yapılıp, bir an önce hayata katılacak çocuklar ile ailede iş gücünün artırılması hedefleniyor olabilir. Günümüzde ise artık aileler sanayileşmenin etkisiyle ve iş arayışıyla dağınık yaşamakta, Amerika'nın her yerine göç etmektedir.

Aile bağlarının git gide zayıfladığı bariz olarak görülmektedir. Kişisel görüşmeler yaptığımız ve yanında misafir kaldığımız katılımcının aktardıkları şöyle:

“Tam 6 çocuğum ve 15 torunum var ama kasabada 2 mil ötede yaşayan kızımı en son 2 yıl önce gördüm. Oğlum dışında düzenli ziyaret yapan herhangi bir çocuğum yok. Diğer şehirlerde olan kızlarımı 6 yıldır, torunlarımın bazılarını da 10 yıldır görmedim.”

(Katılımcı 3)

Aynı şekilde, Sneedville'de yaşayan, Meluncanların önde gelenlerinden bir katılımcı, eşi ölmüş ve yalnız yaşamaktadır ve hiç çocukları olmamıştır. Bunun kendi tercihleri

olduğunu belirtmesi de bizi şaşırtan bir bilgi olmuştur. Tarımla uğraşan Meluncanlar arasında halen geniş aileye sahip olanlara da rastladık. Johnnie Rhea ile yaptığımız aile ziyaretlerinde, iki ailede 80 yaşını aşmış hastaya rastladık. Bunlardan biri ailenin teyzesi idi ve bu vefalı davranışları takdir edilecek cinstendi. Diğer ailenin yaşlısına ise kızlarından birisi bakmaktaydı ve tıpkı bizde uygulanan yaklaşım gibi, çocuklar sırayla anneye bakmaktaydı. Katılımcılardan biri, aile yapısına dair şunları aktarmaktadır:

“Kalabalık ailelerimiz vardı. Sadece Newman’s Ridge dediğimiz bölgede 4000 kişi yaşıyordu ve her yer cıvılcıydı. Hem evlerimizin içi, hem de dışı... Artık hepimiz yalnızız. Çocuklarımız uzaklarda, yakın olanları da bizi ziyaret etmiyor. Gelinen bu durumun sebebini kestiremiyorum. Sanırım modern hayat bunu gerektiriyor.”

(Katılımcı 4)

Bütün bunlar, Meluncanlara özgü bir aile yapısından ziyade, tüm insanlığın son geldiği durumu yansıtmaktadır. Ülkemizde de bu gün her tip aileye rastlandığı gibi...

Meluncanlar arasında komşuluk ve akraba ilişkilerinin de oldukça zayıfladığını gördük. Hatta önde gelen kişiler arasında geçimsizlikler had safhada idi. Johnnie Rhea ile birlikte Claude Collins ve Scott Collins’i ziyaret edebilmek için ciddi sıkıntılar yaşadık. İkisi de konuya oldukça ilgisiz davrandılar. Ayrıca ikisi de 13. Meluncan toplantısına herhangi bir mazeretleri olmadığı halde katılmamışlardı.

5.10.3. Din ve İnanç Sistemi

Bütün kaynaklarda, Meluncanların ilk buldukları dönemde de Hıristiyan oldukları belirtilmektedir. O dönemle ilgili çarpıcı bilgi ise, ilk görüldükleri dönemde çana benzetilen bir şeylerinin olduğu, onu sabah ve akşam çaldıkları, hepsinin bir araya geldiği ve ne İngilizce, ne kıızılderili dillerinden herhangi biri olan bambaşka bir dilde konuşarak bir çeşit ibadette bulduklarıdır (Rhea, 2004: 2). Hıristiyan olduklarını kendileri de dile getirdikleri halde, günün belli bölümlerinde yapılan bu ibadet, kimse tarafından çözülebilmemiş değildir. Bunun, yozlaşmış ve unutulmuş bir namaz ibadeti olduğu ihtimalini hem Kennedy hem de Morrison dile getirmişlerdir.

Salazar, “dinlerinin baştan beri Hıristiyanlık olup olmadığı konusunda yeterli bilgi yoktur” der ve ekler: “fakat büyük ihtimalle dağlara çıktıklarında Hıristiyandılar; çünkü Caribbian adalarının en doğusunda olan Barbadosa, esir ve kölelerin çocuklarının

annelerine sorulmadan vaftiz edilip Hıristiyan yapıldıkları da bilinmektedir (Salazar, 2010: 4).

Günümüz itibariyle bütün Meluncanlar Protestan olup, genellikle Baptist, Methodist, Hollinsis, Presbyterian ve “Church o God” kiliselerine mensupturlar. Belli bir azınlık, vaftiz edilmeye inanmıyor (Brewer, 1998: 50; Elder, 1999: 108).

Hirschman, Meluncanların normalde Hıristiyan ve Protestan olmadığını, Endülüsten, Osmanlı leventlerinden ve çingenelerden müteşekkil bir karışık grup olduklarını anlattıktan sonra, Yeni Dünya’da karıştıkları ve çoğunluğu teşkil eden Protestanlar nedeniyle, bir kaç nesil içinde Hıristiyanlaştıklarını, fakat belli bir süre daha, o çatı altında kendi ibadet şekillerini sürdürdüklerini iddia eder (Hirschman, 2005: 80).

Hirschman, Meluncanların Baptismi seçmelerinin de tesadüf olmadığı görüşündedir. Baptistlerde Protestan ve Katolik inancında görülmeyen bir tarzda, sadece erkekler rahip olabilir, erkek-kadın arasında mahremiyet vardır ve ilk Baptist kiliselerinde kadın erkek ayrı oturmak zorundadır. Hatta bazı kiliselerde, kadın ve erkeklerin girdikleri kapılar da ayrıdır. Ayrıca kadınlar, iyice örtünmek ve erkeklerden kendilerini sakınmak zorundadırlar. Yine kadınlar, saçlarını uzatmalıdırlar ve kısa kesmeleri yasaklanmıştır (Hirschman, 2005: 121). Bu özellikler, İslamda’da aynen geçerli olduğundan, dini anlamda asimile olmakla birlikte Meluncanların, bağlı buldukları inancın İslamın etkisinde bir yeni form oluşturdukları iddia edilebilir.

İlk dönem Baptist kiliselerinde kule, çan ve haç yoktur. Kilise çatıları kemerli değildir. Kiliseler, yol üzerinde ve dikkat çekici tarzda inşa edilmeyip, sanki gizlemek istercesine uzak yerlere ve sivil tarzda inşa edilmiştir. Sadece bilenlerin gideceği bir şekilde... Aynı zamanda kiliselerde çok az cam vardır ve içerisinin görülmesinden çekinir gibidirler (Hirschman, 2005: 123).

Vaftiz edilme, sadece yetişkin erkekler için söz konusu olup, kadınlar ve çocuklar vaftiz edilmezler. Erkekler, vaftiz sonrası, secde edercesine, başları önde yere otururlar. Bu da başka mezheplerde görülmeyen bir uygulamadır ve namaz kılmayı andırmaktadır (Hirschman, 2005: 124).

Elder’in aktardığı dini inanışla ilgili sıradığı bir başka durum ise, Meluncanların uzun yıllar boyunca mezarlarının üzerine kulübeler yapmaları, onları süslemeleri, uzaktan

bakıldığında da mezarlıkların bir minyatür köyü andırmasıdır. Bunda, kötü ruhların ölüyü rahatsız edeceği korkusunun rol oynadığı ve bu durumdan ölünün yakınının sorumlu olacağı inancının böyle bir uygulamaya sebep olmuş olabileceği aktarılmaktadır. Dekorasyon Günü olarak halen yılda bir ke uygulanan mezar süsleme geleneğine, aynı gün yenilen yemekler eşlik etmektedir (Elder, 1999: 108).

Bu arada, 1890'larda Presbyterian kilisesinin ve yine onların çabalarıyla bir okul yapılmasının ardından, Newman's Ridge'de şartlar değişmiştir. Meluncanlar, kendilerine sağlanan imkanlara karşı minnet duygusuyla, o kiliseye mensup hale gelirler. İlk önceleri kilise ile okul bir aradadır ve tek bir derslikte eğitim verilir. Bu imkanın sağlanmasıyla Meluncanların sosyal hayatında da değişiklik olur. Okul ve kilise, günlük yaşamın merkezine yerleşir. Bunun Meluncanların dini yaşamında da etkisi olacaktır ve çoğu Presbyterian olacaktır (Overbay, 2005: 15-19). Görüşmecilerden din ve inanç üzerine elde edilen bazı ayrıntılar şöyledir:

“Çeşitli mezheplere bağlı sıkı Hristiyanlar olduğumuzu düşünüyorum. Ancak ailelerden ciddi bir yüklemeye söyleyemem. Dar bir bölgede çok farklı mezheplerin ve kiliselerin olması da bunu gösteriyor. Herkes yetişkinlikten itibaren kendi inancını seçiyor. Ancak bu, farklı dinler anlamında değil. O konuda çok katıyızdır. Hristiyanlık içinde çeşitlilik var diyebilirim. Şunu da belirtmeliyim: Günlük hayatımızda dinin yeri çok zayıfladı artık. Her yerde kilise var ancak giden insan çok az.

(Katılımcı 3)

“Kitabımda belgelere de dayalı olarak anlattığım şeyleri yinleyecek olursam, ben Meluncanlar'ın bu gün Hristiyan olmakla birlikte çok önceleri Yahudilik ile Müslümanlık karışımı bir dini yapıya sahip olduklarını, sonraları asimile olduklarını düşünüyorum. Baptistlerin bahsettiğim iki dinden de bir şeyler taşıdığını düşünüyorum. Ancak zamanla çeşitli kiliselere bağlı misyonerler bölgeye gelmiş, yıllarca kendi mezheplerini anlatmışlar. Presbiteryan kilisesinin etkisini biliyoruz. 1900'lerde buraya gelen karı koca, hem eğitime katkı yapmış hem de bizden biri olmuşlar ve bu, halkı çok etkilemiş. Çalışan, etkilemiş ve bu insanların kalbini kazanmış. Şimdi artık geçmişin izini sürmek imkansız.

(Katılımcı 5)

Kişisel görüşmelerde olsun, gözlemlerimiz esnasında olsun vardığımız sonuç, bu gün Meluncanların pek dindar olmadığı, kiliseye düzenli olarak gitmediği, incili çok az okudukları şeklindedir. Gelenek Müslümanlığında olduğu gibi, gelenek Hristiyanlığı

söz konusu. Misyonerlik faaliyetleri ve Amerika'nın genel dokusu, Meluncanların dini yaşamını doğrudan etkilemiş. Farklılığa yer kalmamış.

5.10.4. Meluncanlarda Toplumsal Hayat ve Bazı Pratikler

Meluncanlar üzerine en az araştırma sosyolojik anlamda olmuştur. Bunun bir kaç sebebi olabilir. Birincisi, Meluncanların bilim çevrelerince fark edilişi çok yenidir. İkincisi, Meluncanlar ısrarla kendilerine özgü bir kültür ve folklorlarının olmadığını dile getirmektedirler. Biz de alan araştırmamız esnasında çok sıkıntı çektiğimiz bir süreç yaşadık. Kennedy'nin rahatsızlığı, Ermeni soykırımını iddiaları süresince Türk ve Ermeni diasporasının takındığı tavırlar da eklenince, Meluncanlarda ciddi bir ürkeklik baş göstermiş durumdadır. Türk bağlantısıyla ilgili yaklaşımları negatife dönüşmeye başlamış durumdadır ve ilişkilerin yeniden yapılandırılması şart görünmektedir.

Meluncanlar, yüzyılların getirdiği değişim ve asimilasyona rağmen, ana damardan farklı ya da başka bir deyişle kendine özgü bazı toplumsal özellikler göstermektedirler. Hem kişisel görüşmelerde alınan bilgiler, hem de katılımcı gözlem esnasında gördüklerimiz ile konuya ışık tutmaya çalışacağız.

Dikkat çeken ilk özellik, insanların “yapma” “çok ayıp” anlamına gelecek şekilde ağzıyla “cık cık cık” şeklinde bir ses çıkartmaları. Bunu ilk olarak Kennedy dile getirmişti. Bu, Amerika da Meluncanların başka hiçbir millette görmedikleri bir özelliktir. Biz de alan araştırmamız esnasında tüm görüştüklerimize aynı soruyu sorduk. Meluncanların hepsi, aynı sesi, aynı anlama gelecek şekilde çıkarttıklarını, bunu da aileleri dışında kimseden duymadıkları şeklinde cevap verdiler. Nancy Morrison, kendi mail grubuna bu soruyu çeşitli ayrıntılar ile aktardı ve aynı cevapları aldı. Meluncanların hepsi bu sesi çıkarttıklarını, bunu sadece Meluncanlar arasında duyduklarını, başka kimseden duymadıklarını aktardılar.

Bir başka sosyolojik veri, Meluncanların “gel” anlamında elleriyle işaret ederken İngiliz veya Amerikalılardan farklı olarak ellerini yukarıdan aşağıya sallamalarıdır. Oysa batı toplumlarında tam tersi söz konusudur ve bu da Meluncanlara özgü ve farklı bir beden dili özelliğidir.

Kennedy'nin rahatsızlığı, bir kütüphanenin yanıp kül olması gibidir. Kendisi şu anda konuşamıyor, yazamıyor durumda. Kendisiyle yine de görüştük ve eşi Robyn, bütün

sıcaklığı ile bize yardımcı oldu. Birinci ağızdan duymak için, Robyn'den bilgileri alırken, Kennedy'de başı ve gözleriyle onayladı. Bu görüşmede tekrarını istediğimiz bazı bilgiler vardı. Aşağıda görülebilir:

“Meluncanlar günün sifitahını yaptığında parayı yere atıp bunun kendilerine şans getireceğine inanırlar. Bunu yaparak günün bereketli geçmesini umarlar. Bu, özellikle eski nesil arasında yaygındır ve Brent buna çok defa şahit olmuştur. Ben farklı bir kökenden geldiğim için, böyle bir şey hatırlamıyorum. İkincisi ise, kazandıkları parayı sakallarına sürtmeleridir. Bu da yine Meluncanlarda eskiden yaygın bir davranıştır.”

(Katılımcı 7)

Bunlar küçük fakat önemli parametrelerdir. Yüzyılların acımasız silici gücü, her şeyi silip süpürebilmekte, bu tarz küçük işaretler şayet ayırıcı özellik ise, çok şey ifade etmektedir.

Sneedville'de geçirilen bazı günlerde, rehber refakati olmaksızın gözlem amacıyla kasabada yapılan gezintilerde, beni hiç tanımadıkları halde ve onlardan farklı olmama rağmen, traktörü veya aracı ile yoldan geçmekte olan hemen her Meluncanın el selamıyla selam vermeleri dikkat çekiciydi. Hiç tanımadıkları bir insanla bu şekilde selamlaşmaları, Amerikanın başka bölgelerinde hiç karşılaşmadığım bir anekdot olarak, Meluncanlara özgü bir şey sayılabilecek parametrelerdendir. Bir başka katılımcının aktardığı ve sosyolojik olarak kayda değer bazı anekdotlar ise şöyledir:

“Bizim kültürümüzde, evli misafirler yatılı olarak geldiğinde, en rahat yatak ebeveyn yatak odasında diye misafire onu tahsis etmek sıra dışı bir şey olarak söylenmelidir. Çünkü bunu bizim dışımızda Amerika'da hiç kimsede görmedim. Öğretmen olarak çok farklı yerlerde çalıştım; fakat kendi ailem ve bazı akrabalarım dışında buna şahit olmadım.”

(Katılımcı 1)

Yine Meluncanların ağızdan, Meluncanlara özgü olup Amerika'nın geneliyle uyuşmayan bir başka özellik, katılımcının ağızdan şöyledir:

“Meluncanlar, yemeklerini bol salçalı ve yağlı yapıyorlar. Artık dünyanın McDonaldlaşmasından onlarda nasibini aldığından, kendilerine özgü yemekleri çok azalmış durumdadır. Özellikle Türkiye'ye yaptığım ziyaretlerde, bizim yöresel damak tadımıza çok yakın tatlar hissettim. Tabi bu ilişki Orta Doğu ile de kurulabilir.”

(Katılımcı 6)

Yine günlük yaşama, yeme içme alışkanlıklarına ve kendilerini Amerikalıların genelinden farklı hissettikleri bazı alışkanlıklara dair aşağıdaki katılımcının söyledikleri dikkat çekicidir:

“Özellikle büyüklerimde gördüğüm, benim de halen dikkat ettiğim bazı şeylerden söz edebilirim. Örneğin; balık ile birlikte süt içmeyiz. Bunun zehirlenme ihtimalinden çok bir inanış ve ön yargı olduğunu zannediyorum. Hirchman bunu, yanlış hatırlamıyorsam Yahudilikten geçme bir şey olarak aktarmıştı. Yine bizde, Amerikalılardan farklı olarak patlıcan çok kullanılır ve çeşitli yemekler yapılır. Eski damadım İran kökenliydi ve özellikle onunla bu konuda çok uyuşan bir damak tadımız olmuştu. Etrafıma baktığımda halen patlıcanın kullanımına rastlamıyorum. Amerikalıların genelinde yoktur.”

(Katılımcı 1)

Aynı katılımcının, hayvan kesme ritüeli ve yeme içmeye dair Meluncanlara özgü gördüğü başka çarpıcı uygulama ise şöyledir:

“Hayvan boğazlarken biz üç bacağını bağlayıp birini serbest bırakırız. Amerikada başka gruplarda görülmeyen bir yaklaşımdır. Şimdilerde artık kişisel olarak hayvan kesme zaten az görülen bir şey tabii. Siyahlar hayvanların testislerini de yerken, Meluncanlar kesinlikle yemezler. Köpek beslemekle birlikte, evin içine de barındırmayız ve köpeği bahçede bekçilik niyetiyle tutarız.”

(Katılımcı 1)

Evlilik, ölüm ve aile hayatına dair bazı ilginç anekdotlar da şöyle:

“Büyükannem, 35 yaşında dul kalmasına rağmen bir daha evlenmiyor. Bunun sebebini çocuklarına üvey baba göstermemek şeklinde açıklayabilirim. Bu konudaki hassasiyetin aksine evlilik konusunda çok garip bir adet de hatırlıyorum. Sayısı az değil bunun... O da ölen karısının yerine baldızıyla evlenen erkekler... Meluncanlar arasında bunun yaygın olduğunu söyleyebilirim.”

(Katılımcı 1)

Halk dansları Türk halk danslarına benziyor, bluegrass dedikleri bir çalgıları bağlamaya çok benziyor ve halk müziği diyebileceğimiz müzikleri yine bizim halk müziğimizle oldukça benzeşiyor.

Parça kumaşları bir araya getirerek yorgan vesaire yapma, eski Meluncanlarda çok yaygın. Oysa civarda yaşayan halklarda kendileri kadar yaygın olmadığını belirtiyorlar. Bunda fakirliğin etkisi de büyük.

Ek bölümünde de görüleceği üzere, Mahala Mullins'e ait olan evin pencereleri kemerli şekilde yapılmış. Bu tarz, pratik bir mimari olmayıp, kişisel meskenlerde zahmeti nedeniyle tercih edilmeyen bir mimari olmasına rağmen, bu evde göze çarpıyor. Kemer yapısı belli belirsiz olsa Roma, çok sivri olsa Arap mimarisi, orta düzeyde olursa Osmanlı mimarisi akla gelir. Mullins'in evindeki pencere kemer mimarisi, Osmanlı mimarimizin aynısı idi.

Yine Meluncanlarda dua ettikten sonra etrafa veya bir şeyin üzerine üfleme alışkanlığı var. Bu bilgiyi Nancy, Kennedy ve Jane onayladılar:

“Büyüklerimden çokça gördüğüm bir şeyi aktarmak istiyorum: günün belli bölümlerinde yatıp kalkma şeklinde dua adeti olduğunu hatırlıyorum. Bunun namaz olup olmadığını halen kestiremiyorum. Fakat özellikle günün belli bölümlerine tahsis edilmiş olmasının çok önemli olduğunu vurgulamak isterim. Çünkü Hıristiyanlıkta belli saatlerde yapılan herhangi bir ibadet bulunmuyor. Bu yüzden bu uygulamanın, unutulmaya yüz tutmuş ve yozlaşmış bir namaz ibadeti olduğunu tahmin ediyorum. İbadet olduğunu düşündüğüm şeyleri yaparken, benim bilmediğim, yerlilerin dilinin de dışında bir dil kullanıyorlardı. Ben 73 yaşına rağmen tam hatırlamıyorum bunları ama annem hatırlıyor ve anlatıyordu.”

(Katılımcı 1)

Bazı sosyolojik delillere ulaşmak için, o bölgede aylarca kalmak gerekiyor. Meluncanlar çok çekingen, çok acı çekmiş, tarımla uğraşan, Amerika'nın en az gelişmiş bölgesinde yaşayan insanlar. Yılların ön yargıları ve ürkekliğiyle bazı görüşmeler imkansız, bilgi almak çok güç. Önyargı ile yaklaşılmış, ayrıma tabi tutulmuş, dışlanmış ve eğitim seviyesi düşük insanlar. Dolayısıyla öz güvenleri de yok. Bütün bu handikaplara rağmen, ulaşılabilen ayırıcı özellikler bunlar oldu.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal bilimlerde tek doğru olmadığı bir gerçek. Çokkültürlülük de sosyal hayatın ihtiyaçları doğrultusunda, zamanın izinde ve içinde doğmuş “de facto” bir durumdur. İnsanlık, var olduğu günden bu yana, birlikte yaşayabilmenin formülünü aramaktadır. Tourine’in sorduğu “birlikte yaşayabilecek miyiz” sorusu, her devre ve zamana sorulmuş bir sorudur. Bu soruya cevap arayışı olarak, toplumlar kimi zaman küçük, kimi zaman büyük gruplar halinde, kimi zaman katı, kimi zaman esnek sınırlar çizerek birliktelik formülleri aramışlardır.

Bu gün gelinen noktada, çokkültürlülük çağın sorunlarına cevap aramaktadır. Nasıl ki Fransız devrimi, feodal toplum yapısına ve hantallaşan imparatorluk yapılarına karşı bir cevap arayışıydı, benzer biçimde çokkültürlülük de, küresel sorunları çözemeyecek kadar küçük, yerel sorunları çözemeyecek kadar büyük kalmış ulus devletlerin, hakim bir etnik çekirdeği yüceltirken açtığı yaralara çözüm olduğu iddiasıyla yola çıkmıştır.

Çokkültürlülük bir hal veya durum iken, bu durumun altını çizmeyi, bu durumu bir siyasi teoriye ve uygulamaya dönüştürmeyi önceleyen düşünce yapısı da çokkültürcülüktür. Çokkültürlülük bir hal ve durum olarak insanlık tarihi kadar eskidir; fakat çokkültürcü yaklaşımların tarihi yüz yılı geçmez.

Çokkültürcülük, kendisine çapraz ve paralel hatlar bulmuş, büyük eleştirilerle övgüleri birlikte yaşamış ve halen de yaşamaktadır. Çalışmamız sonunda ortaya çıkan tablo, çokkültürcü bir yaklaşımın, halen dünya üzerinde var olan toplum, devlet ve ideoloji yaklaşımlarına göre değişkenlik arz ettiği şeklindedir.

Özellikle homojen bir millet kökünden beslenmeyen Kanada, Avustralya ve Amerika gibi toplumlar, çokkültürlülük üzerine üretilen teorilerin laboratuvarı olmak durumunda kalmışlardır; çünkü kadim milletler ve o milletlerin mirası üzerine kurulmuş devletlerden farklı olarak bunlar; çok farklı milletlerden insanın kısa bir sürede hızla göç yoluyla oluşturduğu ülkelerdir. Bu ülkeler, binyıllar içinde damıtıla damıtıla millet haline gelen insan topluluklarını değil, etnik, ırksal ve dini azınlıkların oluşturduğu gökkuşaklarını andırırlar.

İşte çokkültürlülük teorisi veya çokkültürcü ideoloji, bazı toplumların tek bir millet oluşturamadığı, huzurun yerini huzursuzluğun ve belirsizliğin aldığı toplumsal

dönüşümlere müdahale için ortaya çıkmıştır denilebilir. Teori düzeyinde ortaya çıktıktan sonra, ihtiyaçlarının aciliyeti dolayısıyla Avustralya ve Kanada, bu teoriden, siyasi uygulamalar çıkartmak durumunda kalmış ülkelerdir.

Çokkültürlülük, çokluk içinde birliği değil de birlik içinde çokluğu vurgulamaktadır. Bir olduğunu iddia ederken, azınlıkların soru ve sorunlarına cevap bulamayan ülkeler, bu birliği bozmayacak fakat çeşitlendirecek ve farklılıkları vurgularken kendi bütünlüğünü de tehdit altına almayacak bir teori ve uygulama olarak çokkültürcülüğü seçmişlerdir.

Çokkültürlülük uygulamaları, her derde deva değildir ve her topluma uygun bir çözüm de değildir. Bu uygulamaya genellikle azınlıkların ve etnik grupların, hakim etnik çekirdek kadar veya ona yakın bir çoğunluğa ulaşarak, kendilerine grup hakları verilmesini talep etmeleriyle ihtiyaç duyulur. Şayet diğer gruplar, ana damara entegre edilemez ise, belli bir etnik bilincin oluşumundan sonra artık geri dönmek imkansız gibidir. Talepler genellikle kendi dilinde konuşma, yayın ve eğitim hakkı olarak ortaya çıkar ve bu gibi isteklere cevap verilmesi mecburi bir hal alır. Bu aşamada çokkültürlülük, zorunlu bir geri adım gibidir.

Çokkültürlülük teorisi, iki ana tartışma üzerine kuruludur. Birinci bakış açısı, vatandaşlık zemininde ve anayasal çatı altında bireylere verilecek eşit hakların ve renk körü yaklaşımının zaten yeterli olacağını savunur. Adil bir şekilde, rengine, ırkına, diline ve dinine bakmaksızın eşit haklar verilecek bireylerin, zaten toplumda yatay ve dikey hareketliliğe ulaşacağı iddia edilir.

İkinci görüş ise, bireysel hakların bu gün itibariyle en mükemmel haliyle verilmiş olması durumunda bile, yüzyılların ihmalinin başka hassasiyetler oluşturduğunu, oyunun kurallarının belli kişiler tarafından, kendi alt yapıları gözetilerek çok önceden konulduğunu iddia eder ve bu noktadan sonra bireysel haklar yaklaşımının yeterli olmayacağını savunur. Grup hakları ve farklılık politikaları şeklinde isimlendirilen yaklaşımla, azınlıklara, kendi iç dünyalarına yönelik olarak yaşayabilecekleri bazı imtiyazlı ve kendilerine özgü politikalar üretilmesi gerektiği savunulur. Pozitif ayrımcılık yoluyla, yıllarca ihmal edilmişlikten kaynaklanan eksikliklerin giderileceği düşünülür.

Grup hakları yaklaşımının, birleştirici olmayıp ayrıştırıcı olduğu iddiaları da mevcuttur. Özellikle ulus devletler açısından böyle bir tehlikenin var olduğu ve yeni kabileciliğe sebep olacağı öne sürülmektedir. Çokkültürcü yaklaşım ise, verilen hakların daha ziyade kültürel haklar olduğunu ve zaten yaşanmakta olanın vurgulanarak ve yeni menfezler açarak ayrımcılık hissini azaltılmasının şart olduğunu dile getirir.

Çalışma sonunda bizim çıkarttığımız sonuç, çokkültürlülüğün uygulanabilir bir politika olduğu, fakat her ülkeye ve topluma uygulanamayacağı şeklindedir. Millet hamurundan ve bir ana damardan beslenerek oluşmuş devletlerde küçük azınlıklar var olsa bile bu insanların bireysel haklar yoluyla tatmin edilmesi mümkün olmaktadır. Çünkü küçük bir azınlığın ne federasyon içinde bir özerk yönetim için, ne yeni bir devlet için, ne de kendini yönetmek için sosyal sermayesi vardır. Ayrıca zaten küçük azınlıklara mensup bireyler, ana damarın getireceği avantajlara ulaşmayı daha cazip bulmaktadırlar. Bu tür azınlıkların asimilasyon değilse de, entegrasyon yoluyla aynı milletin mensupları olarak zaman içinde eriyip yeni kimlikler edindiği görülmektedir. Etnik kimlikler, alt kimliğe, milli kimlikler üst kimliğe dönüşmektedir.

Şayet bir devlet, iki üç ya da daha fazla etnik gruptan oluşmaktaysa ve bu gruplar arasında ciddi nüfus ve nüfuz farkı yoksa, bu sefer her birinin siyasi güce ulaşması söz konusu olmakta, dolayısıyla çokkültürcü bir politikaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu etnik çekirdeklerin hiçbiri, diğerine baskın gelememekte veya orta ve uzun vadede dahi bir asimilasyon veya entegrasyon mümkün olmamaktadır. Bu tür ülkelerin genellikle göçmen ülkeler olduğundan daha önce bahsetmiştik. Göçmen ülkelerin kaderi genelde bu yönde şekillenmektedir. Çokkültürlülük politikası, göçmen ülkelerde daha çok karşılık bulmuş ve uygulanır olmuştur. Ancak tekrar belirtmek gerekirse, yüzyıllarca her biri eşite yakın nüfus ve nüfuzda farklı etnik çekirdeklerin bir arada yaşadığı toplum örnekleri de vardır. Hindistan ve Malezya gibi... Bu ülkeler, çokkültürlülüğü hem yaşamakta, hem de bu doğrultuda siyasi çözümler üretmektedirler.

Çokkültürlülük kısmını özetlemek gerekirse, hakim etnik çekirdek üzerine kurulu milli devletlerde, küçük azınlıklar için grup hakları talep etmek ayrıştırıcı rol oynarken, göçmen nüfusun oluşturduğu ve birden fazla etnik çekirdeğin etkisinin var olduğu toplumlarda çokkültürlülük, çözüme ve refaha yönelik sonuçlar doğurmaktadır.

Çokkültürlülük teorisinin Amerika'yı ilgilendiren kısmı da çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Amerika, dünya tarihinin gördüğü en farklı ve önemli ülkelerinden biridir. Amerikan tecrübesi, incelenmesi gereken önemli parametreler içermektedir.

Amerika'nın tarihi göçün ve çeşitliliğin tarihidir. Amerika, keşfedildiği günden bu güne hep göç almış ve halen de almaktadır. Göç olgusu, çokkültürlülüğü kendine çeken bir mknatis gibidir. Göç demek, hep eritilmesi gereken yeni unsurlar demektir. Asimilasyonun zorluğu, çeşitliliğin isteyerek veya istemeyerek kabulüdür. Göç dalgasının arttığı dönemlerde Amerika kimlik sorunu yaşamış, belli aralıklarla göçe kotalar getirerek bunu aşmayı denemiş, verimli topraklar, sürekli büyüyen bir coğrafya ve genişleyen sınırlar, hızla gelişen sanayi nedeniyle de bu kotaları her defasında kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu bir paradoks olmakla birlikte, kaçınılmaz süreçtir.

Amerikan tarihi göçün tarihi olmakla birlikte, belli aşamalarda yaşanan büyük dönüşümlerin de tarihidir. Amerika, yerliler için yok oluş; siyahlar için dışlanma, itilme, ayrımcılık, kölelik ve yok sayılma; Anglo kökenli olmayan birçok beyaz için baskı ve dışlanma; İngiliz kökenliler için sahiplenme ve böbürlenme; Katolikler için ikinci planda kalma ve haddini bilme; Asyalılar ve Latinolar için geç kalmışlık ve beyaz sayılmama; geri kalanlar için ise hiçbir şey olma halidir.

İşte o halin Amerikan kimliğine giden yoldaki yansımaları, WASP kültürünün oluşumuna denk düşen çatışmanın ve gerilimin tarih boyunca hissedilmesidir. En çok göçmenin İngiltere'den gelmesi, İngiliz kökenlilerin bir imparatorluk deneyimiyle hareket etmeleri, sömürgecilik konusunda biraz zorunluluktan, biraz idealden kaynaklanan ihtiras ve çaba, bu kültürü yavaş yavaş ve yüzyıllara yayarak Amerika'ya işlemiştir. W harfiyle White, yani beyaz adam kastedilirken, bu beyazlık özellikle kuzey Avrupalıları, onun da ötesinde İngilizleri anlatır. A ve S harfleri, Anglo-Saxon anlamına gelir ve yine ilk harfteki gibi, özellikle İngilizleri anlatır. P harfiyle de Protestanlık kastedilir. Amerikan kimliğinin bileşenlerini bu unsurlar oluşturur. Diğer tüm unsurlardan, yani etnik, ırksal ve dini cemaatlerden bu kültüre uymaları beklenmektedir.

Amerikan kimliğini oluştururken, uygulanan politikalar ve kavramlar, asimilasyon, eritme potası, amalgamasyon ve Amerikanizasyondur. Yeni Dünya'ya sonradan gelenlerden, ilk dönemlerde WASP kültürüne uymaları için beklenen, asimile

olmalarıdır. Zaman içinde göçteki çeşitlilik arttıkça, İngiliz etkisinin bariz bir şekilde vurgulanması, çoklarını rahatsız eder olmuş ve eritme potası metaforu ortaya atılmıştır. Bu metafor, bir kabın içinde eriyen her unsurun, sonunda hepsini içeren fakat hiçbiri de olmayan yepyeni bir kimliğe bürüneceği ön kabulüne dayanır. Bu yepyeni kimlik, bağımsızlık bildirgesiyle pekiştirilen bir jargondan beslenir ve Amerikalılıktır. Ardından, İngiliz etkisinden uzak, okyanus ötesinin rüzgarına boyun eğmeyen bu yeni kimliğin bedeli olarak, 600 binden fazla can feda edilmiştir. Amerikan iç savaşı, kuzeylilerin bu isteği ile, İngiliz bağlantısını devam ettirmek isteyen feodal güneyli beyler arasındaki gerilimin sonucudur. Artık bu potada eriyen herkes Amerikalıdır fakat rengin tonu, her zaman WASP olacaktır.

Amerikanlaştırma konusunda genelde başarılı olunmakla birlikte, 1965 yılından sonra artan göç, bu göçün de genelde Latino denen Kübalı, Meksikalı ve Porto Rikolulardan oluşması, günümüz Amerika'sında çokkültürlülük seslerinin yükselmesine ve güçlü çıkmasına sebep olmuştur. Bunun en büyük sebebi, Amerika'ya ilk kez böylesine yoğun bir şekilde ve böylesine çok sayıda aynı dili konuşan farklı insanın göç etmesidir. Bu dil İspanyolcadır. Farklı ülkelerden olmalarına rağmen bu insanların biraz kültürle birlikte dil zemininde birlik yakalayacakları ve bunu ikinci resmi dil düzeyinde talep edecekleri kimse tarafından ön görülmemiştir; ama bu gerçek olmuştur.

Amerika bu gün 5 ana etnik cemaatten oluşuyor kabul edilmektedir. En büyüğünü beyazların oluşturduğu bu bütünde diğer etnik cemaatleri siyahlar, Latin kökenliler, Kızılderililer / Yerliler ve Asyalılar oluşturmaktadır. Asyalıların ve Latin kökenlilerin (İspanyolca konuşanlar) beyaz sayılmamaları ve yine kendi aralarında da farklı görülmeleri de manidardır. Amerikan etnikliği, her ne olursa olsun, WASP etkisi olmadan düşünülemez. Dolayısıyla hakim ana damar hep o olacak ve diğer unsurlar kendi içinde bir şekilde ikinci planda kalacaktır.

Peki Amerikan çokkültürlülüğü diye bir şey söz konusu mudur? Amerika de facto bir durum olarak, Kolomb'dan önce bile çokkültürlüydü. En az 500 farklı dil, 2000 kadar kabile tarafından konuşuluyor, bu kabileler federasyon ve konfederasyonlarca yönetiliyordu. Kolomb'un ardından Amerika, kartların yeniden dağıtılmasına sahne olmuş, güç mücadelesi yüzyıllarca sürerken, İngiliz baskın kültürüyle yoğrulmuş fakat anavatan İngiltere'den de farklılaşan bir Amerikan kültürü şekillenmiştir. Günümüz

itibariyle ise artık üçüncü faza geçilmiştir diyebiliriz. O da özellikle yoğun nüfuslarıyla yeni taleplere sahip Latinolar, Asyalılar ve kendilerini yeniden tanımlayan siyahların kimliklerinin tanınmasını, farklılıklarına değer verilmesini ve eski hesapların görülmesini talep etmeleri safhasıdır. Kendi dillerinde eğitim, pozitif ayrımcılık, kendi tarihlerini öğrenmek için farklı ders talepleri yoluyla bu insanlar Amerika'dan yeni bir bakış açısı istemektedirler.

Amerika'da bu taleplere karşı yeni bir milliyetçilik akımı ve Amerikalılık şuurunun uyandırılması çabası da sürmektedir. Bu istekleri ayrılıkçı bulan Huntington gibi yazarlar, "biz kimiz" sorusunu sorarak yeniden Amerikan Rüyasını yeşertme çabasıyla çokkültürcü yaklaşımın tehlikelerinden bahsetmektedirler.

Çalışmamızda vardığımız sonuç, Amerika'nın çokkültürlü olan fakat çokkültürcü olmayan bir toplum olmaya devam ettiği yönündedir. Çokkültürlülüğün bir politika olarak pilot bölgelerde, özellikle eğitim alanında uygulandığı görülmektedir. Bu, kendi dilinde eğitim ve kendi kültürünün vurgulandığı bazı dersler gibi uygulamaları içermektedir. Amerika'nın geleceğinde, özellikle siyahların fay hattı oluşturacağını söylemek de mümkündür. Birçok yazar gibi biz de çalışmamız sonunda bu kanaate ulaştık. Çünkü Amerika'nın genel refahından istenen payı alamayan tek azınlık halen siyahlardır. Diğer milletler çok sonraları göç etmiş olsalar bile, hem nitelikli göç şekliyle, hem de çabuk adaptasyon sayesinde refaktan paylarını almaktalar. Ancak ne dersek diyelim, Amerika bu gün tüm renklerine hiç olmadığı kadar hoşgörülü davranmaktadır. Bu da adı konmamış bir çokkültürlülük uygulamasıdır.

Çalışmanın amacını oluşturan en önemli ve son bölümde, Meluncanlar yer almaktadır. Amerika'nın bu gün artık eski Amerika olmadığı, çeşitliliğin ve kültürel çoğulculuğun yükseldiği bir dönemde Meluncanlar, çok yeni denilebilecek bir geçmişte kendi kimliklerinin ve tarihlerinin izini sürmeye başlamışlardır. Kimlik oluşum sürecinde ilk adım, gerçekten büyük özverisiyle Brent Kennedy tarafından atılmıştır. 1980'lerin sonlarında bir hastalık, Meluncanların kimliklerini sorgulamasına vesile olmuş, önceleri utandıkları ve duymak istemedikleri kimlik özelliklerini artık vurgular hale gelmişlerdir.

Meluncanlar, çalışmamızda ulaştığımız bulgulara göre, en azından bu gün itibariyle artık karışık bir gruptur. DNA testleriyle de ortaya konan veriler bizi bu sonuca götürmektedir. Dünya üzerinde bir saf ırkın bulunmadığı gerçeğini akıldan çıkarmadan,

Meluncanlar üzerinde yaptığımız araştırma bizi, daha önce yeterince çalışılmadığından silik kalmış bilgilere de ulaştırmıştır.

Yerlilerle bu kadar çabuk karışmış ve kaynaşmış olmaları, bulduklarında bozuk bir Elizabeth dönemi İngilizcesi konuşuyor olmaları, ne yerlilere, ne siyahlara ne de beyazlara benziyor oluşları, böylesine içe kapanık oluşları, yaşamak için kendilerine dağların içini seçmeleri hep onları kendine özgü ve biricik kılmaktadır. Meluncan kimliği de zaten budur ve çalışmamızda ulaştığımız sonuç, onların biricikliğidir.

Meluncanlar, yıllarca dışlanmak için tanımlandıkları şekliyle “renksiz” insanlar değil, aksine tüm renkleri barındıran çok renkli insanlardır. Amerikan toplumu içinde, kendine özgülükleriyle bir etnik topluluk olarak adlandırılması iddialı bir yaklaşım olur. Bu adlandırma onları Amerikalı olmaktan alıkoymayacak bir şeydir ve hepsi kendisini önce Amerikalı, sonra Meluncan hissetmektedir. Köken merakları çok taze ve canlıdır. Kökenlerinin ne çıkacağı, onlarda bir şüphe değil merak konusudur ve hangi kökenden olduklarını bilme istekleri, kimlik yoluyla aidiyet hislerini güçlendirmek içindir. Meluncanlar, farklı bir kimlik olarak değil, belki bir altı kimlik olarak görülebilir.

Amerikan kimliğinin beyaz, Anglo Saxon, Protestan olmak anlamına geldiği düşünüldüğünde, aslında Meluncan kimliğinin tam olarak bu noktaya tekabül etmediği görülmektedir. Ancak Meluncanlar’ın yıllarca yaşadığı ezilmişlik duygusu ve ten renkleriyle ilgili tanımlamalardaki belirsizlik, onların kendilerini farklı hissetseler bile Amerikalı olmanın getirdiği imtiyazlarla ilgili çelişkiye sürüklemiştir. Yılların asimilasyon ve izolasyonunu artık avantaja dönüştürüp, kendilerini Amerikalı olarak tanımlayarak hâkim kültüre tutunmak ve bunun imkânlarından alabildiğince yararlanmak istemektedirler. Dolayısıyla, ayrılıkçı fikirlere kapalı olup, herhangi bir hak iddiasında da bulunmuyorlar. Bu günkü durumları, çeşitliliği kutlarken Amerikan kimliğine tam bağlılıktır.

Araştırma bulgularımızdan biri de Meluncanların genç neslinde köken merakının ve etnik bilincin hemen hemen hiç görülmemesidir. Her yıl yapılan toplantılara elli yaşın altında insan katılmamaktadır. Katılanlar arasındaki genel yaklaşım ise bir kulüp üyeliği havasındadır. Kennedy’nin rahatsızlığı, Meluncanların kimlik oluşturma sürecini ciddi derecede sekteye uğratmıştır. Kendi içlerinde birkaç gruba ayrılmışlar, Kennedy’nin mirasına karşı da vefasız hatta unutturmaya çalışır bir tavır içindedirler.

Meluncanlar, gerek Amerikan toplumu içindeki etnik kimlikleri gerekse köken merakları açısından ilk toplantının yapıldığı yıldan çok farklı yeredirler. İlk toplantıya binin üzerinde insanın katıldığı ve son toplantıda bu sayının 100 civarında olduğu düşünülürse, Meluncanların bir sonraki nesle aktarabilecekleri pek fazla şey kalmamış görünüyor.

Meluncanlar üzerine yazılmış hiçbir sosyolojik esere rastlamadık. Biz de alan araştırmamız ve kişisel görüşmelerimizde ciddi sıkıntılar çektik. Meluncanlar bu gün ısrarla, kendilerine özgü bir kültürlerinin, bir yaşam biçimlerinin ve folklorlarının olmadığını iddia etmektedirler. Çalışma esnasında yardımda bulunmamaları, ilgisiz davranmaları, ürkek olmaları bilimsel çalışmalara belli zorluklar katmaktadır.

Meluncanlar, araştırıldıkça haklarında yeni şeyler öğrenilebilecek bir topluluk olmanın yanında, yapılan araştırmalarla birlikte kimlik bilincine ulaşmaya başlayan bir topluluktur. Bu güne kadar çalışmalar daha ziyade gen bilimi ve köken bilimi üzerine yoğunlaşmış, sosyolojik araştırma yapılmamıştır. Sosyolojik araştırmalar, Meluncanlar hakkında yeni bazı yaklaşımları yanında getirecektir. Bu çalışma, sosyolojik anlamda bir başlangıç olmuştur.

KAYNAKÇA

- AHMED, Ishtiaq (2005), "Making Sense of Group Rights", Editor: Ahmed, Ishtiaq, *The Politics of Group Rights*, University Press of America, USA, 1-34
- AKSAN, Doğan (1990), *Her Yönüyle Dil, Ana Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Cilt 3, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- AKTÜRK, Şener (2006), "Etnik Kategori ve Milliyetçilik", *Doğu Batı*, Sayı 38, Ankara
- Altunışık, Remzi, Recai Coşkun ve diğerleri (2004), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Sakarya
- ANADOL, Cemal, Fazile Abbasova (2002), *Türk Kültür ve Medeniyeti*, 1Q Yayınları, İstanbul, 2002
- ANDERSON, Benedict (1995), *Hayali Cemaatler*, Çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul
- APPIAH, Anthony (1998), "The Limits of Pluralism", Editorler: Arthur M. Melzer ve diğerleri, *Multiculturalism and American Democracy*, University Press of Kansas, USA, s. 37-54
- APPIAH, K. Anthony (1994), "Identity, Authenticity, Survival Multicultural Societies and Social Reproduction", Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 149-163
- ARISTOTALES (2009), *Politika*, Çev., Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul
- BALL, Bonnie (1992), *The Melungeons*, The Overmountain Press, Tennessee, USA
- BARRY, Brian (1996), "Spherical Justice and Global Injustice", Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 61-80
- BARRY, Brian (2002), *Culture and Equality*, Harvard University Press, USA
- BARTLETT, John Russell (1951), *Dictionary of Americanisms*, Cilt 2, USA
- BAUMAN, Zygmunt (1999), *Küreselleşme*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- BENHABİB, Seyla (2002), *The Claims of Culture*, Princeton University Press, USA
- BERGER, Peter (1963), *Invitation to Sociology*, Anchor Books, New York, USA

- BERLANT, Lauren ve Michael Warner (1996), "Introduction to Critical Multiculturalism", Editor: David Theo Goldberg, *Multiculturalism, a Critical Reader*, Blackwell Publishing, USA, s. 107-113
- BIBLE, Jean Patterson (1975), *Melungeons: Yesterday and Today*, Mountain Press, USA
- BİLGİN, Nuri, "Kimlik Sorununda Evrenselcilik – Farklılık Gerilimi Aşmak", *Türkiye Günlüğü*, S. 33, 1995
- BRAKE, Katherine Vande (2009), *Through the Back Door*, Mercer University Press, USA
- BREWER, Norsie Buell (1998), *The Girl from Newman's Ridge*, Jett Press Publications, KY, USA
- BULAÇ, Ali (1994), "Asr-ı Saadette Bir arada Yaşama Projesi: Medine Vesikası", Editör: Vecdi Akyüz, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, Beyan Yayınları, İstanbul, s. 169-186
- BURKE, Henry Robert (2008), "Oringins of the Melungeon Appalachian Sub-Culture", <http://www.coax.net/people/lwf/hrb-mel.html>, 09.10.2008
- CARENS, Joseph H. (1996), "Complex Justice, Cultural Difference and Political Community", Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 45-66
- CEASER, James (1998), "Multiculturalism and American Liberal Democracy", Editor: Arthur M. Melzer, *Multiculturalism and American Democracy*, Michigan State University, USA, s. 139-156
- CEVİZCİ, Ahmet (2009), *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul
- CİNDEMİR, Kasım (2000), "Iowa'nın adı Türkçe "Ay Ova" dan Geliyor", *Hürriyet Gazetesi* 4 Mart 2000
- CRUZ, Jon (1996), "From Farce to Tragedy", Editor: Avery F. Gordon, *Mapping Multiculturalism*, University of Minnesota Press USA, s. 19-39
- ÇAKIR, Mehmet (2002), *The Melungeons*, <http://www.multiracial.com/readers/çakir.html>, 02.01.2002

- DINNERSTEIN, Leonard, Roger Nichols ve David Reimers (2003), *Natives and Strangers*, Oxford University Press, USA
- EL-BUTİ, Ramazan (1987), *Fıkhu-s Siyre*, Gonca Yayınevi, Çev: Ali Nar, Orhan Aktepe, İstanbul
- ELDER, Pat Spurlock (1999), *Melungeons: Examining an Appalachian Legend*, Continuity Press, Tennessee, USA
- ELSTER, Jon (1996), “The Empirical Study of Justice”, Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 81-98
- ERKAL, Mustafa, *Etnik Tuzak*, Der Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 93
- ERYILMAZ, Bilal (1996), “Osmanlılarda Millet Sistemi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, cilt 6, İz Yayıncılık, İstanbul, s. 223-278
- EVANS, Raymond (1979), “The Graysville Melungeons”, *Tennessee Anthropologist*, Volume 4, S. 1, USA
- FENTON, Steve, *Etnisite*, Çev. Nihat Şad, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001
- FRASER, Nancy ve Honneth Axel (2003), *Redistribution of Recognition?*, Verso Books, USA
- GABACCIA, Dona R. (2002), *Immigration and American Diversity*, Blackwell Publishers, USA
- GALLEGOS, Eloy J. (1997), *The Spanish Pioneers in United States History: The Melungeons*, Villagra Press, Tennessee, USA
- GELLNER, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Behar, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992
- GENÇ, Deniz (2005), *Multiculturalism and Immigrant Integration in European Societies*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- GIDDENS, Anthony (2000), *Sosyoloji*, Çev. H. Özel, C. Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara
- GIDDENS, Antony (1998), *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- GLAZER, Nathan (1983), *Ethnic Dilemmas*, Harvard University Press, USA

- GLAZER, Nathan (1997), *We Are All Multiculturalists Now*, Harvard University Press, USA
- GLAZER, Nathan (1998), “Is Assimilation Dead”?, Editorler: Arthur M. Melzer ve diğ erleri, *Multiculturalism and American Democracy*, University Press of Kansas, USA, s. 15-36
- GLAZER, Nathan ve Daniel P. Moynihan (1973), *Beyond the Melting Pot*, The M.I.T. Press, USA
- GOINS, Jack H. (2000), *Melungeons and Other Pioneer Families*, Continuity Press, USA
- GÖKALP, Ziya (1990), *Türkçülüğ ün Esasları*, M.E.B. Yayınları, İstanbul
- GRESS, David (2009), *Foreign Policy Research Institute report*, Eylül 1999, Cilt 5 No 8
- GRIGGS, Linda (2008), “The Black Dutch, German Gypsies or Chianene and their relation to the Melungeons”, <http://foclark.tripod.com/gypsy/patrin1.htm>, 07.10.2008
- GUİBERNAU, Montserrat (1997), *Milliyetçilikler*, Çev. Neş e Nur Domaniç, Sarmal Yay., İstanbul
- GUTMANN, Amy (1994), “Introduction”, Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 3-24
- GUTMANN, Amy (1996), “Justice across the Spheres”, Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 99-119
- HABERMAS, Jurgen (1994), “Struggles for Recognition in the Democratic Constitutional State”, Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 107-148
- HAMİDULLAH, Muhammed (2003), *İslam Peygamberi*, Cilt 1, Çev: Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesi Yayını, İstanbul
- Hancock County, Tennessee and Its People*, (1994), Volume II, Walsworth Publishing Co., USA
- HASHAW, Tim (2007), *Children of Perdition*, Mercer University Press, USA

- HATMAKER, J. R. ve David E. Bader (2002), *The Kindred Gathering*, Times Square Printing, USA
- HAZIR, Mesut (2003), *Etnik Sosyoloji Bağlamında Meluncan Türkleri*, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya
- HIRSCHMAN, Elizabeth Caldwell (2005), *Melungeons: The Last Lost Tribe in America*, Mercer University Press, USA
- History of Australian Multiculturalism, Who was Responsible?* www.stormfront.org, 28.09.2008
- History of multiculturalism, how did it come about?* www.skwirk.com, 28.09.2008
- HOBSBAWM, Eric (1993), *Milletler ve Milliyetçilik*, Çev., Osman Akinhay, Ayrıntı Yay, İstanbul
- HOLLINGER, David A. (2005), *Postethnic America*, Basic Boks, USA
- HORTON, Paul B., Chester L.Hunt (1988), *Sociology*, Mc Graw-Hill International Edition, Singapore
- <http://www.fpri.org/footnotes/058.199909.gress.multiculturalisminworldhistory.html>, 28.09.2008
- <http://www.melungeon.org/node/7>, 10.02.2010
- HUNTINGTON, Samuel P. (2004), *Biz Kimiz, Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, Çev., Aytül Özer, Global Yayın Ajansı, İstanbul
- HUTCHEON, Pat Duffy (1998), <http://patduffyhutcheon.com/PapersandPresentations/MulticulturalisminCanada.htm>, 10.11.2008
- İÇDUYGU, Ahmet, “‘Çokkültürlülük', 'Türkiye Vatandaşlığı' Kavramı İçin Toplumsal Bir Zemin”, *Türkiye Günlüğü*, S. 33, Ankara, 1995
- KAPLAN, Mehmet (1997), *Kültür ve Dil*, Dergah Yayınları, İstanbul
- KARAKAŞ, Mehmet, *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Vadi Yay., Ankara, 2000
- KENNDY, N. Brent (1998a), “Bir Meluncan'ın Türkiye'ye Bakışı”, Çev., Aslıhan Arul, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ocak, İstanbul, s. 10-25, İstanbul

- KENNEDY, N.Brent, “Bir Meluncan’ın Türkiye’ye Bakışı”, Çev. Aslıhan Arul, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 138, Haziran 1998, İstanbul, s. 16
- KENNEDY, Brent (2002), “A New Path”, <http://w.w.w.angelfire.com/tn3/youngeagle/newpath-oz.htm>, 15.12.2002
- KENNEDY, M. Brent (1997), *The Melungeons*, Mercer University Press, Georgia, USA
- KENNEDY, N. Brent (1998b), “Meluncan Araştırmasında Son Durum,” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 135, Ocak, s. 9-25
- KILSON, Martin (1976), “Blacks and Neo-Ethnicity in American Political Life”, Editors: Nathan Glazer and Daniel Moynihan, *Ethnicity: Theory and Practice*, Harvard University Press, USA, s. 236-266
- KISUBI, Alfred T. (1997), “Ideological Perspectives on Multiculturalism”, Editor: Michael A. Burayidi, *Multiculturalism in a Cross-National Perspective*, University Press of America Inc., USA, s. 15-36
- KIVISTO, Peter (2002), *Multiculturalism in a Global Society*, Blackwell Publishing, USA
- KÖSOĞLU, Nevzat (1995), “Kültür / Kimlik Üzerine”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 33, Ankara
- KURUBAŞ, Erol, 2008, “Etnik Sorunlar”, *Doğu Batı*, Yıl 11, Sayı 44, Ankara
- KYMLİCKA, Will (2001), *Politics in the Vernacular*, Oxford University Press, UK
- KYMLİCKA, Will (1998), *Çokkültürlü Yurttaşlık*, Çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- LISTER, Richard, “Lost People of Appalachia”, <http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/americas/newsid.384000/384502.stm> 11.10.2008
- LORD, Lewis ve Sarah Burke (1991), “America Before Columbus”, News and World Report, www.millersville.edu
- MARSHALL, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yay., Ankara

- MCLAREN, Peter (1996), “White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism”, Editor: David Theo Goldberg, *Multiculturalism, a Critical Reader*, Blackwell Publishing, USA, s. 47)
- MCLUHAN, Marshall (2001), *Gutenberg Galaksisi*, Çev. G. Çağalı Güven, Yapı Kredi Yay., İstanbul
- MEAD, George Herbert (1934), *Mind, Self and Society*, University of Chicago Pres, Chicago
- “Melungeons-Muslims in America Before Colombus”, <http://www.sunnah.org/history/melungeo.htm>, 15.11.2001
- MILL, John Stuart (2009), *Hürriyet Üstüne*, Çev., M.Osman Dostel, Liberte Yayınları, Ankara
- MILLER, David (1996), “Introduction”, Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 1-16
- MILLER, John J. (1998), *The Unmaking of Americans*, The Free Pres, USA
- MIRA, Manuel (2001), *The Portuguese Making of America*, P.A.H.R Foundation, INC., Franklin, USA
- MROUEH, Youssef (2001), “Muslims in America”, <http://www.Plaza.interport.net/gmqm/mamerica.html>, 21.11,2001
- Multiculturalism, www.wikipedia.org, 2009
- NASSAU, Mike (2002), “Melungeon Definition”, <http://www.geocities.com/mikenassau/definition.Htm>, 11.11.2002
- NASSAU, Mike (2008), “What is a Melungeon”, <http://www.geocities.com/mikenassau/what.htm>, 09.11.2008
- NASSAU, Mike (2008), “Melungeons and Other Mestee Groups”, <http://www.multiracial.com>, 20.12.2008
- NAYLOR, Phyllis (2000), *Sang Spell*, Aladdin Paperbacks, New York

- NEWFIELD, Christopher ve Avery F. Gordon (1996), “Multiculturalism’s Unfinished Business”, Editors: Avery F. Gordon ve Christopher Newfield, *Mapping Multiculturalism*, University of Minnesota Press, USA, s. 76-115
- ORTAYLI, İlber (2007), *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara
- Osmanlı Ansiklopedisi, (1996), Cilt 3, İz Yayıncılık, İstanbul
- Osmanlı Devleti Tarihi, (1999), Cilt 1, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul
- OVERBAY, Druanna Williams (2005), *Windows on the Past*, Mercer University Press, USA
- Oxford Advanced Learner’s Dictionary, (2004) sixth edition, Oxford University Press, UK
- ÖZLEM, Doğan ve G. Ateşoğlu (2006), *Tarih Felsefesi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara
- PAREKH, Bhikhu (2002), *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, Çev., Bilge Tanrıseven, Phoenix Yayınları, Ankara
- PAREKH, Bhikhu (1994), *Superior People: The Narrowness of Liberalism from Mill to Rawls*, Times Literary Supplement
- PHILIPKOSKI, Kristen (2008), “The lost Tribe of Appalachia”, <http://www.wired.com/news/medtech.html>, 21.12.2008
- PHILIPKOSKI, Kristen (2009), “Melungeon Secret Solved”, <http://www.wired.com/news/print.html>, 03.01.2009
- PLATON, (2000), *Devlet*, Çev., Sebahattin Eyuboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- RAWLS, John (2005), *A Theory of Justice*, Harvard University Press, USA
- Regina Üniversitesi Sosyoloji ders notları, (2009), uregina.ca/~gingrich/211s2904.htm, 17.08.2009
- RHEA, Johnnie (Tarihsiz), *Gibsons and Collins of Hancock County*, Tennessee, USA
- RİTZER, George, *Toplumun McDonaldleştirilmesi*, Çev.Ş. S. Kaya, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998

- ROCKEFELLER, Steven C. (1994), "Comment", Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 87-98
- ROTH, Lenny (2008), <http://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/publications.nsf/htm>, 11.11.2008
- ROUSSEAU, Jean Jacques (2009), *Toplum Sözleşmesi*, Çev., Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- RUSSELL, Bertrand (1996), *Batı Felsefe Tarihi*, Cilt 2, Çev., Muammer Sencer, Say Yayınları, İstanbul
- RUSTIN, Michael (1996), "Equality in Post-Modern Times", Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, ss. 17-44
- SALAZAR, L.E. (2008), "Barbados and the Melungeons of Appalachia", <http://www.multiracial.com/readers/salazar.html>, 04.05.2010
- SALAZAR, L.E. <http://www.melungeons.com/articles/a2004.htm>, 05.05.2010
- SCHAEFER, Richard T. (1983), *Sociology*, McGraw-Hill Book Company, A.B.D
- SCHLESINGER, Arthur M. (1998), *The Disuniting of America*, W.W. London and Company Ltd, London
- SCHMIDT, Alvin J. (1997), *The Menace of Multiculturalism*, Trojan Horse in America, Praeger Publishers, USA
- Seyidoğlu, Halil (2000), *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, Güzem Yayınları, İstanbul
- SMİTH, Anthony D., 2002, *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev, Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- SOWELL, Thomas (1981), *Ethnic America*, Basic Boks Inc., USA
- STANNARD, David E. (2004), *Amerika'nın Soykırım Tarihi*, Çev: Şaban Bıyıklı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul
- STILL, Kathy (2008), "DNA Study", <http://info.mgnetwork.com/printthispage>. www.bristolnews.com, 18.12.2008

- TAKAKİ, Ronald (1993), *A Different Mirror, a History of Multicultural America*, Back Bay Books, USA
- TAYLOR, Charles (1994), "The Politics of Recognition", Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 25-73
- TOPÇUOĞLU, Abdullah (1995), "Ulus Devlet ve Etnisite Olgusu", *Türkiye Günlüğü*, S.33
- TOURİNE, Alain (2000), *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, Çev., Olcay Kural, Yapı Kredi Yayınları
- TRUJILLO, Felicia N. (2008), "Melungeons, The Cursed Souls," <http://www.backrescue.com/melungeons.html>, 20.12.2008
- TÜRKDOĞAN, Orhan (2006), *Türk Ulus-Devlet Kimliği*, IQ Yayıncılık, İstanbul
- VATANDAŞ, Celalettin (2002), *Çokkültürlülük*, Değişim Yayınları, İstanbul
- WALZER, Michael (1983), *Spheres of Justice*, Basic Boks Inc., USA
- WALZER, Michael (1993), *Interpretation and Social Criticism*, Harvard University Press, USA
- WALZER, Michael (1996), "Response", Editors: David Miller ve Michael Walzer, *Pluralism, Justice and Equality*, Oxford University Press, 1996, UK, s. 281-297
- WALZER, Michael (1996), *What It Means to Be an American*, Marsilio Books, New York, USA
- WALZER, Micheal (1994), "Comment", Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, s. 99-103
- WATSON, C. W. (2000), *Multiculturalism*, Open University Press, USA
- WEBER, Max (1993), *Sosyoloji Yazıları*, Çev., Taha Parla, Hürriyet Yay., İstanbul
- WEEKS, Jeffrey (1998), *Farklılığın Değeri*, Kimlik, Çev. İ. Sağlamer, Sarmal Yayınları, İstanbul
- WINKLER, Wayne (2005), *Walking Toward the Sunset*, Mercer University Press, USA
- WOLF, Susan (1994), "Comment", Editor: Amy Gutmann, *Multiculturalism*, Princeton University Press, USA, ss. 75-85

- WOOD, Peter (2003), *Diversity*, Encounter Books, California, USA
- YETİM, Nalân (2002), “Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal Yerel 2”, *Doğu Batı*, Yıl 5, S. 18, Ankara
- YILDIRIM, Ali ve Hasan Şimşek (2008), *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara
- YİĞİT, Fahri (2001), “Kızılderililer ve Yörükler”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 177, Eylül, ss. 20-28
- YOUNG, Iris Marion (1990), *Justice and the Politics of Difference*, Princeton University Press, USA
- YOUNG, Iris Marion (2007), “Structural Injustice and the Politics of Difference”, Editors: Anthony S. Laden and David Owen, *Multiculturalism and Political Theory*, Cambridge University Press, UK
- ZINN, Howard (2005), *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Çev., Sevinç Sayan Özer, İmge Yayınevi, Ankara

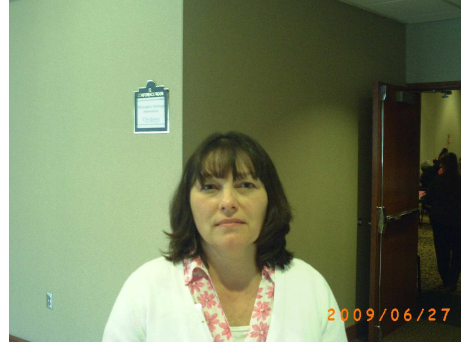
EKLER

EK1: Meluncanların Fizyolojik Özellikleri

1. Helen Campbell (Meluncan)

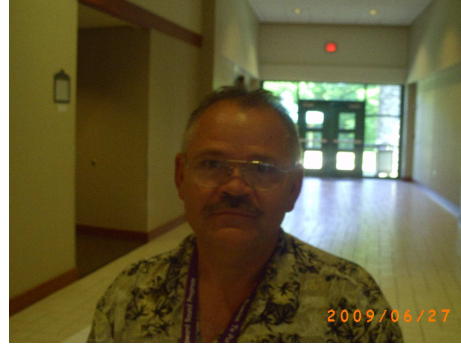
2. Brenda (Meluncan, yerli ataları da var)

3. Johnnie Rhea, (Meluncanların sembol isimlerinden)

4. Kendini Türk diye tanıtan ve türk diye biten mail adresine sahip bir Meluncan

5. Meluncanların 13. Toplantısına katılan bir Meluncan'ın annesinin resmi

6. "Windows on the Past" isimli kitabın yazarı, Meluncan, DruAnna Williams Overbay

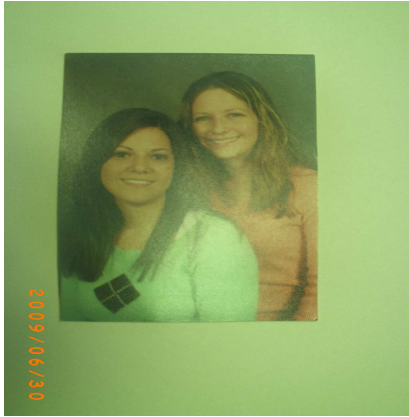
7. Bir başka Meluncan

8. Sneedville'de kütüphanede internete giren sıradan bir Meluncan kızı

9. Scott Collins'in iki kızı bir arada. Meluncanların nasıl bir karışım olduğunu gösteren önemli bir resim

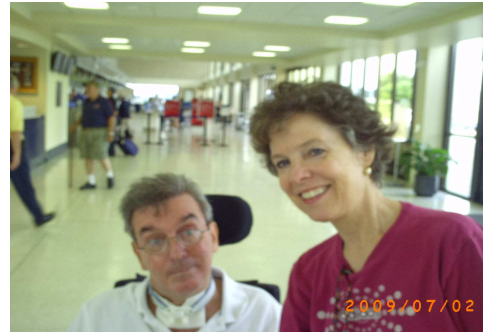
10. Meluncanların önde gelenlerinden Scott Collins

10. Brent Kennedy, sağlıklıyken Ve Türkiye'yi ziyaret ettiğinde

11. Brent ve Robyn Kennedy. Maalesef Brent artık çok hasta...

EK 2: Meluncanların Yaşadığı Bölgeden Görüntüler

1. Newman's Ridge'den bir görünüm

2. Newman's Ridge'den başka bir görünüm

3. Claude Collins ve Johnnie Rhea, Sembol haline gelen Mahala Mullins'in evi önünde

4. Mahala Mullins'in evi. Kemerli pencereler dikkat çekici.

5. Presbyterian Kilisesi. Restore edilerek müze haline getirilmiş durumda.

6. Şu anda Yıkık ve metruk halde olan Meluncanların hayatında büyük öneme sahip olan okul binası.

EK 3: Maddi Kültür Unsurları

1. Bir Patchwork (yama işi) örneği

2. Dibek Örneği (Tereyağ Yapmak İçin Kullanılır)

3. Bir elbise örneği

4. Çeşitli tarım aletleri

5. Tarımla uğraşılan, sanayileşme öncesi yıllar

6. Zor zamanlar, 80 yıl önceye ait bir fotoğraf

Ek 4: INTERVIEW QUESTIONS

This is an interview and you can answer the questions using long sentences and your ideas in detail. Yes or No answers aren't preferred. Your name or any other information about you will never be used in any area. This is a doctoral study and your help will be appreciated.

Mesut Hazır,
Student of Sociology in Sakarya
University, Turkey

Your Name and Surname? (You don't need to tell if you don't want)

How old are you?

Where were you born?

Where do you live?

What is your job?

Are you married?

Do you have any children?

When did you learn that you are a Melungeon?

Do you think Melungeon community is an ethnic community? If yes, why and how?

Can you talk about a Melungeon identity?

What do you think about the origins of the Melungeons?

Do you think Melungeons faced with an isolation or assimilation? If yes, how?

Do you think they are exposed to an isolation or assimilation today? If yes, how?

What does it mean to be a Melungeon for you today?

Can you identify Melungeons as a homogenous group?

Can you talk about a Melungeon specific culture or tradition?

Can you talk about the daily life, rituals, religious and traditional practices of the early Melungeons?

For you what are the characteristics of the Melungeons?

Can you talk about Melungeon family life, education life and religious life of the Melungeons today?

Do you remember any special think about the attitudes of the early Melungeons or attitudes to Melungeons from others?

What is the most important thing that makes Melungeons different?

Ek 5: Türkçe Mülakat Soruları

Bu, bilimsel amaçlı hazırlanmış bir mülakat olup, evet-hayır tarzı cevaplardan kaçınılarak sorularla ilgili kişisel görüşlerinizi ayrıntılı biçimde anlatmanız tercih edilir. İsmiğiniz veya size ait mahrem bir bilgi hiçbir şekilde kullanılmayacak olup, vereceğiniz cevaplar sosyoloji alanında yapılmakta olan bir doktora çalışmasına veri sağlayacaktır. Şimdiden yardımlarınız için teşekkür ederim.

Mesut Hazır,
Sakarya Üniversitesi Sosyoloji
Bölümü Doktora Öğrencisi, Türkiye

İsmiğiniz ve Soy ismiğiniz? (Söyleyip söylememekte serbestsiniz)

Kaç yaşındasınız?

Doğum Yerinizi?

Nerede yaşıyorsunuz?

Mesleğiniz nedir?

Medeni durumunuz?

Çocuğunuz var mı? Varsa kaç çocuğunuz var?

Meluncan olduğunuzu ne zaman öğrendiniz? Öğrendiğinizde ne hissettiniz? Bu gün ne hissediyorsunuz?

Meluncan olmak sizin için ne anlam ifade ediyor?

Meluncan toplumu sizce etnik bir topluluk mudur? Şayet evet diyorsanız, bu kanaate nasıl ulaştınız?

Bir Meluncan kimliğinden söz edebilir misiniz? Meluncan sizce ne demektir ve Meluncan kimdir?

Meluncanların kökenleri hakkında ne biliyor ve ne düşünüyorsunuz?

Geçmişte Meluncanların bir ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz? Düşünürseniz bildiklerinizi anlatır mısınız?

Günümüzde Meluncanlar bir ayrımcılığa uğramakta mıdır? Meluncanların bu gün Amerikan toplumu içindeki yeri sizce nedir?

Bu gün Meluncan ismi size ne ifade etmektedir?

Meluncanlar homojen bir grup mudur? Öyle ise ya da değil ise, Meluncanların bu yönüyle ilgili ne biliyorsunuz?

Meluncanlara özgü bir kültürden ve gelenekten söz edebilir miyiz? Bu anlamda Meluncanlarla ilgili bildiklerinizi anlatır mısınız?

İlk Meluncanlarla ilgili anlatabileceğiniz ritüeller, gelenekler, günlük hayata dair pratikler ve hakkında bilginiz var ise anlatır mısınız?

Sizce Meluncanların karakteristik özellikleri nelerdir?

Meluncanların aile, eğitim ve dini hayatı ile ilgili neler biliyorsunuz? Anlatır mısınız?

Meluncanlara özgü tavır ve davranışlara örnekler verebilir misiniz?

Meluncanları farklı kılan en kayda değer özellikler nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Bu çalışmayı hazırlayan Mesut Hazır, 1975 yılında Eskişehir ili Çifteler ilçesi Eminekin Köyü'nde dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini 1986 yılında Eminekin Köyü İlkokulunda, ortaokulu Bursa Nuri Erbak Ortaokulunda 1988 yılında, lise öğrenimini 1993 yılında Bursa Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesinde Tamamlamıştır. Lisans Öğrenimini 1997 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünde tamamlamış, Yüksek Lisans öğrenimini ise 2003 yılında T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında, “Etnik Sosyoloji Bağlamında Meluncan Türkleri” isimli tez çalışmasıyla tamamlamıştır. Mesut Hazır, evli ve iki çocuk babasıdır.